

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

SOSYAL, SİYASAL VE EKONOMİK YÖNÜYLE MARMARİS(1923- 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RECEP ARSLAN

DANIŞMAN
Doç. Dr. BAYRAM AKÇA

TEMMUZ 2011
MUĞLA

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

SOSYAL, SİYASAL VE EKONOMİK YÖNÜYLE MARMARİS(1923- 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RECEP ARSLAN

DANIŞMAN
Doç. Dr. BAYRAM AKÇA

TEMMUZ 2011
MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

SOSYAL, SİYASAL VE EKONOMİK YÖNÜYLE MARMARİS(1923- 1960)

RECEP ARSLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 08. 07. 2011

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 13. 06. 2011

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bayram AKÇA

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Melek ÇOLAK

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Süleyman İNAN

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

TEMMUZ 2011

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü'nün 02/06/2011 tarih ve 522/4 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 25/4 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Recep ARSLAN'ın "Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Marmaris(1923- 1960)" adlı tezini incelemiş ve aday 13/06/2011 tarihinde saat 10: 30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. BAYRAM AKÇA

Üye
Prof. Dr. MELEK ÇOLAK

Üye
Doç. Dr. SÜLEYMAN İNAN

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Marmaris(1923- 1960)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08/07/2011

RECEP ARSLAN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN **MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

Soyadı : ARSLAN

Adı : Recep

Kayıt No:

TEZİN ADI:

Türkçe: Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Marmaris(1923- 1960)

Y. Dil : The Social, Political And Economic Aspect Of Marmaris(1923- 1960)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta

Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite :Muğla Üniversitesi

Fakülte :Edebiyat Fakültesi

Enstitü :Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 08. 07. 2011

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : AKÇA, Bayram

Ünvanı :Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. 1923- 1960 Yılları Arasında Marmaris'in Sosyal Tarihi
2. 1923- 1960 Yılları Arasında Marmaris'in Siyasi Tarihi
- 3.1923- 1960 Yılları Arasında Marmaris'in Ekonomik Tarihi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Marmaris
- 2.Marmaris'in sosyal Yapısı
- 3.Marmaris'in Siyasal Yapısı
- 4.Marmaris'in Ekonomik Yapısı

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. History Of Marmaris
2. Population of Marmaris
3. Educational And Culturel Life Of Marmaris
- 4.Political History Of Marmaris

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 08/07/2011

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	: VI
ÖNSÖZ	: VII
KISALTMALAR	: VIII
ÖZET	: IX
ABSTRACT	: X

GİRİŞ

A. MARMARİS'İN COĞRAFİ YAPISI	: 1
B. XX. YÜZYILA KADAR MARMARİS'İN TARİHİ GELİŞİMİ	: 1
1. Şehrin Adı	: 1
2. Türk Hâkimiyetinden Önce Marmaris	: 2
3. Türk Hâkimiyetinde Marmaris	: 4

I. BÖLÜM

MARMARİS'İN İDARİ YAPISI VE NÜFUS

A. İDARİ YAPI	: 17
1. Osmanlı Devleti Dönemi	: 17
2. Cumhuriyet Dönemi	: 20
B. NÜFUS	: 23
1. Osmanlı Devleti Dönemi	: 23
2. Cumhuriyet Dönemi	: 26

II. BÖLÜM

SOSYAL HAYAT VE SİYASAL GELİŞMELER

A. ULAŞIM VE ULAŞIM ARAÇLARI	: 35
1. Kervanyolları	: 35
2. Karayolları	: 36
3. Deniz Yolları	: 41

B. TABİİ AFETLER VE DİĞER FELAKETLER	: 46
1. Depremler	: 46
2. Diğer Afetler ve Felaketler	: 54
<i>a. Seller</i>	: 54
<i>b. Fırtınalar</i>	: 55
<i>c. Orman Yangınları</i>	: 55
C. SAĞLIK	: 57
1. Hastane	: 57
2. Salgın Hastalıklar	: 59
<i>a. Sıtma</i>	: 59
<i>b. Diğer Salgın Hastalıklar</i>	: 61
D. HABERLEŞME VE HABERLEŞME ARAÇLARI	: 62
1. Posta ve Telgraf	: 62
2. Telefon	: 63
3. Radyo	: 64
E. SOSYAL KURULUŞLAR, DERNEKLER VE CEMİYETLER	: 64
1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti(Kızılay)	: 64
2. Himaye-i Etfal Cemiyeti(Çocuk Esirgeme Kurumu)	: 65
3. Tayyare Cemiyeti(Türk Hava Kurumu)	: 65
4. Marmaris İlçesi Memur ve Ücretliler Yardımlaşma Derneği	: 65
5. Marmaris Turizm Cemiyeti	: 66
6. Marmaris Askerlik Şubesi	: 67
F. MARMARİS BELEDİYESİ VE HİZMETLERİ	: 67
1. Marmaris Belediyesi'nin Tarihi Gelişimi	: 67
2. Bayındırlık Hizmetleri	: 68
<i>a. İmar</i>	: 68
<i>b. İçme Suyu</i>	: 71
<i>c. Elektrik</i>	: 72
<i>d. Mezarlık</i>	: 73
G. SPOR	: 73
1. Futbol	: 73
2. Su Sporları	: 75

H. RESMİ VE GAYRİ RESMİ TÖRENLERDEN ÖRNEKLER	: 76
1. Marmaris'te 1929 Yılı 29 Ekim Töreni	: 76
2. Kabotaj Bayramı	: 76
3. Düğün Töreni	: 77
I. ADLİ VAK'ALAR:	: 78
1. Kaçakçılık	: 78
2. Diğer Muhtelif Suçlar	: 79
J. MARMARİS'TE SİYASAL YAŞAM VE SEÇİMLER	: 81
1. Milli Mücadele Dönemi Marmaris'te Siyasal Yaşam:	: 81
2. Milli Mücadele Sonrası Marmaris'te Siyasal Yaşam, Halk Fıkrası'nın Kurulması ve 1923- 1945 Yılları arasında Marmaris'teki Siyasal Faaliyetleri	: 82
3. Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş	: 85
<i>a. Demokrat Parti Marmaris İlçe Teşkilatı'nın Kurulması ve 1946- 1950 Yılları Arası Siyasal Faaliyetleri</i>	: 85
<i>b. 1950- 1960 Yılları Arasında Marmaris'te Siyasal gelişmeler</i>	: 87

III. BÖLÜM

EĞİTİM VE KÜLTÜR

A. EĞİTİM HAYATI	: 92
1. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Marmaris'te Eğitim	: 92
2. Cumhuriyet Dönemi'nde Marmaris'te Eğitim	: 94
<i>a. İlköğretim Alanındaki Gelişmeler ve İlçedeki İlkokullar</i>	<i>: 94</i>
<i>(1). Marmaris Merkez (Atatürk) İlkokulu</i>	<i>: 99</i>
<i>(2). Armutalan ilkokulu</i>	<i>: 100</i>
<i>(3). Bozburun İlkokulu</i>	<i>: 100</i>
<i>(4). Orhaniye İlkokulu</i>	<i>: 101</i>
<i>(5). Selimiye İlkokulu</i>	<i>: 101</i>
<i>(6). Söğüt İlkokulu</i>	<i>: 101</i>
<i>(7). Turgut ilkokulu</i>	<i>: 102</i>
<i>(8). Bayır İlkokulu</i>	<i>: 102</i>
<i>(9). Hisarönü İlkokulu</i>	<i>: 102</i>
<i>(10). Fenaket (Taşlıca) İlkokulu</i>	<i>: 103</i>

<i>b. Ortaöğretim Alanındaki Gelişmeler ve Marmaris Ortaokulu</i>	: 103
3. Marmaris'te Halk Eğitimi	: 104
<i>a. Millet Mektepleri</i>	: 104
<i>b. Halk Okuma Odaları</i>	: 105
<i>c. Kütüphaneler</i>	: 107
B. KÜLTÜR HAYATI	: 107
1. Marmaris Halkevi ve Faaliyetleri	: 107
2. Marmaris'te Sinema	: 110
3. Marmaris'te Sanatkârlar Köyü Kurma Girişimi	: 111
4. Marmaris'te Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmalarına Örnekler	: 111

IV. BÖLÜM EKONOMİK YAPI

A. TARIM VE HAYVANCILIK	:113
1. Marmaris'te Tarımın Tarihsel Gelişimi	: 113
2. Cumhuriyetin İlanından Sonra Marmaris'te Tarım ve Hayvancılık	: 115
<i>a. Tarım</i>	: 115
<i>(1). Tahıl Üretim Alanları ve Üretimi</i>	: 115
<i>(2). Zeytincilik</i>	: 118
<i>(3). Pamukçuluk</i>	: 120
<i>(4). Tütüncülük</i>	: 121
<i>(5). Meyvecilik</i>	: 122
<i>(6). Sebzecilik</i>	: 128
<i>(7). Tarım Ürünlerine Zarar Veren Haşerelerle Mücadele</i>	: 129
<i>(8). Tarım Alanlarını Sulama Proje ve Girişimlerine Örnekler</i>	: 130
<i>b. Hayvancılık</i>	: 131
<i>(1). Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık</i>	: 131
<i>(2). Tavukçuluk</i>	: 133
<i>(3). Arıcılık</i>	: 133
<i>(4). İpekböcekçiliği</i>	: 135
B. DENİZCİLİK	: 137

1. Balıkçılık	: 137
2. Süngercilik	: 138
C. TURİZM	: 144
D. SANAYİ	: 152
1. El Tezgâhlarına Dayanan Sanayi	: 152
2. Fabrikalar	: 152
3. Madenler	: 153
4. Ormanlar	: 153
<i>a. Sığla Yağı</i>	<i>: 155</i>
<i>b. Defne</i>	<i>: 156</i>
<i>c. Avcılık</i>	<i>: 156</i>
E. TİCARET	: 157
1. Ticaretin Gelişmesi	: 157
2. Pazar ve Panayırlar	: 158
3. Marmaris'te Kurulan Bankalar	: 159
SONUÇ	: 160
KAYNAKÇA	: 161
EKLER	: 170
1. Atatürk'ün Marmaris Ziyareti(Muğla'da Halk)	: 170
2. 1957 Depremi	: 171

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Hicri 1308(M. 1890- 1891) Yılı Marmaris Nüfusu

Tablo 2: Hicri 1308(M. 1890- 1891) Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Tablo 3: 1935 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Tablo 4: 1940 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Tablo 5: 1945 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Tablo 6: 1950 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Tablo 7: 1955 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Tablo 8: Marmaris'te H. 1308- 1323 Yılları Arasında Rum Nüfusu

ÖNSÖZ

“Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Marmaris(1923- 1960)” ismini taşıyan çalışmamızda; Marmaris tarihi, 1923’ten 1960 yılına kadar sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yönden incelenmiştir. Konu bütünlüğünü sağlamak için Marmaris’in Osmanlı Dönemi’ndeki tarihine de kısaca değinilmiştir.

Marmaris’te 1992’de gerçekleşen sel felaketi yerel arşiv kaynaklarının yok olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla yerel kaynaklardan dilediğimiz ölçüde yararlanamadık. Öncelikle, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Kızılay Arşivi’nden yararlandık. Arşiv kaynaklarının yanında, Marmaris ile ilgili yazılmış kitap ve makalelerden faydalandık. Araştırmamızın kapsadığı dönemde Muğla Merkez İlçe’de çıkmış tüm gazeteleri taradık. Yer yer ulusal gazetelere de başvurduk.

Konuya bütünlük kazandırmak amacı ile yazılmış Giriş Bölümü’nde; Marmaris’in tarihi Türk hâkimiyeti öncesi ve Türk hâkimiyeti sonrası olmak üzere kısaca ele alınmıştır. Birinci Bölüm’de; Marmaris’in idari yapısı ve nüfusu incelenmiştir. İkinci Bölüm’de; Marmaris’in sosyal ve siyasal tarihi üzerinde durulmuştur. Üçüncü Bölüm’de; Osmanlı Devleti’nin son dönemleri ve Cumhuriyet Dönemi’nde Marmaris’teki kültürel faaliyetler ve eğitim- öğretim olanakları ele alınmıştır. Dördüncü Bölüm’de; Osmanlı’nın son dönemlerinden başlayarak 1960 yılına kadar olan ekonomik gelişmeler ortaya konulmuştur.

Araştırmamın konusunun belirlenmesinde ve çalışmam sürecinde beni yönlendiren ve teknik yardımlarda bulunan Danışman Hocam Doç. Dr. Bayram AKÇA’ya teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmam sürecinde bana yardımcı olan Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi çalışanlarına, Ankara Milli Kütüphane çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, eseri hazırlama sürecinde benden desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Recep ARSLAN

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.t	: Adı Geçen Tez
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
B.İ.E.G.M	:Başbakanlık İstatistik Enstitüsü Genel Müdürlüğü
B.İ.U.M	: Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
H	: Hicri
Haz	: Hazırlayan
Km	: Kilometre
M	: Miladi
M.Ö.	: Milattan Önce
PTT	: Posta Telefon Telgraf
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti

ÖZET

İncelememizde, bulunduğu coğrafi konumundan dolayı ilkçağlardan itibaren önemli bir yerleşim birimi olan Marmaris'in, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini de içine alan sosyoekonomik, siyasal ve kültürel tarihi ortaya konmuştur.

Çalışmamız, Giriş Bölümü de dâhil olmak üzere beş bölümden oluşmuştur. Giriş Bölümü'nde; Marmaris'in, ilkçağlardan Milli Mücadele Dönemi'ne kadar olan tarihi kısaca ele alınmıştır. Birinci Bölüm'de; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde Marmaris'in idari yapısı ve nüfusu incelenmiştir. İkinci Bölüm'de Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde Marmaris'in sosyal ve siyasi tarihi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü Bölüm'de; Marmaris eğitim ve kültür hayatı XIX. yüzyılın sonlarından 1960 yılına kadar ele alınmıştır. Son bölüm olan Dördüncü Bölüm'de; 1923- 1960 döneminde tarım, hayvancılık, ticaret ve sanayi ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

ABSTRACT

In our study, we present socio-economic, political and cultural history of Marmaris, which is an important settlement since Ancient times thanks to its geographical position, including the late times of Ottoman Empire.

In this study covering the years between 1923 and 1960 we refer to the local newspapers of Muğla, archives of Premiership of Republican times and Ottoman Empire, Records of Red Crescent (known as Kızılay), National Libraries of Ankara and İzmir and library of University of Muğla.

The study consists of five chapters with the introduction part. In introduction, the history of Marmaris from Ancient times to Independence wartime has been shortly mentioned. In the first chapter, administrative structure and population of Marmaris in the late times of Ottoman Empire and Republican times has been analysed. In chapter two social and political history of Marmaris has been studied. Then in the third chapter, educational and cultural life of Marmaris from the end of the 19th century to the 1960s has been researched. Eventually in the last chapter agriculture, stockbreeding, trading and industry has been analysed elaborately.

GİRİŞ

A. MARMARIS'İN COĞRAFI YAPISI

Anadolu'nun güneybatısında yer alan Marmaris, kuzeydoğusunda Ula, doğusunda Ortaca, güneyinde Akdeniz, güneybatısında Datça ve kuzeybatısında Kerme Körfezi ile çevrilidir¹. Şehrin kuzeyinde Karadağ (627 m), kuzeydoğusunda Balan Dağı (999 m), doğusunda Kırzeytin Dağı (705 m), daha güneyde Palamut Dağı (880 m), Eren Dağı (843 m) ve Güver Dağı yer almaktadır².

Marmaris Ege Bölgesi'nin tipik girintili çıkıntılı bölümlerinden biri üzerine kurulmuştur. Tektonik çöküntü ile şekillenen yörenin kıyıları genellikle alçaktır. Keza aynı şekilde oluşan liman ise coğrafi konumu sayesinde fırtınalardan etkilenmemiştir³.

B. XX. YÜZYILA KADAR MARMARIS'İN TARİHİ GELİŞİMİ

1. Şehrin Adı

Yukarıda coğrafi yapısını kısaca özetlediğimiz yerleşim biriminin isminin kökeni hakkında farklı tezler mevcuttur. Şehrin ismi bazı kaynaklarda “Phiscus” ve “Fineks” olarak kaydedilmiştir. Herodotos ise şehri dünyanın en güzel semasına sahip “Marmarisisos” olarak tanımlamıştır⁴. Piri Reis'in XVI. yüzyılda kaleme aldığı eser Kitab-ı Bahriyye'de ise “Mermeris” ismi göze çarpmaktadır⁵. Kitab-ı Bahriyye ve aynı yüzyıldaki tapu tahrir defterlerinde “Mermeris” veya “Marmaros” şeklinde geçen ismin kökenini, Menteşe Beyliği Döneminde Bozburun yakınlarında işletildiği söylenen mermer ocakları ile ilişkilendirenler de bulunmaktadır. XVI. yüzyılda Marmaris'i ziyaret eden Evliya Çelebi'ye göre ise; Marmaris üzerinden Rodos'a

¹ Kürşad Ekrem Uykucu, **Marmaris Tarihi**, İstanbul, 1970, s. 9-10.

² M. Kamil Dürüst, **Marmaris**, Marmaris, 2003, s. 4

³ Uykucu, **a.g.e.**, s. 11.

⁴ Uykucu, **a.g.e.**, s. 30.

⁵ Piri Reis, **Kitab-ı Bahriyye**, (Haz. Yavuz Sezenoğlu) C: 2, Ankara, 1973, s. 300.

sefere çıkan Kanuni, mimarına burada “*hayli büyük bir kal’a bina edün*” demiştir. Mimar kaleyi Padişahın dönüşüne kadar bitirdiyse de Kanuni bu yapıyı dahi çok küçük bulmuş ve etrafındakilere dönerek “*mimarı as*” emrini vermiştir. Bu emir sürekli tekrar edilmiş ve kalenin adına “*mimar-as*”dan “*Marmaris*” denilmiştir⁶.

Evliya Çelebi’nin ismin kökeni hakkında verdiği bilgileri Herodotos’un eserinde geçen “*Marmarisisos*” ve Piri Reis’in eserinde geçen “*Mermeris*” isimleri çürütmektedir. Yine Bizanslı tarihçi Doukas’ın yapıtında anılan bir Karia liman kenti vardır ve adı “Mamalos”tur⁷.

Ortaya farklı tezler sürülse de şehrin isminin ana kaynağı “Mamalos” olabilir. Bizce bu isim Eski Yunanca’nın formuna uyarak zamanla Marmarisisos ve Türkçeye de “Mermeris” veya “Marmaros” olarak geçmiş olmalıdır.

Tüm bunlara ek olarak Deli Şükrü Paşa’nın Rodos valiliği esnasında üzerlerinde sarı gömlekler olduğu halde Yılancık Adası’nı mesken tutan korsanları ortadan kaldıran İbiş kaptan ve ekibine atfen şehrin ismi civar yörelerde “Sarı Gömlekliler” olarak anılmıştır.

2. Türk Hâkimiyetinden Önce Marmaris

Marmaris Müzesi’nde bulunan bir grup eser, bu bölgenin tarihini Eski Bronz Çağı’na (M. Ö. 3200- 1950) kadar götürmemizi sağlamaktadır. Fakat biz incelememize bölgenin ilk bilinen yerli halkı olan Karlardan başlayacağız. Bölgenin Antik Dönemde Karya olarak isimlendirilmesi de Karlar’ın yaşadığı bölgeyi işaret etmektedir. Marmaris’in de içinde bulunduğu Karya; Antik Dönem’de Güneybatı Anadolu’da, kuzeyde Büyük Menderes Nehri ile güneyde Köyceğiz Gölü arasındaki bölgeye verilen isimdir⁸.

M. Ö. IV. bin yılın III. çeyreğinde bölgede varlığını bildiğimiz Karyalılar, Physkos (Marmaris) üzerinden Ege Adarlını ve Rodos’u egemenlikleri altına almayı başarmışlar ve Physkos’u önemli bir üs haline getirmişlerdir. M. Ö. III. bin yılın başlarından itibaren Karya için karanlık dönem başlamıştır. Zira M. Ö. 1297- 1239

⁶ **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Haz: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Prof. Dr. Robert Dankoff, İstanbul, 2005, s. 105.

⁷ Bilge Umar, **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, İstanbul, 1993, s. 540

⁸ Uykucu, **a.g.e.** s. 37.

yılları arasında bölgede Mısırlıların hâkimiyeti başlamıştır. Kadeş Anlaşması'nı müteakip Mısırlılar Karya'dan çekilmiş önce İskitler sonra Asurlular bölgeye hâkim olmuşlardır⁹.

M.Ö. VII. ve VI. yüzyıllarda Lidya kralları, Karya'daki Dor şehirleri de dâhil olmak üzere batı sahilindeki tüm şehirleri zapt ettiler. Fakat M.Ö. V. yüzyılın ilk çeyreğinin başlarında Lidyalılar, Persler tarafından bozguna uğratıldı ve krallıkları sona erdi. Pers egemenliğine karşı amansız bir direnişe geçen Karyalılar, Atinalıların Pers saldırılarına karşı kurduğu deniz birliğine üye oldular. Fakat Atinalıların M. Ö. 404 yılında Peleponnessos Savaşı'nda Spartalılara yenilmesiyle Karya'da Pers etkinliği yeniden arttı. Pers İmparatorluğu bölgeyi satraplık ile yönetmeye devam etti. Bölgede güçlü bir yönetim sergileyen Mausolos'un M. Ö. 353 yılında ölmesiyle Pers hâkimiyeti yeniden gevşedi¹⁰.

Diğer yandan İskender fetihlerine hızla devam etmekte idi. İskender'in Pers hâkimiyetindeki toprakları zaptı sürerken kentler genellikle kolayca teslim olmakta idiler. Fakat Marmarisliler, İskender'in saldırısına boyun eğmemiş ve karşı saldırıya geçmiştir. Durumun vahim olduğunu gören Marmarisliler tüm kadın ve çocuklarını iç kaleye kapatarak ateşe vermişler, kendileri de huruç hareketi ile Makedon kuşağını yarmış ve dağlara çekilmişlerdir. İskender ise şehri boş olarak ele geçirdi. İskender fetihten kısa bir süre sonra geri dönmüştür. Ada'yı ise Karya'nın yönetimine bırakmıştır¹¹.

İskender'in ölümünden sonra imparatorluk üçe bölünmüş ve Karya onun komutanlarından birinin hükmettiği Selefkos Hanedanlığı'na bağlanmıştır. M.Ö. 129'da bölgede Roma hâkimiyeti başlamış, Roma İmparatorluğu'nun M.S.395'te doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılması üzerine Karya, Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır¹².

Yukarıda Antik Dönemdeki tarihi hakkında kısaca bilgi verdiğimiz Marmaris'in adı geçen çağdaki isminin Physkos olduğu ele geçirilen yazıtlardan

⁹ Heredotos, **Herodot Tarihi**, Çev: Müntekim Ökmen, İstanbul, 1991, s. 70

¹⁰ George E. Bean, **Eskiçağda Menderesin Ötesi**, Çev: Pınar Kurtoğlu, İstanbul, 200, s. 5-8.

¹¹ Uykucu, **a.g.e.**, s. 42

¹² Bayram Akça, **Sosyal Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923- 1960)**, Ankara, 2002, s. 7.

anlaşılmıştır¹³. Fakat Karyalıların kullanmış oldukları dilin tam olarak çözülememiş olması¹⁴ ve o döneme ait malzeme eksikliği Antik Dönem’de Karya’nın önemli bir liman şehri olan Marmaris hakkında detaylı bilgilere ulaşmamızı zorlaştırmaktadır.

3. Türk Hâkimiyetinde Marmaris

Süleyman Şah’ın 1075’te İznik’i alması, Batı Anadolu üzerine Türk akınlarının yoğunlaşmasını da beraberinde getirdi. 1079’da Türkler bir ara Karya Bölgesine hâkim olmuşlar ise de bu süreç kısa sürmüş ve bölge yeniden Bizans topraklarına katılmıştır¹⁵. 1220’den itibaren Moğolların Anadolu üzerine yönelttikleri saldırılar, büyük Türkmen gruplarının Batı Anadolu’ya göçmelerine sebep oldu. 1243 yılındaki Köseadağ Savaşı’nın ardından Anadolu Selçuklu Devleti, Moğol tahakkümü altına girince Batı Anadolu’daki Türkmenler yarı bağımsız hareket etmeye başladılar. Karya Bölgesi de bu süreçte Menteşe Bey tarafından fethedilmiş ve yörede daimi bir Türkleşme hareketi başlamıştır¹⁶. Menteşe Bey’in ölümünden sonra ardılları tarafından Rodos ve diğer adalara düzenlenen seferlerde Marmaris önemli bir üs olmuştur. Gazi Ahmet Bey döneminde Marmaris Limanı ve Kalesi onarımdan geçirilmiş, Rodos ve Kıbrıs arasındaki ticari faaliyetlerde önemli bir nokta olmuştur¹⁷.

Karamanoğlu Alaaddin Bey’in teşvikiyle Anadolu Beylikleri’nin Osmanlı topraklarına saldırmaları üzerine Yıldırım Beyazıt diğer beylikler gibi Menteşe Beyliği’nin topraklarını ele geçirdi. Ankara Savaşı’nı (1402) takip eden süreçte Timur diğer beylikler gibi Menteşe Beyliği’nin topraklarını da iade etti. 1421 yılında Menteşe Beyi İlyas ölünce Osmanlı Sarayı’nda tutulan oğulları Leys ve Ahmet saraydan kaçıp Menteşe’ye gelerek hükümdarlıklarını ilan ettiler. Bunun üzerine II. Mehmet, Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa aracılığı ile bölgenin tekrar Osmanlı topraklarına katılmasını sağladı¹⁸. XV. yüzyılın III. çeyreğindeki Osmanlı Venedik

¹³ Bean, **a.g.e.**, s. 164- 165.

¹⁴ **Bean**, s. 4.

¹⁵ Akça, **a.g.e.**, s. 7.

¹⁶ Osman Yalçın, **Muğla**, İstanbul, 1971, s. 38.

¹⁷ Uykucu. **a.g.e.** s. 48.

¹⁸ **Akça**, s. 8.

Savaşları'nda, bölge Venedik saldırılarına maruz kaldı ve yağmalandı¹⁹. Bu yağma hareketlerinden en fazla etkilenen yerlerden birinin de XVI. yüzyılın ilk çeyreğindeki kayıtlara “*Karye- i Marmarus*” olarak yansıyan Marmaris olması lazım gelir²⁰. Beylikler Dönemi'nde ve daha sonra II. Mehmet zamanında ele geçirilmeye çalışılan Rodos Kanuni'nin Marmaris üzerinden yaptığı seferle ancak 1522'de fethedilebilmiştir. Bu sefer sırasında Marmaris'e bir köprü bir de han inşa edilmiştir²¹.

Seferlerde önemli bir üs olarak kullanılan Marmaris Limanı'nı, XVI. yüzyılda yaşamış ünlü denizci Piri Reis şöyle tasvir eder²²:

“Geniş ve tabii bir limandır. İçinde üç, dört yüz parça gemi birden barınır. Hepsi de rahat yatabilirler. Yufka sulu, iyi demir yeridir. İçecek suyu da vardır. Liman ağzından içeri poyraz tarafından kara, sarp bir ada vardır. O ada ile kenar arasından her gemi geçebilir, derin yerdir.

Limana ağzındaki büyük ada kara bir dağdır. Her tarafı derindir. Barçalar girebilir. Adanın dağlık dediğimiz lodos tarafında, Anadolu kenarlarında olan bucak iyi bir yatak yeridir. Burada palamarı kible tarafında, kenara bağlayıp demiri yıldız karayel tarafa atarlar.

İçeri, iskele önüne varırlarsa büyük gemiler iki tarafa demir atıp yatarlar. Çünkü kenar sığdır. Liman ağzından dışarı batı lodos tarafındaki Anadolu kıyılarında yılanlı bucağı vardır. Bucanın önünde kara sarp bir ada vardır. Bu bucak tamamen kumsal bir yerdir. Ada ile sahil arasından geçmekte bir sakınca yoktur. Çünkü derin yerdir.

Bu bucağın lodos tarafında yumru bir boz burun vardır. Burnun lodos tarafında Kızılca İlmeki Bucağı vardır. O bucağın karşısında bir ada vardır. Adanın poyraz tarafındaki boğazın derinliği iki kulaçtır. Dar yerdir. Beş kadirge ancak sığır. Yaz günlerinde beş altı parça gemi yatabilir. O zaman palamarlarını lodos taraftaki sahillere bağlar, demiri de ada tarafına atarlar.”

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi, İstanbul'un Fethinden Kanuni'nin Ölümüne Kadar**, C: 2, Ankara, 1988, s. 117-118.

²⁰ Uykucu, **a.g.e.**, s. 49.

²¹ **Uykucu**, s. 51- 52, Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 314.

²² Piri Reis, **Kitab-ı Bahriye**, Haz: Yavuz Sezenoğlu, C. 2, Ankara, 1973, s. 300

Piri Reis'in liman hakkındaki verdiği bilgilerden aşağı yukarı yüzyıl sonra Evliya Çelebi'nin naklettiği ilginç bilgiler göze çarpmaktadır. Evliya Çelebi'nin verdiği malumata göre kale Kanuni'nin emri ile inşa olunmuştur. Fakat burada daha önceden mevcut bir kaleden söz edilmiştir. Öyleyse kale önceden mevcut olan yapıyı ya tamamlamış ya da yeni baştan inşa edilmiş olmalıdır. Evliya Çelebi'nin eserinde, Marmaris'in adının menşeinden ve yöredeki önemli kişilerden de bahsedilmiřtir²³.

XVII. yüzyıla gelindiğinde iç karışıklıkların bir yansıması olarak bölgede eşkıyalar görölmeye başlandı ve bölgenin dağlık olması da onların faaliyetlerini güçlendirdi²⁴. Bu karmaşa ancak II. Mahmut iktidarında ortadan kaldırılabildi²⁵. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgenin mütesellimler tarafından gönderilen voyvodalar aracılığı ile yönetildiği göze çarpmaktadır. Adalardaki isyanları bastırmadaki önemi ve Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki gerileyişi karşısında Marmaris'in stratejik önemi daha da arttı. Marmaris Voyvodası Zeynel Abidin, kendisine verilen 1832 tarihli emir çerçevesinde Köyceğiz içlerindeki Türkmenleri kale muhafaza işlerinde kullandı. Bu tarihten sonra Marmaris'in idari yapısında değişlik yapıldı ve bölge Rodos'a bağlandı. İdaresi müteveliye bırakılan şehirdeki suçluları yargılama görevi ise Gökova Kadısı'na verildi²⁶.

Sürekli dışarıdan gelen saldırılara maruz kalan Marmaris'in bu makûs tarihi, XX. yüzyılın başlarında da devam etti. Bulunduğu konum nedeniyle şehir, Birinci Dünya Savaşı'nın fiilen içinde yer almıştır. Hatta Uykucu'nun verdiği malumata göre, 1913 yılında limana giren bir Alman gemisi kendini takip eden Fransız filosuna verilmemiş ve bunun üzerine Fransızlar liman ağzını mayınlamışlardır. Ertesi yıl yeniden gelen Fransızlar bu defa kaleyi topa tutmuřlardır²⁷.

Savaşın hız kazandığı yıllarda uluslararası sözleşmelerin aleyhinde İtilaf Devletleri'nin kendisi veyahut Rum çeteleri vasıtasıyla bölgede bir takım çapulculuk hareketlerine giriştiklerini görmekteyiz. İtilaf Devletlerince 1915 yılında yayınlanan beyannamede tüm sahillerin bombardıman edileceği bildiriliyordu. 15 Mayıs 1915'te

²³ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, s. 120.

²⁴ Akça, a.g.e, s. 8.

²⁵ Akça, s. 8.

²⁶ Uykucu, a.g.e, s. 52-53.

²⁷ Uykucu, s. 55- 56.

bildiride öngörülen kararın uygulamaya geçtiğini görülmüyor. Marmaris Limanı'nda İtilaf kuvvetlerinin yaptıkları aramayı takiben limandaki mısır ve odun yüklü iki kayıkla iki boş parçaya el konulmuştur. 10 Eylül 1915'te ise İtilaf Devletleri'ne ait bir gemi, Marmaris açıklarındaki Fener Adası'na Rum eşkıyaların çıkmasına ve buradaki fener aletlerinin tahrip edilmesine aracılık etmiştir. 5 Kasım 1915'te Aziziye Köyü'nün Sarnıçağzı mevkiine çıkan eşkıyalar, bir nefer, bir de kadın şehit etmişlerdir. 27 Mayıs 1916'da Selimiye Köyü'ne 120 mermi atan İtilaf Devletleri gemisi altı haneye zarar vermiştir. 16 Eylül 1916'da düşman gemileri tarafından Fenaket (Taşlıca) Köyü'ne çıkarılan Rum eşkıyası on sekiz kişiyi şehit etmiş, yedi kişiyi de yaralamıştır²⁸. Eşkıyalar 135 öküz, 19 merkep, 1 bargir, 3 koyun ve yerli Rumlardan 16 kişiyi de yanlarına alarak köyü terk etmişlerdir. Bu durum üzerine Menteşe Mutasarrıflığı, mevcut kargaşaya önlem olarak Rumların sahile yakın yerlerden iç kesimlere nakledileceğini İstanbul'a bildirmiştir. 8 Ocak 1917'de Trablusgarb'a gitmek için limanda bekleyen bir Türk gemisine hasar verilmiş ve aynı yıl Nisan ayının 17'inci gününde Marmaris'i bombalayan düşman gemisi, bir zabıt vekili, iki süvari, dört çocuk ve yirmi bir yetişkin sivilin yaralanmasına neden olmuş; yaralılarından hayatlarını kaybedenler de olmuştur. Yerel yönetim bu saldırılar karşısında Rumların iç kesimlere nakledilmesi gibi bir önleme başvururken, merkezi yönetim de karşılıklılık esasına dayanarak İzmir Vilayeti'nden İtilaf Devletleri uyruklu bazı kişileri sürgüne göndermiştir. Ayrıca hükümet, halkın uğradığı zararları karşılamak için İtilaf Devletleri'ne ait bazı şirketlerin paralarına yasal yollardan el koymuştur²⁹. Yukarıda aktardığımız korsanlık denilebilecek faaliyetlerin 1919 yılında da devam ettiğini görmekteyiz. Böylesine zor bir dönemden geçen Marmaris'te itihatçılar ve itilafçılar arasında parti sürtüşmesi de yaşanmaktaydı. Bu durumu Ünal Türkeş'in eserinde aktarılan İtilafçı Kamil Bey'in cenazesine

²⁸ Fenaket Köyü'ndeki zarar için bakınız: Mehmet Temel, "1916 Yılında İtilaf Devletleri Savaş Gemileri Tarafından Ege ve Akdeniz Sahillerindeki Bazı Yerleşim Merkezlerine Çıkarılan Asker ve Rum Eşkıyasının Yol Açtığı Zararlar". **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C: 1 Sayı. 1, Balıkesir, 1998, s. 88.

²⁹ Mehmet Temel, "İtilaf Devletlerinin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırıları ve Mütakabiliyet Esasına Göre Osmanlı Devleti'nin Aldığı Önlemler", **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, İzmir, Sayı: Temmuz 2009, s. 117- 149.

İttihatçıların da katılması üzerine, cenazede çıkan tartışmalar en iyi şekilde anlatsa gerekir³⁰.

Ülkenin içinde bulunduğu duruma paralel olarak Marmaris de çok buhranlı günler geçirmekteydi. Umumi savaşın başlangıcında en azından resmi olarak içinde yer almayan Yunanistan Anadolu'nun batısındaki emelleri gereği savaşa dâhil olmuş ve bilindiği üzere savaş İtilaf Devletleri'nin lehine sonuçlanmıştır. Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan kendine vaat edilen toprakları talep etmiştir³¹. 18 Ocak 1918'de adı geçen toplantıda isteklerine taraf bulamayan İtalya, konferansı terk ettikten sonra İtilaf Devletleri'nin baş aktörleri, Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesine onay verdi. Mevcut duruma göre İtalya da kendi başına, içinde Marmaris'in de bulunduğu güneybatı Anadolu sahillerinin işgaline girişti.

İtalyanlar 29 Aralık 1918'de askeri bina, hastane ve fırınların durumunu Rodos'tan gelerek kontrol etmişler. 4 Ocak 1919 tarihinde şehre gelen İtalyan filosu Rodos'ta gemilerin fırtınadan barınamadığını bildirmiş ve Marmaris'te bir kömür deposu inşa etmek istediklerini bildirmişlerdir. 22 Nisan 1919'da Marmaris'e gelen İtalyan gemisi kömür deposu kurma isteklerini tekrar belirtmiş, kaymakam ve bölük komutanının muhalefetine rağmen ertesi gün inşaata başlamışlardır. 11 Mayıs 1912'de ise şehri resmen işgal etmişlerdir³². Bunun üzerine Kaymakam Fevzi Bey, durumu protesto eden bir yazıyı İşgal kuvvetleri komutanına verdi³³. İşgal, Muğla'daki 2. Tabur tarafından, 57. Fıkra Kumandanı Şefik Bey'e 11 Mayıs tarihli raporla bildirildi. Alınan rapor 13 Mayıs'ta 17. Kolordu'ya gönderildi. Kaza'dan merkeze ulaşan rapora göre; Marmaris'e 10'u sıhhiye, 20'si jandarma olmak üzere 190 İtalyan askeri çıkmıştı. 4 Mayıs itibarı ile şehirde bir teğmen, 2 üsteğmen, bir yüzbaşı ve ona bağlı 200 kişilik bir tabur bulunmaktaydı. 15 Ağustos 1919 itibarıyla Marmaris'te İtalyan jandarması görev yapmış, bir karakol kurulmuş ayrıca bir de Jandarma kontrol noktası oluşturulmuştur³⁴.

³⁰ Türkeş, **a.g.e.**, s. 282.

³¹ Durmuş Yalçın(ve Diğerleri...), **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ankara, 2006, s. 256- 257.

³² Sıtkı Aydın, **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, Ankara, 1993, s. 13- 18.

³³ Mevlüt Çelebi, "*Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler*" **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1, Muğla, Güz 2008, s. 83.

³⁴ Mevlüt Çelebi, **Milli Mücadele Döneminde Türk- İtalyan İlişkileri**, Ankara, 1999, s. 89, 112, 119, 122.

İtalyanlar işgali meşru kılmak ve gelecek tepkileri önlemek adına İstanbul'un bilgisi dâhilinde eylemde olduklarını söylemişlerdir. İlmli bir işgal politikası izlemeleri, ekonomik hayata katkıları ve yerleşme amacı gütmeyen görüntüleri işgale olan tepkileri azaltmış olmalıdır.

İtalyanların faaliyetlerine karşı sert bir tepki olmamışsa da aynı durumu Yunanlıların 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e asker çıkarmaları için söyleyemeyiz. Zira Marmarisli, İtalyanlar aracılığı ile Yunanların Anadolu'ya yerleşmek amacı güden işgaline sert tepki göstermişlerdir.

İzmir işgal edildiği gün, İstanbul İtalya Yüksek Komiserliği'ne Yunan İşgalini kınayan bir telgraf gönderilmiştir. 15 Mayıs 1919 tarihli telgraf şöyledir³⁵:

“İzmir ve havalisini Yunanlıların işgal ettiğini hayretle işittik. Yurdumuzu böyle sefil Yunan katiline teslimine ırza edilmesi imkanını muhayyelemizle kabul edemiyoruz. Muhtac-ı vesayet isek medeni ve her bir milletin irsaded ve muavenetine terk edilmemiz icab eder. Aksi takdirde tarih-i yunan pek feci fedakarlıklar kayd edecektir. İcraat-ı gayr-i insanisinin canlı delilleri meydanda iken yeniden bir milyon Türk'ün mahrum-u medeniyet olmağla esir kılacak bir karar neticesinin mesuliyet-i maneviye ve tarihiyesi takdir buyurulacağı kanaati su dakikada mesbu-ı teessür ve teheyüç yaşayan Menteşe halkının hissiyat ve uluvv-i vatanperveranesine tercüman olarak arz eder ve hak ve adaletle kabil-i telif ve bizi tatmin edecek açık ve sarih tedrisatlarına intizar eyleriz.”

Yapılan bu girişimden olumlu bir netice çıkmayınca aynı istekleri dile getiren telgraflar ardı sıra Marmaris'ten gönderilmeye devam etti. Telgraflarda işgal edilen yerlerin Türk olduğu ve Yunanlılara karşı son kişi kalıncaya kadar savaşılacağı belirtilmekteydi.

İtalya Hükümeti Temsilcisi'ne gönderilen telgrafların arasında Marmarisli kadınların gönderdiği telgraf da bulunmaktadır. Metni aynen aktarıyoruz³⁶:

³⁵ Mevlüt Çelebi, “Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1, Muğla, Güz 2008 s. 86, 87.

³⁶ Mevlüt Çelebi, “Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1, Muğla, Güz 2008 s.88.

“ 600 seneden beri vatanımızın kalbi olan İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali yüreğimizde derin yaralar açtı. Wilson İlkelerine inanmıyoruz, insanlığa ve adalete karşı yapılmış olan bu işgali kabul etmiyoruz. Biz kadınlar; topraklarımızı kurtarmak için çocuklarımızı, kocalarımızı ve kardeşlerimizi kaybettik. Canlarımızı ve insanlarımızı da bu uğurda feda etmeye hazırız. İzmir’in işgaline karşı gösterdiğimiz protestonun hükümetinize ve diğer büyük devletlere iletilmesini sizden rica ederiz.” Zöhre, Asiye, Hüsniye ve diğerleri...

Yukarıdaki telgraflar adeta İstiklal Savaşı’ndaki vatani savunma arzusu ve kararlılığını özetler niteliktedir. Ayrıca burada görülüyor ki halk, haklı mücadelesini dışarıya da anlatma arzusundadır.

Yukarıda aktardığımız protesto telgraflarını göndermekle yetinmeyen halk, Yunan işgallerine karşı örgütlenmeye de başlamıştır. Marmaris önceki dönemlerden itibaren Yunan çetelerinin saldırısına uğradığından burada kendiliğinden bir Kuva-yı Milliye ruhunun oluştuğunu söylemek mümkündür. Kuva-yı Milliye’nin buradaki öncülüğünü İstanbullu Emekli Binbaşı Edip Bey üstlenmiştir³⁷. Menteşeliler Müdefaa-i Vatan Cemiyeti Muğla Şubesi’nden gelen bir yazıyı müteakip, Haziran 1919 sonlarında cemiyetin Marmaris şubesi kurulmuş ve nizamname hazırlanmıştır. Menteşeliler Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Marmaris Şubesi İdari Heyeti şu kişilerden mürekkepti³⁸:

Binbaşı Edip Bey (Şube Başkanı)

Dede Rıfkı Efendi

Hafız Mehmet Efendi

Hafız Kamil Efendi

Aydınlı Halil Bey

Avukat Sait Oğlu Minür Bey

Hamdi Yüzak

Cemiyetin kaza nizamnamesinde kaç kişiden mürekkep olduğu yönünde bir bilgiye rastlanmamıştır³⁹. Marmaris Heyet-i Milliyesi, ilçeye bağlı nahiye ve

³⁷ Türkeş, **a.g.e.**, s. 282.

³⁸ Mehmet Çanlı, Ünal Türkeş, **Datça (Reşadiye) Kuva-yı Milliyesi**, Ankara, 1999, s. 27.

³⁹ Mehmet Çanlı, **a.g.e.**, s. 28.

köylerdeki örgütlenmelerden de sorumluydu⁴⁰. Marmaris Heyet-i Milliyesi'nin başında bulunan Edip Bey çok zeki ve ulusçu biriydi. Ayrıca çok da şanslı idi. Zira Marmarisliler tarafından çok sevilen Dede Rıfki Efendi de onunla işbirliği halinde bulunmaktaydı. Bu arada yörenin zeybeklerinden Dayımoğlu Hüseyin Efe ile Mustafa ve Raşit Zengin kardeşler bu ittifak dalgasına katılmışlar, kıyı korsanlarına büyük darbeler indirmişler, hatta Etnik-i Eteryacı Rumların belalı eşkıyası Andon Civoni'yi yakalayıp öldürmüşlerdir. Sahil güvenliği sağlanırken bir yandan da Mondros Mütarekesi ile İtilaf Devletleri'ne verilmek üzere bekleyen silah ve mühimmat Muğla Heyet-i Milliyesi'ne kaçırılmaya başlandı. İtalyanların da göz yummaları sayesinde her gece develer aracılığı ile mühimmatlar Beldibi'ndeki Asım Bey Kahvesi'ne götürülüp burada Muğla Kuva-yı Milliyesi Gökova- Ula Sorumlusu Karaböğürtlenli Balcı Hoca'ya teslim edildi. Hamdi Yüzak'ın yönettiği bu yardımlar muhtemelen Aydın Cephesi'nde kullanıldı. Bu arada Muğla Kuva-yı Milliyesi'nin ünlü zeybeği Topaloğlu Mehmet Efe yüz kızanı ile sık sık Marmaris'e uğrar, korsanlara gözdağı verirdi⁴¹.

Bölgesel olarak baktığımızda, 8 Ağustos 1919 tarihinde toplanan Birinci Nazilli Kongresi'nde alınmış kararlardan özellikle üçüncü madde Muğla'yı alakadar etmekteydi⁴². Bu madde Muğla'yı adeta cephe deposu konumuna getirmekteydi.

Birinci Nazilli Kongresi'nin hemen ardından Aydın cephesinde bulunan Demirci Mehmet Efe ile Yörük Ali Efe arasındaki Menteşe Bölgesine hâkim olma mücadelesi hat safhaya ulaşmıştı. Bunun üzerine her iki efe de kendi adına asker toplamaya başladılar. Demirci Mehmet Efe'nin asker talebine Marmaris Heyeti Milliyesi olumlu yönde cevap verirken, Muğla şubesi olumsuz cevap vermiş hatta kendine bağlı şubelere asker vermemeleri konusunda yazı göndermiştir. Muğla'dan verilen olumsuz cevabın nedeni ise, şubenin başında olan kişinin Yörük Ali Efe yanlısı olmasıydı⁴³.

⁴⁰ Çanlı, a.g.e, s.29- 30.

⁴¹ Türkeş, a.g.e, s. 283- 284.

⁴² Asaf Gökbel, **Milli Mücadele'de Aydın**, Aydın, 1964, s. 372, 373.

⁴³ Çanlı, s. 52.

Milli Mücadele'yi daha etkin bir şekilde sürdürebilmek amacıyla toplanan II. Nazilli Kongresi⁴⁴, ne Marmaris'ten Hafız Mehmet Efendi⁴⁵ de katılmıştı. Bu kongre kararı ile kurulan Harekât-ı Milliye Reddi İlhak Aydın ve Havalisi Heyeti Merkeziyesi, Ekim 1919'da ilk toplantısını Nazilli'de tertip etti. Toplantıda alınan karar gereğince Muğla, Aydın, Denizli, Isparta, Antalya, Burdur Livaları ile bunlara bağlı kaza ve nahiye Heyet-i Milliye azalarından oluşan Heyet-i Merkeziye, Batı Cephesi kuruluncaya kadar görevine devam etti⁴⁶. Bu arada Muğla, 4- 11 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan Sivas Kongresi'ni, Alaşehir ve Havalisi Komutanı Miralay Ömer Lütfi Bey'den 20 Ekim 1919'da gelen telgrafla öğrenmiştir. Telgraf geldiğinde Nazilli'ye giden heyet daha Muğla'ya dönmemişti. 20 ile 31 Ekim 1919 tarihleri arasında Muğla Belediye Binası'nda Hafız Sabri Bey'in başkanlığında Muğla merkez ve bağlı ilçelerin temsilcilerinin katıldığı Sivas Kongresi kararlarını değerlendiren bir toplantı yapıldı⁴⁷. Bu kongreye Marmaris'i temsilen Dede Rıfkı Efendi katıldı⁴⁸.

Yapılan toplantının ardından Menteşe Kuva-yı Milliyesi'nin, Sivas'ta alınan kararlar doğrultusunda Anadolu'da tek elden yönetilen bir direniş hareketi yanlısı olduğu belirtildi. 27 Ekim 1919 tarihinde bölgeden Sivas'a giden heyet arasında Muğla Mutasarrıfı Hilmi Bey de bulunmaktaydı. Bu delegeler Sivas'ta 12 gün kalmış ve Mustafa Kemal'e bağlılıklarını göstermişlerdir⁴⁹.

23 Nisan 1920'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve bu durum Muğla'da büyük sevince yol açmıştır⁵⁰. Mevcut İtalyan işgali karşısında Atatürk pek hoşnut değildi ve her fırsatta haksızlığı dile getirmekteydi. Fakat yeni bir cephe açılmaması için İtalyanlara karşı fiili bir mücadeleye girilmemiştir⁵¹. Bu arada İtalyanlar çoktan yurdu terk etme hazırlıklarına başlamışlardı. Marmaris'teki İtalyan birlikleri 27 Nisan 1919'da şehri boşaltmaya başlamışlar, ertesi gün de bu süreç devam etmiştir. Mevlüt Çelebi 14 İtalyan askerinin daha 25 Mayıs'ta Marmaris'ten

⁴⁴ Gökbel, **a.g.e.**, s. 375- 376.

⁴⁵ Türkeş, **a.g.e.**, s. 328- 329.

⁴⁶ **Gökbel**, s. 379.

⁴⁷ Akça, **a.g.e.**, s. 22.

⁴⁸ **Türkeş**, s. 334.

⁴⁹ **Akça**, s. 22.

⁵⁰ **Türkeş**, s. 375.

⁵¹ Mevlüt Çelebi, **Milli Mücadele Döneminde Türk- İtalyan İlişkileri**, s. 204.

ayrıldığı bilgisini veriyor⁵². Ekrem Uykucu'nun verdiği bilgiye göre işgal kuvvetleri şehri 22 Temmuz'da tamamen boşaltmışlardır.

Trablusgarp Savaşı sırasında stratejik öneme sahip On İki Adalar, İtalya tarafından işgal edilmişti. Devam eden süreçte Türkiye durumu kabullenmek zorunda kalmıştı. Rodos da adı geçen adalar kümesi içinde bulunmaktaydı. Burada yaşayan Türkler adanın İtalyan toprağı kabul edilmesinden dolayı 1923'teki büyük mübadelenin dışında kalmışlardı. Diğer yandan bilindiğı üzere Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmalar II. Dünya Savaşı'nın nüvesini oluşturacaktı. Böyle bir süreçte İtalya Rodos'a asker ve mühimmat sevk edecektir. Daha sonra İkinci Dünya Savaşı başlamış, dolayısıyla Rodos'taki hareketli süreç de ortaya çıkmıştır. Bu hararetli dönemde 13 Temmuz 1937 tarihinde Marmaris Kadırğa Feneri civarında üç İtalyan askeri yakalanmış ama kesin amaçları belirlenememiştir⁵³. Büyük ihtimalle casusluk faaliyeti içindeydiler. 22 Temmuz 1941'de Damlacık Koyu'na sokulan kimliğı belirsiz bir denizaltı Bozukkale'de kendisini gözetleyen gümrük muhafaza erlerine ateş açmış ve bir süre derine dalarak dolanmasına devam etmiştir, sonra da gitmiştir⁵⁴. Savaşın içinde olmayan Türkiye, yukarıda aktardığımız üzere savaştan etkilenmekteydi. Mussolini rejiminin yıkılması ile İtalya savaştan çekilmiş ve Almanya stratejik öneme sahip Rodos'u işgal etmişti⁵⁵. İşte bu işgal döneminde Marmaris de adada yaşanan dramın bir parçası olmuştur.

Alman işgalinden sonra Rodos'taki İtalyan askerlerinin yanı sıra bölge halkı da savaşın verdiği sıkıntılar dolayısıyla Türkiye'ye iltica etmişlerdir. Sığınma sürecinde Marmaris de önemli bir limandı. Muğla'da Halk gazetesinin 10 Ekim 1942 tarihli sayısında Rodos'ta büyük bir iase sıkıntısı olduğu dile getirmiştir. Şehirde hiç et bulunmadığı ve kişi başına düşen günlük ekmeğın de 150 grama kadar düştüğü aktarılmıştır. İşte böyle bir ortam yüzünden ilk mülteciler motor, gambot ve yelkenli ile Marmaris ve Fethiye'ye gelmişlerdir. İlk gelenler 39 subay, 252 er ve 208 kadar sivilden mürekkepti. Subay ve erler derhal merkeze getirilmiş ve gözaltına alınmıştır. Keza siviller hakkında da gereken inceleme yapılmıştır. Gelen mülteciler yaşadıkları

⁵² Mevlüt Çelebi **a.g.e**, s. 261, 323.

⁵³ **BCA**, 030. 10. 116. 881. 8.

⁵⁴ **BCA**, 030. 10. 62. 419. 3.

⁵⁵ www. İstanköy. Org, **İkinci Dünya Savaşı'nda On İki Ada**.

acı olaylar hakkında malumat da vermişlerdir. Bu arada mülteciler, Türkiye’de gördükleri misafirperverlikten de çok memnun olduklarını dile getirmişlerdir⁵⁶. Bu yaşananlar hakkında daha fazla malumat toplamak isteyen Muğla’da Halk gazetesinin muhabiri, mültecilerin en yoğun geldikleri şehir olan Marmaris’e gitmiştir. Gazete muhabirinin verdiği bilgilere göre; mülteciler, adada ortaya çıkan keşmekeşlikten kaçmışlardır. İltica eden hücum botun kaptanı birinci sınıf küçük zabit iken, ikinci kaptanı ise ikinci sınıf başçavuştur. Botta iki torpil, bir makineli tüfek ve bir radyo telgrafi mevcuttur. Benzin deposu ise botun yarısını kaplayacak kadar büyüktür. Mültecilerden Rum olanların çoğu Kıbrıs’a gitmiş, Türk ve İtalyan vatandaşı olan Türkler ise İzmir’e gitmişlerdir.⁵⁷.

Sığınma dalgası durmadan devam etmiş, 3 Ekim 1943 tarihinde Marmaris’e küçük kayıklarla gelen insanlar iltica etmişlerdir. Bu grup dört üsteğmen, beş teğmen, on beş başçavuş, yedi çavuş, iki onbaşı, yedi er, beş gedikli ve dokuz sivilden oluşan 55 kişilik bir topluluktur. Grubun içindeki askerler hükümetçe enterne (Gözaltına almak) edilmişlerdir. Diğer yandan gelen malumata göre Rodos’tan kaçan insanlara, denizde de saldırılar olmaktadır. Ayrıca Rodos sürekli Almanlarca denizden ve havadan bombardıman edilmekte ve bu durum mülteci sayısını arttırıcı bir etken olmaktadır⁵⁸. Marmaris Gümrük Muhafaza Bölüğü Komutanlığı’ndan merkeze gönderilen bilgilere göre Eylül ayı içinde İtalyan askerleri ve sivillerden mürekkep 306 kişinin iltica ettiği bildirilmekteydi. Mültecilerin beraberinde getirdikleri 22 tabanca, 16 mermi, 4 el bombası, 1 gaz maskesi ve 2 dürbüne el konulmuştur⁵⁹. İlticalar o kadar yoğundu ki Başvekâlet’in emri ile ulaşımı zor olan yerlere iltica edenleri toplamak üzere dokuzuncu ayda gelen mültecilerden kalma kadırgalardan birinin bu iş için kullanılmasına karar verildi⁶⁰. Yine bu kadırgalardan biri 1948 yılında emniyetin emrine verilecektir⁶¹.

Muğla’da Halk gazetesinin 20 Kasım 1943 sayısında, ilticaların devam etmekte olduğu ve adalardan gelen askerlerin haricinde 1500 sivilin iltica ettiğinden

⁵⁶ **Muğla’da Halk**, Halk Matbaası, Muğla, 18 Eylül 1943.

⁵⁷ **Muğla’da Halk**, 25 Eylül 1943.

⁵⁸ **Muğla’da Halk**, 9 Birinci Teşrin 1943.

⁵⁹ **BCA**, 030. 10. 55. 367. 30; 030. 10. 55. 367. 32; 030. 10. 55. 367. 32.

⁶⁰ **BCA**, 030. 18. 01. 02. 103. 76. 4.

⁶¹ **BCA**, 030. 10. 01. 02. 116. 30. 17.

bahsedilmektedir. Fakat bu ilticaların hepsi Marmaris'e olmamıştır⁶². 23 Kasım 1943 tarihli Muğla'da Halk Gazetesi'nin verdiği malumata göre son bir hafta içerisinde yine İtalyan askerleri iltica etmiş ve bunlardan bazıları İngiliz işgali altındaki adalara gitmişlerdir. Yine aynı günlerde komşu kaza Datça'ya bağlı Karakaya Köyü'ne hangi ülkeye ait olduğu bilinmeyen bir uçak bomba atmış ve maddi hasara yol açmıştır⁶³. 12 Ocak 1944'te ise Marmaris sahilinde pike yapan Alman uçakları bomba atmanın yanı sıra makineli tüfek ateşinde de bulunmuşlardır. Bu konuda Dâhiliye Vekâleti'ne gönderilen yazıda yeni saldırılar olabilir endişesi dile getirilmiştir⁶⁴.

12 Ocak 1944 tarihli Muğla'da Halk Gazetesi, adalardaki iâşe darlığından mültecilerin akın halinde sahillere geldiğini ve bunun nedeninin adalardaki iâşe darlığı olduğunu vurgulamaktadır. Almanların iâşeyi sadece kendi kuvvetleri için kullanması nedeniyle ortaya çıkan sıkıntılı durumdan kaçmak isteyen bir kabile kayak ve benzeri ulaşım aracı bulamadıklarından bidonlardan yaptıkları sallarla Marmaris'e gelebilmişlerdir. Yine gazetenin verdiği bilgiye göre iltica hızla devam etmektedir⁶⁵. Gazetenin 4 Mart 1944 sayısında, adalardan gelen mültecilerin mütemadiyen devam etmekte olduğu ve imkânı olan herkesin adadan kaçtığı vurgulanmaktadır. Son seferde sadece Bodrum'a 200'den fazla mültecinin geldiği belirtilmiştir⁶⁶. Başbakanlık Arşiv Kayıtlarına göre 21. Aralık 1944'te 7 Rum ve 23. Aralık 1944'te 513 Türk mültecinin Marmaris'e sığındığı görülüyor⁶⁷.

Yukarıdaki verilen bilgilerin ışığında mültecilerin karşılanmasında Marmaris'in önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Bu süreçte Marmaris, Ege Adaları halkının çektiği sıkıntılara da ortak olmuştur⁶⁸.

Savaş ortamı Marmaris'teki hayatı da felç etmiş durumdaydı. Deniz yolu nerdeyse ulaşım kapalı idi. 1 Nisan 1944 tarihinde Fenaket Burnu civarındaki Kızılada yakınında Devlet Demir Yolları'na ait olan ve krom taşıyan gemi, hangi

⁶² Muğla'da Halk, 20 İkinci Teşrin 1943.

⁶³ Muğla'da Halk, 23 İkinci Teşrin 1943.

⁶⁴ BCA, 030. 10. 117. 825. 4.

⁶⁵ Muğla'da Halk, 12 Ocak 1944.

⁶⁶ Muğla'da Halk, 4 Mart 1944.

⁶⁷ BCA, 030. 10. 117.815. 4.

⁶⁸ Fatma gebeş Çimen bu süreci o dönemin şahitlerinin ağzından anlatmıştır. Bakınız: Fatma Gebeş Çimen, **Marmaris**, Marmaris, 2007.

ülkeye ait olduğu bilinmeyen bir denizaltı tarafından torpillenmek suretiyle parçalanarak batırılmıştır. Bu olayda mürettebattan iki kişi ağır yaralanmıştır⁶⁹. Bu geminin batırılması mevcut durumu özetleyecek niteliktedir. Yine Marmaris halkının önemli bir geçim kaynağı olan sünger avcılığı da savaş ortamı nedeniyle iyice azalmıştır. Şehirde pasif korunma tedbirlerine başvurulmuş ve bazı geceler ışıklar karartılmıştır⁷⁰.

⁶⁹ **Muğla'da Halk**, 1 Nisan 1944.

⁷⁰ **Muğla'da Halk**, 12 Ağustos 1942, 10 Haziran 1944.

I. BÖLÜM

MARMARIS'İN İDARİ YAPISI VE NÜFUS

A. İDARİ YAPI

1. Osmanlı Devleti Dönemi

II. Mehmet Dönemi'nde kopmamak üzere Osmanlı topraklarına katılan Menteşe, merkezi Ankara'dan Kütahya'ya getirilen Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak olarak idare edilmiştir¹. Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra Menteşe'nin ilk tahriri İkinci Beyazıd zamanında yapılmıştır. Bu tahrirde Marmaris'te sadece 8 hane, Datya (Datça)'da 261, Gölenye (İçmeler)'de 4 ve Gelibolu'da 14 hanenin var olduğunu görmekteyiz². Yukarıdaki verilen bilgilerde adı geçen yerleşim yerleri, karye yani köy olarak kaydedilmiştir. Yine Ekrem Uykucu, "*Marmaris Tarihi*" adını taşıyan eserinde Marmaris'in nüfusunun 45 kişi olduğunu 1517 yılına ait tapu tahrir defterlerine dayanarak belirtmektedir. Bu bilgidен hareketle Marmaris'in bu tarihlerde 10 hanenin altında bir yerleşim yeri olduğu söylenebilir. Bu kadar küçük bir yerleşimde idari yapıdan söz etmemiz de oldukça güçleşiyor. İlerleyen dönemde, XVIII. yüzyılın ilk yarısında Menteşe Sancağı'nın idari yapısına baktığımızda, herhangi bir değişiklik olmadığı görülüyor. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Menteşe Sancağı, Arpalık olarak verilmeye başlandı, dolayısıyla idari yönetimini de mütesellimler aldı³.

Marmaris'i ise mütesellimler tarafından gönderilen voyvodalar idare etmeye başladı. Bu dönemde adalardaki Rum ayaklanmalarının bastırılmasında Marmaris önemli bir geçiş noktası haline gelmiştir. Marmaris Voyvodası Zeynel Abidin'e 1832

¹ Bayram Akça, *Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923- 1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 25.

² Muhammed Yazıcı, *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu Bölgesi'nde (Muğla, İzmir, Aydın, Denizli), Türkmen Yerleşimi Ve Demografik Dağılım*, T.C. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla, 2002, s. 41, 172, 173.

³ Ekrem Uykucu, *Muğla Tarihi*, İstanbul, 1983, 124- 132, Ekrem Uykucu *Marmaris Tarihi*, s. 52.

senesi içinde gelen emir üzerine civardaki Türkmenleri kale muhafaza işinde kullandığını görmekteyiz. Bu tarihten sonra Marmaris, Menteşe yerine Rodos'a bağlandı. Şehrin idaresi mütevelliyeye bırakılırken, hukuk işleri için Gökova Kadısı görevlendirilmiştir⁴.

1867 yılında Osmanlı idari taksimatındaki değişiklik sonucu Marmaris Kaza haline getirildi, dolayısıyla buraya kaymakamlar atanmaya başlandı⁵. Marmaris'te görev yapan ve isimlerini tespit edebildiğimiz kaymakamlar şunlardır:

Bekir Sami Efendi (vekil)	(H. 1296) ⁶
Mehmet Emin Efendi	(H. 1298) ⁷
Ahmet Refet Efendi	(H. 1299) ⁸
Said Bey	(H. 1302) ⁹
Cemal Efendi	(H. 1303-1305) ¹⁰
Ahmet Cemaleddin Efendi	(H. 1306) ¹¹
Hasan Hüsnü Efendi	(H. 1307- 1312) ¹²
Hamdi Bey	(H. 1313) ¹³
Hakkı Bey	(H. 1314) ¹⁴
İbrahim Edhem Efendi	(H. 1315) ¹⁵
Mustafa Efendi	(H. 1316- 1319) ¹⁶
Remzi Efendi	(H. 1320) ¹⁷
Osman Nuri Bey	(H. 1322) ¹⁸

⁴ Ekrem Uykucu, **Marmaris Tarihi**, 53.

⁵ Uykucu, **a.g.e.**, 53.

⁶ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1296**, Vilayet Matbaası, s. 137.

⁷ **Uykucu**, 53.

⁸ **Uykucu**, s. 53.

⁹ **Uykucu**, s. 53.

¹⁰ **Uykucu**, s. 53, **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1305** s. 177.

¹¹ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1306**, s. 532.

¹² **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1308**, s. 183.

¹³ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313**, s. 517.

¹⁴ **1314 Devlet Salnamesi**, s. 699.

¹⁵ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1315**, s. 517.

¹⁶ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1316**, s. 470, **1318 Devlet Salnamesi**, s. 539.

¹⁷ **1320 Devlet Salnamesi**, s. 609.

Hüseyin Rahmi Efendi	(H. 1323) ¹⁹
Emin Efendi	(H. 1324- 1326) ²⁰
Ahmet Nusret Bey	(H. 1328) ²¹

Yukarıda verdiğimiz kaymakam isimlerine ek olarak naiplerin isimlerini de aşağıda veriyoruz:

Adem Efendi	(H. 1306) ²²
Ahmet Hilmi Efendi	(H. 1308) ²³
Ahmet Niyazi Efendi	(H. 1310) ²⁴
Mehmet Arif Efendi	(H. 1312) ²⁵
Mehmet Hilmi Efendi	(H. 1313- 1314) ²⁶
Abdurrahman Niyazi Efendi	(H. 1315-1316) ²⁷
Hacı Mehmet Sait Efendi	(H. 1318- 1319) ²⁸
İbrahim Edhem Efendi	(H. 1320) ²⁹
Ahmet ve Asaf Efendi	(H. 1322) ³⁰
Halil Sırrı Efendi	(H. 1324) ³¹
Mehmet Kazım Efendi	(H. 1326) ³²
Ahmet Sadık	(H. 1328) ³³

¹⁸ 1322 Devlet Salnamesi, s. 675.

¹⁹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323, s. 329.

²⁰ 1324 Devlet Salnamesi, s. 810, 1326 Devlet Salnamesi, s. 810.

²¹ 1328 Devlet Salnamesi, s. 581.

²² 1306 Devlet Salnamesi, s. 532.

²³ 1308 Devlet Salnamesi, s. 570, Salname-i Vilayet-i Aydın, 1308, s. 183.

²⁴ 1310 Devlet Salnamesi, s. 606.

²⁵ 1312 Devlet Salnamesi, s. 657.

²⁶ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 470, 1314 Devlet Salnamesi, s. 699.

²⁷ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1315, s. 517, 1316 Devlet Salnamesi s. 512.

²⁸ 1318 Devlet Salnamesi, s. 539, Salname-i Vilayet-i Aydın, 1319, s. 391.

²⁹ 1320 Devlet Salnamesi, s. 609.

³⁰ 1322 Devlet Salnamesi, s. 675.

³¹ 1324 Devlet Salnamesi, s. 810.

³² 1326 Devlet Salnamesi, s. 810.

³³ 1328 Devlet Salnamesi, s. 581.

Yerleşim birimlerine baktığımızda 1326 Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre Marmaris Kazası, Dadya Nahiyesi ve aşağıda isimleri verilen köylerden oluşmaktaydı³⁴:

Ayalya, Emecik, Alaki, Ada, Bayır, Bozburun, Batı, Beldibi, Cumalı, Hisarönü, Datya, Seyid, Aleksi, Fenaket, Kızlan, Karaköy, Karamake, Kirvasıl, Gelibolu, Gölenye, Losta, Marmaris.

Yukarıda verdiğimiz köy isimlerinin bazıları Rumca olmakla beraber sonraki dönemlerde isimleri değiştirilmiştir. Osmanlı Dönemi'nden kalma bir haritayı karşılaştırmalı olarak inceledik ve değişen isimlerin bazılarını tespit ettik. Bunlar: Ayalya(Turgut), Losta(Selimiye), Kirvasıl(Orhaniye)³⁵.

Aydın Vilayet Salnamesi'nin 1306 yılından 1326 yılına kadar olan kayıtlarını incelediğimiz zaman yerel yönetimin başında kaymakamı görmekteyiz. Kaymakam aynı zamanda kaza idare meclisinin ve askeri malzeme tedarik komisyonunun da başkanı idi. Naib de asli görevinin yanında bidayet mahkemesinin ve ticaret mahkemesinin de reisi bulunmaktaydı. Önde gelen diğer idari makamlar ise belediye başkanlığı ve maarif komisyonluğu idi³⁶. Kaymakamın ek görevinin yanında naibinin de mahkeme reisliği görevlerini üstlenmesine bakılırsa bu makamın şehrin idaresinde paylaşılmaz bir otoriteye sahip olduğu söylenebilir.

Datya Nahiyesi ise nahiye müdürü tarafından yönetilmekteydi, müdür aynı zamanda nahiye meclisinin de başkanı durumundaydı³⁷.

2. Cumhuriyet Dönemi

TBMM'nin açılışından yaklaşık bir yıl sonra 20 Nisan 1921'de sancak teşkilatı kaldırılarak yerine vilayet teşkilatının kurulması ile Menteşe Sancağı, Aydın Vilayeti'nden ayrılarak bağımsız bir vilayet haline geldi³⁸. Böylelikle Marmaris de Muğla Vilayeti'ne bağlı bir kaza hüviyeti kazandı.

³⁴ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1326, s. 716.

³⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HRT-h. 02564. 00002.

³⁶ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1326, s. 711- 713.

³⁷ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1317, s. 439.

³⁸ Sadık Artukmaç, "Bizde Vilayet İdaresinin Tarihçesi", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Yıl: 16, S: 166, Ankara, Haziran 1960, s. 24.

1925- 1926 Devlet Salnamesine baktığımızda Kaza'nın; Reşadiye (Datya), Selimiye, Bozburun nahiyeleri, bu nahiyelere bağlı karyeler ve merkeze bağlı iki karyeden mürekkep olduğunu görmekteyiz³⁹.

1927- 1928 Devlet Salnamesi kayıtlarında Marmaris'e bağlı 24 köy bulunmaktadır. Nahiyelerden Bozburun ve Reşadiye isimleri zikredilirken, burada Selimiye ismine rastlayamıyoruz⁴⁰. Öyle anlaşılıyor ki, bu ara dönemde Selimiye Nahiyesi tekrar köy yapılmıştır.

1928 yılına ait bir vesikada ise yöredeki yerleşim birimlerinin isimleri ayrıntılı bir şekilde verilmiştir⁴¹. Biz de burada aynen aktarıyoruz:

Merkez Nahiye

Armut Alanı

Ada

Beledibi

Hisarönü

Osmaniye

Gelibolu

Gölenye

Bozburun Nahiyesi

Orhaniye

Bayır

Bozburun

Söğüd

Selimiye

Turgud

Fenaket

Reşadiye Nahiyesi

Emecik

Cumalı

³⁹ 1925- 1926 Devlet Salnamesi, s. 855.

⁴⁰ 1927- 1928 Devlet Salnamesi, s. 1134.

⁴¹ T.C. Dâhiliye Vekâleti, **Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimiz Adları**, Hilal Matbaası, İstanbul, 1928.

Hızırşah

Datya

Reşadiye

Kara

Kızlan

Mesudiye

Yaka

1926- 1927 Devlet Salnamesi'ne göre kazadaki idari kurum ve görevlileri aşağıdaki gibidir⁴²:

Kaymakam	Lütfi Bey
Mal Müdürü	Hıdır Bey
Hâkim	Mehmet Sadık Efendi
Müdde-i Umumi	Necip Naci Bey
Müstandik	Hüseyin Hakkı Bey

1927- 1928 Devlet Salnamesi'ne göre kazadaki idari kurum ve görevlileri aşağıda verilmiştir⁴³:

Kaymakam	Hikmet Ali Bey
Mal Müdürü	Ali Hıdır Bey
Müftü	-
Hâkim	Mehmet Sadık
Müdde-i Umumi	Necip Naci Bey
Müstandik	Hüseyin Hakkı Bey
Hükümet Tabibi	Hasan Yaman Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	Ali Rıza Bey

1938 yılına geldiğimizde Marmaris'teki yerleşim birimlerinin sayısının azaldığını görmekteyiz bunun nedeni de Datça(Reşadiye)'nın ayrı bir kaza haline getirilmesi olduğu aşikârdır. Mevcut köylerin isimlerini aşağıda veriyoruz⁴⁴:

Merkez Bucağı

Marmaris, İlçe Merkezi

⁴² 1926- 1927 Devlet Salnamesi, 1137.

⁴³ 1927- 1928 Devlet Salnamesi, s. 1251.

⁴⁴ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, İzmir, 1973, s. 83, 97.

Adaköy
Armutalanı
Beldibi
Çamlı(Gelibolu)
Hisarönü
İçmeler(Gölenye)
Karaca
Orhaniye
Osmaniye
Turunç
Bozburun Bucağı
Bozburun, Bucak Merkezi
Bayır
Selimiye
Söğüt
Taşlıca(Fenaket)
Turgut

Bu yeni oluşum ile Marmaris, Bozburun Bucağı ve on beş köyden mürekkepti. Yukarıda verilen isimlere aykırı olarak 1940 Nüfus Sayımı'nda Orhaniye Köyü Bozburun Bucağı dâhilinde bulunmakta ve yukarıda Marmaris merkez bucağına bağlı görünen Turunç nüfus kayıtlarında bulunmamaktadır⁴⁵.

B. NÜFUS

1. Osmanlı Dönemi

II. Beyazıd Zamanı'nda Marmaris'te sadece sekiz hanenin var olduğunu görmekteyiz⁴⁶. Bu bilgiye göre Marmaris'in nüfusu 40'ı geçmemekteydi. Unutmamak gerekir ki yukarıda verilen malumat sadece merkez için geçerlidir. Diğer yerleşim birimleri ile nüfus yükselmekteydi. Şehir zamanla konumundan

⁴⁵T. C. Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1940: Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibarıyla Nüfus ve Yüzey Ölçü, s. 498.

⁴⁶ Muhammed Yazıcı, a.g.t, s. 16.

dolayı büyümüş olacak ki XIX. yüzyılın sonlarında kazanın nüfusu bağlı bulunan yerleşim birimlerinin nüfusu ile beraber on bini aşmış durumdaydı.

Tablo:1 Hicri 1308(M.1890- 1891) yılı Marmaris nüfusu⁴⁷

Cemaatler	Kadın	Erkek	Toplam
Türk	6150	6002	12152
Rum	297	304	601
Yabancı Türk	71	112	183
Yabancı Rum	7	26	33
Yabancı Yahudi	18		18
Toplam	6543	6444	12987

Yukarıda verdiğimiz ayrıntılı nüfus cetveli arasında Datya Nahiyesi gösterilmemiştir. Aynı salnameye göre Datya’da 2387 erkek ve 2508 kadın olmak üzere toplamda 4894 nüfus bulunmaktaydı⁴⁸.

Tablo 2: Hicri 1308(M. 1890- 1891) Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı ve Hane Sayısı⁴⁹

Marmaris Kazası			Datya Nahiyesi		
Köy İsmi	Nüfus	Hane	Köy ismi	Nüfus	Hane
Kaza merkezi	2263	460	Alaki	743	125
Armudalan	385	62	Kızlan	579	102
Beldibi	234	42	Kara	548	105
Ada	159	35	Batır	421	98
Gölenye	277	55	Emecik	293	58
Kirvasil	343	62	Yaka	900	190
Ayalya	343	63	Cumalı	831	180
Aleksi	312	58	Hisarönü	254	55
Bayır	344	61	Gelibolu	578	110
Kosta	323	60			
Bozburun	841	180			

⁴⁷ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1308, s. 423.

⁴⁸ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1308, s. 423.

⁴⁹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1308, s. 509.

Söğüd	722	120			
Fenaket	499	90			
Karamaka	179	98			

Hicri 1311(M. 1893- 1894) Yılı Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; kazada 6599'u erkek ve 6727'si kadın olmak üzere 13326 Müslüman nüfusu mevcut iken; 284'ü erkek ve 284'ü kadın olmak üzere 568 Rum nüfus mevcut idi. Yahudilerin nüfusu ise toplamda 10 idi. Genel toplamda 13904 nüfusa karşılık kazada 2449 hane bulunmaktaydı. Datya Nahiyesi'nde ise 2525'i erkek, 2572'si kadın olmak üzere 5097 Müslüman nüfusu göze çarparken 645 adet de konut kaydedilmiştir. Bu salnamede buradaki Rum nüfustan bahsedilmemiştir. Datya Nahiyesi ile birlikte Kaza'nın toplam nüfusu 19001 kaydedilmiştir⁵⁰.

Hicri1313(M. 1895- 1896) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; Marmaris'te 4029 kadın, 3982 erkek olmak üzere 8011 Müslüman nüfusu mevcut iken; 132 kadın ve 127 erkekten mürekkep 259 Rum nüfusu mevcuttu. Hepsini topladığımızda 8270 nüfus vardır. Hane sayısı ise 2645'dir⁵¹. Yine aynı salnameye göre Datya'da 2505 erkek ve 2640 kadın olmak üzere toplam 5145 Müslüman nüfusu varken, 119'u erkek ve 122'si kadın olmak üzere toplam 241 Rum nüfusu mevcuttur⁵². Datya Nahiyesi'nin nüfusunu da eklediğimiz zaman toplam nüfus 13656'yı bulmaktadır. Bir önceki kayıta nüfus 19000'e dayanmışken burada bu kadar düşük gösterilmesi ilginçtir.

Hicri 1316(M. 1898- 1899) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; Kaza'da 6804'ü erkek 6726'sı kadın olmak üzere 13504 Müslüman mevcut iken, 378 erkek ve 305 kadından oluşan bir Rum nüfusu vardır. Kazada bulunan 10 Yahudi'yi de eklediğimizde toplam nüfus 14233'ü bulur. Hane sayısına gelince kaza merkezinde 1584 sayısına karşılık Datya Nahiyesi'nde bu rakam 926'ya düşüyor⁵³. Bir önceki salnamedeki rakamlarla karşılaştırdığımız zaman nüfus sayısındaki değişim normal boyutlardadır.

⁵⁰ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311, s. 393.

⁵¹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 472.

⁵² Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 472.

⁵³ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1316, s. 502, 503.

Hicri 1317(M. 1899- 1900) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; Marmaris'te 7839 erkek, 6930 kadın olmak üzere 14729 Müslüman nüfusu vardır. Rumlar ise; 392 erkek, 304 kadından oluşan 696 nüfusa sahiptirler. Genel toplamda nüfus 15665'i bulmaktadır. Hane sayısı Marmaris'te 1600 iken Datya'da 930'dur⁵⁴. Bir önceki yıla göre nüfusun %10 dolaylarında arttığını görmekteyiz.

Hicri 1319(M. 1901- 1902) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; Kaza'da 7839 erkek ve 6930 kadından mürekkep 14769 Müslüman bulunmaktadır. Rum nüfus bir önceki kayıttaki gibi 392 erkek ve 304 kadından oluşmakta ve toplamda 696'yı bulmaktaydı. Genel toplamda nüfus 15665 idi⁵⁵. Hane sayısına baktığımızda Merkez Kaza'da 1600 rakamına karşılık Datya Nahiyesi'nde hane vardır. 1317 ve 1319 Senesi Salnameleri'nin verdiği rakamların aynı oluşuna bakılırsa ikisinin de aynı kaynaktan alıntı yaptığı sonucuna varılabilir. Dolayısıyla bu kayıtların her yeni yıl için her zaman yenilendiği söylenemez.

Hicri 1323(M. 1905- 1906) Senesi Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre; kazada 7906 erkek ve 6715 kadından oluşan 14621 Müslüman nüfusuna karşın, 415 erkek ve 332 kadından mürekkep 747 Rum nüfusu mevcuttur. Genel toplamda nüfus 15368'dir. Hane sayısı ise bir önceki kayıta olduğu gibi Marmaris'te 1600, Datya'da 930'dur⁵⁶. Hane sayısında herhangi bir değişim olmamasına rağmen nüfusta bir önceki kayıta göre düşüş gözlemlenmektedir. Nüfustaki bu düşüşü, I. Dünya Savaşı'nın yarattığı ortama bağlayabiliriz. Zira bu dönemde bölgedeki Rum halkı adalardan gelerek çapulculuk yapan Rum eşkıyası ile işbirliği yapmış, dolayısıyla bu asayişsizlik nedeniyle yerel yönetim Rumları iç bölgelere nakletmek gibi çareler aramıştır⁵⁷.

2. Cumhuriyet Dönemi

1925- 1926 Devlet Salnamesi'ne göre kazanın umumi nüfusu 12035'dir⁵⁸. Nüfustaki büyük düşüş dikkate şayandır. Büyük Mübadele sonucu İstanbul Rumları

⁵⁴ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1317**, s. 443.

⁵⁵ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1319**, s. 398, 399.

⁵⁶ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323**, s.375.

⁵⁷ Ünal Türkeş, **Kurtuluş Savaşı'nda Muğla**, İstanbul, 1973 s. 49.

⁵⁸ **1925- 1926 Devlet Salnamesi**, s. 855.

hariç diğer Rumlar, antlaşma gereği Yunanistan'a gönderilmiştir. Dolayısıyla Marmaris Rumları da mübadeleye tabi tutulmuşlardır. 1000'e yakın Rum'un buradan göç etmesi tek başına nüfus düşüşünü açıklayamaz. I. Dünya Savaşı ve İstiklal Mücadelesi nüfusun düşüşünü açıklar. Tüm Anadolu'da olduğu gibi Marmaris de büyük kayıp vermiştir. Şehirdeki erkek nüfusunun Hicri 1323(1905- 1906) yılında 7906⁵⁹ olduğu görülürken, 1927 yılı kayıtlarında 4985'e düştüğü görülmektedir⁶⁰. 3000'e yakın bir düşüş söz konusu iken kadın nüfusunda 200 gibi bir düşüş olmuştur. Bu düşüşü mübadillerle açıklayabiliriz. Erkek nüfusunun %40 gibi büyük bir oranda düşüşünün ancak vatan savunması sonucunda gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

1926- 1927 Devlet Salnamesi'ne göre; şehrin toplam nüfusu 12250'dir. Yine aynı kaynağa göre bu yıl içinde 341 doğum gerçekleşmiş ve 178 ölüm vakası kaydedilmiştir⁶¹.

1927- 1928 Devlet Salnamesi'ne göre; Marmaris nüfusu 6492 kadın ve 4985 erkek olmak üzere toplamda 11477 idi. Aynı yıl 161 erkek ve 185 kız olmak üzere 346 çocuk dünyaya gelmiş, 81 Kadın ve 92 erkek olmak üzere 173 kişi vefat etmiştir⁶². Yukarıda verdiğimiz toplam nüfusu, 1927 yılında yapılan nüfus sayımı da doğrulamaktadır⁶³.

1935 yılında Marmaris'in toplam nüfusunda önemli bir azalma gözlemlenmektedir. Bunun nedeni de Datça'nın ayrı bir kaza haline getirilmesidir⁶⁴. Böylelikle 5000'e yakın bir nüfus düşüşü yaşanmıştır. Çünkü 1935 sayımlarında Datça'nın nüfusu 4935 görünmektedir⁶⁵. Datça'nın ayrı bir kaza olmasıyla Marmaris nüfusu 8656'ya düşmüştür. Ayrıntılı rakamları aşağıda veriyoruz⁶⁶:

⁵⁹ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323, s.375.**

⁶⁰ **T:C: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 28 Teşrin- i Evvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Ankara, 1927, s. 14.**

⁶¹ **1926- 1927 Devlet Salnamesi, s. 1132.**

⁶² **1927- 1928 Devlet Salnamesi, s. 1248.**

⁶³ **T:C: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 28 Teşrin- i Evvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Ankara, 1927, s. 14.**

⁶⁴ **Cumhuriyet'in 50. Yılında Muğla, s. 63.**

⁶⁵ **T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1935; Kati ve Mufassal Neticeler: Muğla Vilayeti, Ankara, 1937, s. 9.**

⁶⁶ **T. C. Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1935; Kati ve Mufassal Neticeler: Muğla Vilayeti, Ankara, 1937, s. 11.**

Tablo 3: 1935 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Merkez Nahiye	Erkek	Kadın	Toplam	Bozburun Nahiyesi	Erkek	Kadın	Toplam
Şehir	1354	1231	2585	Bozburun	305	556	861
Ada	39	52	91	Bayır	170	220	390
Armutalanı	125	152	277	Fenaket	216	255	471
Beldibi	35	65	100	Orhaniye	174	202	376
Gelibolu	300	260	560	Selimiye	132	234	366
Gölenye	119	136	255	Söğüt	391	515	906
Hisarönü	166	180	346	Turgut	96	157	253
Karaca	191	160	351				
Osmaniye	204	264	468				

1940 yılı nüfus sayımında bir önceki sayıma oranla %5 dolaylarında bir artış gözlemlenmektedir. 1940 kayıtlarında toplam nüfus 9197'dir. Ayrıntılı rakamları aşağıda verilmektedir⁶⁷:

Tablo 4: 1940 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Merkez Nahiye	Erkek	Kadın	Toplam	Bozburun Nahiyesi	Erkek	Kadın	Toplam
Şehir	1753	1322	3075	Bozburun	367	595	962
Ada	32	49	81	Bayır	186	218	404
Armutalanı	155	169	324	Fenaket	238	273	511
Beldibi	40	60	100	Orhaniye	167	181	348
Gelibolu	169	196	365	Selimiye	142	251	393
Gölenye	121	140	261	Söğüt	414	540	954
Hisarönü	183	203	386	Turgut	108	171	279
Karaca	141	135	276				
Osmaniye	216	262	478				

⁶⁷ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 20 İlk Teşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, Vilayetler Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey ölçüsü, Ankara, 1941, s. 498

1945 sayımlarına baktığımızda kazanın toplam nüfusu 1940 sayımlarına göre %5 civarında bir artış göstererek 9637 çıkmıştır. Marmaris şehir merkezinin nüfusu bir önceki sayımda 3075 iken burada 2750'ye düşmüştür. Bu da %10'a yakın bir azalma demektir. Nahiye ve köylerdeki nüfus 1940 sayımında 6122 iken, 1945'te 6887'ye ulaşmıştır. Dolayısıyla nahiye ve köylerde %10'un üzerinde bir artış olmuştur. Ayrıntılı rakamları tablo 5'de veriyoruz⁶⁸. Şehir merkezinden köylere doğru bir göç olduğunu burada görmekteyiz. Bu göçü II. Dünya Savaşı'nın yarattığı bunalıma bağlayabiliriz.

1950 yılı kayıtlarında Marmaris nüfusu 9783'tür. Beş yıl içinde toplam nüfus sadece %1,5 oranında artış göstermiştir. Şehir merkezinin nüfusu 2539'dur. Merkezde 1945 sayımlarına göre %10'a yakın bir düşüş göze çarpmaktadır. Nahiye ve köyler itibari ile nüfus bir önceki kayıta 6887 iken 1950 sayımında 7244'e yükselmiştir. Bu da %5'e yakın bir artış demektir. 1950 yılına ait yerleşim yerlerine ait ayrıntılı bilgileri tablo 6'da veriyoruz⁶⁹.

Tablo 5: 1945 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Merkez Nahiye	Erkek	Kadın	Toplam	Bozburun Nahiyesi	Erkek	Kadın	Toplam
Şehir	1502	1248	2500	Bozburun	402	608	1010
Ada	120	97	217	Bayır	194	232	426
Armutalanı	232	226	458	Fenaket	268	292	560
Beldibi	63	87	150	Orhaniye	181	210	391
Gelibolu	207	220	427	Selimiye	164	260	424
Gölenye	157	139	296	Söğüt	475	543	1018
Hisarönü	193	202	395	Turgut	125	176	301
Karaca	133	139	272				
Osmaniye	248	294	542				

⁶⁸ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 21. 10. 1945, Ankara, 1945, s. 471.

⁶⁹ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Umumi Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1950, Ankara, 1954, s. 301.

Tablo 6: 1950 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Merkez Nahiye	Toplam	Bozburun Nahiyesi	Toplam
Şehir	2539	Bozburun	1040
Ada	149	Bayır	441
Armutalanı	596	Fenaket	528
Beldibi	158	Selimiye	437
Gelibolu	495	Söğüt	1115
Gölenye	334	Turgut	323
Hisarönü	478		
Karaca	228		
Orhaniye	380		
Osmaniye	542		

1955 yılı verilerine baktığımızda genel nüfusun 10559 olduğunu görmekteyiz. Bir önceki sayımda 9783 olan nüfusun yaklaşık %7 oranında arttığını görmekteyiz. Şehir merkezinin nüfusu ise 2539'dan 2454'e düşmüştür. Nahiye ve köylere göz attığımız zaman nüfusun 7244'ten 8105'e çıktığını görmekteyiz⁷⁰. Bu da yaklaşık bir önceki verilere göre %10 dolaylarında bir artışı ifade eder. Yerleşim birimleri itibari ile ayrıntılı nüfus bilgileri aşağıda verilmiştir⁷¹.

Tablo 7: 1955 Yılında Nüfusun Köylere Göre Dağılımı

Merkez Nahiye	Erkek	Kadın	Toplam	Bozburun Nahiyesi	Erkek	Kadın	Toplam
Şehir	1163	1291	2454	Bozburun	472	666	1138
Ada	39	57	96	Bayır	217	250	467
Armutalanı	329	302	631	Fenaket	303	298	601
Beldibi	79	90	169	Selimiye	183	271	454

⁷⁰ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1955, Ankara, 1961, s. 399.

⁷¹ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1955, Ankara, 1961, s. 399.

Gelibolu	451	391	842	Söğüt	573	674	1247
Gölenye	173	161	334	Turgut	163	175	338
Hisarönü	258	247	505				
Karaca	142	133	275				
Orhaniye	213	202	415				
Osmaniye	305	288	593				

1960 yılı nüfus sayımına göre; toplam nüfus 11820'dir. 1955 yılında 10559 olan nüfusun %10'nun üzerinde arttığı görülüyor. Bir önceki sayımda 8105 olan nahiye ve köylerin nüfusu burada 8409'dur. 2454 olan şehrin nüfusunda muazzam bir artış meydana gelmiştir. %20'ye varan bir artış ile şehir nüfusu 3411'e ulaşmıştır⁷².

1965 senesi nüfus sayımına göre; kazada 6283'ü erkek ve 6497'si kadın olmak üzere 12780 kişi mevcuttur. Bir önceki sayımdan bu sayıma kadar genel nüfus artışı %10'un altında kalmıştır. Nahiye ve köylerin nüfusu 9139 iken şehir merkezi 3641 nüfusa sahiptir⁷³.

Nüfusun istihdam alanı hakkında bilgi edinmemiz konusunda 1923- 1926 Maarif İstatistikleri bize fikir verebilir. Çünkü okula kayıtlı durumda olan öğrencilerin velileri hakkında burada bilgiler verilmiştir. Verilere göre öğrenci velilerinden hareketle nüfusun yaklaşık %60'ı çiftçi, %20'si ticaret ve zanaat erbabı, %2'si askeri ve sivil memurlardan, geriye kalan zümre ise serbest meslek veya mesleksizlerden oluşmaktaydı⁷⁴. Yukarıda verdiğimiz bilgilere ek olarak antlaşma gereği Marmaris'ten ayrılmak durumunda kalan Rumlar hakkında da kısaca bilgi aktaralım.

XIX. yüzyıl müellifleri Anadolu Rumlarını yerli ve göçmen Rumlar olarak ikiye ayırırlar. Bu iki grup arasında önemli farklar bulunmaktaydı. Yerli olan Rumlar uzun yıllar birlikte yaşadıkları Türklerin nüfuzunda kalarak dillerini unutmuşlar, dolayısıyla ibadetlerini bile Türkçe yapmaya başlamışlardır. Muhacir Rumlar ise

⁷² T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1960, Ankara, 1964, s. 24.

⁷³ T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 24. 10. 1965, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara, 1969, s. 21.

⁷⁴ T. C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1923- 1926 Maarif İstatistikleri, Ankara, s. 99.

Anadolu'ya XVIII. yüzyıldan itibaren gelmişlerdir. İlk olarak Osmanlı'nın sağladığı huzur ortamı sayesinde nüfusu artan ve coğrafyasına sığmayan Rumların bir kısmı Anadolu'nun değişik yerlerine, içinde Menteşe Bölgesi de olmak üzere göç etmişlerdir. İkinci olarak da 1770 yılından sonra Mora'daki huzursuzluklardan kaçan Rumlar Batı Anadolu'daki ayanların davetine icabet etmişler ve yoğun olarak Menteşe Bölgesine gelmişlerdir. Üçüncü olarak da 1821- 1829 yılları arasında Rum isyanlarının yarattığı keşmekeşlikten kaçan Rumlar, Menteşe Bölgesi'ne yerleşmişlerdir⁷⁵. Marmaris'te yaşayan Rumların buranın yerlileri olduğu veya en azından burayı vatan saydıklarını söyleyebiliriz. Çünkü Marmaris'te Alaki, Aleks, Ayalya, Lasta, Karamake gibi Rumca isimler taşıyan köyler mevcuttur. Yukarıda verdiğimiz köy isimlerinden hareketle buradaki Rumlara ait bir vatan bilincinden söz edebiliriz.

Marmaris Rumları şehrin Rodos'a yakın olmasının ve bölgenin Osmanlı yönetimince ihmal edilmesinin de etkisiyle Rodos Rumlarının etkisi altında kalmışlar ve yörede Türklerden daha ön plana çıkmışlardır. Özellikle Datça'da deniz ile bağlantısı olan köylerde Rum nüfus ve nüfuzunun varlığı görülür. I. Dünya Savaşı yıllarında Menteşe Bölgesi'nde en fazla taşkınlık yapanlar buradaki Rumlardır. Yerli Rumlar, adalardan gelen korsanlara yardım ve yataklık etmekten geri kalmamışlardır⁷⁶. Burada ikamet eden Rumların bu olumsuz tavırlarına karşı Osmanlı yönetimi zorunlu göç kararı almak durumunda kalmış ve mütekabiliyet esasına göre her Osmanlı vatandaşına karşı Anadolu'da bulunan İtilaf Devletleri askerlerinden esirler almıştır⁷⁷.

Rum korsanların baskınlarında hedef Türklerin canı ve malıdır. Bu doğrultuda kendilerine karşı koyabilecek kişiler hedef alınır ve ortadan kaldırma amaçlanır. Karaköy'de Sabit Efe'nin öldürülmesi önde gelen kişileri yok etmenin en iyi örneği olsa gerektir. Zulüm o kadar fazladır ki Rumlar işi Reşadiye Manastırı'nda bir kız çocuğunu kesmeye kadar götürmüşlerdir. Datça'da Rum zenginleri vardır.

⁷⁵ Akça, **a.g.e.** s. 39, 40.

⁷⁶ Türkeş, **a.g.e.** s. 47, 48.

⁷⁷ Mehmet Temel, "İtilaf Devletlerinin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırıları Ve Mütekabiliyet Esasına Göre Osmanlı Devleti'nin Aldığı Önlemler", **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, İzmir, S.1, Temmuz 2009, s. 117- 149.

Farmakidis, Yanni ve Hristofuros isimlerini taşıyan toprak ağaları, Rum çeteleri ile işbirliği halindedirler. Önde gelen bu kişiler aynı zamanda kaçakçılık da yapmaktan geri kalmamışlardır. Sözü edilen ağalar, yörenin ayakkabı ticaretini elinde bulunduran Vasil İstadi ile de işbirliği içindedirler⁷⁸.

Marmaris'teki Rumlar, Datça'dakiler kadar zenginliğe sahip olmasalar da korsanlarla işbirliği içinde olmuşlardır. Daha çok Hisarönü Körfezi civarına yerleşmiş olan Marmaris Rumları arasında önde gelen kişilerden olan ve Kısayalı Değirmeni sahibi Yorgi Usta, kaçakçılığın yanında korsanlık da yapan Andon Civoni ile işbirliği içine girmiştir⁷⁹.

30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan "*Türk Yunan nüfus mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol*" gereğince İstanbul dışındaki Türkiye topraklarında ikamet eden Rum Ortodoks Türk uyruklular, 1 Mayıs 1923'den sonra Yunanistan topraklarına gönderilmeye başlandı. Bu çerçevede Marmaris'te bulunan Rumlar da Yunanistan'a göç ettirildiler⁸⁰.

Zorunlu göç birçok sonuçlar doğurdu. Rumların içinde her ne kadar hainler mevcut ise de birlikte yaşamının anlamını, değerini bilenler de vardı. Mübadelenin yarattığı travmayı anlatmak için tarihçilerimiz genellikle Karaman Ortodoks Türkleri'nin Rum olmadıkları halde göç ettirilmesini betimlerler. Karaman Ortodokslarının dramından farklı olsa da burada bir arada yaşayan insanların ayrılışları, kopuşları vardır. Bu hüznü veda, Ertuğrul Aladağ'ın kaleme aldığı Kentimin Öyküsü'nde hikâye tadında aktarılmıştır.

Mübadele sonucu giden Marmaris Rumlarının Hicri 1308(M. 1890-1891)'den Hicri 1323(M. 1905- 1906)'e kadar olan nüfus bilgilerini aşağıda belirtilmektedir.

⁷⁸ Türkeş, **a.g.e.**, s. 48, 49.

⁷⁹ Türkeş, **a.g.e.**, s. 49.

⁸⁰ Akça, **a.g.e.**, s. 41.

Tablo 8: Marmaris'te H. 1308- 1323 Yılları Arasında Rum Nüfusu

	Kadın	Erkek	Toplam
1308 ⁸¹	315	330	645
1311 ⁸²	284	284	568
1313 ⁸³	254	368	622
1316 ⁸⁴	305	378	683
1317 ⁸⁵	304	392	696
1319 ⁸⁶	304	392	696
1323 ⁸⁷	332	415	747

⁸¹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1308, s. 423.

⁸² Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311, s. 393.

⁸³ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 472.

⁸⁴ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1316, s. 503.

⁸⁵ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1317, s. 443.

⁸⁶ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1319, s. 398.

⁸⁷ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323, s.375.

II. BÖLÜM

SOSYAL HAYAT VE SİYASAL GELİŞMELER

A. ULAŞIM VE ULAŞIM ARAÇLARI

1.Kervan Yolları

Menteşe Vilayeti coğrafi şartlardan dolayı komşu vilayetlerle kısıtlı ulaşım olanaklarına sahipti. Komşu vilayetlerden sadece Aydın ile daha sıkı ulaşım ağı dikkat çekmektedir¹. XIX. Yüzyılda Mentese Vilayeti'ni Aydın'a bağlayan ana ulaşım hattı Ula- Muğla- Yatağan - Gökbel'den geçen ve Büyük Menderes Vadisi boyunca uzanan kervan yolu idi. Mesafenin uzunluğu ve yolun engebeli olması dolayısıyla kervanlar bu hattı ancak dört beş günde geçebiliyorlardı. XIX. yüzyıl sonlarında Muğla- Aydın ana kervan yoluna bağlı birçok küçük kervan yolları mevcuttu. Bu yollar geleneksel yerel ürünlerin ana pazarlara ulaşmasını sağlarken diğer yandan işlenmiş mamullerin taşra pazarlarında satılmasına imkân veriyordu. Böylelikle kaza merkezlerinde pazarlar ortaya çıktı. Marmaris Cuma pazarı da böylelikle oluştu. Aydın'a kadar ulaşan kervan yolu Marmaris ile de bağa sahipti ve Muğla Marmaris arası 12 saat mesafede idi². Bu arada başlıca taşıma vasıtaları bargir, deve, ester(katır) ve merkep idi³.

Menteşe Vilayeti'nin Aydın bağlantısını saymazsak ulaşım olanakları o kadar kısıtlıydı ki Milli Mücadele Dönemi'nde Mentese Kuva-yı Milleyesi, Anadolu direnişine Aydın yolunun kontrolü düşman elinde olduğundan Tavas'a ulaşan dağ patikası aracılığı ile fikri ve fiziki katkıda bulunabiliyordu⁴.

Aydın- İzmir demiryolunun 1866'da faaliyete geçmesi ile Muğla bu ulaşım ağına deve kervanları ile bağlanıyordu⁵. Kollektif bir şekilde çalışan devecilerin muntazam aralıklarla konak yerlerinde dinlendikleri görülmektedir⁶.

¹ Türkeş, a.g.e, s. 96.

² Akça, s. 45.

³ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1326, s. 717.

⁴ Türkeş, s. 96

⁵ Akça, s. 46.

⁶ Türkeş, s. 97.

XIX. yüzyıl sonlarında ve XX. yüzyıl başlarında Menteşe Bölgesi'nde hızla şose yol yapımına başlandı. Bunun sonucunda kervan yolları eski önemini kaybetti. 1930 yılından sonra da deve kervanlarının yerini arabalar almaya başladı⁷.

2. Karayolları

Menteşe Bölgesi'nde ilk yol yapımı XIX. yüzyıl sonlarında Aydın Valisi Hasan Fehmi Paşa zamanında gerçekleşti⁸. Muğla Kazası'nı deniz yoluna bağlamak amacıyla 21450 metre uzunluğunda Muğla- Gökabad yolunun yapımı⁹ sayesinde Marmaris- Muğla yolu ulaşımına daha elverişli hale geldi.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte ulaşım olanaklarında iyileşmeler gözlemlenmektedir. Marmaris ve nahiyeleri için durumun o kadar da parlak olmadığını söyleyebiliriz. Zira ulaşımı sağlayacak yolların yetersizliği yüzünden 1931 yılında Marmaris'te ıspanak diğer kentlerden beş kat daha pahalı olarak 25 kuruşa satılmaktadır. Yine şehrin yol rabıtasının yetersizliğinden dolayı kumaş fiyatları diğer iç piyasalara göre çok fazla idi¹⁰. Aslında tüm vilayette aynı sıkıntıdan söz edebiliriz. Çünkü vilayet yolları milli yollara dâhil edilmemiştir¹¹. Milli yollar dışında kalan bölgedeki yol faaliyetleri yerel yönetim ve halk tarafından gerçekleştirilebiliyordu. Bu doğrultuda Akyol Şosesi, Bodrum halkının eseridir. Marmaris halkı da aynı çerçeveden hareketle yol yapım faaliyetlerine katılabilirse iyi bir yola sahip olabileceklerdi. İşte bu doğrultuda Muğla- Marmaris yolunda mükellef ameleler çalışmaya başlamışlardır¹².

1930 yılında çalışmaları başlayan Muğla- Marmaris yolunun Akçapınar- Marmaris yönünde belli bir kısmının yapımı için 38 bin lira ödenek ayrılmış ve yol güzergâhını tesbiti konusunda çalışmalara başlanmıştır¹³. Bu çalışma kapsamında İzmir ve Aydın'dan Ömer Lütfü Hıfzi ve Sırrı Beyler inşaat sahasına intikal

⁷ Akça, a.g.e, s. 46.

⁸ Akça, s. 49.

⁹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1306, s. 127.

¹⁰ Muğla'da Halk, 24 Mart 1931.

¹¹ Muğla'da Halk, 13 Nisan 1930.

¹² Muğla'da Halk, 14 Nisan 1930.

¹³ Muğla'da Halk, 14 Nisan 1930.

etmişlerdir¹⁴. Akçapınar'dan başlayan Marmaris yolunun 17,5 Km'sinden 27,5 Km'sine kadar olan kısmı Nisan 1930'da İzmir İnşaat Şirketi, Ömer Lütfi, Ali Nihat, Hıfzı ve Mevlüt Beylere ihale edilmiştir. Yapılan iş bağlamında ödeme yapılacaktır ve inşaat için 6 ay süre tanınmıştır¹⁵. Ayrıca yapılan tahkikat neticesinde yol güzergâhının Muğla- Gökabad yolunun Enişdibi mevkiinden başlayacak ve 1,5 Km sonra Akçapınar'a ulaşacaktır. Akçapınar'dan Karabörtlen'e kadar da köy yolu yapılacaktır¹⁶. 28 Nisan 1930 tarihinde Muğla- Marmaris yolunda çalışmak durumunda olan Marmarislilerin, bakaya kalanlar hariç, hepsi görevini tamamlamışlardır¹⁷. 14 Temmuz 1930 tarihine gelindiğinde inşaatla belli bir ilerleme sağlanmış, Enişdibi ve Akçapınar Ovalarında imla ve menfez çalışmaları devam etmektedir. Çalışmalar sayesinde otomobiller belli bir noktaya kadar işlemektedirler¹⁸.

Yol yapım çalışmaları sürerken bir yandan aşırı yağışların neden olduğu sel nedeni ile mevcut yolda bozulmalar da meydana gelmektedir. Bu meyanda 13- 14 Kasım 1934 tarihlerinde sel suları Gelibolu Köprüsü'nün yıkılmasına neden olmuş, hemen tamiratına başlanmıştır¹⁹. 14 Mart 1936 tarihinde köprünün tamiri tamamlanmış ve faaliyete geçmiştir²⁰. Ahşap köprülerin doğa koşullarına uyum sağlayamaması ve ihtiyaçları karşılamadaki yetersizliği üzerine, 1936 yılının Ekim ayı içerisinde ahşap köprülerin beton örmeye çevrilmesi kapsamında çalışmalara başlanmış olup, buralarda da mükellef ameleler çalışmışlardır. Ayrıca kışın otomobil geçişini engelleyecek çamurlu yollar da elden geçirilmiştir²¹. Mart 1937'de ayakları kargir üstü ahşap olan köprü ve menfezlerin üstyapılarının beton örmeye çevrilmesi için kalıp çakılmış²² ve daha sonra beton dökülmüştür. 15 Mayıs 1937'ye gelindiğinde Muğla- Marmaris yolundaki tüm köprüler beton örmeye çevrilmiş ve

¹⁴ **Muğla'da Halk**, 17 Nisan 1930.

¹⁵ **Muğla'da Halk**, 20 Nisan 1930.

¹⁶ **Muğla'da Halk**, 25 Nisan 1930.

¹⁷ **Muğla'da Halk**, 28 Nisan 1930.

¹⁸ **Muğla'da Halk**, 14 Temmuz 1930.

¹⁹ **Muğla'da Halk**, 15 İkinci Teşrin 1934.

²⁰ **Muğla'da Halk**, 14 Mart 1936.

²¹ **Muğla'da Halk**, 13 Haziran 1936, 29 Birinci Teşrin 1936, 28 İkinci Teşrin 1936.

²² **Muğla'da Halk**, 20 Mart 1937.

Büyük Ferek Köprüsü beton örme olarak inşa edilmiş, Gelibolu Köprüsü yanında beton örme bir boşaltma gözü yapılmıştır. Böylelikle Marmaris'e kadar geçide mani olacak köprüler ikmal edilmiştir²³.

1930 yıllarda başlayan yol çalışmaları aralıksız devam etmiş, Ağustos 1937'ye gelindiğinde Muğla- Marmaris yolunun 32. ve 39. Km'leri arasında tevzi ve hendek açma işinde 192 mükellef amele çalıştırılırken; 1024 metreküp kaya ve 200 metreküp toprak hafriyatı yapılmıştır. Ayrıca 540 metreküp imla, 160,5 metreküp kuru duvar inşaatı 6100 metre hendek açma ve üzerinin kapanması ve de 250 metre tul şose tesviyesi yapılmıştır²⁴.

Yol bakım çalışmalarının yanında 1937 sonlarına doğru Muğla- Marmaris yoluna uluslararası yol işaretleri konulmuştur²⁵.

1937 yılının sonlarına gelindiğinde son bir yıllık çalışmalar neticesinde Muğla- Marmaris yolunda iki adet 5'lik, bir adet 2x6+9'luk terek köprüsü; bir adet 7'lik, dört adet 2'lik ve on adet 1'lik köprü ve menfez beton örmeye çevrilmiştir²⁶.

Kasım 1937 sonlarında Muğla- Marmaris yolunun başlangıcında yer alan 20 metre genişliğindeki köprünün inşası tamamlanmış ve trafiğe açılmıştır²⁷. 60 km'den ibaret olan Muğla- Marmaris yolunda 1938'e kadarki çalışmalar özetle 33 km tulde yeniden tesviye ile yol açılmış. 11 km tulde şose ve muntazam kaldırım ve de 36 km tulde şose ve esaslı tamiri yaptırılmış. 142 metre açıklığında 42 adet ahşap ve 17 metre açıklığında 7 adet kargır köprü inşa ettirilmiş, bu ahşap köprü ve menfezlerden 89,2 metre açıklığında 24 adet köprü ve menfez beton örmeye çevrilmiştir²⁸.

Tüm çalışmalara rağmen Ocak 1938'de Muğla- Marmaris yolunun bazı kısımlarında yağmurdan dolayı çamur görülmektedir. Fakat bu çamur trafiği engelleyecek düzeyde de değildir²⁹. Eskiden yollar çamurdan geçit vermezken Recai

²³ **Muğla'da Halk**, 15 Mayıs 1937.

²⁴ **Muğla'da Halk**, 14 Ağustos 1937.

²⁵ **Muğla'da Halk**, 16 Birinci Teşrin 1937.

²⁶ **Muğla'da Halk**, 29 Birinci Teşrin 1937.

²⁷ **Muğla'da Halk**, 27 İkinci Teşrin 1937.

²⁸ **Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla**, İzmir, 1938, s. 74- 75.

²⁹ **Muğla'da Halk**, 8 İkinci Kanun 1938.

Gürelî'nin kaldırım usulünü tatbik ettirmesi neticesinde yollarda çamur ve batakl kalmamış ve ulaşım rahatlamıştır³⁰.

Mart 1941'de Muğla- Marmaris yolunun 25. ve 66. Km'leri arasında 1,5 km'lik kısmında kaldırım ıslah edilmiş ve 60 metre uzunluğunda istinad duvarı inşa edilmiştir³¹.

Sürekli yapım ve tamiratlarla yenilenen Muğla- Marmaris yolunda 1945 yılında il genel meclisinin belirlediği yolcu taşıma ücreti açık kasa kamyonlarda 4 lira iken, otobüs ve otomobil için 5 lira idi³².

1948 yılında Muğla'daki bazı yollar bakanlık programına dâhil edilmiş, bu doğrultuda Marmaris- Muğla yolu da esaslı bir yenilenmeden geçirilmiştir³³. Yenilenme çalışmaları sırasında kazalar da meydana gelmiş, Ocak 1950 sonlarında Devrant Yokuşu'nda yola taş çekmekte olan bir kamyon uçuruma yuvarlanmış ve bir kişi vefat etmiştir³⁴.

Eylül 1952'de Muğla- Marmaris yolunun 6,5 km'sindeki eski dar köprü tehlike arz ettiğinden Devlet Karayolları'nca yerine 11 metre genişliğinde köprü inşa edilmiş ve hizmete girmiştir³⁵.

1954 yılında Muğla- Marmaris yolunda sürekli bozula gelen Gelibolu Köprüsü yerine 454.465.36 lira keşif bedeli ile yeni bir köprü yapılacaktır. Sağlam bir köprü ve bu sayede kesintisiz ulaşımaya sahip olacak Datça ve Marmarisliiler, bu habere çok sevinmişlerdir³⁶.

1963 yılına geldiğimizde Marmaris'ten Muğla'ya her gün saat 3'te otobüs seferleri bulunurken, Marmaris'ten Datça'ya Salı, Perşembe ve Cuma günleri saat 14. 00'te otobüs seferleri bulunmaktadır³⁷.

Yukarıda Muğla- Marmaris yolunun 1930- 1960 yılları arasındaki gelişim sürecini özetlemeye çalıştık. 1930'lu yılların başında Marmaris'e bağlı bir nahiye

³⁰ **Muğla'da Halk**, 9 Temmuz 1938.

³¹ **Muğla'da Halk**, 29 Mart 1941.

³² **Muğla'da Halk**, 3 Birinci Teşrin 1945.

³³ **Muğla'da Halk**, 31 Mart 1948.

³⁴ **Muğla'da Halk**, 28 Ocak 1950.

³⁵ **Muğla**, 6 Eylül 1952.

³⁶ **Muğla**, 16 Şubat 1954.

³⁷ **Muğla Postası**, 30 Haziran 1963.

olan Datça'nın yol bakımından da atıl kalmış bir coğrafya olduğunu söyleyebiliriz. Mayıs 1930'da Datça iskele yolunun 5200 metrelik kısmı bitirilmiş ve burada 310 mükellef amele işini tamamlamış, 190 amele de çalışmaya devam etmiştir³⁸. Bu yolun inşaatı sırasında usulsüzlük iddiaları ortaya atılmış, fakat bunun nedeninin tarlalarının zarar görmesinden endişe eden köylülerin iftiraları olduğu anlaşılmıştır³⁹. Bu arada yol yapımlarında tarihi eserler de ortaya çıkarılmaktaydı, Mayıs 1930'da Datça- Millet Yolu hafriyatında Fenikelilere ait birçok kalıntı ortaya çıktı⁴⁰.

Ağustos 1936'da düzeltme ve yeniden yapım çalışmaları başlayan Marmaris-Datça yolu zorlu bir araziden geçmesine rağmen kısa zamanda bitirilmiştir. 42 km'sinde toprak düzeltme ve 25 km'sinde genişletilme yapılan 90 km'lik yolun tamamlanmasında Vali Recai Güreli'nin büyük desteği olmuştur⁴¹.

Ağustos 1937'de ise Marmaris- Datça yolunun 3- 9 ve 57- 60 km'leri arasında 660 mükellef amelenin katkısı ile 11580 metreküp toprak ve 4721 metreküp kaya hafriyatı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 325 metreküp kuru duvar inşa edilirken, 19,5 km tul tesviye yapılmıştır. Ay sonuna doğru çalışma bitmiştir⁴².

Ocak 1938 başlarında Marmaris- Datça yolunda yağmurdan kaynaklanan yıkıntılar oluşmuş, fakat bu arıza hemen giderilmiştir⁴³.

1950 yılında CHP kongrelerinde sarf edilen dilekler neticesinde Bayındırlık Müdürü, özel idare bütçesince Marmaris- Datça yolunun ıslah edileceğini bildirmiştir⁴⁴.

Ocak 1953'de Marmaris- Datça yolu yağmurlardan dolayı hasar görmüş, tespit ve tamirat çalışmaları için Bayındırlık Müdürlüğü bir ekibi beraberinde, bir kamyonla buraya göndermiştir⁴⁵.

1956 yılında Marmaris- Datça yolu üzerindeki Argutça Köprüsü'nün beton örme olarak yeniden inşası için Devlet Karayollarınca 10 bin lira ödenek

³⁸ **Muğla'da Halk**, 6 Mayıs 1930.

³⁹ **Muğla'da Halk**, 9 Mayıs 1930.

⁴⁰ **Muğla'da Halk**, 22 Mayıs 1930.

⁴¹ **Muğla'da Halk**, 14 Mart 1936, 8 Ağustos 1936.

⁴² **Muğla'da Halk**, 14 ağustos 1937, 21 ağustos 1937.

⁴³ **Muğla'da Halk**, 1 İkinci Kanun 1938.

⁴⁴ **Muğla'da Halk**, 11 Şubat 1950.

⁴⁵ **Muğla**, 31 Ocak 1953.

ayrılmıştır⁴⁶. Köprü inşaatı 1 Nisan 1957'de 24884 lira keşif bedeli üzerinden açık eksiltme usulü ile ihaleye çıkarılmış⁴⁷ ve %10 eksiği ile ihale edilmiştir⁴⁸.

1960'lı yılların başlarına kadar vilayet idaresince yapıla gelen Marmaris-Datça yolu 1963'ten itibaren Devlet Karayolları bünyesinde inşa edilmeye başlanmıştır⁴⁹.

Marmaris- Datça yolundaki faaliyetleri de özetledikten sonra kısaca kaza içi yollara da bakacağız. Bozburun ile Marmaris arasında 1938 yılında yol açma çalışması yapılmış ve Bozburun'dan itibaren 3,5 km'lik kısım tamamlanmıştır⁵⁰.

Şubat 1936'da ise Marmaris- Armutlan- Gölenye yolunun yapımı kararlaştırıldı ve inşaatı için Vilayet Daimi Komisyonu'na ödenek ayrıldı. Bu yolun yapımı sayesinde Ordugâh adını taşıyan mesire yeri ile Gölenye İçmelerine de ulaşım sağlanmış olacaktı. Son yıllarda Armutalan ve Gölenye'de inkişaf gösteren turfanda sebzeçilik faaliyeti ile köylüler yılda 150- 200 bin lira kazanabilmekteydi. Yapılacak yol ile ürünlerin kolaylıkla pazara ulaşmasının yanında turizm adına da gelişmeler kaydedilecektir⁵¹.

1957 yılında Bozburun yolunda Orköz Köprüsü 68450 lira üzerinden eksiltilmeye konulmuş ve daha sonra inşaatı gerçekleştirilmiştir⁵².

1930'lu yıllarda başlayan yol yapımı atılımı 1960'lı yıllardan itibaren hız kesmeden devam etmiştir.

3. Deniz Yolları

Menteşe Bölgesi'nde kara ulaşımı yetersiz olduğu için özellikle kıyı kesimlerde deniz ulaşımı ayrı bir önem kazanmıştır⁵³. Marmaris deniz ulaşımında eski çağlardan itibaren Ceneviz ve Venedikli gemicilerin önemli yeri olmuştur, fakat XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl başlarında Rum denizcilerin daha etkin olduğunu

⁴⁶ Muğla, 8 Ekim 1956.

⁴⁷ Muğla, 29 Kasım 1956.

⁴⁸ Muğla, 4 Nisan 1957.

⁴⁹ Muğla Postası, 17 Haziran 1963.

⁵⁰ Muğla'da Halk, 1 İkinci Kanun 1938.

⁵¹ Muğla, 24 Şubat 1956.

⁵² Muğla, 18 Mart 1957.

⁵³ Akça, a.g.e, s. 46.

görüyoruz. Öyle ki tüm Menteşe limanlarından Avrupa ya da adalara gidecek olan ihracat ürünleri ile turistlerin taşımacılığı Rumlara ait Pandelon Kumpanyası tarafından üstlenilmiştir⁵⁴. XX. yüzyılın başlarında Menteşe Bölgesi'nden Rodos'a gıda maddesi satılmakta ve karşılığında Avrupa'dan Rodos'a gelen sanayi ürünleri alınmaktaydı. Bu ticari faaliyeti ise Rodoslu tüccarlar üstlenmiş ve Marmaris'in de içinde bulunduğu limanlarda onların işlerini yürütecek temsilcileri bulunmuştur⁵⁵.

Milli Mücadele Dönemi'nde ise İtalyanların deniz ulaşımında etkin olduğunu görmekteyiz. İtalyanlar işgalleri altındaki adalar ile Marmaris ve civardaki diğer yerleşim yerlerinin bağlantısını, kendilerine ait şirketlerin gemileri vasıtası ile gerçekleştiriyorlardı. Dolayısıyla Marmaris- Rodos arası iletişimi de bu gemiler sağlamaktaydı⁵⁶.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte deniz ulaşımında diğer alanlarda olduğu gibi millileşme görülmektedir⁵⁷. Devlet Deniz Yolları'na ait posta vapurları haftada veya iki haftada bir olmak üzere İstanbul- İskenderun arasında seferler yapmış ve bu seferlerde Marmaris'e de uğramıştır⁵⁸.

Marmaris'e tarihi boyunca uğrayan en önemli gemi Ege Vapuru'dur, diyebiliriz. Zira o vapur Türk istiklalinin ve yeni oluşan Cumhuriyet rejiminin mimari olan Atatürk'ü Marmaris'e 23 Şubat 1935'te getirmişti. Atatürk şubat ayı sonlarında bir cumartesi akşamı saat 20 sularında Marmaris'e Ege Vapuru ile gelmiştir. Atatürk'ün vapuruna Zafer ve Adatepe Torpidoları eşlik ediyordu. Atatürk Marmaris'e ayak basmamış, fakat vapur demir atar atmaz Vali Cevat Öztekin ve beraberindeki heyetle vapura alınarak ikram görmüşlerdir. Atatürk bu anda istirahatta olduğundan yaveri ile heyete selamlarını göndermiş ve yarın gelirlerse kendileri ile görüşebileceklerini bildirmiştir. Ertesi gün Vali Cevat Öztekin ile kumandan vapura tekrar çıkarak Atatürk ile görüşmüşlerdir. Vali, Atatürk ile vapur kalkıncaya kadar görüşebilmiştir. Ege Vapuru, sabah saat 5'te Marmaris'ten ayrılmıştır. Atatürk

⁵⁴ Türkeş, **a.g.e**, s. 97.

⁵⁵ Akça, **a.g.e**, s. 48.

⁵⁶ Mevlüt Çelebi, **Milli Mücadele Döneminde Türk- İtalyan İlişkileri**, Ankara, 1999, s. 141, 142.

⁵⁷ **Türkeş**, s. 97.

⁵⁸ Fatma Gebeş Çimen, **Marmaris**, Marmaris Ticaret Odası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 30.

Marmaris'te bulunduğu sürece halk, tezahürat ve sevgi gösterilerinde bulunmuştur. Sahil boyunca elektriklerden başka meşaleler yakılarak şenlikler yapılmıştır⁵⁹.

Marmaris'e gelen gemilerin yanaşabilecekleri bir iskele mevcut idi. Devlet Deniz yolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'nce idare edilmekte olan Marmaris İskelesi İcra Vekilleri Heyeti kararı neticesinde 1 Kasım 1944 tarihinde Marmaris Belediyesi denetimine bırakılmıştır⁶⁰.

Yeni şartlara uygun bir iskele yapılması gerekliliği karşısında 1953 yılında yeni bir iskele inşasına başlandı. İskelenin yapımı sırasında iş iskelesi çökmüş yeniden iskele kurulmuştur⁶¹. Mart 1954'e gelindiğinde iskele yapımının Bayındırlık Vekâleti kontrolünde devam ettiğini görmekteyiz. 114 metre uzunluğundaki iskelenin beton ayakları dökülmüş ve inşaat hızla devam etmektedir⁶². Kısa zamanda inşası tamamlanan iskelenin 20 Mayıs 1955'deki açılış törenine kalabalık bir halk topluluğu katılmış ve açılışı ilçe kaymakamı gerçekleştirmiştir. Aynı gün iskeleye ilk vapur yanaşmıştır⁶³.

Marmaris hatta köyleri de denizle iç içe olmasına rağmen deniz ulaşımında kronik sorunla karşı karşıya idi. Köylerden deniz yolu ile nakliye yapmak yasaktı. Bu yüzden arıcı, oduncu, kömürcü, narenciye yetiştiricisi ve benzeri işlerle geçinen köylü ürünlerini dışarıya pazarlamakta güçlük çekiyordu. Köylünün içinde bulunduğu sıkıntılı durumu jandarma alay komutanı bakanlığa aksettirmiş. Yetkililer duruma çare bulmakta gecikmemişler ve Mayıs 1961'den itibaren Gelibolu, Osmaniye, Karaca, Selimiye, Turgut, Orhaniye, Ada, Gölenye köylerinden muhtarların izni dâhilinde nakliyeye izin vermişlerdir⁶⁴.

Marmaris farklı tarihlerde yabancı devletlerin deniz kuvvetlerine ait gemileri ağırlamıştır. Gemilerin Marmaris'e yanaşabilmeleri ve telsizleri ile haberleşme yapabilmeleri için Bakanlar Kurulu kararı iznini almaları gerekmektedir.

⁵⁹ **Muğla'da Halk**, 28 Şubat 1935, **Marmaris Belediyesi Yerel Tarih Bülteni**, Ekim 2008.

⁶⁰ **B.C.A.**, 030. 18. 01. 02. 106. 77. 20.

⁶¹ **Muğla**, 11 Kasım 1953.

⁶² **Muğla'da Demokrat Yayla**, 3 Mart 1954.

⁶³ **Muğla'da Demokrat Yayla**, 21 Mayıs 1955.

⁶⁴ **Muğla**, 5 Mayıs 1961.

1949 Temmuz'unun ilk haftası İngiliz Deniz Kuvvetlerine ait sekiz gemi Marmaris'e gelmiş ve bu ziyaretten önce Bakanlar Kurulu, gemilerin gelmelerine ve telsizleri ile haberleşmelerine izin verilmesine dair karar almıştır⁶⁵.

Büyük Britanya Akdeniz Filosu'nun 7 ile 13 Temmuz 1950 tarihleri arasında Marmaris Limanı'na giriş yapmasına, burada yarış gösterileri tertiplemesine ve telsizleri ile haberleşmede bulunmalarına Bakanlar Kurulu'nca 22. 6. 1950 tarihinde izin verilmiştir⁶⁶. 12 Temmuz 1950 tarihinde Büyük Britanya Büyük Elçisi Sir Noel Charles, beraberinde deniz ateşesi J: R: Brov olduğu halde Marmaris'i ziyaret etmiş ve HMS Surprise Gemisi'nde misafir edilmiştir⁶⁷.

ABD Deniz Kuvvetleri'ne mensup Uss Cone DD-866 ve Uss O'Hare DD-889 muhriplerinin 31 Temmuz- 4 Ağustos 1950 tarihleri arasında Marmaris limanına gelme ve telsiz iletişimde bulunmalarına dair Bakanlar Kurulu 26 Haziran 1950'de izin çıkarmıştır⁶⁸. Yine ABD Deniz Kuvvetleri bünyesinde görev yapan USS(L5T-603), tank çıkarma gemisi 1- 4 Ağustos 1950 tarihleri arasında Marmaris'i ziyaret etmiş ve bu ziyarete 13 Temmuz 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile izin verilmiştir⁶⁹.

30 Haziran- 9 Temmuz tarihleri arasında Büyük Britanya Deniz Kuvvetlerine ait 23 gemi ve 3 denizaltı Marmaris'i ziyaret etmiş ve bu ziyarete 15 Haziran 1951 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile izin verilmiştir⁷⁰.

21 Mayıs 1955 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararının izniyle 18- 19 Haziran 1955 tarihleri arasında Hindistan Donanması'na ait birkaç gemi Marmaris limanını ziyaret etmiştir⁷¹.

15 Haziran 1955 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararı mucibince İngiliz Donanması'na ait birkaç gemi takip eden günlerde Marmaris'i ziyaret etmişlerdir⁷².

⁶⁵ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 119. 46. 17.

⁶⁶ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 123. 53. 8.

⁶⁷ Muğla'da Halk, 12 Temmuz 1950.

⁶⁸ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 123. 53. 17.

⁶⁹ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 193. 55. 8.

⁷⁰ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 195. 37. 15.

⁷¹ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 135. 45. 4.

⁷² B.C.A, 030. 18. 01. 02. 135. 55. 8.

30 Haziran 1956 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararı ile 17- 18 Haziran 1956 tarihleri arasında İngiliz Donanması'na mensup Manxman adlı mayın dökücü ile Chevron adlı destroyerin Marmaris Limanı'na gelmelerine ve telsizleri ile iletişim kurmalarına izin verilmiştir⁷³. Fakat izin tarihinin ziyaretten sonra görünüyor olması da ilginçtir.

24 Mart 1960 tarihinde Marmaris'e Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne mensup olan Desmayes Kruvazörü gelmiş ve Amerikan askeri erkânı ile Muğla Valisi karşılıklı ziyaretlerde bulunmuşlardır⁷⁴.

3 Ağustos 1960 tarihli Bakanlar Kurulu izni ile Birleşik Krallık Akdeniz Donanması ve Akdeniz Müttefik Kuvvetleri Başkumandanlığı'na mensup H.M.S. Surprise adını taşıyan gemi 13- 14 Ağustos tarihleri arasında Marmaris'i ziyaret etmiştir⁷⁵.

15 Nisan 1963 tarihinde Amerikan Deniz ve Deniz Piyade Kuvvetleri Marmaris'te çıkartma tatbikatı yapmışlar ve bu tatbikatları izlemeye bazı Türk komutanlar da davet edilmişlerdir⁷⁶. Aynı yıl 7 Ağustos'ta Türk Donanması'na ait gemiler de Marmaris'te tatbikat yapmış, mürettebat 3 gün dinlendikten sonra gemiler Alanya'ya yönelmişlerdir⁷⁷.

Marmaris'i ziyaret eden sadece savaş gemileri değildi. II. Dünya Savaşı yıllarında Rodos ve diğer adalardan gelen mülteci dolu tekneler de dikkat çekicidir. Mülteciler hakkında ayrıntılı bilgi eserimizin birinci bölümünde verilmişti. Gayri meskûn sahil bölgelerine çıkan mültecilerin toplanması için İtalyan mültecilerin beraberinde getirdikleri 9 motordan biri olan Rodos Liman Kumpanyası'na ait 8 tonluk bir gemi, mahalli emniyet teşkilatınca kullanılmıştır⁷⁸.

Marmaris'i 1950 ve 1959 tarihlerinde Yavuz(Goeben) Zırhlısı da ziyaret etmiştir. İlk gelişinde geminin peşinden limana giren bir köpekbalığı Yavuz'un zıpkını ile vurulmuş ve halka teşhir edilmiştir⁷⁹.

⁷³ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 143. 55. 4.

⁷⁴ Muğla, 24 Mart 1960.

⁷⁵ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 156. 10. 10.

⁷⁶ Muğla Postası, 15 Nisan 1963.

⁷⁷ İlk Adım, 7 Ağustos 1963.

⁷⁸ B.C.A, 030. 18. 01. 02. 103. 76. 4.

⁷⁹ Çimen, a.g.e, s. 35.

1950 yıllarının başlarında Amerikan askeri yardım programı çerçevesinde Türkiye'ye verilen mayın tarama gemilerinden birine, Marmaris ismi verilmiş ve bu durum halk arasında sevinçle karşılanmıştır⁸⁰

Marmaris Limanı'nın en önemli faydalarından birisi de bölgedeki ürünlerin nakliyesini sağlamasıydı. 1957 Ağustos ayında limana, Sinop limanına bağlı Karaca adını taşıyan 700 tonluk dev ahşap gemi kereste nakliyesi için yanaşmıştı. Akşam saatlerinde geminin ambar kısmında aniden yangın başlamış; tayfalar canlarını kendilerini denize atarak kurtarmışlardır. Tüm uğraşlara rağmen gemideki yangın söndürülememiştir⁸¹.

B. TABİİ AFETLER VE DİĞER FELAKETLER

1. Depremler

Muğla ve civarı faal ve yarı faal önemli kırık fay hatları arasında yer aldığından sık sık depremler ile karşı karşıya kalmıştır. 1926 yılında Muğla'da bir deprem meydana gelmiş ve bu deprem Marmaris'te de etkili olmuştur. Depremzedelerin yaralarının sarılması için Dâhiliye Vekâletince bölgeye 5.000 lira yardım gönderilmiştir⁸².

1938 Mayıs'ının son haftası içerisinde Marmaris'te hafif şiddette bir deprem olmuş ve hasara yol açmamıştır⁸³.

Türk toplumu zor zamanlarda yardımlaşma geleneğine sahip bir cemiyettir. Bu doğrultuda 1940 tarihli Erzincan depremi için yurdun her yanından yardımlar toplanmıştır. Marmaris de felaketzedelere 500 lira miktarında yardım göndermiştir⁸⁴.

Mayıs 1941 tarihinde Muğla merkezli bir deprem meydana gelmiş ve merkez ilçede maddi hasara yol açmıştır. Aynı zamanda Marmaris'te de hafif ve orta şiddetle depremler kaydedilmiştir⁸⁵. Mayıs 1941'de başlayan deprem temmuz ayının ilk

⁸⁰ **Muğla**, 30 Aralık 1952.

⁸¹ **Muğla**, 23 Ağustos 1957.

⁸² Akça, **a.g.e**, s. 53.

⁸³ **Muğla'da Halk**, 28 Mayıs 1938.

⁸⁴ **Muğla'da Halk**, 6 İkinci Kanun 1940.

⁸⁵ **Muğla'da Halk**, 31 Mayıs 1941.

haftasına kadar devam etmiş ve bu sarsıntılar Marmaris'te de hissedilmiştir. Ayrıca bu depremlerden 23 Haziran tarihli olan Marmaris merkezli idi⁸⁶.

20 Aralık 1941'de meydana gelen deprem felaketi Marmaris'te maddi hasara neden olmuştur. 3 ev ağır hasar görürken, 40 ev de hafif hasar görmüştür. Ayrıca kaymakamlık binası da hasar görmüştür⁸⁷.

Haziran 1942'deki verilere baktığımız zaman Marmaris'te bir yılı aşkın zamandır sürekli depremler olmaktadır⁸⁸. 25 Nisan 1941 ile 29 Aralık 1941 tarihleri arasında Marmaris'te 10 deprem meydana gelmiştir. 21 Ocak 1942 ile 21 Haziran 1942 tarihleri arasında ise Marmaris merkezli bir deprem olmuştur⁸⁹.

24 Nisan 1957 tarihinde Muğla Vilayeti'nin tamamında özellikle de Fethiye ve Marmaris'te etkili olan bir deprem felaketi meydana gelmiştir. İlk felaket saat 21. 35'te meydana gelirken sabaha karşı saat 04. 35 sırasında ikinci bir deprem olmuştur. Deprem sonucu Marmaris'te Pazar Camii'nin şerefesi düşmüştür. Enkaz altında kalan bir çocuk kurtarılmış ve 3 yaralı da tedavi altına alınmıştır⁹⁰. Hürriyet gazetesinin verdiği bilgiye göre kazada 43 bina yıkılmış ve 105 bina oturulamayacak hale gelmiştir⁹¹. Depremle ilgili acı haberler Milliyet gazetesinde de yer almıştır⁹².

Muğla Gazetesi, Hürriyet Gazetesi'nden farklı zayıat bilgileri vermiştir. Gazetenin verdiği bilgiler doğrultusunda; Marmaris'te 50- 60 ev yıkılmış ve 100 küsur ev geniş hasara uğramıştır. Belediye ve Muhasebe-i Hususiye binaları da yıkılanlar arasındadır. Depremde Marmaris'te hayatını kaybeden olmazken; Muğla, Yatağan, Ula ve Milas'tan depremzedelere gıda maddesi gönderilmiştir. Deprem enkazının kaldırılması için Aydın ve Denizli'den İstihkâm Taburları hareket etmişlerdir. Ayrıca Kızılay tarafından Marmaris ve Fethiye'ye çadır gönderilmiştir⁹³. 27 Nisan 1957 tarihinde daha depremin artçı sarsıntıları devam ederken⁹⁴;

⁸⁶ **Muğla'da Halk**, 5 Temmuz 1941.

⁸⁷ **Muğla'da Halk**, 20 Birinci Kanun 1941.

⁸⁸ **Muğla'da Halk**, 20 Haziran 1942.

⁸⁹ **Muğla'da Halk**, 27 Haziran 1942.

⁹⁰ **Muğla**, 26 Nisan 1957.

⁹¹ **Hürriyet**, 25 Nisan 1957.

⁹² **Milliyet**, 26 Nisan 1957.

⁹³ **Muğla**, 26 Nisan 1957.

⁹⁴ **Milliyet**, 27 Nisan 1957.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes beraberlerinde ulusal banka müdürleri, Muğla milletvekilleri olduğu halde Muğla'ya tetkiklerde bulunmak ve halkın acılarını paylaşmak için gelmişlerdir⁹⁵.

Sabaha karşı Marmaris'te yeniden bir deprem hissedilmiş, bu deprem halk arasında korku ve telaşa neden olmuştur. Marmaris'te korkan köylüler bahçe, çardak, dam, at arabası ve benzeri mekânlara kurdukları yeni meskenlerde yaşamaya başlamışlardır. Kızılay'ın getirdiği çadırlar da tamamen kurulmuştur. Havanın soğuk gitmesi üzerine askeri araçlar kullanılarak halka odun dağıtılmıştır. Bölgede yaşanan sağanak yağışlar da ayrı bir sıkıntıya neden olmuştur. Yardım faaliyetlerinin hızlı bir şekilde yürüyebilmesi için metruk durumdaki Muğla Hava Limanı, kısa bir tamirattan sonra hava trafiğine açılmış ve hemen 2 uçaktan müteşekkil ilk yardım filosu alana inmiştir. Muğla Gazetesi'nin verdiği bilgiye göre 20 uçak daha yardım malzemesi getirecektir. Aynı gazete, vilayetteki toplam zararın 7 milyon liranın üzerinde olduğunu yazmaktaydı⁹⁶.

Milliyet gazetesinin haberine göre; deprem bölgesine bilim adamı gönderilmiştir⁹⁷. Devam eden sarsıntılarda Fethiye'de Babadağ ve Menteş Dağları adeta ortadan ikiye bölünmüş, Seki yoluna 1 kilometrekarelik bir dağ kütlesi tekerlenmiş ve 3 hektarlık ormanlık alan toprak altında kalmıştır. Celal Bayar incelemelerde bulunmak, teselli dileklerini iletmek için deprem bölgesine gelmiştir. Köyceğiz'de yaptığı açıklamada "*Allah sizleri korusun, hükümet gereken yardımları yapacaktır, yakında sızılarınız dinecektir.*" demiştir. Bu arada Amerikan Hariciyesi Yakın Şark Dairesi Umum Müdürü, Türk Büyükelçiliği'ne gelerek alınacak önlemler konusunda kendilerinin de bilgilendirilmesini istemiştir⁹⁸.

Deprem bölgesinde tetkiklerde bulunan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Ziraat Bankası Umum Müdürü Mithat Dülge ve şehircilik mühendis ve mütehassıslarının ilk gözlemlerine göre Fethiye'nin yeniden imarı için 75 ile 100 milyon arasında bir bütçe gerekliydi. Aynı devlet büyüklerinin Marmaris müşahedelerine göre, Marmaris'te muhtemel tehlikelerin ortadan

⁹⁵ **Muğla**, 27 Nisan 1957.

⁹⁶ **Muğla**, 27 Nisan 1957.

⁹⁷ **Milliyet**, 30 Nisan 1957.

⁹⁸ **Muğla**, 1 Mayıs 1957.

kaldırılması için yine büyük fedakârlıklar gerekmektedir. Bu arada yeniden imar için plan ve projenin derhal hazırlanması emri verilmiştir⁹⁹.

1957 Mayıs'ının ilk haftası içinde devlet deprem bölgesine yardım malzemesi göndermeye devam etmiştir. Kızılay vasıtası ile deprem bölgelerine 2 bin battaniye, 3 bin çadır, 15 bin kilo şeker, 15 bin kilo kavurma, bin adet ceket, bin adet kaput, 1575 kilo peynir, 53 kilo çay, 620 kilo tereyağı, bin beş yüz kilo süt tozu ve 2 bin çuval un gönderilmiştir. Ayrıca bölgeye, İngiliz Deniz Filosu tarafından 5 bin battaniye gönderilmiştir. Amerika ise ilk gönderdiği yardıma ek olarak Kızılhaç aracılığı ile 5 bin dolar daha göndermiştir¹⁰⁰. Depremden en çok hasarı Fethiye, Marmaris ve Yatağan'ın Eskihisar Köyü görmüştür, dolayısıyla yardımlar bu bölgelere aktarılmıştır¹⁰¹.

Devletin gönderdiği yardımlara ek olarak halkın yardımları da sürekli devam etmiştir. Depremin kısmen etkili olduğu Milas'ta Emniyet Binası önüne bir yardım toplama komitesi oluşturulmuş ve daimi surette yardım toplanmıştır. Yine İzmir belediyesi memurları, mayıs ayı maaşlarının %1'ini depremzedelere göndermişlerdir¹⁰². Ayrıca İzmir'de hayırsever vatandaşların katkıları ile Kızılay ve banka hesaplarına oldukça yardım yatırılmış, İzmir'de değişik dernekler sosyal sorumluluk bilinci ile yardım toplamışlardır¹⁰³. İzmir Valiliği de yardım toplama organizasyonu oluşturmuş ve çalışmalarına devam etmiştir¹⁰⁴.

Depremzedelere halkın yardımlarının yanında Merkez Bankası 500 bin, Vakıflar Bankası 175 bin, Yapı ve Kredi Bankası 100 bin lira tutarında yardımda bulundu¹⁰⁵. Muğla Öğretmen Derneği vasıtası ile il içindeki öğretmen dernekleri ile il dışındaki bazı öğretmen dernekleri ve okullardan da yardım toplanmıştır¹⁰⁶. Ankara'da ise Devlet Konservatuarı öğrencileri depremzedeler yararına bir konser

⁹⁹ **Muğla**, 1 Mayıs 1957.

¹⁰⁰ **Muğla**, 16 Mayıs 1957.

¹⁰¹ **Muğla**, 6 Mayıs 1957.

¹⁰² **Muğla**, 6 Mayıs 1957.

¹⁰³ **Muğla**, 8 Mayıs 1957.

¹⁰⁴ **Muğla**, 13 Haziran 1957.

¹⁰⁵ **Muğla**, 22 Mayıs 1957.

¹⁰⁶ **Muğla**, 28 Mayıs 1957.

vermişler ve konser büyük ilgi toplamıştır¹⁰⁷. Karabük ve Balıkesir şehirlerinde de depremzedeler için yardım toplanmıştır¹⁰⁸.

Depremden hasar gören yapılar arasında okullar da bulunmaktaydı. 1957 Mayıs'ının ilk haftası içerisinde okullardaki hasarı tetkik etmek için Maarif Vekâleti Ortaöğretim Umum Müdürü Haluk Berk, Vekâlet Yapı İşleri Müdürü Sezai Ergün ve Mimar Hasan Canses deprem bölgesine gelmişlerdir. İlk tespitlerin ardından görevlendirmelerde bulunmuşlardır¹⁰⁹. Okulların eğitim öğretim zamanına yetiştirilmesi gerekiyordu. Temmuz 1957'de vilayet encümeni hasar gören okulların yapımı kararını aldı. Bu doğrultuda hasar gören Bozburun İlkokulu'na 17.236.42 lira, Söğüt İlkokulu'na 22.720.02 lira ve Armutlan İlkokulu'na 7.980.22 lira ödenek çıkarıldı¹¹⁰.

İcra Vekilleri Heyeti, Marmaris'te depremde zarar gören memur ve müstahdemlere avans maaş verilmesi yönünde 18 Kasım 1957'de karar almıştır. Buna göre çalışanlar bir maaş nispetinde avans alırken emekliler de iki maaş miktarında avans almıştır¹¹¹.

Yerel yönetimler de felaket durumu dolayısıyla önlemlere başvurmuştur. 11 Mayıs 1957'de Muğla Belediye Meclisi, toplanarak ne tür önlemler alınabileceğine dair tartışmalar yapmıştır¹¹². Ankara ise sürekli deprem bölgesi ile alakadar olmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda Demokrat Parti Milletvekili Natık Poyrazoğlu, hükümetlerinin deprem bölgesine 100 milyon lira ayırdığını ve bankalarda da 30 milyon lira toplandığını bildirmiştir. Milletvekili ayrılan kaynaklarla Marmaris, Fethiye ve Eskişehir Köyü'nün yeniden inşa edileceğini bildirmiştir¹¹³.

Marmaris Belediye Başkanı Kemal Elgin, Muğla Gazetesi'ne bir beyanat vermiş ve Fethiye %90 oranında depremde zarar görürken Marmaris'in de %75 oranında zarara uğradığını bildirmiştir. Kemal Elgin'e göre; devlet yetkilileri Marmaris'teki durumun ne kadar kötü olduğunu bilse de halk pek bilmemektedir.

¹⁰⁷ **Muğla**, 3 Haziran 1957.

¹⁰⁸ **Muğla**, 13 Haziran 1957.

¹⁰⁹ **Muğla**, 7 Mayıs 1957.

¹¹⁰ **Muğla**, 20 Temmuz 1957.

¹¹¹ **BCA**, 030. 18. 01. 147. 58. 20.

¹¹² **Muğla**, 11 Mayıs 1957.

¹¹³ **Muğla**, 16 Mayıs 1957.

Kemal Elgin devletin ilgisi için de ayrıca teşekkür etmiştir. Belediye Başkanı zayıf hakkında da malumat vermiştir. Şehirde 76 ev tamamen yıkılırken, 384 evin de yıkılması gerekmektedir. Ayrıca tam hasar görmüş 215 ev ve hafif hasarlı 155 ev bulunmaktadır¹¹⁴. Kemal Elgin'in verdiği demece bakılırsa onun şikâyeti, Marmaris'te meydana gelen depremin Türkiye kamuoyuna yeterince aksettirilememiş olması idi.

Ege ve Bolu civarındaki depremzedelere yapılacak 50 milyon tutarındaki yardım paketi, TBMM'de 15 Haziran 1957'de görüşülmeye başlanmış¹¹⁵ ve 17 Haziran 1957'de yasalaşmıştır¹¹⁶.

Depremzedelerin konaklaması için yeni meskenlerin yapılması zaman alacaktı, fakat geçici de olsa barınaklara ihtiyaç vardı. Bu doğrultuda Marmaris'te depremzedelerin sığınabileceği geçici baraka inşası kararı alınmıştır. Bu barakaların inşası için Ağustos 1957'de bir açılış merasimi düzenlenmiş ve bölgede tetkiklerde bulunan Devlet Bakanı Cemal Bengü de açılışa katılmıştır. Mülki ve askeri erkânın yanı sıra kalabalık bir halk kitlesinin hazır bulunduğu açılışta ilk önce İstiklal Marşı okunmuş, ardından belediye adına söz alan bir genç devlete olan minnettarlığı dile getirmiştir. Daha sonra Devlet Bakanı Cemil Bengü ilk çiviye çakararak baraka inşaatını başlatmıştır¹¹⁷.

Eylül 1957'de Devlet Bakanı Celal Yardımcı beraberinde Demokrat Parti Muğla Millet Vekilleri Nuri Özsan, Zeyyad Mandalıncı, Turhan Akarca ve Yavuz Paşamehmetoğlu olduğu halde geçici baraka inşaatlarında tetkiklerde bulunmak için Marmaris'e gelmiştir. Marmaris'te büyük ilgi gören bakanı, Marmaris Kaymakamı Namık Sezgin, Belediye Başkanı Kemal Elgin, DP İlçe Reisi Hüseyin Uygun karşılamışlar. Ayrıca Bakan'ın ayağının toprağa ilk bastığı yerde kurban kesilmiştir. İnşaatlarda incelemede bulunan Bakan sonra şehirden ayrılmıştır¹¹⁸.

Her ne kadar geçici barakalar yapılmaktaysa da kalıcı konutlara ihtiyaç vardı. Yeni konutların inşasını üstlenmek için beş şirket teklif vermiştir. Bunlar:

¹¹⁴ Muğla, 27 Mayıs 1957.

¹¹⁵ Muğla, 15 Haziran 1957.

¹¹⁶ Muğla, 17 Haziran 1957.

¹¹⁷ Muğla, 8 Ağustos 1957.

¹¹⁸ Muğla, 14 Eylül 1957.

Yugoslav Rad İnşaat Şirketi

New York merkezli Bush Prefabricated Structures

İngiltere merkezli Stockton CO. LTD. Otomak Ticaret LTD. ORT.

C.A. Mallenborg and Son LTD. Stockholm Copenhagen

Türkîş adlı Türk İsrail İnşaat ve Yol Mûteahhitliği'dir.

Başbakanlık makamı 2 Eylül 1957 tarihli yazı ile İmar ve İskan Vekâleti'nden ihale hakkında bilgi istemiştir. Bu isteğe cevaben 23 Eylül 1957'de ihalenin teklif alma usulü ile olacağını bildirmiştir. 26 Eylül 1957 tarihinde Başbakanlık, Nafia Vekâleti'ne tekrar bir yazı yazarak ihale sonucu ve hangi tarihte inşanın başlayacağı konusunda bilgi istemiştir. İmar ve İskan Vekâleti cevaben Fethiye ve Marmaris'te yapılacak bin kadar konutun inşaatının mûteahhit Rıza İncekara'ya, 24 Ekim 1957'de ihale edildiğini bildirmiş ve mûteahhidin 15 gün içinde işe başlamak zorunda olduğunu bildirmiştir¹¹⁹.

Devlet deprem evlerinin inşasını dikkatle takip etmiştir. Öyle ki inşaatları kontrol etmek için sık sık Marmaris'e ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Temmuz 1958'de İmar ve İskân Bakanı Medeni Berk, Marmaris'i ziyaret ederken aynı zamanda incelemelerde de bulunmuştur¹²⁰. Yine Aralık 1958'de İmar ve İskân Vekâleti'ne bağlı teftiş heyeti Marmaris'e gelerek incelemelerde bulunmuşlardır. Ayrıca imar işlerinin hızlanması beklenmektedir¹²¹. Ekim 1959'da Toprak ve İskân Umum Müdürü Fuat Adalı, deprem işleri ile ilgilenmek için Marmaris'e gelip incelemelerde bulunmuştur¹²².

Şubat 1960'ta Turizm Bakanı Haluk Şahin, Marmaris'e gelerek deprem işleri ile ilgili incelemelerde bulunmuştur¹²³. Onun bu ziyareti yerel yöneticilerin bir turizm şehri olan Marmaris'teki deprem evlerinin kanalizasyonlarının doğrudan denize atılması konusundaki şikâyetleriyle ilgili olabilir¹²⁴.

14 Haziran 1961 tarihinde evleri yıkılan halka dağıtılmak üzere yapılan deprem evlerinin inşası belli ölçüde tamamlanmış olacak ki yüklenici firmadan evleri

¹¹⁹ BCA, 030. 01. 74. 472. 11.

¹²⁰ Muğla, 22 Temmuz 1958.

¹²¹ Muğla, 15 Aralık 1958.

¹²² Muğla, 13 Ekim 1959.

¹²³ Muğla, 6 Şubat 1960.

¹²⁴ Muğla Postası, 3 Ocak 1963

teslim almak için 4 kişiden oluşan bir heyet Marmaris'e gelmiştir. 1957 Depremi ile evleri hasara uğramış ve evsiz kalmış 200 vatandaşa Nisan 1962 tarihinde evler teslim edilmiştir. Evler vatandaşlara 20 sene vadeli ve faizsiz taksitlerle verildi¹²⁵.

Deprem evlerinin kanalizasyon sistemi arıtılmadan doğrudan denize dökülmekte idi. Kaymakam bu olumsuz durumun düzeltilmesi konusunda üst makamlara başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru üzerine yüklenici Rıza İncekara tarafından her evin önüne 2 metre derinliğinde çukurlar kazılmıştır. Fakat Müteahhit Rıza İncekara'nın iş mukavelesi fes edilince çukurlar öylece kalmıştır. Çukurlar birçok kazaya neden olmuştur. Son olarak 25 Aralık 1962 tarihinde çukura düşen bir çocuk boğulmuştur¹²⁶.

Deprem evleri teknik sorunların yanında yolsuzluk iddialarına da neden olmuştur. Evlerin yapımı için devlet tarafından istimlâk edilen arazilerin denize yakın olan bazı kısımları sonradan sahiplerine iade edilmiştir. Bu da tartışmalara neden olmuştur. Duran Ergül, İlk Adım Gazetesi'ndeki köşe yazısında söylentilere yetkililerin cevap vermesini istemiştir¹²⁷.

1957 Depremi'nin yaraları daha tam sarılmadan Mayıs 1961'de Marmaris'te yeni bir deprem meydana gelmiştir. 23 Mayıs tarihli Muğla Postası Gazetesi'nin haberine göre; gece 04. 47 sıralarında meydana gelen sarsıntı 30 saniye kadar devam etmiştir ve Ula ve Marmaris'te ağır hasar oluşturmuştur. Marmaris'teki evlerin %80'i ağır hasara uğrarken 10 ev de yıkılmıştır. Zelzele bölgesine çadır sevk edilmiş fakat çadır sayısı yetersiz gelmiş, 600 çadır daha istenmiştir. Can kaybı ise söz konusu olmamıştır¹²⁸. Kızılay gelen talep üzerine deprem bölgesine 600 çadır daha göndermiştir. Bu çadırların 500'ü Marmaris'e sevk edilmiştir. Geceyi açıkta geçiren halk çadırlara nakledilmiştir. Vali vekili de hemen deprem mahallerine giderek incelemelerde bulunmuş ve halkı teselli etmeye çalışmıştır¹²⁹. 29 Mayıs 1961 tarihinde Marmaris'te seyyar Kızılay Hastanesi kurulmuştur. Bir operatör, bir doktor ve üç gönüllü hemşireden oluşan Kızılay ilk yardım ekibi iki gün Marmaris'te

¹²⁵ **Muğla**, 14 Haziran 1961.

¹²⁶ **Muğla Postası**, 3 Ocak 1963

¹²⁷ **İlk Adım**, 20 ağustos 1965.

¹²⁸ **Muğla Postası**, 23 Mayıs 1961.

¹²⁹ **Muğla Postası**, 24 Mayıs 1961.

çalıştıktan sonra şehirden ayrılmıştır¹³⁰. Diğer yandan Marmaris'te artçı sarsıntılar devam etmiş, bu yüzden halk korkuya kapılmış ve evlerine dönmekte tereddüt etmişlerdir.

2. Diğer Afetler ve Felaketler

a. Seller

Marmaris sürekli deprem felaketleri ile karşılaşmanın yanında sellerle de boğuşmak durumunda kalmıştır. Marmaris'te 10 Ocak 1941 tarihinden 12 Ocak 1941 tarihine kadar yoğun yağmur ile karşılaşılması, 12 Ocak 1941 saat 1 15'ten itibaren 71 dakika süren fırtına büyüklüğünde dolu yağışı olmuştur. Kaza merkezi ve civardaki tarla ve bahçeler büyük hasara uğramıştır. Tolu yağışını müteakip dağlardan seller gelmiş, köyleri yıkmış ve iki danayı da sularıyla alıp götürmüştür¹³¹.

Kasım 1952'de Marmaris'te uzun süren yağışlar yüzünden bahçeler ve tarlalar sular altında kalmıştır. Bahçe kulelerini seller istila etmiş. Yeni yapılmış olan ahşap Gelibolu Köprüsü ise yükselen çayın sularına kapılmıştır. Köprü'nün yıkılması yüzünden Muğla- Marmaris yolu bir süre trafiğe kapanmış, yolcular çaydan ancak hamal sırtında geçebilmişlerdir¹³².

Ocak 1955'teki şiddetli yağmurlar yine köprülerin çökmesine neden olmuş ve Muğla- Marmaris yolu 5- 6 saat trafiğe kapatılmıştır¹³³.

Değirmen Deresi, Yetim Deresi ve Karapınar Deresi yataklarının zamanla dolması, sürekli su taşkınlarına neden olmaktaydı. 1955 Mayıs'ında yetkililer dere yataklarında incelemelerde bulunmuşlar, dere yataklarının temizlenmesi ve kenarlarına tahkimat yapılması kararını vermişlerdir¹³⁴.

Mart 1957'deki kuvvetli yağışlar¹³⁵ birçok köprü'nün yıkılmasına neden olmuştur. Narenciye bahçeleri yağış ve sel baskını ile tarumar olmuş. Şehrin tüm sokak ve evleri sellere teslim olurken evlerin alt katlarını su basmıştır. Epey

¹³⁰ **Muğla Postası**, 30 Mayıs 1961.

¹³¹ **BCA**, 030. 10. 119. 846. 22.

¹³² **Muğla**, 24 Kasım 1952.

¹³³ **Muğla**, 27 Ocak 1955.

¹³⁴ **Muğla**, 20 Mayıs 1955.

¹³⁵ **Milliyet**, 11 Mart 1957.

küçükbaş hayvanın telef olduğu zannedilmiştir. Yağış esnasında PTT binasına isabet eden şimşek binayı harap etmiş ve şehrin dışarı ile muhaberatı kopmuştur¹³⁶.

b. Fırtınalar

Zaman zaman fırtınalar da Marmaris'te hayatı felç etmiştir. Şubat 1936'da fırtınadan dolayı sahildeki mağazalar açılmamış, beş kayık karaya vurmuş, düzenli olarak Marmaris'e uğrayan posta vapuru 24 saatten fazla bir gecikme ile şehre gelebilmiştir¹³⁷.

6 Şubat 1954 tarihinde Marmaris'te yine şiddetli bir fırtına olmuş, deniz adeta kabarmış ve kordon geçilmez bir hal almıştır. Kordonda biriken suların tahliyesi için belediye çalışma yapmıştır. Ayrıca denizde seyir halinde bulunan Erzurum Vapuru ile kömür şilebi fırtınadan dolayı bir müddet Marmaris limanına sığınmışlardır¹³⁸.

7 Aralık 1960 tarihinde Marmaris'te yine fırtına olmuş ve tüm narenciye mahsulünün yere düşmesine neden olmuştur¹³⁹.

c. Orman Yangınları

Marmaris ormanlık alanlar bakımından zengin bir kazadır. Fakat peş peşe meydana gelen orman yangınları Kazanın en önemli değerini, ormanlarını yok etmekteydi.

Temmuz 1935'in başlarında ilçenin Akçataş mevkiinde bir yangın çıkmış ve 3 günün ardından söndürülebilmıştır. Yangın 3- 4 km'lik bir bölgede hasara neden olmuştur. Yaklaşık aynı günlerde Gelibolu'da da bir yangın çıkmış, alınan tedbirlerle bir gün içinde kontrol altına alınmış ve söndürülmüştür¹⁴⁰.

Ağustos 1941 başlarında Osmaniye ormanlarında başlayan yangın, hızla büyümüş ve kaza merkezini tehdit etmiştir. Bunun üzerine kasaba halkı, köylüler, askerler yangını söndürmek için gecelerini gündüzlerine katmışlar ve emellerinde muvaffak olmuşlardır. Yangının çıkış nedeni üzerine araştırma başlatılmıştır¹⁴¹.

¹³⁶ Muğla, 11 Mart 1957.

¹³⁷ Muğla'da Halk, 8 Şubat 1936.

¹³⁸ Muğla, 8 Şubat 1954.

¹³⁹ Muğla, 10 Aralık 1960.

¹⁴⁰ Muğla'da Halk, 4 Temmuz 1935.

¹⁴¹ Muğla'da Halk, 16 Ağustos 1941.

30 Temmuz 1942 tarihinde Hisarönü mevkiinde bir yangın çıkmış; kısa zamanda Osmaniye, Kavacık ve Bayır ormanlarına da sirayet etmiştir. Halk, asker, orman muhafıza erleri ve memurları yangın söndürmede görev almışlardır¹⁴². 15 güne yakın bir çalışma sonucu yangın söndürülebilmiş, fakat Marmaris'in en güzel ormanları kül olmaktan kurtarılamamıştır¹⁴³.

1943 yılında da Marmaris'te yangın çıkmış, fakat gazete haberlerine pek yansımamıştır¹⁴⁴. Yangınların ormanlara ne kadar zarar verdiği hususunu, gazete köşe yazılarında konu ile ilgili çıkan makaleler özetlemektedir¹⁴⁵.

Temmuz 1952'nin son günlerinde Gelibolu Çam Koru Orman Parkı'nda çıkan yangın ise mükellef köylülerin gayretleri ile 12 saatte söndürülmüştür¹⁴⁶.

1952'yi takip eden yıllarda yangın sayısı ve zararında azalmalar gözlemlenmiştir. Bu durum, köylünün yakacak ihtiyacının yakın yerlerden temininin sağlanması ve ormanlara zarar verebilecek şüphelilerin yakından takip edilmesine bağlanmıştır¹⁴⁷.

Yangın sayısı birkaç yıllığına azalsa da 19 Temmuz 1956 tarihinde başlayan yangın durumu tersine çevirmiştir. 19 Temmuz 1955 tarihinde başlayan yangın hızla yayılmış Ula ve Köyceğiz sınırlarına kadar ilerlemiştir. Yangınla Marmaris duman, is ve yanık kokusu etkisi altında kalmış, bir ara Marmaris merkezi istikametine yönelen yangını ters yöne esen rüzgâr kısmen duraklatmıştır. Bir haftaya yakın devam eden yangını söndürmede civar köylerin ahalisi, Marmaris merkezi sakinlerinin yanı sıra görevlilerde çalışmışlardır. 500- 600 civarındaki yangın söndürme amelelerinin kumanya ihtiyacında sıkıntı yaşanmaması için Marmaris Belediyesi fırınlara fazla ekmek çıkarmaları konusunda emir vermiştir¹⁴⁸.

5 Eylül 1956 tarihinde ise Altıntepe ve Karaağaç Devlet Ormanları'nda eş zamanlı yangın çıkmıştır. Önce Karaağaç Ormanları'ndaki yangın, sonra da

¹⁴² **Muğla'da Halk**, 8 Ağustos 1942.

¹⁴³ **Muğla'da Halk**, 15 Ağustos 1942.

¹⁴⁴ **Muğla'da Halk**, 28 Ağustos 1943.

¹⁴⁵ **Muğla'da Halk**, 8 Ağustos 1945.

¹⁴⁶ **Muğla**, 29 Temmuz 1952.

¹⁴⁷ **Muğla**, 31 Temmuz 1954.

¹⁴⁸ **Muğla**, 26 Temmuz 1955, **Milliyet**, 25 Temmuz 1955.

Altıntepe Ormanları'ndaki yangın söndürülmüştür. Söndürme faaliyetlerine Denizli'den gelen askerler de destek vermiştir¹⁴⁹.

1950'li yıllardaki yangınlar gazetelerin köşe yazılarının da konusu olmuştur. Bu dönemde, bir köylünün köyüne yakın bir yerde yangın olursa köylüye ağaç işleme işi çıkıyor ve de zati ihtiyaç olarak kereste veriliyordu. İşte bu sebeplerden dolayı kasti yangın çıkarma hadisesi ortaya çıkıyordu. Gazeteler sistemdeki çarpıklığı eleştirmekte tereddüt etmemişler ve yangın söndürmedeki ilkel tekniklerin ilerlemesi gerektiğini de dile getirmişlerdir¹⁵⁰. 1956 yılında yangınlarla mücadele kapsamında muhabere araçlarında iyileştirmeler yapılmış ve ordu kuvvetlerinin yangınlara müdahalede daha fazla görev almaları öngörülmüştür¹⁵¹.

C. SAĞLIK

1. Hastane

Sağlık hizmetleri Osmanlı Dönemi'nde tüm memlekette olduğu gibi Marmaris'te de pek gelişmemiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde diğer alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da girişimler olmuştur¹⁵².

İtalyanlar, Marmaris'i işgal eder etmez sağlık işleri ile ilgilenen birimleri vasıtası ile Marmaris'te bir sağlık ocağı teşkiline gitmişler ve hemen hizmete sokmuşlardır¹⁵³.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Marmaris'te bir sağlık merkezi olmamasına rağmen, 1926 yılından itibaren bölgeye hükümet tabiplerinin atandığını görmekteyiz¹⁵⁴. 1967 yılında bu kurumda 1 tabip, 3 sağlık memuru ve 2 köy ebesi vazife görmüştür¹⁵⁵. Hükümet tabiplerinin görev yaptığı şehir zaman zaman doktorsuz kalmaktaydı. Nitekim Ağustos 1952'de hükümet tabibinin izinli olması ve

¹⁴⁹ **Muğla**, 8 Eylül 1956.

¹⁵⁰ **Muğla**, 25 Eylül 1956.

¹⁵¹ **Muğla Postası**, 16 Ekim 1956.

¹⁵² **Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla**, Marifet Basımevi, İzmir, 1938, s. 87.

¹⁵³ Mevlüt Çelebi, **Milli Mücadele Döneminde Türk- İtalyan İlişkileri**, s. 16, 139.

¹⁵⁴ **Muğla**, 19 Ağustos 1952, **Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla**, s. 87, **1967 Muğla İl Yıllığı**, Ankara, 1968, s. 235.

¹⁵⁵ **1967 Muğla İl Yıllığı**, s. 235.

yerine bir vekilin atanmaması dolayısıyla Marmarisliler acil vakalar da dâhil ilk müdahaleler için Muğla Memleket Hastanesi'ne gitmek zorunda kalmışlardır¹⁵⁶.

Mart 1953 tarihinde vekâlet emri gereğince sağlık merkezi yapımına karar verilmiştir¹⁵⁷. Alınan karar uyarınca sağlık merkezi için arsa tesbit edilmesi gerekiyordu. Bu doğrultuda Vali Vekili, Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü, Bayındırlık Müdürü sağlık merkezinin yerinin tespiti için ilçeye gelmişler ve arsa keşfinde bulunmuşlardır¹⁵⁸. Yapılan inceleme sonucu ortaya çıkan plan proje, Sağlık Vekâleti'nce onaylanmış ve Marmaris Sağlık Merkezi'nin inşası için 140.686.05 liralık ödenek ayrılmıştır¹⁵⁹. Kasım 1954'te tamamlanan Marmaris Sağlık Merkezi Binası'na 141.000 lira sarf edilmiş, ayrıca toprak tesviyesi ve bahçe duvarları için de 28.000 lira ek ödenek çıkarılmıştır¹⁶⁰. Tesis; çift daireli lojman, garaj ve sağlık merkezi olmak üzere üç bloktan oluşmaktadır¹⁶¹. Toplamda 169.000 liraya mal olan Marmaris Sağlık Merkezi, Temmuz 1955'te Vali Esat Kaya, Vilayet Sağlık Müdürü, Muğla Devlet Hastanesi Baştabibi ve tabipleri, siyasi parti temsilcileri ve kalabalık bir halk kitlesinin katılımı ile hizmete açılmıştır. Böylece hastane iki doktor, bir ebe, bir hemşire ve sekiz müstahdem ile hizmet sunmaya başlamıştır¹⁶².

1955 yılında 10 yataklı bir hastane olarak hizmete giren sağlık merkezinin kapasitesi, 1972 yılında 15 yatağa çıkarılmıştır. 1972 yılında ilçedeki sağlık merkezleri içerisinde sadece Marmaris'te bir mütehassıs tabip bulunmaktaydı. Ayrıca burada bir de diş doktoru vardı¹⁶³.

Temmuz 1955'te Belediye Hemşiresi Şadiye Çeliktürk, Marmaris Sağlık Merkezi Hemşireli'ğine atanmış ve kurum çatısı altında çalışmaya başlamıştır¹⁶⁴.

¹⁵⁶ **Muğla**, 19 Ağustos 1952.

¹⁵⁷ **Muğla**, 16 Mart 1953, **Muğla'da Demokrat Yayla**, 16 Mart 1953.

¹⁵⁸ **Muğla**, 20 Mart 1953.

¹⁵⁹ **Muğla**, 9 Temmuz 1953.

¹⁶⁰ **Muğla**, 15 Kasım 1954.

¹⁶¹ **Muğla**, 9 Temmuz 1953.

¹⁶² **Muğla**, 4 Temmuz 1955.

¹⁶³ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s. 274.

¹⁶⁴ **Muğla**, 12 Temmuz 1955.

Haziran 1956'da ise Marmaris Sağlık Merkezi hemşireliğine Ankara'dan Rukiye Uçar tayin edilmiştir¹⁶⁵.

2. Salgın Hastalıklar

a. Sıtma

Ülkemizde uzun yıllar boyunca binlerce insanın ölümüne neden olan sıtmaya karşı 1930 yıllarında itibaren bazı önlemler alınmaya başlanmıştır¹⁶⁶.

Bu yıllarda Muğla sahil yerleşimlerinde sıtma hastalığı oldukça yaygındır. Marmaris ve Datça ise bir derece daha iyi durumdadır. Muğla Vilayeti'nin sıtma savaş programı içine dâhil edilmemiş olması da hastalıkla mücadelede olumsuz bir etki yapmıştır¹⁶⁷.

1935 yıllarında sahil kesimlerle sıtma ile mücadelede kullanılan kinin, şehir merkezlerinde bulunabilirken köylerde tedarikte sıkıntı yaşanmıştır. Dolayısıyla Marmaris köylerinde de kinin tedarikinde sıkıntılar yaşandığını söyleyebiliriz. CHP ve Halkevi, hastalıkla savaşta önemli bir madde olan kininin tedarikinde görev almışlardır¹⁶⁸.

1939 yılından önce Marmaris sıtma mücadelesi içine alınmıştır. Fakat Marmaris de dâhil vilayet dâhilindeki potansiyel hastalardan alınan kanların tahlili ancak Aydın'da yapılabiliyordu. Bu uygulama sıtma ile savaşta önemli bir zaman kaybına yol açmaktaydı¹⁶⁹. Yeterli mücadele ve medikal desteğin olmaması dolayısıyla Marmaris de dâhil tüm vilayette 1940 yıllarında sıtma görülmüştür¹⁷⁰. Aynı dönemde kinin fiyatlarının da %100 oranında artması ile sıkıntılar hat safhaya ulaşmıştır¹⁷¹.

1942 yılında, ilçede sıtma mücadelesinin daha organize bir şekilde yürütülmesi için bir sıtma mücadele şubesi açılmıştır. Bu şube, Muğla'daki şubeye bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Marmaris şubesi, 1943 yılında kapatılarak

¹⁶⁵ Muğla, 23 Haziran 1956.

¹⁶⁶ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 277, Muğla'da Halk, 27 Mayıs 1930.

¹⁶⁷ Muğla'da Halk, 6 Haziran 1930.

¹⁶⁸ Muğla'da Halk, 28 İkinci Teşrin 1936.

¹⁶⁹ Muğla'da Halk, 15 Ağustos 1939.

¹⁷⁰ Muğla'da Halk, 24 Ağustos 1940.

¹⁷¹ Muğla'da Halk, 14 Eylül 1940.

doğrudan Muğla'ya bağlanmıştır¹⁷². Diğer yandan mücadelede kullanılan kinin Marmaris'te bayiler aracılığı ile halka ulaştırılmıştır¹⁷³.

1944- 1945 yıllarında sıtma ile mücadelede bazı ilerlemeler kaydedilmiştir¹⁷⁴. 5 Mart 1945 tarihinden itibaren sağlık personellerine sıtma ile mücadele kapsamında kurs verilmiştir¹⁷⁵. Dolayısıyla verilen eğitim de salgın hastalığın azaltılmasına pozitif etki etmiş olmalıdır.

Sıtma sadece Muğla sahillerinin derdi olarak kalmamış, âdete ülke sorunu haline gelmiştir. Şubat 1945'te Ankara'da yapılan, "*Sıtma Konferansı*" sorunun büyüklüğünü özetler niteliktedir¹⁷⁶.

1949 yılında tüm vilayetin farklı noktalarına ek olarak Marmaris İlçe Merkezi'nde ve Çetibeli, Gelibolu, Karaca, Beldibi, Armutalan, Değirmenyanı, Hisarönü, Orhaniye, Turgut Gölenye köylerinde DDT ve petrol kullanılarak dezenfekte çalışmaları yapılmıştır¹⁷⁷.

Marmaris'te sıtma ile mücadele, devlet eliyle yürütülürken Sıtma Savaş Derneği de Marmaris'te şube açma girişiminde bulunmuştur¹⁷⁸.

1950 yılından itibaren sıtma ile savaş kapsamında köylere kadar gidilerek muayeneler yapılmış, ayrıca DDT tatbikleri de gerçekleştirilmiştir¹⁷⁹. 1957 yılından itibaren mücadele kapsamında DDT tatbiki daha geniş alanda daha büyük miktarda olmuştur¹⁸⁰. 1973 yılına gelindiğinde yapılan mücadelenin başarısı sayesinde sadece Marmaris değil tüm vilayette hiç sıtma vakası kalmamıştır¹⁸¹.

¹⁷² **Muğla**, 6 Şubat 1956.

¹⁷³ **Muğla'da Halk**, 22 Ağustos 1942.

¹⁷⁴ **Muğla'da Halk**, 22 İkinci Kanun 1944.

¹⁷⁵ **Muğla'da Halk**, 17 Şubat 1945.

¹⁷⁶ **Muğla'da Halk**, 21 Şubat 1945.

¹⁷⁷ **Muğla'da Halk**, 15 Haziran 1949.

¹⁷⁸ **Muğla**, 12 Aralık 1956.

¹⁷⁹ **Muğla**, 6 Şubat 1956.

¹⁸⁰ **Muğla**, 28 Mart 1957, 21 Ocak 1958.

¹⁸¹ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s. 277.

b. Diğer Salgın Hastalıklar

Marmaris halkı sıtma hastalığının yanında kızamık, tifo, tifüs gibi değişik salgın hastalıklarla da mücadele etmek zorunda kalmıştır.

1944 yılında Marmaris'te 14 kızamık hastası tesbit edilmiştir. Hastalığın daha da yayılmaması için sıhhiye dairesi, belediye vasıtası ile kasaba halkını uyarmış; çiçek aşısı yapan memurlar vasıtası ile de bütün köylerde taramalar yapılmıştır¹⁸². 1953 yılında şehirde yalnız birkaç kızamık vakası görülmüştür¹⁸³. Rakamlardan da anlaşılacağı gibi 1953 yılında kızamık vakasında azalma görülmüştür¹⁸⁴. 1966 yılında ise Marmaris'te 15 kızamık vakası görülmüştür¹⁸⁵. Kızamık salgınına karşı hükümet tabipleri, gerekli tedbirleri alırken halkı bilgilendirmek için yer yer konferanslar da vermişlerdir¹⁸⁶.

Marmaris ilçesi dâhilinde olan herhangi bir verem vakasına rastlayamasak da vilayet dâhilinde yoğun olarak verem vakasına rastlanmış olması, ilçede de bu vakanın görüldüğü fikrini kuvvetlendirmektedir. Verem konusunda zaman zaman gazetelerde bilgilendirici, uyarıcı köşe yazıları yer almıştır¹⁸⁷.

Vilayet dâhilinde frengi hastalarına rastlanmakla birlikte Marmaris'te hastalığın görülüp görülmediği konusunda bir bilgiye ulaşamadık¹⁸⁸.

Marmaris'te vilayet dâhilinde olduğu gibi düzenli olarak tifo ve tifüs aşılı yapılmış¹⁸⁹, fakat yine de bu hastalıklara rastlanmıştır¹⁹⁰. 1953 yılında Marmaris Hükümet Tabibi'nin, Eskişehir'e tayin edilmesi ile tabipsiz kalan ilçede bir iki tifo vakası görülmüştür. Doktorsuz kalan ilçeye Muğla merkez hükümet tabiplerinden Esat Başkut, Marmaris'e vekâleten atanmış ve hemen tifo hastalığına karşı önlemlerin alınmasını sağlamıştır¹⁹¹. Tifo teşhisi konan 3 yaşındaki bir çocuk hemen

¹⁸² **Muğla'da Halk**, 15 Nisan 1944.

¹⁸³ **Muğla**, 10 Şubat 1953.

¹⁸⁴ **Muğla**, 17 Şubat 1953.

¹⁸⁵ **1967 Muğla İl Yıllığı**, s. 235.

¹⁸⁶ **Muğla'da Halk**, 30 Nisan 1947, **Muğla**, 17 Şubat 1953.

¹⁸⁷ **Muğla'da Halk**, 12 Temmuz 1944, 19 Mart 1947, **Muğla Postası**, 11 Ocak 1961.

¹⁸⁸ **Muğla'da Halk**, 24 Ağustos 1940.

¹⁸⁹ **Muğla'da Halk**, 5 Mayıs 1948.

¹⁹⁰ **Muğla**, 10 Şubat 1953.

¹⁹¹ **Muğla**, 10 Şubat 1953.

tedaviye alınmıştır¹⁹². 1966 yılında da ilçede bir tifo vakasına rastlanılmıştır. Aynı yıl içinde hastalığa karşı aşılama çalışması yapılmıştır¹⁹³.

D. HABERLEŞME VE HABERLEŞME ARAÇLARI

1. Posta ve Telgraf

Telgraf idaresinin kazada varlığını ilk olarak H. 1296(M. 1878- 1879) Yılı Aydın Vilayet Salnamesi'nde görüyoruz. Bu kayıta göre telgraf müdürü, Selaaddin Efendi'dir¹⁹⁴. H. 1305(M. 1887- 1888) yılında idarenin başında Sabri Efendi vardır¹⁹⁵. H. 1311(M. 1893- 1894), 1313(M. 1895- 1896) ve 1319(M. 1901- 1902) yılı kayıtlarına göre telgrafhane müdürü Mustafa Sabri Efendi'dir¹⁹⁶. H. 1323(M. 1905- 1906) yılında ise posta müdürü olarak Şakir Efendi'yi görüyoruz¹⁹⁷. 1927-1928 Devlet Salnamesi kayıtlarında postane ve telgraf müdürü, Ali Rıza'dır¹⁹⁸. 1929-1930 Devlet Yıllığı kayıtlarına göre posta ve telgraf müdürü, Mustafa Efendi'dir¹⁹⁹.

Marmaris ile Rodos telgraf hattı ile birbirine bağlı durumdaydı. I. Dünya Savaşı yıllarında ve daha sonraki dönemde, 12 Ada'yı işgal altında tutan İtalya ile Osmanlı arasında Marmaris ile Rodos arasındaki telgraf hatlarının işletilmesi konusunda anlaşma metinleri oluşturulmuştur²⁰⁰. Osmanlı Dönemi'nde var olan telgraf idaresinin Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarından 1960 yılına kadar hizmetine devam ettiği görülmektedir²⁰¹.

1952 yılında telgraf işlemleri pazar günü hariç, diğer günler saat 8'den 19'a kadar yapılabilmekteydi. Pazar günleri ise mesai öğleye kadar devam etmekteydi.

¹⁹² Muğla, 17 Şubat 1953.

¹⁹³ 1967 Muğla İl Yıllığı, s. 235.

¹⁹⁴ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1296, s. 37.

¹⁹⁵ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1305, s. 178.

¹⁹⁶ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311, s. 391. Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 471, Salname-i Vilayet-i Aydın, 1319, s.392.

¹⁹⁷ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323, s. 370.

¹⁹⁸ 1927- 1928 Devlet Salnamesi, s. 1251.

¹⁹⁹ 1929- 1930 Devlet Yıllığı, Devlet Matbaası, Ankara, 1930, s. 375.

²⁰⁰ BCA, 030. 18. 01. 01. 4. 41. 14., 030. 0. 018. 001. 001. 43. 06., 030. 18. 01. 02. 78. 76. 9.

²⁰¹ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 343.

Diğer saatlerde ise telgraf muhaberesi yapılamamaktaydı. İletişimdeki bu sıkıntı Muğla Gazetesi'ne de yansımıştır²⁰².

Posta hizmetlerine baktığımızda vilayetin diğer ilçelerine kıyasla Marmaris, biraz geride kalmıştır. Bunun nedeni de kara ulaşımının kısıtlılığıydı. Posta ulaşımı 1940 yılına kadar at vasıtası ile sağlanıyordu. 1945 yılında at arabası posta teşkilatında atın yerini alırken, 1950 yılından sonra da otomobil posta ulaşımının vazgeçilmez aracı oluyordu²⁰³.

1950 yıllarında sadece telgrafla iletişimde değil diğer posta hizmetlerinde de sıkıntılar yaşanmıştır. 1952 yılında PTT binasının kifayetsizliği gazetelere bile yansımıştır²⁰⁴. Mevcut binanın yetersizliği yanında, 1953 yılında çalışan personel yetersizliği de ortaya çıkmıştır. Daha önceki yıllarda PTT'nin muhabere servisi iki memurla hizmet vermekteydi, fakat memurlardan birinin başka bir yere tayini ile memur sayısı 1'e düşmüştür. Hizmetlerde aksama yaşanmaması için önceden 19.00'a kadar olan çalışma saati 21.00'a kadar uzatılmış, fakat bu önlem de yetersiz gelmiştir. Mevcut sıkıntılar dolayısıyla yetkililere çağrıda bulunulmuştur²⁰⁵.

Posta teşkilatı Marmaris'ten Bozburun'a gidecek olan mektupları Datça'ya gidecek olan mektuplarla gönderir ve yolda bekleyen görevli tarafından teslim alınarak kayık vasıtası ile Bozburun'a götürülürdü. Mart 1956'da Bozburun'a ait mektupları Datça Postası'ndan alan Kayıkçı Süleyman, denizde seyretmekte iken aniden dalgalara kapılmış ve kendisinden haber alınamamıştır.

2. Telefon

1923- 1927 yılları arasında Marmaris'te 5 hat kapasiteli bir santral var iken, sadece 1 abone mevcuttu. Santral kapasitesinin aynı kalmasına rağmen abone sayısı 1935'te 3'e, 1940'ta 5'e çıkmıştır.1945'te santral kapasitesi 20 iken, abone sayısı 15'tir. 1950'de ise santral kapasitesi 50'ye çıkarılmış, abone sayısı da 30'a

²⁰² Muğla, 12 Ağustos 1952.

²⁰³ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 343.

²⁰⁴ Muğla, 8 Eylül 1952.

²⁰⁵ Muğla, 29 Ekim 1953.

yükselmiştir.1955'te santral kapasitesi yine 50 iken, abone sayısı 45'e çıkmıştır. 1960'ta santral kapasitesi 100'e çıkarılmış, abone sayısı da 60 olmuştur²⁰⁶.

3. Radyo

Görsel iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasından önce radyo iletişimde çok önemli bir görev üstlenmekteydi. 1950 yılına kadarki dönemde şehirde ne kadar radyo bulunduğu konusunda bir bilgiye ulaşamadık. 1950 yılında Marmaris'te 147 radyo bulunmaktaydı. 1955'te radyo sayısı 634'e, 1960'ta 916'ya ve 1965'te 1647'ye çıkmıştır²⁰⁷.

E. SOSYAL KURULUŞLAR, DERNEKLER VE CEMİYETLER

1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti(Kızılay)

Hilal-i Ahmer Cemiyeti, II. Abdülhamid'in himayesinde 14 Nisan 1877 tarihinde tesis edilmiş ve hızlı bir şekilde faaliyete geçirilmiştir²⁰⁸. Cemiyetin Marmaris'te Cumhuriyet Dönemi'nden önce bir şubesi mevcuttu. Hicri 1339(M. 1920- 1921) tarihli bir belgede cemiyetin burada bir şubesi olduğu görülmektedir. Belgeden edindiğimiz bilgiye göre aynı tarihte İstanbul Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi'ne halktan toplanan 136 lira Ziraat Bankası Marmaris Şubesi vasıtası ile gönderilmiştir²⁰⁹.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 1926 yılında yaşanan deprem üzerine Marmaris'e şubesi vasıtası ile 5 bin lira nakit yardım ve bir miktar da çadır göndermiştir²¹⁰.

Cemiyetin ismi, 1935 yılında Kızılay olarak değiştirilmiştir²¹¹. Cemiyetin Marmaris şubesi, Bodrum ve Fethiye şubeleri kadar faal değildi²¹². Kızılay, özellikle 1957 Depremi esnasında Marmaris'e düzenli yardımlar iletmiştir. Gazetelerde değinilmemesine rağmen cemiyetin Marmaris şubesi yardım aktarımı konusunda

²⁰⁶ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 342.

²⁰⁷ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 341.

²⁰⁸ Milli Mücadele'de Hilal-i Ahmer, Hazırlayan: İsmail Hacıfettahoğlu. Ankara, 2009, s. 12.

²⁰⁹ Kızılay Arşivi, 158/ 192, 158/ 192-1.

²¹⁰ Kızılay Arşivi, 192/76.

²¹¹ Akça, a.g.e, s. 66.

²¹² Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 280.

çalışmış olmalıdır. 1967 yılına gelindiğinde Kızılay Derneği Marmaris Şubesi Başkanı olarak Cengiz Tuğrul'u görmekteyiz²¹³.

2. Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Marmaris'te bulunan sosyal kurumlardan birisi, Himaye-yi Etfal Cemiyeti idi²¹⁴. 1933 yılında cemiyetin adı, Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirildi²¹⁵. Dernek pek faal olmamış olacak ki yerel gazetelerde dernekle alakalı haber yer almamıştır. 1967 yılına gelindiğinde derneğin başında İ. Şifa Kuzgun vardır²¹⁶.

3. Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu)

Devlet salnameleri rehberliğinde Cumhuriyet'in ilk yıllarında Marmaris'te Tayyare Cemiyeti'nin bir şubesinin olduğunu görüyoruz²¹⁷. Tayyare Cemiyeti Marmaris şubesinden 18 Haziran 1927 tarihinde Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi'ne yazılan bir belgede, kuruma yıl içinde hayırsever Marmarisliler tarafından fitre adı altında 1181 lira 95 kuruş yardımda bulunulduğu bildirilmiştir²¹⁸. Derneğin ismi, 1935 yılında Türk Hava Kurumu olarak değiştirilmiştir. 1935 yılında derneğe yeni üyeler yazılırken, 700 lira da yardım toplanmıştır²¹⁹. 1967 yılında dernek başkanı olarak Fethi Şentop'u görmekteyiz²²⁰.

4. Marmaris İlçesi Memur ve Ücretliler Yardımlaşma Derneği

Dernek, 1963 yılında 14 maddelik nizamnamesini yayınlayarak kurulmuştur. Nizamnamesinde öne çıkan maddeler ise şunlardır:

²¹³ 1967 Muğla İl Yıllığı, s. 18.

²¹⁴ 1927- 1928 Devlet Salnamesi, s. 1249.

²¹⁵ Akça, a.g.e, s. 72.

²¹⁶ 1967 Muğla İl Yıllığı, s. 18.

²¹⁷ 1925- 1926 Devlet Salnamesi, s. 855, 1927- 1928 Devlet Salnamesi, s. 1249.

²¹⁸ Kızılay Arşivi, 84/ 36.

²¹⁹ Muğla'da Halk, 25 Temmuz 1935.

²²⁰ 1967 Muğla İl Yıllığı, s. 18.

Lüzumlu durumlarda dernek toplantıya çağrılır, fakat mart ve ekim aylarında davetsiz toplanır.

İdari heyet, 5 asıl ve 3 yedek üyeden oluşur. İdari heyet karar almakla yükümlü iken aynı zamanda başkan seçimini de gerçekleştirir.

Üyeler, en az 15 lira aidatı kendi adlarına açılan hesaba yatırmak durumundadır. Derneğin feshi durumunda birikmiş paralar üyelere iade edilecektir. Yine fesih halinde derneğe ait mal mevcut ise hayır kurumlarına bağışlanacaktır.

Dernek kurulduğu zaman aşağıdaki üyelere sahipti:

İhsan Kutlusoy, Sabit Orhon, Necati Çakıroğlu, Ali Rıza Olca, Niyazi Sabancı, Zeki Onay, Mehmet Öner, Hayri Çakıcı, Cengiz Tuğrul, Enver Özerdem, Nabi Karabenli, Mehmet Karaman, Kemal Akyol, Kadir Yüzak, Necati Tokgöz²²¹.

5. Marmaris Turizm Cemiyeti

1950'li yılların sonuna doğru kurulan cemiyet 1959 yılından itibaren faal bir görüntü çizmiştir. Cemiyet, 1959'da yeni bir çalışma planı tanzim etmiş ve uygulama faaliyetlerine girişmiştir. Cemiyet Başkanı Yaşar İlter, Ankara'ya giderek çalışmalar konusunda yardım talebinde bulunmuş ve olumlu yanıt almıştır.

Ankara'da turizm dairesi ile de bir görüşmede bulunan başkan, kurumdan Marmaris'te pansiyon usulünün yerleştirilmesi yönünde tavsiye almıştır. Alınan tavsiye doğrultusunda dernek pansiyon yapımı konusunda fizibilite çalışmalarına başlamıştır.

Bu arada Basın- Yayın ve Turizm Bakanlığı tarafından bastırılacak olan prospektüsün gerekli malumat ve fotoğrafları, Marmaris Turizm Cemiyeti tarafından hazırlanacaktır. Ayrıca adı geçen vekâletten 3 kişilik uzman bir heyet gelerek Marmaris'in turizm alanında yapacağı atılımlara rehberlik edecektir.

Halka turizmi benimsetmek adına yaz aylarında turizm kursları tertip edilmiştir. Turizm açısından büyük bir sorun olan döviz bozma yasağına karşı yapılan başvuru üzerine, Marmaris Ziraat Bankası'na para bozma yetkisi verilmesi öngörülmüştür²²².

²²¹ İlk Adım, 27 ağustos 1963.

²²² Muğla, 11 Mayıs 1959.

1960 yılında Muğla merkezde de bir turizm cemiyeti şubesi açılmıştır²²³. Şubeler ileriki yıllarda gelecek turizm yardımlarının da habercisiydi. 1964 yılında Turizm Bakanlığı tarafından, Marmaris'in de içinde bulunduğu turizm cemiyeti olan toplam Muğla ilçelerine 55000 lira tutarında yardım yapılmıştır²²⁴. 1967 yılında Marmaris Turizm Cemiyeti Başkanı Hasan Işık'tır²²⁵.

6. Marmaris Askerlik şubesi

Marmaris Askerlik Şubesi, 1953 yılına kadar kiraladığı yıkık dökük binalarda hizmet vermiştir. Ağustos 1953'te yetkililer, Marmaris'e yeni bir askerlik şubesi yapılması kararına varmışlar²²⁶. Lojmanı ile birlikte 36 bin liraya mal olacak bina inşaatı Ekim 1953'te müteahhidine verilmiş ve kısa zamanda yapımı tamamlanmıştır²²⁷.

F. MARMARİS BELEDİYESİ VE HİZMETLERİ

1. Marmaris Belediyesi'nin Tarihi gelişimi

1973 yılına ait Muğla İl Yıllığı, Marmaris Belediyesi'nin kuruluşunu 1896 yılı olarak göstermektedir²²⁸. Fakat muhtelif yıllara ait Aydın Vilayet Salnamesi kayıtları; bu tarihi daha öncelere götürmektedir. İlk olarak belediye ile ilgili kayda Hicri 1305 (1887- 1888) yılında rastlamaktayız. Buradaki malumata göre Belediye Meclisi Reisi, Osman Ali Ağa'dır²²⁹. Hicri 1313(M. 1895- 1896) yılı kayıtlarında Belediye Reisi, Mustafa Ağa'dır²³⁰. 1315 yılından 1319'a kadar olan dönemde Belediye Reisi, Feyyaz Efendi'dir²³¹. 1323 yılında reis olarak, Kamil Bey'i

²²³ Muğla, 30 Mayıs 1959, 21 Mayıs 1960.

²²⁴ İlk Adım, 7 Mayıs 1964.

²²⁵ 1967 Muğla İl Yıllığı, s. 18.

²²⁶ Muğla, 29 Ağustos 1953.

²²⁷ Muğla, 21 Ekim 1953.

²²⁸ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 356.

²²⁹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1305, s. 178.

²³⁰ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 470.

²³¹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1315, s. 518, Salname-i Vilayet-i Aydın, 1319, s. 392.

görmekteyiz²³². 1326 senesinde ise belediye teşkilatının başında Mehmet Ağa vardır²³³.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte belediye hizmetleri yeni bir safhaya girmiştir. Belediye bütçesi zamanla genişletilmiştir. 1927 yılında 42200 olan bütçe, 1932’de 52500, 1937’de 56000, 1942’de 72455, 1947’de 135393, 1952’de 234082, 1957’de 361244, 1962’de 7845962 liraya çıkarılmıştır²³⁴.

1937 yılında Deniz Bank’a devredilen ve daha sonra Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletme Müdürlüğü bünyesine dâhil edilen Marmaris İskelesi, 1944 yılında İcra Vekilleri Heyeti kararınca Marmaris Belediyesi’ne iade edilmiştir²³⁵.

2. Bayındırlık Hizmetleri

a. İmar

Marmaris’in imarında belediyenin büyük bir payı olmakla birlikte, kuruma yardımda bulunan vatandaşlar da dolaylı katkı sağlıyorlardı. 1953 yılında Demokrat Parti İlçe İdare ve Belediye Meclisi Üyesi olan ve sünger tüccarlığı yapan Mustafa Cengiz belediyeye 2000 lira bağışta bulunmuştur. Aynı yıl içinde Marmaris’te yeni bir iskele inşaatı başlatılmıştır²³⁶. 1953 yılı içinde tamamlanması öngörülmüş olan iskele inşaatı²³⁷, Rodoslu baba- oğul ve işçilerce yürütülmüştür. Aynı zamanda kordon kenarına beton dökülerek, sahil şeridine de dolgu yapılmıştır²³⁸.

1953 yılında şehirdeki imar çalışmalarının yanında, Marmaris’i il merkezine bağlayan en önemli geçit noktalarından biri olan ahşap Gelibolu Köprüsü’nün betonarmeye çevrilmesi için gereken 300000 liralık ödenek için Bayındırlık Vekâleti’nden onay alınmış ve inşaatına başlanmıştır²³⁹.

Marmaris’in en önemli sorunlarından birisi de derelerin taşması sonucu yaşanan sel baskınları idi. 1955 yılında Değirmen, Yetim ve Karapınar Dereleri’nin

²³² **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323**, s. 370.

²³³ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1326**, s. 512.

²³⁴ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s. 359.

²³⁵ **BCA**, 030. 18. 01. 02. 106. 77. 20.

²³⁶ **Muğla**, 2 Haziran 1953.

²³⁷ **Muğla**, 2 Haziran 1953.

²³⁸ Çimen, **a.g.e.**, s. 29, 30.

²³⁹ **Muğla**, 21 Kasım 1953.

yatakları incelenmiş ve su baskınlarının dere yataklarının dolmasından gerçekleştiği sonucu çıkarılmıştır. Bu tespitin üzerine projelendirme yapılmış ve takiben dere yatakları temizlenmiş, derelerin bazı noktalarına da kıyı tahkimatı yapılmıştır²⁴⁰.

Marmaris'in imarı 1957 Depremi'nden sonra yeni bir sayfaya girmiştir. Öncelikli olarak depremden hasar gören okulların öğretime hazır hale getirilmesi işine girişildi. 1957 Mayıs'ının ilk haftası içerisinde okullardaki hasarı tetkik etmek için Maarif Vekâleti Ortaöğretim Umum Müdürü Haluk Berk, Vekâlet Yapı İşleri Müdürü Sezai Ergün ve Mimar Hasan Canses deprem bölgesine gelmişlerdir. İlk tespitlerinin ardından görevlendirmelerde bulunmuşlardır²⁴¹. Okulların eğitim öğretim zamanına yetiştirilmesi gerekiyordu. Temmuz 1957'de Vilayet Encümeni, hasar gören okulların yapımı kararını aldı. Bu doğrultuda hasar gören Bozburun İlkokulu'na 17.236.42, Söğüt İlkokulu'na 22.720.02 ve Armutlan İlkokulu'na 7.980.22 lira ödenek çıkarıldı²⁴².

Ankara, depremin ardından bölgeye olan ilgisini arttırdı. Bu doğrultuda Demokrat Parti Milletvekili Natık Poyrazoğlu, hükümetlerinin deprem bölgesine 100 milyon lira ayırdığını ve bankalarda da 30 milyon lira toplandığını bildirmişti. Ayrılan kaynaklarla Marmaris, Fethiye ve Eskihisar Köyü'nün yeniden inşa edileceğini bildirmişti²⁴³.

Depremzedelerin konaklaması için yeni meskenlerin yapılması zaman alacaktı. Bu yüzden öncelikli olarak geçici barınak inşasına gidildi. Bu barakaların inşası için Ağustos 1957'de bir açılış merasimi düzenlenmiş ve bölgede tetkiklerde bulunan Devlet Bakanı Cemal Bengü de açılışa katılmıştır. Mülki ve askeri erkânın yanı sıra kalabalık bir halk kitlesinin hazır bulunduğu açılıшта ilk önce İstiklal Marşı okunmuş, ardından belediye adına söz alan bir genç devlete olan minnettarlığı dile getirmiştir. Daha sonra Devlet Bakanı Cemil Bengü ilk çiviye çakarak açılışı gerçekleştirmiştir²⁴⁴.

²⁴⁰ **Muğla**, 20 Mayıs 1955.

²⁴¹ **Muğla**, 7 Mayıs 1957.

²⁴² **Muğla**, 20 Temmuz 1957.

²⁴³ **Muğla**, 16 Mayıs 1957.

²⁴⁴ **Muğla**, 8 Ağustos 1957.

Her ne kadar geçici barakalar yapılmaktaysa da kalıcı konutlara ihtiyaç vardı. Yeni konutların inşasını almak için beş şirket teklif vermiştir. Bunlar:

Yugoslav Rad İnşaat Şirketi

New York merkezli Bush Prefabricated Structures

İngiltere merkezli Stockton CO. LTD. Otomak Ticaret LTD. ORT.

C.A. Mallenborg and Son LTD. Stockholm Copenhagen

Türkîş adlı Türk İsrail İnşaat ve Yol Mütcahhitliği'dir.

Başvekâlet makamı 2 Eylül 1957 tarihli yazı ile Nafia Vekâleti'nden ihale hakkında bilgi istemiştir. Bu isteğe cevaben 23 Eylül 1957'de ihalenin teklif alma usulü ile olacağını bildirmiştir. 26 Eylül 1957 tarihinde Başvekâlet Nafia Vekâleti'ne tekrar bir yazı yazarak ihale sonucunu ve hangi tarihte inşanın başlayacağı konusunda bilgi istemiştir. Nafia Vekâleti cevaben Fethiye ve Marmaris'te yapılacak bin kadar konutun inşaatının, yüklenici Rıza İncekara'ya 24 Ekim 1957'de ihale edildiğini bildirmiş ve mütcahhidin 15 gün içinde işe başlamak zorunda olduğu bildirmiştir²⁴⁵.

Devlet, deprem evlerinin inşasını dikkatle takip etmiştir. Öyle ki inşaatları kontrol etmek için sık sık Marmaris'e ziyaretler gerçekleşmiştir. Temmuz 1958'de İmar ve İskân Vekili Medeni Berk, Marmaris'i ziyaret ederken aynı zamanda incelemelerde de bulunmuştur²⁴⁶. Yine Aralık 1958'de İmar ve İskân Vekâleti'ne bağlı teftiş heyeti, Marmaris'e gelerek incelemelerde bulunmuşlardır²⁴⁷. Ekim 1959'da Toprak ve İskân Umum Müdürü Fuat Adalı, deprem işleri ile ilgilenmek için Marmaris'e gelip incelemelerde bulunmuştur²⁴⁸.

Şubat 1960'ta Turizm Bakanı Haluk Şahin, Marmaris'e gelerek deprem işleri ile ilgili incelemelerde bulunmuştur²⁴⁹. Onun bu ziyareti, yerel yöneticilerin bir turizm şehri olan Marmaris'teki deprem evlerinin kanalizasyonlarının doğrudan denize atılması konusundaki şikâyetleriyle ilgili olabilir²⁵⁰.

²⁴⁵ BCA, 030. 01. 74. 472. 11.

²⁴⁶ Muğla, 22 Temmuz 1958.

²⁴⁷ Muğla, 15 Aralık 1958.

²⁴⁸ Muğla, 13 Ekim 1959.

²⁴⁹ Muğla, 6 Şubat 1960.

²⁵⁰ Muğla Postası, 3 Ocak 1963

14 Haziran 1961 tarihinde, evleri yıkılan halka dağıtılmak üzere yapılan deprem evlerinin inşası belli ölçüde tamamlanmış ve yüklenici firmadan evleri teslim almak için 4 kişiden oluşan bir heyet Marmaris'e gelmiştir ve evler kısa zaman içinde hak sahiplerine dağıtılmıştır²⁵¹.

Deprem evlerinin kanalizasyon sistemi arıtılmadan doğrudan denize dökülmekte idi. Kaymakam, bu olumsuz durumun düzeltilmesi konusunda üst makamlara başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru üzerine her evin kanalizasyon gideri için çukurlar kazılarak bu sorunun üstesinden gelinmeye çalışılmıştır²⁵².

Deprem evleri teknik sorunların yanında yolsuzluk iddialarına da neden olmuştur. Evlerin yapımı için devlet tarafından istimlak edilen arazilerin denize yakın olan bazı kısımları sonradan sahiplerine iade edilmiştir. Bu da tartışmalara neden olmuştur. Duran Ergül, İlk Adım Gazetesi'ndeki köşe yazısında söylentilere yetkililerin cevap vermesini istemiştir²⁵³.

b. İçme Suyu

1934 yılında şehre içme suyu gelmekteydi. Fakat açık bir kanal vasıtasıyla Marmaris'e gelen su çok sağlıklı değildi. 1934 yılında açıktan gelen suya, şehir girişinde bir filtre yapılmış ve böylelikle daha sağlıklı suya kavuşulma amaçlanmıştır²⁵⁴.

1953 yılında içme suyu için yeni bir proje hazırlanmıştır²⁵⁵. Keşfi yapılan içme suyu işi, 230000 lira üzerinden ihaleye çıkarılmıştır. Yapılan keşfe göre tesisatta 3632 metre 75'lik boru, şebeke için yine aynı borudan 2844 metre ve sair tesisat için kullanılmak üzere 2234 metre 100'lük boru kullanılacaktır. 4500 metre mesafeden getirilecek suyun, şehrin ihtiyacını fazlasıyla karşılayacağı öngörülmüştür²⁵⁶. 1956 yılında ise fenni içme suyu tesisatı için, İller Bankası gerekli formaliteleri tamamlamış ve inşaatı kısa sürede ihaleye çıkarılmıştır²⁵⁷.

²⁵¹ **Muğla**, 14 Haziran 1961.

²⁵² **Muğla Postası**, 3 Ocak 1963.

²⁵³ **İlk Adım**, 20 Ağustos 1965.

²⁵⁴ İçme suyu ile ilgili 1934 yılından önce olan bir kaynağa ulaşılamadı. **Muğla'da Halk**, 27 Eylül 1934.

²⁵⁵ **Muğla**, 2 Haziran 1953.

²⁵⁶ **Muğla**, 21 Kasım 1953.

1962 yılında elektrik şebekesinin yanında su şebekesinin de yeniden yapımı kararlaştırılmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı şebekelerin inşasını, 1 milyon 100 bin lira keşif bedeli üzerinden ihaleye çıkarmıştır. 1960'lı yılların başından itibaren turistik hüviyeti artan Marmaris için yeni şebeke tesis edilmesinin çok faydalı olacağı konusunda öngörüler ortaya atılmıştır²⁵⁸.

c. Elektrik

1950'li yıllara kadar Marmaris'te elektrik hizmeti yoktu. 1953 yılında şehrin elektriğe kavuşması yolunda önemli bir adım atılmıştır. İller Bankası'na ihale edilen elektrik işinin²⁵⁹ aynı yıl içinde tamamlanması öngörülmüştür. Fakat aynı yıl içinde tesisat tamamlanamamıştır²⁶⁰.

Belediyece yapılan elektrik tesisatı çerçevesinde motorlar monte edilmiş, abonman ve sokak tesisleri tamamlanmış ve nihayet 15 Mart 1954'te şehre törenle elektrik verilmiştir. Demokrat Parti döneminde yapılan bu hizmetler, partiye olan ilgi ve alakayı da beraberinde getirmiştir²⁶¹.

Tamamlanan tesisin muvakkat kabulü yapılmadığından bir süre sonra elektrikler kesilmiş, ilgililerin çabaları sayesinde muvakkat kabul hemen yapılmış ve şehre tekrar elektrik verilmiştir. Başlangıçta toplamda 50'ye yakın aboneye elektrik sağlanıyordu. Ayrıca muntazam bir şekilde yerleştirilen sokak lambaları ile sokaklar ve kordon ışıklandırılmıştır²⁶².

1962 yılında şehrin gelişme hızı paralelinde su ve elektrik tesisatlarının yenilenmesi kararı alınmış ve yapılacak olan yeni tesisatlar 1 milyon 100 bin lira keşif bedeli üzerinde ihaleye çıkarılmıştır. Yapılan bu girişim Muğla Postası Gazetesi tarafından çok olumlu ve gerekli bir adım olarak değerlendirilmiştir²⁶³.

²⁵⁷ **Muğla**, 11 Ekim 1956.

²⁵⁸ **Muğla Postası**, 1 Kasım 1962.

²⁵⁹ **Muğla**, 2 Haziran 1953.

²⁶⁰ **Muğla**, 21 Kasım 1953.

²⁶¹ **Muğla**, 12 Mart 1954.

²⁶² **Muğla**, 11 Mayıs 1954.

²⁶³ **Muğla Postası**, 1 Kasım 1962.

d. Mezarlık

Marmaris'in bilinen ilk mezarlığı Eski Cami'nin arkasında, şimdiki hamamın arkasından kaleye doğru uzanmakta idi. Sonradan mezarlık şimdiki futbol sahasının oraya taşınmıştır. Şimdiki Onat Pasajı yakınındaki Marmaris Eczanesi'nin olduğu yerde de gayrimüslimlere ait bir mezarlık bulunmaktaydı²⁶⁴. 1953 yılında bir asri mezarlık yapımı kararı alınmıştır. Bu doğrultuda Datça yolu üzerindeki Yögük mevkiinde bir alanın etrafı duvarla çevrilmiş ve burası yeni mezarlık haline getirilmiştir²⁶⁵.

G. SPOR

Marmaris'te kurulan ilk kulüp, Marmaris Gençlik Spor'dur. Fatma Gebeş Çimen'in Marmaris ismini taşıyan eserinde kuruluş tarihi 1927 olarak verilmiştir. Fakat Muğla Beden Terbiyesi ve Spor İl Müdürlüğü'nün yayımladığı 1988 tarihli yıllıkta, kulübün 1934 yılında tesis edildiği kaydedilmiştir. 1938 tarihinde spor faaliyetlerinin daha düzenli ve nizamlı bir hale getirilmesi için 3530 sayılı kanunla Başvekâlete bağlı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ve müdürlüğe bağlı olarak da bölge müdürlükleri tesis edilmiştir. Yaşanan gelişme dolayısıyla Marmaris Gençlik Spor da bölge müdürlüğüne bağlanarak, 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu'na göre bir resmi teşekkül haline gelmiştir.²⁶⁶

1. Futbol

Siyah- beyaz renklerden oluşan bir formaya sahip olan Marmaris Gençlik Kulübü, 6 Kasım 1934 yılında kurulmuştur²⁶⁷. İl dâhilinde bulunan diğer kulüplerle maç yapan Marmaris Gençlik Spor'un sahası, şimdiki Güney Ege Saha Komutanlığı'nın ve lojmanlarının olduğu yerde idi²⁶⁸. Marmaris Gençlik Spor'un değişik tarihlerde yaptığı bazı müsabakaların ayrıntılarını aşağıda veriyoruz.

²⁶⁴ Çimen, **a.g.e.**, s. 35.

²⁶⁵ **Muğla**, 2 Haziran 1953.

²⁶⁶ **Muğla Beden terbiyesi Bölge Müdürlüğü sporunda 50. Yıl, 1923- 1973**, Derleyen: T. Doğu Ankara, 1974, s. 61.

²⁶⁷ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s. 214.

²⁶⁸ Çimen, **a.g.e.**, s. 87.

Mart 1935'te Marmaris Gençlik Spor'un ev sahipliğinde Muğla Yayla Spor ile Marmaris Gençlik Spor bir maç yapmış ve Marmaris takımı müsabakadan 2- 1 yenik ayrılmıştır²⁶⁹.

Temmuz 1936'daki müsabakalarda ise Marmaris Milas'a 2- 1 yenilirken, Fethiye ile oynadığı maçta golsüz berabere kalmıştır²⁷⁰.

Marmaris Gençlik Spor, Nisan 1938'te Fethiye ile bir maç yapmış ve müsabakadan 5- 1 mağlup ayrılmıştır²⁷¹.

Mayıs 1943'te Marmaris, Milas'ı 2- 0 yenerken Muğla'ya 3- 2 mağlup olmuştur²⁷².

Haziran 1944'te Marmaris Gençlik Spor'a mensup gençler yaya olarak Muğla'ya gitmişler ve Muğla Gençlik Spor ile bir karşılaşma yapmışlardır²⁷³.

Mayıs 1949'da Marmaris- Ula karşılaşması yapılmış ve müsabaka 3- 2 Marmaris üstünlüğü ile devam ederken maç tatil edilmiştir²⁷⁴.

Marmaris, Haziran 1950'de Muğla ile bir karşılaşma yapmış ve mücadeleyi 2- 1 kaybetmiştir²⁷⁵. Haziran 1952'de Marmaris, Martı Spor'u 2- 1 mağlup etmiştir²⁷⁶. Marmaris Ocak 1954'te Fethiye ile yaptığı müsabakayı 1- 0 kaybetmiştir²⁷⁷. Temmuz 1954'te Marmaris, Köyceğiz'e karşı Muğla Spor'un yetenekli oyuncusu Fuat'ın da Marmaris takımında oynadığı maçta 4- 0 galip gelmiştir. Fuat'ın, Marmaris Kulübü için oynaması maç öncesinde ve sonrasında tartışmalara neden olmuştur²⁷⁸.

Temmuz 1955'te Marmaris, Muğla'da Muğla Gençlik Spor ile yaptığı müsabakadan 3- 1 galip ayrılmıştır²⁷⁹.

²⁶⁹ **Muğla'da Halk**, 7 Mart 1935.

²⁷⁰ **Muğla'da Halk**, 4 Temmuz 1936.

²⁷¹ **Muğla'da Halk**, 2 Nisan 1938.

²⁷² **Muğla'da Halk**, 12 Mayıs 1943.

²⁷³ **Muğla'da Halk**, 1 Temmuz 1944.

²⁷⁴ **Muğla'da Halk**, 21 Mayıs 1949.

²⁷⁵ **Muğla'da Halk**, 7 Haziran 1950.

²⁷⁶ **Muğla**, 9 Haziran 1952.

²⁷⁷ **Muğla**, 20 Ocak 1954.

²⁷⁸ **Muğla**, 23 Temmuz 1954.

²⁷⁹ **Muğla**, 5 Temmuz 1955.

Marmaris, Ağustos 1956'da Yılmaz Spor ile bir müsabaka yapmış ve maçtan 8- 3 yenik ayrılmıştır²⁸⁰.

2. Su Sporları

Marmaris, deniz ile iç içe bir coğrafyada olduğu için su sporları da haliyle belli bir gelişme göstermiştir. Temmuz 1940'ta Marmaris'te Muğla Bölgesi deniz sporları müsabakası düzenlenmiş ve yarışmaya Muğla, Marmaris, Fethiye ve Bodrum'dan katılımlar olmuştur. Yapılan seçmelerde Marmarisli 4 genç ile Muğla Yayla Spor'a mensup bir genç dereceye girmiştir. Dereceye giren gençler, futbol ajanı Osman Kasapoğlu'nun maiyetinde Akdeniz Yüzme Yarışları'na katılmak için Adana'ya hareket etmişlerdir²⁸¹.

Akdeniz Yüzme Yarışları'nın Adana'daki yüzme havuzunda yapılması planlanmıştı, fakat havuzun zamanında su ile doldurulamaması ile müsabakalar İskenderun'a nakledilmiştir. Antalya'nın müsabakalara zamanında yetişememesi yüzünden yarışlara Mersin, Muğla, Adana ve Hatay takımları katılmıştır. Yapılan yarışlar neticesinde çoğunluğu Marmarislilerden oluşan Muğla takımı, üçüncülük elde etmiştir. Teknik eksikliklerinin yanında antrenman eksikliği olan sporcular yine de iyi bir netice elde etmişlerdir²⁸².

Marmarisli gençlerin başarısı yüzme ile sınırlı kalmamıştır. Kabotaj Bayramı dolayısıyla 1943 yılında İstanbul'da düzenlenen kürek yarışlarında bölgemiz kıkçıleri birincilik elde etmişlerdir. Alınan birincilik tüm Muğla'da sevinç gösterileri ile karşılanmıştır²⁸³. Kıkçılerin İstanbul'a gidiş öyküsü ve mücadeleleri Marmaris Belediyesi Yerel Tarih Bülteni'nde ayrıntılı olarak anlatılmıştır²⁸⁴.

Marmarislilerin su sporlarındaki başarısı, 1973 yılında ilçeye 246 bin lira harcanarak 772 metrekarelik bir arsaya su sporları tesisi yapılarak adeta ödüllendirilmiştir²⁸⁵.

²⁸⁰ **Muğla**, 23 Ağustos 1956.

²⁸¹ **Muğla'da Halk**, 20 Temmuz 1940.

²⁸² **Muğla'da Halk**, 3 Ağustos 1940.

²⁸³ **Muğla'da Halk**, 10 Temmuz 1943.

²⁸⁴ **Marmaris Belediyesi Yerel Tarih Bülteni**, Mayıs 2007, Sayı 14, s. 1,2.

²⁸⁵ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s. 219.

Marmaris'te çok düzenli olmasa da Kabotaj Bayramı vesilesi ile her yıl yüzme, sandal, yelken ve tulum yelken yarışları düzenlenmiştir²⁸⁶.

H. RESMÎ VE GAYRÎ RESMÎ TÖRENLERDEN ÖRNEKLER

1. Marmaris'te 1929 Yılı 29 Ekim Töreni

28 Ekim 1929 tarihinde Marmaris'in muhtelif noktaları mersin dalları, kurdele kâğıtları ve Türk bayrakları ile donatılmıştır. Küçük çocuklar okullarını süslerken kayık sahipleri de kayıklarını süslemişlerdir. 29 Ekim sabahı saat 9 30'da öğrenciler mızıka sesleri eşliğinde tören alanına gelmişler ve yerlerini almışlardır. Meydanın ortasına bir hitabet kürsüsü yerleştirilmiş ve ilk olarak Kaymakam Osman Şükrü Bey halka seslenmiştir. Ardından doktor, muallim ve halk adına da Kâmil Bey birer nutuk irat etmişlerdir. Daha sonra geçit resmi başlamış, kaymakam ve CHP Mutemedi Halil Bey tebrik edilmişler, takiben de okullara ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Öğleden sonra at yarışı, kürek, yelken, fita, yüzme, yağlı direk ve ördek tutma müsabakaları düzenlenmiştir. Oldukça çekişmeli ve eğlenceli geçen yarışların sonunda dereceye giren sporcular ödüllendirilmiştir. Gece şehir ve kordon elektrikle donatılmış, halk tarafından fener alayı düzenlenmiştir. Mızıka seslerinin eşliğinde “Yaşasın Cumhuriyet” nidaları ile sabaha kadar dolaşmıştır. Diğer yandan şehir kulübünün bahçesinde düzenlenen güreş müsabakaları ile zeybek oyunları da geç saatlere kadar devam etmiştir²⁸⁷.

2 Kabotaj Bayramı

1 Temmuz 1926 yılında Türk sularında kabotaj hakkının Türk denizcilerine geçmesi ile kutlanılmaya başlanmış bir gündür²⁸⁸. Muğla dâhilinde yapılan kutlamaların en görkemlisi daima Marmaris'te olmuştur. 1 Temmuz 1945 tarihindeki Denizcilik kutlamalarının açılışında liman reisi denizcilik faaliyetlerinin ekonomideki öneminden bahseden bir konuşma irat etmiş, ardından öğrenciler şiirler

²⁸⁶ Muğla, 5 Temmuz 1952.

²⁸⁷ Muğla'da Halk, 7 Teşrin-i Evvel 1929.

²⁸⁸ Muğla'da Demokrat Yayla, 1 Temmuz 1955.

dillendirmişler ve sporcular geçit töreni düzenlemişlerdir. Saat 10. 45'ten itibaren değişik stillerde yüzme yarışları düzenlenmiştir²⁸⁹.

1946 yılındaki denizcilik kutlamalarında ise kik, yelken ve yüzme yarışları tertiplenmiş ve dereceye girenler ödüllendirilmişlerdir²⁹⁰. 1947 yılındaki kutlamalara Muğla'dan gençler gelmiş ve onların da katılımıyla tören ve yarışlar düzenlenmiştir²⁹¹. 1949 yılındaki kutlamalarda da müsabakalar düzenlenmiş ve dereceye girenler ödüllendirilmişlerdir²⁹².

1963 yılındaki 1 Temmuz kutlamaları hazırlıkları vaktinden önce tamamlanmış²⁹³, fakat 1 Temmuz günü hava muhalefeti yaşanması nedeniyle tören ve yarışlar 7 Temmuz'a tehir edilmiştir²⁹⁴. 7 Temmuz'da düzenlenen törenlere komşu yerleşim birimlerinin yanında uzaklardan da katılım olmuş, Marmaris büyük şehirlerden daha kalabalık bir hale gelmiştir. Çok görkemli bir kutlamanın ardından yarışmalar da çok hareketli geçmiştir²⁹⁵. 1965 yılındaki törenler de kalabalık bir izleyici kitlesi tarafından izlenmiş ve büyük bir beğeni toplamıştır²⁹⁶.

3. Düğün Töreni

Düğün töreninin ilçede nasıl gerçekleştiği konusunda 1967 Muğla İl Yıllığı kısaca malumat vermiştir. Fakat 12 Şubat 1938 tarihli Muğla Halkevi Dergisi düğün merasimi hakkında kapsamlı bilgi vermiştir. Cavit Aker tarafından Orhaniye Köyü'ne ait düğün merasimi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Burada aynen aktarıyoruz:

“Düğün başlamadan önce köy odasında nikâh kıyılır. Düğünden üç gün önce değirmene tahıl öğütülmeye gidilir. Değirmene yaklaşan kafile iki üç el silah atar. Değirmende olanlar düğün tahılının gelmekte olduğunu anlarlar ve tahıl öğütme önceliği düğüncülere verilir. Tahıl öğütüldükten sonra oğlan evine düğün bayrağı

²⁸⁹ **Muğla'da Halk**, 4 Temmuz 1945.

²⁹⁰ **Muğla'da Halk**, 3 Temmuz 1946.

²⁹¹ **Muğla'da Halk**, 2 Temmuz 1947.

²⁹² **Muğla'da Halk**, 2 Temmuz 1949.

²⁹³ **İlk Adım**, 29 Haziran 1963.

²⁹⁴ **İlk Adım**, 4 Temmuz 1963.

²⁹⁵ **İlk Adım**, 11 Temmuz 1963.

²⁹⁶ **İlk Adım**, 1 Temmuz 1965, 2 Temmuz 1965.

çekilir ve eşe dosta okuntu salınır. Cumartesi günü keşkek kazanları ocağa konur ve davetliler de ikindiye doğru düğün mekânına gelmeye başlarlar. Etraf köylerden gelenler düğün evine yaklaşınca bir iki el silah atarlar. Düğün yerine varınca getirdikleri hediyeleri düğün sahibine verirler. Gelen tüm misafirlere yemek verilir. Yemekten sonra güreş mahalline gidilir. Güreşler sonunda birinci gelene 1 oğlak ya da yarım top alaca kumaş verilir. Güreşi takiben 2 kadın bir bakır leğeni dizlerine ters kapatarak çalmaya başlarlar ve eş zamanlı olarak türkü dillendirilir. Türkülere ikişerli gruplar halinde oyun oynanarak eşlik edilir. Gece yarısı olunca güveye kına yakılır. Bu esnada güveyin başına al bir bez örtülür. Hep bir ağızdan türkü söylenirken, bir yandan da kına yakılır. Kınadan sonra güvey evinin kapısına götürülür ve yüzü kibleye çevrilir. Eşi dostu, anası ve babası omzuna mendil ve gömlek asarlar. Diğer insanlar uyumaya giderler. Gelin olacak kıza da aynı suretle kına yakılır. Ertesi pazar sabahı düğün bayrağı indirilir. Gelin için hayvan tedarik edilerek, kız evine varılır. Kız evinde bir iki saat düğün yapıldıktan sonra gelin ata bindirilir ve yola çıkılır. Yollarda eğlenerek oğlan evine varılır. Güvey dama çıkararak bir iki metelik ve şeker serper. Gelin attan inmezden önce kayınpeder ve kayınvalideye bir iki incir ya da zeytin ağacı bağışlattırılır. Gelin sağdıç tarafından attan indirilir. Akabinde halk dağılır. Akşam yatsı namazından sonra iki üç kişi dualar ederek güveyi gelinin yanına götürür. Damat eve girmezden evvel ailesinden damada bir iki davar ve yahut bir iki kök zeytin bağışlattırılır ve düğün de böylelikle biter.”

I. ADLİ VAK’ALAR

1. Kaçakçılık

Cumhuriyet Dönemi’nden önce olduğu gibi²⁹⁷ Cumhuriyet Dönemi’nde de kaçakçılık faaliyetleri devam etmiştir²⁹⁸. Kaçakçıların gayri meşru yollardan ülkeye soktukları ürünler arasında kahve, kumaş, hazır elbise, iplik, mutfak malzemeleri, şeker ve baharat bulunmaktaydı²⁹⁹. Kaçakçılık organize bir şekilde yapılmaktaydı.

²⁹⁷ Türkeş, **a.g.e.**, s. 49.

²⁹⁸ **Muğla’da Halk**, 26 Mayıs 1930.

²⁹⁹ **Muğla’da Halk**, 11 Birinci Teşrin 1934, 27 Birinci Kanun 1934.

Muğla vilayetindeki kaçakçılık faaliyetlerinin önüne geçebilmek için emniyet teşkilatı bünyesine 1930'da 3 yeni hızlı motor alınmıştır³⁰⁰.

Kaçakçılıktan yakalananlar ağır cezalara çarptırılmaktaydı. 1934 yılında Fenaket Köyü'nden Adem Oğlu Mehmet Kaptan ülkeye kaçak eşya sokmaktan 4 ay hapis cezasına çarptırılmanın yanında teknesi müsadere edilmiş ve 37 lira para cezasına çarptırılmıştır³⁰¹. Mehmet Kaptan ve diğer kaçakçılar tarafından yurda sokulan kaçak eşyalar mıntika gümrük idarelerince satışa çıkarılmaktaydı. 1934 yılında hem Bozburun Gümrük Memurluğu hem de Marmaris Gümrük Memurluğu'nca ele geçirilen mallar satışa sunulmuştur³⁰². Kaçakçılığı önlemek için Marmaris- Muğla karayolu sık sık kesilmekteydi. Şüphelilerin buldukları taşıtlar aranırken Muğla'ya gitmekte olan bir kadının üzerinde 2 kilo çekirdeksiz kahve ele geçirilmiş ve devam eden soruşturma neticesinde kadının Bozburun'daki akrabalarının evinde 34 kilo daha kahve ele geçirilmiş ve suçlular tevkif edilmiştir. Ele geçirilen kahve de gümrüğe teslim edilmiştir³⁰³.

Kaçakçılık sadece ülkeye sokulan kaçak mallardan ibaret değildi. Adalardan gelen Rum balıkçılar neredeyse karaya çıkarak Marmaris sahillerinde kaçak balık avlamaktaydılar. 1953 yılında Marmaris sahillerinde kaçak balık avlarken yakalanan 2 Yunan gemisi müsadere edilmiş ve mürettebat da tevkif edilmiştir³⁰⁴. 1957 yılında Bozburun Nahiyesi sınırları içinde karaya 20 metre uzaklıkta balık avlarken yakalanan Sömbekili Rumların kayık ve malzemeleri müsadere edilirken kendileri de 5'er yıl ağır hapse çarptırılmıştır³⁰⁵.

2. Diğer Muhtelif Suçlar

1927 yılında Muğla Hapishanesi'nde yatmakta olan Marmarisli Veli Hüseyin kanuna küfretmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 160. maddesine göre Veli Hüseyin'in

³⁰⁰ **Muğla'da Halk**, 26 Mayıs 1930.

³⁰¹ **Muğla'da Halk**, 13 Eylül 1934.

³⁰² **Muğla'da Halk**, 11 Birinci Teşrin 1934, 27 Birinci Kanun 1934.

³⁰³ **Muğla**, 12 Aralık 1958.

³⁰⁴ **Muğla**, 24 Mart 1953.

³⁰⁵ **Muğla**, 14 Şubat 1957.

yargılanması için TBMM'den izin alınması gerekmiştir. Dolayısıyla Veli Hüseyin'in davası uzun yazışmalara neden olmuştur³⁰⁶.

Kemeraltı Mahallesi'nde 104 numaralı evde oturan İbrahim Oğlu Mustafa, başka bir devletin askerlik hizmetini kabul etmiş ve memleket aleyhine çalışmalarda bulunmuştur. 1312 numaralı Vatandaşlık Kanunu'nun 9. maddesine göre adı geçen şahsın vatandaşlıktan çıkarılması İcra Vekilleri Heyeti kararınca 13 Haziran 1933 tarihinde kabul edilmiştir³⁰⁷.

1934 yılında Söğüt Köyü'nde bir ev kundaklanmış ve içinde bulunan bir kadın yanarak can vermiştir. Suçlu ise yapılan araştırmalar sonucunda yakalanarak tutuklanmıştır³⁰⁸.

Haziran 1938'de Hisarardı Köyü'nde kız kaçırma girişiminde bulunan şahıs gözaltına alınmıştır³⁰⁹.

Eylül 1953'te Söğüt Köyü'nde her gece eve sarhoş gelip babasına musallat olan bir genç sonunda babasını bıçaklayarak yaralamıştır. Genç, hemen mahkemeye sevk edilmiştir. 1953 yılında arıcılar, ayıların arı kovanlarına musallat olması konusunda endişeye düşmüşlerdir. Fakat kovanlardan bal sızdırmak için ateş yakan hırsız kovanların yanmasına sebep olmuş ve kovanlara musallat olanın bir insan olduğu da böylelikle ortaya çıkmış, suçlu da tevkif edilmiştir³¹⁰.

Temmuz 1954'te Adaköylü bir genç sevgilisini zorla kaçırmaya kalkmış ve kızın babası girişimine engel olmuştur. Genç, kızın babasının Jandarmaya şikâyete gittiğini görünce adamın yolunu kesmiş ve silah vasıtası ile adamı katletmiştir. Olayın ardından genç kayıplara karışmıştır³¹¹.

Eylül 1954'te Söğüt Köyü Gümrük Muhafaza Karakolu Teşkilatı'ndan kıta çavuşu beraberinde iki er olmak üzere bir kadının evini basarak kadının boynundaki 12 altını gasp etmişlerdir. Olay üzerine yetkililer hemen soruşturma başlatmışlardır³¹².

³⁰⁶ BCA, 030. 10. 00. 00. 33. 191. 10. 1-2-3-4-5.

³⁰⁷ BCA, 030. 18. 01. 02. 37. 45. 3.

³⁰⁸ Muğla'da Halk, 6 Birinci Kanun 1934.

³⁰⁹ Muğla'da Halk, 18 Haziran 1938.

³¹⁰ Muğla, 9 Eylül 1953.

³¹¹ Muğla, 19 Temmuz 1954.

³¹² Muğla, 11 Eylül 1954.

Ocak 1956'da Orhaniye Köyü'nde ikamet etmekte olan bir adam karısıyla sürekli kavgalarının akabinde, kayınpederine ait içinde eşya ve pazara gitmek için hazır bekletilen 30 bin portakal bulunan evi ateşe vermiş ve olay hakkında takibat başlatılmıştır³¹³.

Turizmin başlaması ile suçlarda da çeşitlenme olmuştur. Finlandiyalı bir turist, Marmaris Karadere mevkiinde yataklı minibüsünde geceyi geçirmekte iken yanına benzin isteme bahanesi ile yaklaşan iki kişi tarafından soyulmuştur. Turiste ait kauçuk dalgıç yeleği ve süet yün gömleği çalan hırsızlar, eşyalar ile birlikte ele geçirilmişler ve gözaltına alınmışlardır³¹⁴.

J. MARMARIS'TE SİYASAL YAŞAM VE SEÇİMLER

1. Milli Mücadele Dönemi Marmaris'te Siyasal Yaşam

Birinci Dünya Savaşı yıllarında tüm Osmanlı topraklarında olduğu gibi Marmaris'te de İttihat ve Terakki Fırkası ile İtilaf Fırkası arasında sürtüşmeler yaşanmıştır. İtilaf Partisi mensubu Kamil Bey'in cenazesine, İttihak ve Terakki Partisi mensupları katıldığı zaman ilçede bazı sürtüşmeler olmuştur³¹⁵.

İzmir'in işgali Marmarislileri ülke içi hizipleşmenin ötesinde Türk'ün haklılığını dünyaya haykırma, duyurma çabasına dönüşmüştür. Marmaris halkı, ilçe İtalyan işgali altında iken İtalyanlar vasıtası ile sürekli Yunan işgalini protesto eden telgraflar çekmişlerdir. Telgraflar arasında Marmarisli kadınların yazdıkları da bulunmaktadır³¹⁶. Siyasi katılım açısından çekilen bu telgraflar ve yapılan mitingler önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali ve Mebusan Meclisi'nin dağıtılmasının ardından Mustafa Kemal Paşa Ankara'dan tüm ülke geneline bir beyanname yayınlarak Ankara'da bir meclisin toplanacağını, dolayısıyla da tüm yurttaki seçim

³¹³ Muğla, 17 Ocak 1956.

³¹⁴ İlk Adım, 7 Temmuz 1964.

³¹⁵ Türkeş, a.g.e, s. 282.

³¹⁶ Mevlüt Çelebi, "Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler" Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 1, Muğla, Güz 2008, s. 86- 88.

yapılacağını açıklamıştır. Ankara tarafından gösterilen Muğla milletvekili adayları seçimi kazanmışlardır³¹⁷.

2. Milli Mücadele Sonrası Marmaris'te Siyasal Yaşam, Halk Fırkası'nın Kurulması ve 1923- 1945 Yılları Arasında Marmaris'teki Faaliyetleri

Halk Fırkası'nın 9 Eylül 1923'te Mustafa Kemal tarafından tesis edilmesinin hemen akabinde 20 Kasım 1923 tarihinde Ankara'dan gönderilen resmi yazıda, Anadolu ve Rumeli Müdefa-i Hukuk Cemiyeti İdare Heyeti'nin Halk Fırkası'nda görevine devam edeceği bildirilmekteydi³¹⁸. Verilen bu karar gereğince Marmaris Müdefa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri Halk Fırkası'nın Marmaris'teki kurucuları oldular. Bu kişiler şunlardı³¹⁹:

Binbaşı Edip Bey
Dede Rıfkı Efendi
Hafız Mehmet Efendi
Hafız Kâmil Efendi
Aydınlı Halil Bey
Avukat Saitgolu Münir Bey
Hamdi Yüzak

Halk Fırkası namzetleri Muğla'da 1931 yılına kadar tüm seçimleri kazanmışlardır³²⁰. 1931 yılındaki milletvekili seçimlerinde Marmaris'ten seçilen ikinci seçmeler oylarını CHP lehine kullanmışlar³²¹ ve CHP namzetleri seçimi kazanmışlardır³²².

Marmarisliler tepkilerini sandık başında göstermenin yanında zaman zaman mitingler yaparak tepkilerini ortaya koymuşlardır. 1930 yılında yaşanan bir gericilik isyanı olan Menemen Olayları Marmaris halkını derinden etkilemiştir. Olayların yıldönümünde Marmaris sakinleri ve öğrencileri, gericilik isyanını miting yaparak

³¹⁷ Akça, **a.g.e.**, s. 91, 92.

³¹⁸ Akça, s. 93.

³¹⁹ Türkeş, **a.g.e.**, s. 283.

³²⁰ Akça, s. 91- 94.

³²¹ Muğla'da Halk, 5 Nisan 1931.

³²² Akça, s. 95.

protesto etmişlerdir. Şehit Subay Kubilay gözyaşları ile anılırken, Cumhuriyet'in bekası için sonuna kadar savaşılaacağı mesajları verilmiştir³²³.

1935 yılında yapılan sayılav seçimini tüm vilayette olduğu gibi Marmaris'te de CHP namzetleri kazanmıştır. Umumi Vilayet Meclisi üye seçimlerinde Marmaris'ten CHP namzetlerinden Cemal Türker asli ve Halil yedek üye seçilmiştir³²⁴. 1935 ve 1939 seçimlerinde Muğla'da daha önceki seçimlerde olduğu gibi CHP namzetleri milletvekili seçilmişlerdir³²⁵. 1939 seçimlerinde Marmaris'ten ikinci seçmen olarak oy kullananların yerleşim birimleri ve isimleri şöyledir³²⁶:

Marmaris	Hayriye Güngör
Ada Köyü	İsmet Öner
Armutalanı	Göncü
Beldibi	Halil Güven
Gölenye	Halil Yaylalı
	Fuat Kromer
	Hamdi Yüzak
	Abdi Yaltırak
	Yusuf Ziya Gündüz
	Eşref Girgin
	Kemal Kromer
Karaca	Ali Öner
Bayır	Mehmet Alper
Osmaniye	Mustafa Şahin
Orhaniye	Hüseyin Evcan
Hisarönü	Mehmet Yalçın
Turgut	Mehmet Ertuğrul
Bozburun	Mehmet İnan
Fenaket	Salih Yılmaz
Söğüt	Ahmet Kaya

³²³ Muğla'da Halk, 9 Kanun-i Sani 1931.

³²⁴ Muğla'da Halk, 14 Şubat 1935.

³²⁵ Akça, a.g.e, s. 96, 97.

³²⁶ Muğla'da Halk, 14 Mart 1939.

Selimiye Murat Önal
Asiye Alper
Kamil Mete
Mehmet Ünlü.

Nisan 1940'ta CHP Parti Müfettişi Ali Rıza Levent, Marmaris'e gelerek parti teşkilatını teftiş etmiş ve incelemelerini memnun bir şekilde sonlandırmıştır. Daha sonra da beraberinde Marmaris CHP Parti Reisi Abidin Çakır olduğu halde Muğla'ya gitmiştir³²⁷.

2 Şubat 1942 tarihinde Vali Vekili Mektupçu Alaaddin'in başkanlığında Vilayet Meclisi Kongresi yapılmış ve toplantıya Marmaris'i temsilen Şaban Kınay, Süleyman Harmandar ve Hasan Özen katılmışlardır. Toplantıda Abidin Çakır, Marmaris'in Sıhhat ve Maarif Encümeni seçilmiştir³²⁸.

Ekim 1942'de CHP Parti Müfettişi Rıza Levent'in de katılımı ile Marmaris CHP Parti Kongresi gerçekleştirilmiştir. Rıza Levent, kongreye iştirak etmesinin yanı sıra parti teşkilatında teftişlerde bulunmuştur³²⁹.

1943 seçimlerinde Marmaris'te ikinci seçmen intihabında yine CHP namzetleri ittifakla seçilmişlerdir. Yerleşim birimlerine göre ikinci seçmen listesi şöyledir³³⁰:

Marmaris: Hamdi Yüzak, Salih Odabaş, Eşref Girginç, Hüseyin Öztan, Hasan Alptekin, Halil Karayiğit, Kamil Karacan, Mehmet Tokalaç, Ali Göneli, Nevzat Selçuk

Gelibolu: Ali Öner

Bayır: Süleyman Aytekin

Osmaniye: Mustafa Şahin

Orhaniye: Hüseyin Evcan

Turgut: Mehmet Ertuğrul

Hisarönü: Mehmet Tarun

³²⁷ Muğla'da Halk, 27 Nisan 1940.

³²⁸ Muğla'da Halk, 21 Şubat 1942.

³²⁹ Muğla'da Halk, 26 Eylül 1942, 24 Birinci Teşrin 1942.

³³⁰ Muğla'da Halk, 20 Şubat 1943.

Bozburun: İsmet Öner, Halil Güven, Abdi Yalıtırak, Ahmet Göncü, Mustafa Çoban, Kadir Yalçın, Salih Uslu, Mehmet İnan.

CHP Muğla milletvekili namzetleri yukarıda isimlerini verdiğimiz ikinci seçmenlerin de katılımı ile milletvekili seçildiler³³¹.

İkinci Kanun 1943'te CHP Parti Müfettişi Şerafettin Börge'nin de katılımı ile CHP Marmaris Kaza Kongresi toplanmıştır³³².

VII. Dönem Muğla milletvekillerinden Sadullah Güney'in vefatı üzerine Muğla'da milletvekili ara seçimine gidildi³³³. 2 Aralık 1945'te Muğla'da yapılan seçimde 19 Marmarisli ikinci seçmenden 19 oy alan Abidin Çakır, toplamda 91 oy toplayarak milletvekili seçilmiştir³³⁴.

CHP siyasi parti olmanın ötesinde sosyal çalışmaların da içinde olmuştur. Örneğin; 1946 yılı 1 Temmuz Kutlamaları'nın coşkulu geçmesi için Halkevi Başkanı Kadir Yalçın, Belediye Başkanı Hüseyin Fikri Öztan ve CHP İlçe Başkanı Halil Güven epey çaba sarf etmişlerdir³³⁵.

3. Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş

a. Demokrat Parti Marmaris İlçe Teşkilatı'nın Kurulması ve 1946- 1950

Yılları Arası Siyasal Faaliyetleri

II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda uluslararası gelişmelerin de tetiklemesi ile Türkiye yeniden çok partili hayata adım attı. İlk olarak 1945 yılında Milli Kalkınma Partisi ardından da Demokrat Parti, Türk siyasi hayatında yerlerini aldılar³³⁶.

Demokrat Parti'nin İlçe teşkilatının tesisi hakkında bilgiye ulaşmasak da ilçenin kısa zamanda partinin önemli kalelerinden biri haline geldiği söylenilebilir³³⁷.

1947 yılında ilçedeki muhtar seçimlerinde CHP 14 muhtar çıkartırken, DP sadece 1 muhtar çıkarabilmiştir³³⁸. Muhtar seçimi örneğinin yanında üst düzey

³³¹ Akça, **a.g.e.**, s. 98.

³³² **Muğla'da Halk**, 27 İkinci Teşrin 1943, 25 Birinci Kanun 1943, 1 İkinci Kanun 1944.

³³³ **Muğla'da Halk**, 23 Haziran 1945.

³³⁴ **Muğla'da Halk**, 5 Aralık 1945.

³³⁵ **Muğla'da Halk**, 3 Temmuz 1946.

³³⁶ **Akça**, s. 100.

³³⁷ **Muğla**, 19 Ocak 1955.

siyasilerin ilçeye yaptıkları ziyaretler de güçler dengesini özetler niteliktedir. Temmuz 1949'da CHP iktidarı, Devlet Bakanı Nihat Erim ve Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu Marmaris'i ziyaret etmişler. Marmaris halkının ortaokul açılması yönündeki isteklerine kadro olursa bir iki yıl içinde ilçeye bir ortaokul açılacağı müjdesini vermişlerdir³³⁹.

CHP, Marmaris'te ses getiren son kongrelerinden birini 16 Aralık 1949 tarihinde gerçekleştirmiştir. Kongre, Bölge Müfettişi Hulki Cura ve CHP İl Başkanı Hilmi Baydur'un katılımı ile gerçekleştirilmiştir. İlçe merkezi ve köylerden gelen partililerin katılımı ile gerçekleşen toplantıyı İlçe Başkanı Hamdi Yüzak başlatmıştır. Kongre Başkanlığına Kemal Kromer, Başkan Vekilliği'ne Bekir Dikmen, kâtipliklere Kamil Karacan ve Mustafa Güngör seçilerek çalışmalara geçilmiştir. Demokrasi hamlelerinin gelişmesini, ocak ve bucak teşkilatının partiye bağlılığını vurgulayan çalışma raporunun okunmasının ardından ittifakla kabul edilmiştir. Gizli oylama usulü ile yapılan seçimde İlçe İdare Heyeti Asil Üyelikleri'ne Kemal Kromer, Ahmet Öner, Hamdi Yüzak, Ahmet Göncü, Eşref Girginç, Kadir Yalçın, Kamil Karacan, Halil Güven ve Adil Öner seçilmiş ardından kongre tamamlanmıştır³⁴⁰.

Şubat 1950'de CHP İl İdare Kurulu Başkanı Etem Serim beraberinde partililer olduğu halde Marmaris'e gelmiş Halkevi'nde konuşma yapmasının yanında halkın sıkıntılarını da dinlemiştir³⁴¹. 19 Mart 1950'de İl Başkanı Etem Serim eski Muğla Valisi CHP Parti Müfettişi Recai Güreli ile beraber ilçeyi yeniden ziyaret ederken, ikili Halkevi'nde halka seslenmişler ardından da ilkokul ve ortaokul binalarını gezmişlerdir³⁴².

CHP kongrelerinde halk muhtelif isteklerde bulunuyordu. Bunlardan biri de CHP İl Kongresi'ne teşrif eden Marmarisli ve Bodrumlu süngercilerin Kuzey Afrika sularında sünger avlayabilme isteklerini dile getirmeleridir. CHP'li yöneticiler durumu merkeze iletmişlerdir. Akabinde dışişleri bakanlığının bölgeye egemen olan

³³⁸ **Muğla'da Halk**, 5 Mart 1947.

³³⁹ **Muğla'da Halk**, 13 Temmuz 1949.

³⁴⁰ **Muğla'da Halk**, 12 Aralık 1949.

³⁴¹ **Muğla'da Halk**, 8 Şubat 1950.

³⁴² **Muğla'da Halk**, 25 Mart 1950.

İngilizlere talebin iletildiği ve gelişmelerden süngercilerin haberdar edileceği bildirilmiştir.³⁴³

b. 1950- 1960 Yılları Arasında Marmaris'te Siyasal Gelişmeler

1946- 1950 yılları arasında CHP'nin tek parti yönetimine olan tepkiler iyice artmıştı³⁴⁴. 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi de tek parti yönetimine bir tepki olarak da değerlendirilebilir. CHP 1950 yılı Muğla İl Genel Meclisi seçimlerine Marmaris'ten iştirak etmemiş, DP'nin kazandığı seçime katılım da düşük olmuştur³⁴⁵. 1951 yılında CHP Marmaris'te parti faaliyetlerini güçlü kılmak için geçici ilçe idare kurulu oluşturulması yoluna gitmiş³⁴⁶, fakat CHP eski günlerine bir daha dönememiştir.

1950 yılına kadar Muğla'da Halk Gazetesi'nin sütunlarını CHP ile ilgili haberler doldurmakta idi. 1950 yılından itibaren Muğla'da Halk Gazetesi'nin yerini Muğla Gazetesi almış ve sütunları DP ile ilgili haberlerle doldurulmuştur. Genellikle DP ilçe kongreleri gazetenin sayfalarında geniş yer bulmuştur.

1952 yılı Marmaris DP İlçe Kongresi, Fethi Şentop tarafından yapılan yoklama ile açılmış ve 38 delegeden 28'inin katılımı ile gerçekleşmiştir. Giriş konuşmasının ardından divan kurulu seçimi yapılmıştır. Başkanlığa DP İl İdare Kurulu 2. Başkanı Ziya Tuzlacı, 2. başkanlığa Tahir Sezgin, kâtipliklere Ali Tokolaç ve Hilmi Esen oybirliği ile seçilmişlerdir. Toplantı esnasında Kore şehitleri ve Atatürk anısına 3 dakikalık saygı duruşunda bulunulmuş, akabinde Fethi Şentop bir yıllık faaliyet raporunu okumuştur. Vatandaşın muhtelif istekleri dinlendikten sonra parti asil üyeleri seçilmiştir. Üyeliklere Kemal Elgin, Şükrü Tugay, Hamdi Öner, Fethi Şentop, Hüseyin Uygun, Hilmi Oral ve Eşref Karaca seçilmiştir³⁴⁷.

1953 yılında köy ve nahiye kongreleri nisan ayı içinde tamamlanırken kaza kongresi 30 Nisan'da başlamıştır³⁴⁸. DP İlçe Kongresi Barbaros Sineması'nda

³⁴³ **Muğla'da Halk**, 8 Mart 1950.

³⁴⁴ Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, C. II, Ankara, 2004, s. 15.

³⁴⁵ **Muğla'da Halk**, 18 Ekim 1950.

³⁴⁶ **Muğla'da Halk**, 17 Ocak 1951.

³⁴⁷ **Muğla**, 14 Mayıs 1952.

³⁴⁸ **Muğla**, 27 Nisan 1953.

toplantıdır. Toplantıya ilçe parti mensuplarının yanı sıra Muğla ve Milas'tan da katılanlar olmuştur. Kongre Başkanlığı'na Milas'tan gelen Turhan Akarca, İkinci Başkanlığı da yine Milas'tan gelen Gazi Menteşe seçilmiştir. Fethi Şentop tarafından çalışma raporu okunduktan sonra DP mebuslarının muvaffakiyet mesajları okunmuştur. Ardından İlçe İdare Heyeti'nin sunduğu 400 liralık bütçe kabul edilmiştir. Kongre esnasında vilayet kongresine gidecek delegeler de seçilmişlerdir. Yapılan seçim sonucu Kemal Elgin, Fethi Şentop, Tekin Oktay, Nazmi Tuğrul ve Hamdi Öner Muğla'ya gidecekler olarak belirlenmişlerdir. Köylülerin, yol ve su isteklerini dile getirmelerinin ardından parti mensuplarının DP icraatlarını öven konuşmaları ile kongre sonlandırılmıştır³⁴⁹.

Haziran 1953 içinde Parti İdare Heyeti'ne seçilen üyeler arasında vazife taksimatı yapılmıştır. DP İlçe Başkanlığı'na Kemal Elgin, İkinci Başkanlığa Nazmi Tuğrul, muhasipliğe Hilmi Ural ve kâtipliğe Fethi Şentop seçilmiştir³⁵⁰.

İlçede DP gösterişli toplantılar yaparken CHP iyice zayıflamıştı. CHP'nin güç kaybettiğini, CHP mensuplarının DP saflarına geçmesi oldukça iyi betimlemektedir³⁵¹.

CHP'nin eski kudretine kavuşması için CHP üst düzey yöneticileri yurt gezilerine çıkmışlardır. Bu ziyaretlerden birinde 1953 yılında CHP Genel Kâtibi Kasım Gülek Marmaris'e gelmiştir. 20- 30 civarında CHP'li tarafından karşılanan Gülek, kordonda bekleyen kalabalığı görünce bir an sevinse de bekleyen kişilerin DP rozeti taşıdığını fark edince hüsrana uğramıştır. Daha sonra Çeşme Meydanı'nda küçük bir kitleye seslenmiştir³⁵².

Kasım Gülek'in Marmaris gezisinden kısa bir süre sonra DP Müfettişi ve Aydın Mebusu Cevat Ülkü Marmaris'e gelmiştir. İskele Kahvesi'nde kesif bir kalabalığa seslenen Ülkü, Kasım Gülek'in iddialarının tersine Türkiye'nin dışarıda gördüğü saygının arttığını dile getirmiştir³⁵³.

³⁴⁹ Muğla, 4 Mayıs 1953.

³⁵⁰ Muğla, 3 Haziran 1953.

³⁵¹ Muğla, 6 Haziran 1953.

³⁵² Muğla, 14 Ekim 1953.

³⁵³ Muğla, 26 Ekim 1953.

Ekim 1953'ün sonlarında DP Mebusu Natık Poyrazoğlu Marmaris'e gelmiş ve İskele Kahvesi'nde halka seslenmiştir. Natık Poyrazoğlu siyasetin fikirler aracılığı ile yapılması gerektiği yönünde bir mesaj vermiştir. Bu mesajın verilme nedeni Kasım Gülek'in ilçeyi ziyaretinden sonra oluşan partiler arasındaki gerginlikti. Natık Poyrazoğlu halkın dilek ve isteklerine kulak verdikten sonra tezahüratla şehirden uğurlanmıştır³⁵⁴.

1954 seçimleri öncesinde Marmaris'te CHP toplantısı alaka toplamazken DP'nin yaptığı miting büyük ilgi görmüştür. DP kurulduğu tarihten itibaren Marmaris'te oldukça güçlü bir varlık gösterirken, 3 milyon liraya yakın bir sarfiyatla gerçekleştirilen iskele, hastane, yol ve köprü inşaları ile seçmenlerin sevgisini iyice kazanmış durumdaydı. CHP hakkı olan mitingi gerçekleştirmezken, DP İlçe İdare Merkezi çarşı merkezinde bir miting tertiplemiştir. Marmarislilerin yanında mitinge Muğla, Yerkesik ve Ula'dan da katılım olmuştur. Mitinge Antalya Mebusu Muğla DP adayı Akif Sarıoğlu ve Zeyyat Mandalinci de katılmışlar ve halka seslenmişlerdir³⁵⁵. Mitingden kısa bir süre sonra gerçekleştirilen 1954 seçimini Muğla'da Demokrat Parti adayları kazanmıştır³⁵⁶.

DP 1955 yılı ocak ve bucak kongrelerinin tamamlanmasının ardından ilçe kongresi yapılmıştır. Bu yıllarda DP ilçe örgütlenmesinde küçük çatlaklar olsa da DP mensupları bunu inkâr etmişlerdir³⁵⁷. DP İlçe Kongresi'nde yapılan seçimler neticesinde Belediye Başkanı Şükrü Tugay İlçe başkanlığına, Azmi Selçuk da başkan vekilliğine seçilmiştir. Kemal Onay, İsmet Ertuğrul, Şahap Karabenli üye seçilmişlerdir³⁵⁸.

1955 mahalli seçimleri öncesinde DP Marmaris İlçe Teşkilatı'nda bazı görev değişikliklerine gidildi. İlçe başkanlığına Fethi Şentop, başkan vekilliğine Hüseyin Uygun, kâtipliğe Orhan Nihat Esen, muhasipliğe Hayri Demirtaş, üyeliklere de Belediye Başkanı Şükrü Tugay, Hacı Apti Yaltırak, Ali Osman Onay seçilmişlerdir³⁵⁹.

³⁵⁴ Muğla, 31 Ekim 1953.

³⁵⁵ Muğla, 21 Nisan 1954.

³⁵⁶ Akça, a.g.e, s. 109.

³⁵⁷ Muğla, 19 Ocak 1955, 31 Ocak 1957.

³⁵⁸ Muğla, 31 Ocak 1955.

³⁵⁹ Muğla, 18 Ağustos 1955.

DP İlçe İdare Kurulu Başkanı ve İl Genel Meclisi üyesi Fethi Şentop memuriyete atanması ile boşalttığı mevkilere Belediye Başkanı Kemal Elgin getirilmiştir³⁶⁰.

1957 yılında DP İlçe Başkanı Kemal Elgin'in de katılımı ile Marmaris'e bağlı köylerde DP ocak kongreleri yapılmıştır. Kemeraltı ve Tepe Mahallesi semt ocakları kongresi de muvaffakiyetle gerçekleştirilmiştir³⁶¹. DP Bozburun Ocak Kongresi'ne Bozburun'un tam teşekküllü bir nahiye haline getirilmesi, yolların daha iyi hale getirilmesi ve süngercilerin ihtiyacı olan mazotun zamanında nahiyeye ulaştırılması istekleri damga vurmuştur³⁶².

DP ocak kongrelerinin tamamlanmasının akabinde yeni sinema binasında DP İlçe Kongresi toplanmıştır. Diğer ilçelerden gelen parti mensuplarının katılımı ile toplantı oldukça kalabalık geçmiştir. 8 delegenin katılımı ile başlayan kongrede ilk olarak divan kurulu seçimi yapılmıştır. Başkanlığa İl Başkanı Turgut Topaloğlu, İkinci Başkanlığa Tahir Keskin, kâtipliklere de Mustafa Geremeli ile Şahap Karabenli seçilmiştir. Faaliyet raporunun okunmasını takiben yeni idare heyeti seçilmiştir. Kemal Elgin, Hüseyin Yaylalı, Hasan Yaylalı, Hilmi Oral, Hüseyin Demirtaş asil üyeliklere seçilmiştir. Salih Yüce, Şahap Karacanlı, Kemal Esen, Mehmet Ayyıldız, Hüseyin Yaylalı, İbrahim Güven ve Mehmet Karaarslan yedek üyeliğe seçilmişlerdir. Kongrenin kapanışında DP Mebusu Nuri Özsan söz alarak DP icraatlarını anlatan bir konuşma yapmıştır³⁶³.

DP 1957'deki ilçe kongresi adeta halkın isteklerinin dile getirildiği bir toplantı haline dönüşmüştür. Köy ve nahiye delegeleri yol, su, ticaret ve benzeri isteklerini dile getirmişlerdir³⁶⁴.

1957 seçimlerinde DP Milletvekili olarak seçilen Turgut Topaloğlu³⁶⁵, seçimden kısa bir süre önce Marmaris'e gelerek partililer ile temasta bulunmuştur³⁶⁶.

³⁶⁰ Muğla, 12 Mart 1956.

³⁶¹ Muğla, 12 Ocak 1957.

³⁶² Muğla, 18 Ocak 1957.

³⁶³ Muğla, 29 Ocak 1957.

³⁶⁴ Muğla, 1 Şubat 1957.

³⁶⁵ Akça, a.g.e, s. 111.

³⁶⁶ Muğla, 9 Eylül 1957.

Marmaris'in yaşadığı deprem felaketinin ardından üst düzey DP mensupları şehri ziyaret etmişlerdir. DP iktidarı Dâhiliye Vekili Namık Gedik 1958'de Marmaris'e gelmiş tetkik ve incelemelerde bulunmuştur³⁶⁷.

1958 yılındaki belediye seçimlerinde DP hegemonyası devam etmiş, DP adayı seçimi kazanmıştır³⁶⁸. CHP Marmaris'te parti teşkilatından ileriye gidemez bir duruma gelirken, 1946 yılından itibaren DP Marmaris'te üstünlüğü ele geçirmiştir. Muhtar seçimleri de dâhil DP hep kazanan taraf olmuştur. Örneğin 1958 yılında Bayır Köyü'nde yapılan muhtar seçimlerini DP adayı Nazmi Kalaycı kazanmıştır³⁶⁹.

27 Mayıs 1960 sabahı tüm Türkiye radyodan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyduğu haberi ile uyandı³⁷⁰. Darbenin ardından geçici kanunun yaptırım gereği tüm yurttaki olduğu gibi Marmaris'te de siyasi parti ocak ve bucak teşkilatları kaldırıldı³⁷¹.

Marmaris halkı Atatürk'e bağlılığını her fırsatta göstermiştir. 1960 yılında İskenderun'da Atatürk'ün heykeline bomba atılmış ve bu vak'a Marmarislileri derinden etkilemiştir. Atatürk'ün heykeline bomba atan elleri telin etmek amacı ile kasaba gençleri ve okulları vasıtası ile bir miting tertiplenmiştir. Miting Marmaris Ortaokulu Öğretmeni Şahman Ertürk'ün heyecanlı konuşması ile başlamış, talebelerin konuşmaları ile devam etmiştir. Gençler Atatürk'e ve inkılâplarına bağlılıklarını haykırdıktan sonra olaysız bir şekilde dağılmışlardır³⁷².

³⁶⁷ **Muğla**, 2 Nisan 1958.

³⁶⁸ **Muğla**, 21 Temmuz 1958.

³⁶⁹ **Muğla**, 20 Ağustos 1958.

³⁷⁰ Tefik Çavdar, **a.g.e.**, s. 85

³⁷¹ **Muğla Postası**, 7 Temmuz 1960.

³⁷² **Muğla Postası**, 27 Aralık 1960.

III. BÖLÜM

EĞİTİM VE KÜLTÜR

A. EĞİTİM HAYATI

1. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Marmaris'te Eğitim

Cumhuriyet Dönemi'nden önce Marmaris'te okuma yazma durumu çok ileri değildir¹. Eğitim işleri her yerde olduğu gibi burada da maarif komisyonu tarafından idare edilmektedir. Komisyon bir başkan ve birkaç üyeden mürekkeptir². 1914 yılında Muğla Özel İdare Müdürlüğü tesis edildikten sonra bu kuruma son verilmiştir. Hasan Fehmi Paşa'nın Aydın Valiliği sırasında tüm vilayette olduğu gibi eğitim alanında Marmaris'te de hareketlenmeler olsa da hükümetten gerekli yardım gelmeyince girişim sonuçsuz kalmıştır³.

Osmanlı toplumunun eğitiminde medreseler önemli bir rol oynamıştır⁴. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Marmaris'te de bir medrese bulunmaktaydı⁵.

Osmanlı Devleti'nde 1869 tarihinde yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilköğretimde kayda değer gelişmeler olmuştur. İlköğretim üç yıl süreli "Mekteb-i İptidai" ve yine üç yıl süreli "Mekteb-i Rüşdiye"lerden oluşmaktadır. "Mekteb-i İptidai" ilköğretimin birinci kademesini oluşturmakta ve burada öğrencilere okuma- yazma, hesap, din bilgisi gibi temel bilgiler öğretilmektedir. İlköğretimin ikinci kademesini oluşturan Mekteb-i Rüşdiyelerde ise

¹ Melek Çolak, **Muğla'da Eğitim**(1923- 1950),Muğla'ya Hizmet Vakfı, s. 2.

² **Salname-i Vilayet-i Aydın**, 1315, s. 519.

³ Çolak, **a.g.e**, s. 2.

⁴ **Çolak**, s. 2.

⁵ Ekrem Uykucu, **Marmaris Tarihi**, As Matbaası, İstanbul, 1970, s. 81.

Kur'an okuma din bilgisi, Türkçe, Arapça, hesap, coğrafya, Türk- İslam Tarihi gibi dersler okutulmuştur⁶.

1913 yılında yayımlanan Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu gereğince Mekteb-i İptidailer ile Mekteb-i Rüşdiyeler birleştirilmiştir. Böylece üç yıl olan iptidailerin süresi altı yıla çıkmıştır. Fakat yeni sistem merkezi yerlerde uygulamaya girerken bucak ve köylerde tatbik edilememiştir. Mekteb-i İdadilerden mezun olanlar hatta eğitimini tamamlayamayanlar, başta öğretmenlik olmak üzere Milli Eğitim'in değişik kademelerinde görevlendirilmişlerdir⁷.

Hicri 1315(M. 1897- 1898) yılında Marmaris'te bir kız bir de erkek Mekteb-i İptidaisi olmak üzere iki Mekteb-i İptidai bulunmakta idi. Kız Mektebi'nin muallimesi Ayşe Hanım idi ve 80 öğrencisi bulunmaktaydı. Erkek Mekteb-i İptidaisi'nin muallim kadrosu muallim-i sani Ahmet Efendi ile muallimi evvel Salih Efendi'den oluşmaktadır ve mektebin 145 öğrencisi bulunmaktadır⁸.

Hicri 1316(M. 1898- 1899) yılında Mekteb-i İptidai muallimleri olarak Ayşe Hanım ve Hafız Ali Efendi göze çarpmaktadır. Öğrenci sayısı ise 50 olarak görülmektedir. Öğrenci sayısındaki düşüşün nedeni aynı yıl kayıtlara yansımış olan Mekteb-i Rüşdiye olmalıdır. Rüşdiyenin açılması ile öğrencilerin büyük bir kısmı buraya kaymış olmalıdır. Rüşdiyenin muallimi Salih Efendi'dir ve 150 öğrencisi bulunmaktadır. Kazanın en yetkin eğitim makamı olan Maarif Komisyonu'nun başında ise aynı zamanda kaza Naibi olan Abdurrahman Niyazi Efendi vardır⁹.

Hicri 1317(M. 1899- 1900) senesinde Mekteb-i İptidai muallimleri olarak Salih Efendi, Ayşe Hanım ve Hafız Ali Efendi göze çarparken, 180 de öğrencileri bulunmaktadır. Mekteb-i Rüşdiye muallimleri ise Hüseyin Efendi, Hasan Ağa ve Halil Sami Efendi'dir ve rüşdiyenin sadece 26 öğrencisi vardır. Maarif Komisyonu'nun Başkanı ise Hacı Sait Efendi'dir¹⁰.

Hicri 1319(M. 1901- 1902) yılında Mekteb-i İptidai muallimleri Salih Efendi, Ayşe Hanım, Hafız Ali Efendi'dir ve 180 öğrencileri bulunmaktadır. Mekteb-i

⁶ Çolak, a.g.e, s. 2, 3.

⁷ Çolak, s. 3-5.

⁸ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1315, s. 519.

⁹ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1316, s. 499.

¹⁰ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1317, s. 435- 438.

Rüşdiye'nin eğitim kadrosu ise Muallim-i Evvel Hüseyin Efendi ile Halil Sami Efendi'den oluşmaktayken, 26 öğrencisi bulunmakta idi. Maarif Komisyonu'nun başında ise Hicri 1317(M. 1899- 1900) kayıtlarında olduğu gibi yine Hacı Sait Efendi yer almıştır¹¹.

Hicri 1323(M. 1905- 1906) yılında Mekteb-i İptidai'nin muallim kadrosu Salih Efendi ve Ayşe Hanım'dan mürekkepti ve iptidainin 192 öğrencisi bulunmakta idi. Mekteb-i Rüşdiye'nin başında ise Muallim-i Evvel Asım Efendi vardı ve 26 öğrencisi bulunmaktaydı. Maarif Komisyonu'nun reisi ise Müftü Efendi olarak kaydedilmiştir¹².

2. Cumhuriyet Dönemi'nde Marmaris'te Eğitim

Sürekli savaşların yarattığı olumsuz ortam tüm Anadolu'yu etkilediği gibi Marmaris'i de etkilemiştir. Tanzimat ve Meşrutiyet girişimlerindeki bazı atılımlara rağmen yeni Türkiye Cumhuriyeti okuma yazma oranı %5 'i bile bulmayan bir toplumu devralmıştır¹³. Bu durumu, özelde Marmaris yerleşim birimine kadar indirgeyebiliriz. Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında öğretmen yok denecek kadar azdı. Çünkü Milli Mücadele yıllarında ve öncesinde yıkıcı savaşlar geçiren Türk milleti öğretmenlerinin de birçoğunu kaybetmişti¹⁴.

a. İlköğretim Alanındaki Gelişmeler ve İlçedeki İlkokullar

Cumhuriyetin ilk on beş yılında Marmaris'te beş adet üç sınıflı ve iki adet beş sınıflı olmak üzere yedi okul bulunmaktadır. Ayrıca cumhuriyetin ilk on beş yılının sonlarına doğru Marmaris'te yeni bir okul inşaatına başlanmış bulunmaktadır. Aynı yıllarda Marmaris'te okulların dershane sayısına göre dağılımı ise şu şekildedir: Beş adet bir, bir adet üç ve bir adet sekiz dershaneli olmak üzere 7 okul bulunmaktaydı¹⁵. Bu okullarda görevli 16 öğretmen bulunmaktaydı. Bu öğretmenlerden 8'i şehir merkezinde görevli idi. Toplam öğrenci sayısı 865 iken bunların 276'sı şehirde

¹¹ **Salname-i Vilayet-i Aydın**, 1319, s. 393.

¹² **Salname-i Vilayet-i Aydın**, 1323, s. 371.

¹³ Çolak, a.g.e, s. 1.

¹⁴ Çolak, s. 8.

¹⁵ **Cumhuriyet'in 15'inci Yılında Muğla**, Marifet Basımevi, İzmir, 1938, s. 92- 94.

öğrenim görmekte idi¹⁶. 1940 yılından itibaren 14 köy ve Bozburun Nahiyesi'nde köy kanunu çerçevesinde eğitim öğretim faaliyetleri devam etmiştir. Bu dönemde köylerde 16 yaşından büyük olanlardan 542 kişi okuma yazma bilmektedir¹⁷. 1952 yılına gelindiğinde şehirdeki okulda 8 öğretmen bulunmakta idi. Köydeki okulların 3 tanesinde 1 öğretmen, 7 tanesinde 2 öğretmen, 1 tanesinde 1 öğretmen ve 1 tanesinde 4 öğretmen bulunmaktaydı. Köylerin öğrenci mevcudiyeti 1014 iken, şehirde 341 idi¹⁸.

Cumhuriyetin ilk on beş yılı içinde okul inşa çalışmaları çerçevesinde Marmaris şehir merkezi ve köylerinde on adet okul inşa edilmiştir. 1925- 1926 yıllarında Orhaniye'de ilkokul inşa edilmiştir. Takip eden yıllar içinde 1926- 1927'de Bayır'da; 1931- 1932'de Fenaket(Taşlıca), Selimiye, Bayır'da toplam beş okul inşa edilmiştir¹⁹. Ayrıca Turgut Osmaniye, Orhaniye ve Selimiye köylerinde okul inşaatları devam ettirilmektedir ve 1930 yılı içinde tamamlanması öngörülmektedir²⁰. Hızlı bir şekilde okul inşa edilmesi önem arz etmekteydi. Zira okulu yapılmış olan köylere Köy Kanunu mucibince öğretmen gönderilecektir²¹.

1923- 1926 yılları arasında tutulan maarif istatistiği, verdiği ayrıntılı malumattan dolayı önem arz etmektedir. Bu istatistiğin verdiği bilgiye göre Marmaris'te 20 dershaneli bir okul bulunmaktadır. Öğrenciler hakkında verilen bilgiler ise birinci sınıfta 20'si erkek, 325'i kız; ikinci sınıfta 119 kız; üçüncü sınıfta 86 erkek; dördüncü sınıfta 61 erkek; beşinci sınıfta 21 erkek olmak üzere toplamda 612 öğrenci vardır. Ders senesi içinde 44 erkek öğrenci okuldan ayrılıp tekrar kaydını yaptırmıştır. 63 erkek öğrenci değişik sebeplerle okuldan ayrılmıştır. Genel imtihanlar öncesi yapılan sayımlara göre 323'ü birinci, 116'sı ikinci, 79'u üçüncü, 50'si dördüncü ve 21'i beşinci sınıf olmak üzere 589 öğrenci kaydedilmiştir. Yine yapılan istatistiğe göre öğrenci velilerinin 306'sı çiftçi, 108'i ticaret ve zanaat erbabı,

¹⁶ Zekai Eroğlu, **Muğla Tarihi**, Marifet Basımevi, İzmir, 1939, s. 238.

¹⁷ **TC, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, İlk Tahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği, 1940 ve 1941**, Neşriyat No: 201, Ankara, 1943, s. 32

¹⁸ **TC, BİUM, Maarif İstatistikleri, İlköğretim(1952- 1953)**, Akın Matbaacılık, Ankara, 1956, s. 73, 244.

¹⁹ **Cumhuriyet'in 15'inci Yılında Muğla**, s. 99.

²⁰ **Muğla'da Halk**, 29 Mayıs 1930.

²¹ **Muğla'da Halk**, 9 Nisan 1931.

10'u askeri veya sivil memur, 34'ü serbest meslek sahibi ve 74'ü diğerk meslek erbablarından mürrekkeptir²².

Zaman zaman Marmaris ve diğerk kaza öğretmenleri arasında değışikliklere gidilmiştir²³. Başarılı olan öğretmenler, mükâfat olarak terfi ettirilmişlerdir. Örneğink; 1935 yılında Marmaris Merkez İlkokulu Öğretmeni Ferit, Söğüt İlkokulu Öğretmeni Hasan ve Fenaket İlkokulu Öğretmeni Bekir görevlerindeki başarıları dolayısı ile terfi ettirilmişlerdir²⁴. Yine 1936 yılında görevdeki başarıları dolayısı ile Marmaris Merkez İlkokulu Öğretmeni Zehra'nın maaşı 16 liradan 17,5 liraya yükseltilmiş, Bozburun İlkokulu Öğretmeni İsmail'in maaşı 17,5 liradan 20 liraya yükseltilmiş ve Selimiye Köyü Öğretmeni Nuri'nin maaşı 20 liradan 22 liraya çıkarılmıştır²⁵.

Yeni okul binası yapımı ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. 1936 yılında Bozburun'da pansiyonlu merkezi bir köy okulu inşasına başlanmıştır²⁶. 1939 yılında ise Marmaris merkezde yatılı olmaya elverişli bir okul binası yapılmıştır. Diğerk yandan okulların kütüphaneleri tesis edilmiştir²⁷. Devam eden süreçte okulsuz köylere okul yapma çalışmalarıyla da ilgilenilmiştir²⁸. 1957 Depremi mevcut okullardan bazılarının ya yıkılmasına ya da hasara uğramasına neden olmuştur. Maarif Müdürlüğü'nce hasar tespit çalışmaları yapılmış ve Muğla Vilayet Daimi Encümeni'ne bildirilmiştir. Vali Esat Kaya Ayman'ın başkanlığında Turgut Topaloğlu, Nevzat Özsan, Basri Demir ve Mustafa Geremeli'den oluşan encümen heyeti Bozburun Söğüt ve Armutalan ilkokullarının tamirâtı için 48000 lira civarında bir bütçeyi kabul etmişlerdir. Okullar kısa zamanda tamir edilerek eğitim öğretim faaliyetlerine açılmışlardır²⁹.

Buradaki ilkokullardan mezun olacak öğrenciler, öğretmen okullarına gidebilmek için ilçe merkezindeki sınava katılırlardı³⁰. Öğrencilerin

²² T.C., BİUM, 1923- 1926 Maarif İstatistikleri, s. 99.

²³ Muğla'da Halk, 29 Birinci Teşrin 1934.

²⁴ Muğla'da Halk, 27 Haziran 1935.

²⁵ Muğla'da Halk, 29 Ağustos 1936.

²⁶ Muğla'da Halk, 9 Mayıs 1936.

²⁷ Muğla'da Halk, 28 Birinci Teşrin 1939.

²⁸ Muğla, 23 Mayıs 1957.

²⁹ Muğla, 20 Temmuz 1957.

³⁰ Muğla, 2 Temmuz 1955.

yararlanabileceği bir sosyal yardımlaşma kurumu göze çarpmazken, Marmaris halkından bazı yardımsever vatandaşlar onlara destek çıkmışlardır. 1957 yılında Şoför Yaşar Uyanık, Hasan Yaylalı ve Ayyıldız Kardeşler Merkez İlkokulu'nun 29 fakir öğrencisine ayakkabı ve göğüslük almak suretiyle yardımda bulunmuşlardır. Bu davranışlarından dolayı okul aile birliği ve öğretmenler yardımseverlere teşekkür etmişlerdir³¹.

Yukarıdaki bilgilerden kısa zamanda faaliyete geçtiğini anladığımız okul aile birliği tüm yurt çapında Milli Eğitim Bakanlığı'nın kararı çerçevesinde 1947 yılında kurulmaya başlanmıştır. Marmaris'te de birliğin kurulması için iki hafta süren bir toplantı yapılmıştır. Birliğin amacı gençlere güzel yarınlar sağlamak ve böylelikle de devletin bekasını sağlamaktır³².

Marmaris öğretmenleri, güncel meseleler hakkında sık sık toplantılar yapmışlardır. 1963 ders yılı toplantısı bucak ve köy öğretmenlerinin de katılımı ile gerçekleştirilmiş ve toplantıda ilkokuldan sonraki eğitim imkânları tartışılmıştır. Öğretmenlerden biri ise köyde çalıştığını, çok zorlandığını, ama köyde çalışmayı çok sevdiğini belirtmiştir³³.

1964 yılında yapılan Marmaris Öğretmenler Toplantısı'nda İlköğretim Müfettişi Süleyman Koyuncu beslenme konulu bir konferans vermiştir. Konferans sırasında diğer katılımcılar da beslenme konusunda karşılaştırmalı değerlendirmede bulunmuşlardır³⁴.

1962 yılında oluşturulan yeni eğitim programının değerlendirilmesi kapsamında Fethiye'de bir seminer düzenlenmiş, ardından da Marmaris'te benzer bir konferans toplanmıştır³⁵. Toplantının başında 1962 Eğitim Programı'nı 1948 Eğitim Programı'na göre üstün kılan nitelikler üzerinde durulmuştur. Yeni programın tesisinde eğitimcilerin de yer aldığı vurgulanmıştır. Muğla ili yeni program bünyesine ikinci dönemde 17 il ile birlikte alınmıştır. Toplantıda bir öğretmenin "*bu*

³¹ **Muğla**, 1 Şubat 1957.

³² **Muğla'da Halk**, 15 Şubat 1947.

³³ **İlk Adım**, 17 Haziran 1963.

³⁴ **İlk Adım**, 21 Ocak 1964.

³⁵ **İlk Adım**, 14 Ağustos 1965.

yeni program köylerde uygulama tabanı bulamaz” eleştirisine ilköğretim müfettişi İlhan Esat Ülker “eğitim sabır ister ve hemen meyve vermez” cevabını vermiştir³⁶.

Devam eden toplantılarda “Program Geliştirme ve İlkokul Programı Taslağı’nın Tanıtılması” konulu bir seminer düzenlenmiştir. Çalışma ile ilgili değişik raporlar sunulmuştur. 1962 programının bölgesel özellikleri ve farklılıkları dikkate alınarak hazırlandığı bildirilmiştir. Ayrıca programın yeni gelişmelere açık bir program olduğu dile getirilmiştir. Yeni programın özenle üzerinde durduğu mevzulardan biri de küme çalışmasının bilimsel ve sosyal katkılarıdır³⁷.

Seminerin beşinci gününde İlköğretim Müfettişi İlhan Esat Ülker, pratik eğitimin teorik eğitime göre üstünlüklerinden söz etmiş ve denizlerle iç içe olan Marmaris’in uygulama açısından zenginliğini dile getirmiştir. konuşmasında 1962 Eğitim Programı’nın bireyi ön plana aldığını da vurgulamıştır³⁸. İlhan Esat Ülker eğitimde verilen bilginin kalıcı olması için gözlem ve örneklemelere dayalı olması gerektiğini örneklerle açıklamıştır³⁹. Seminerde söz alan ilköğretim Müfettişi Arif Hekimoğlu, okulun artık öğretme yeri olmaktan ziyade öğrenme yeri olmaya doğru ilerlediğini vurgulamıştır. Hekimoğlu konuşmasında öğretmenlerin öğrencilere rehberlik ederek, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlayacağını belirtmiştir⁴⁰.

Seminerin ilerleyen günlerinde ilkokul Öğretmeni Fahrettin Şenol, inceleme gezileri üzerine bir konuşma yapmıştır. Şenol, konuşmasında insanın bildiği şeyler hakkında daha kolay ve kalıcı bilgiler edinebildiğini dile getirmiş, ardından da inceleme gezilerinin planlanması konusunda bilgiler sunmuştur⁴¹. Gezi planlaması çerçevesinde devam eden toplantılarda gezinin önceden okul müfredatına konmuş olması⁴², gezilerin baştan itibaren öğretmen ile öğrenciler arasında kolektif bir çalışma ortamı sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Gezi akabinde değerlendirme

³⁶ İlk Adım, 22 Temmuz 1965.

³⁷ İlk Adım, 26 Temmuz 1965.

³⁸ İlk Adım, 27 Temmuz 1965.

³⁹ İlk Adım, 28 Temmuz 1965.

⁴⁰ İlk Adım, 29 Temmuz 1965.

⁴¹ İlk Adım, 30 Temmuz 1965.

⁴² İlk Adım, 31 Temmuz 1965.

konuşmalarının da mutlaka dile getirilmesi gerektiği belirtilmiştir⁴³. Sonraki günlerde Türkiye'deki İlkokul Eğitim Programı'nın tarihçesinden bahsedilmiş, 1948 ve 1962 programlarının farklılıkları tartışılmıştır⁴⁴. Devam eden süreçte eğitimin nasıl daha etkili olacağı yönünde münazaralar yapılmış⁴⁵ ve eğitim öğretim imkânlarının yeterliliği tartışılmıştır⁴⁶.

Yeni müfredatın köy okullarında da rahatlıkla uygulama alanı bulacağı yönünde görüşler öne sürülmüştür⁴⁷. Ardından da 1948 ile 1962 eğitim programları arasında müfredat⁴⁸ ve eğitim araç- gereçleri yönünden karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmıştır⁴⁹. 1962 programının, okulun çevre ile bütünleşmesini sağladığı savunulmuştur⁵⁰. Muhteva bakımından göz attığımızda da ders kitaplarında ünite sayılarının azaltıldığını görmekteyiz⁵¹. Uzun soluklu toplantının sonunda Muğla Valisi Şerif Tüten ve Milli Eğitim Müdürü Galip Aköz toplantının yerindeliğini vurgulayan konuşmalar yapmışlardır⁵². İlköğretim alanındaki tarihi gelişmelerin ardından şimdi de kısaca ilkokulların tarihçelerinden söz edeceğiz.

(1). Marmaris Merkez (Atatürk) İlkokulu

Okul 1932 yılında şimdiki belediye binasının bulunduğu yerde beş dershaneli olarak eğitim öğretime açılmıştır⁵³. Dershane sayısı 1938 yılında sekize çıkarılmıştır⁵⁴. 1939 yılında okulun 276 öğrencisi ve 8 öğretmeni bulunmakta idi⁵⁵. 1952 yılında okulun yine 8 öğretmen ile eğitim- öğretime devam ettiğini

⁴³ İlk Adım, 2 Ağustos 1965.

⁴⁴ İlk Adım, 3 Ağustos 1965.

⁴⁵ İlk Adım, 4 Ağustos 1965.

⁴⁶ İlk Adım, 5 Ağustos 1965.

⁴⁷ İlk Adım, 7 Ağustos 1965.

⁴⁸ İlk Adım, 9 Ağustos 1965.

⁴⁹ İlk Adım, 10 Ağustos 1965.

⁵⁰ İlk Adım, 12 Ağustos 1965.

⁵¹ İlk Adım, 11 Ağustos 1965.

⁵² İlk Adım, 16 Ağustos 1965.

⁵³ Güzin Görgülü Şahin- Günür Karaağaç, **Marmaris Eğitim Tarihi(1892- 2009)**, Anıl Ofset, Muğla, 2009, s. 55.

⁵⁴ **Cumhuriyetin 15 Yılında Muğla**, s. 94.

⁵⁵ Zekai Eroğlu, **a.g.e.**, s. 238.

görmekteyiz. Öğrenci sayısı ise 341'e yükselmiştir⁵⁶. Okul, 1941 yılında Vali Recai Güreli tarafından yapılan şimdiki binasına nakledilmiştir. İlkokul olarak planlanmış olan yeni bina Marmaris Ortaokulu binası yapılıncaya kadar bir süreliğine hem ilkokul hem de ortaokul binası olarak hizmet vermiştir⁵⁷. İlkokulun 1967- 1968 öğretim yılında 517 öğrencisi vardı ve 16 öğretmen aracılığı ile eğitim öğretime devam etmekte idi⁵⁸.

(2). Armutalan İlkokulu

1946 yılı öncesinde Armutalan'da bir ilkokul yoktu. Buradaki çocuklar eğitimleri için Marmaris'e giderlerdi. 1946 yılında köylülerin girişimi ile ilkokul binası yapımına başlandı ve bir yıl içinde tamamlandı. Okulun inşaatı ders yılına yetiştirilemeyince, eğitime 1948- 1949 öğretim yılında açıldı. Taş duvarla örülmüş olan bina tek katlı idi. Binada beş derslik, bir öğretmen odası, bir müdür odası ve bir araç gereç odası bulunuyordu⁵⁹. Okul 1957 Depremi'nde hasar görmüş, fakat Vilayet Encümen Heyeti'nin kararı ve ödeneği ile hızla tamir edilmiştir⁶⁰. Belirli aralıklarla ufak tefek tamirler gören okul binası, 1995 yılına kadar kullanılmıştır⁶¹. 1968- 1969 öğretim yılında okul 90 öğrenciye sahip iken, 3 öğretmenle eğitim öğretime devam etmekte idi⁶².

(3). Bozburun İlkokulu

1901 yılında faaliyete geçen okul⁶³, 1936'da yapımına başlanan ve yapımı birkaç yılda tamamlanan yeni binasına taşınmıştır. Yeni okul pansiyonlu, merkezi bir eğitim kurumu olarak inşa edilmiştir. 1957 Depremi ile hasar gören okul binası vilayet encümeni kararı gereği kısa zaman içinde tamir edilmiştir⁶⁴. 1968- 1969

⁵⁶ **BiUM, Maarif İstatistikleri, İlköğretim(1952- 1953)**, s. 73, 244.

⁵⁷ Şahin, **a.g.e.**, s. 55.

⁵⁸ Uykucu, **a.g.e.**, s. 82.

⁵⁹ Şahin, s. 58.

⁶⁰ **Muğla**, 20 Temmuz 1957.

⁶¹ Şahin, s. 59.

⁶² Uykucu, s. 82.

⁶³ Şahin, s. 72.

⁶⁴ **Muğla**, 20 Temmuz 1957.

eğitim yılında Bozburun İlkokulu'na 183 öğrenci devam etmekteydi. Buna karşılık okulda 6 öğretmen bulunmakta idi⁶⁵. Okul halen ilköğretim okulu olarak hizmete devam etmektedir.

(4). *Orhaniye İlkokulu*

Binası 1925- 1926 yıllarında yapılan ilkokula⁶⁶ Osmaniye, Hisarönü, Turgut ve Bayır köylerinden de öğrenciler gelmiştir. 1946 yılına kadar okul tek derslikli bir okul hüviyetinde iken 1946 yılında ek bir derslik yapılmıştır. 1957 Depremi'nde hasar gören okul, tamir edilmiş ve bir derslik daha eklenmiştir⁶⁷. 1968- 1967 yıllarında okulun 83 öğrencisi ve 2 öğretmeni bulunmaktaydı⁶⁸.

(5). *Selimiye İlkokulu*

Selimiye İlkokulu, 1927 yılında tek derslikli bir okul olarak hizmete girmiştir⁶⁹. “*Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla*” ismini taşıyan yıllık, okul binasının yapım tarihini 1931- 1932 olarak vermektedir⁷⁰. Yukarıda ilk verdiğimiz tarih yanlış tespit edilmiş ya da yeni bina yapılmadan önce geçici olarak başka bir binadan faydalanılmış olmalıdır. Selimiye İlkokulu'nun 1968- 1969 Eğitim Yılı'nda 81 öğrencisi ve 2 öğretmeni vardı⁷¹.

(6). *Söğüt İlkokulu*

1927- 1928 yıllarında Palamut Mahallesi'nde inşa edilmiştir. Okul 1940 yılındaki depremde öğretim yapılamayacak şekilde hasar gördü. Bunun üzerine köylüler 1943 yılında yeni bir okul binası yaptılar. 1947- 1948 yıllarında köylüler devlet desteği ile yeni bir okul binası daha yaptılar. 1957 Depremi'nde her iki okul da hasar görünce, sadece yeni olan bina tamir edildi. Mevcut bina yetersiz gelince

⁶⁵ Uykucu, a.g.e, s. 82.

⁶⁶ **Cumhuriyetin 15 Yılında Muğla**, s. 99.

⁶⁷ Şahin, a.g.e, s. 73.

⁶⁸ Uykucu, s. 82.

⁶⁹ Şahin, s. 75.

⁷⁰ **Cumhuriyetin 15 Yılında Muğla**, s. 99.

⁷¹ Uykucu, s. 82.

1962 yılında iki derslikli bir ek bina daha yapıldı⁷². Söğüt İlkokulu'nun 1968- 1969 Eğitim Yılı'nda 226 öğrencisi ve 5 öğretmeni bulunmaktaydı⁷³.

(7). *Turgut İlkokulu*

Turgut Köyü'nde okul ilk olarak 1932 yılında Muğlalı Şevki Efendi adında bir öğretmenin gelmesi ile faaliyete girmiştir. Fakat üç ay gibi kısa süre devam eden okul kapatılmıştır. 1943 yılında köyün güney kısmında üç sınıflı bir okul eğitim-öğretime açılmıştır. Şimdiki ilköğretim okulunun bulunduğu yerde 1944 yılında köylüler ve 1961 yılında devlet tarafından okul inşa edilmiştir⁷⁴. Okulun 1968- 1969 eğitim yılında 64 öğrencisi ve 2 öğretmeni bulunmaktaydı⁷⁵.

(8). *Bayır İlkokulu*

Bayır İlkokulu 1926- 1927 yıllarında inşa edilmiştir⁷⁶. Tek sınıflı okul binası 1957 Depremi'nde hasar görünce vilayet encümeni kararı ile hemen yeni bir okul yapım faaliyeti içine girilmiştir⁷⁷. 1961 yılının Ağustos ayında binanın temeli atılmış ve Aralık ayı içinde iki derslikli okulun inşaatı tamamlanmıştır. Okul yapımında köylü de fiziksel çalışma ile yararlılık göstermiştir. İlerleyen dönemde mevcut ihtiyaçlar çerçevesinde okula ek yapılar inşa edilmiştir⁷⁸. 1968- 1969 Eğitim Yılı'nda okulun 86 öğrencisi ve 2 öğretmeni bulunmakta idi⁷⁹.

(9). *Hisarönü İlkokulu*

Köyde eğitim, eğitmen Yaşar Şengül tarafından başlatılmıştır. 1946 yılında, Aksu Köy Enstitüsü mezunu Hasan Hüseyin Akdeniz tarafından eğitim faaliyetleri sürdürülmüştür. 1956 yılına gelindiğinde Köy İhtiyar Heyeti tarafından 2 derslikli bir

⁷² Şahin, a.g.e, s. 77- 78.

⁷³ Uykucu, a.g.e, s. 82.

⁷⁴ Şahin, s. 80.

⁷⁵ Uykucu, s. 82.

⁷⁶ Cumhuriyetin 15 Yılında Muğla, s. 99.

⁷⁷ Muğla, 20 Temmuz 1957.

⁷⁸ Şahin, s. 82.

⁷⁹ Uykucu, s. 82.

okul binası yapılmıştır⁸⁰. 1968- 1969 eğitim yılında okulun 61 öğrencisi ve 2 öğretmeni bulunmakta idi⁸¹.

(10). Fenaket(Taşlıca) İlkokulu

Fenaket İlkokulu 1931- 1932 yıllarında inşa edilmiştir⁸². Tek derslikli bir okul olan Fenaket İlkokulu'nun⁸³ ismi, 1962 yılında Taşlıca İlkokulu olarak değiştirilmiştir⁸⁴. 1968- 1969 eğitim yılında 93 öğrencisi ve 2 öğretmeni vardı⁸⁵.

b. Ortaöğretim Alanındaki Gelişmeler ve Marmaris Ortaokulu

Marmaris'te 1949 yılından önce bir ortaokul mevcut değildi. Uzun süren bir bekleyişten sonra 1949 yılında Marmaris Ortaokulu açılmış ve böylelikle Marmarisliilerin yerinde dileği tahakkuk etmiştir. Ortaokula ilk senesinde müdür olarak Abdullah Demirel atanmış, fakat hiç öğretmen atanmamıştır⁸⁶.

Ortaokul, açıldığı yılı takip eden dönemde sürekli öğretmen sıkıntısı ile karşılaşmıştır. Yeni açılan okulun öğretmen kadrosunun tamamlanması mümkün olmamıştır. 1952 yılında mevcut olan 3- 5 öğretmen, mevzuattaki 10 dersi aralarında taksim ederek eğitim faaliyetinin sürekliliğini sağlama yönünde çaba sarf etmişlerdir. 1952- 1953 Ders Yılı'nın ilk döneminin ortalarında ortaokulda bir İngilizce öğretmeni yoktu. Bu dersi düzgün bir şekilde diğer öğretmenlerin de aktarması mümkün olmadığından, bu konuyla ilgili şikâyetler olmuştur. Soruna, ilgili makamların bir an önce çare bulması yönündeki temenniler Muğla Gazetesi'ne de yansımıştır⁸⁷. 1953 yılında Marmaris Ortaokulu Müdürlüğü'ne, Muş Milli Eğitim Müdürü Şahman Ertürk tayin edilmiştir⁸⁸. Şahman Ertürk, görev yaptığı dönemde halka kendini çok sevdirmiştir. Nitekim 1961 yılında Ankara'ya tayin edilince halk

⁸⁰ Şahin, a.g.e, s. 88.

⁸¹ Uykucu, a.g.e, s. 82.

⁸² Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla, s. 99.

⁸³ Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla, s. 94.

⁸⁴ Şahin, s. 91.

⁸⁵ Uykucu, s. 82.

⁸⁶ Muğla'da Halk, 1 Ekim 1949.

⁸⁷ Muğla, 17 Kasım 1952.

⁸⁸ Muğla, 9 Ekim 1953.

tayinin iptali konusunda girişimlerde bulunmuştur. Şahman Ertürk'ün Ankara'ya tayini ve coğrafya öğretmeni Burhan Marmaris'in görevinden istifası ile Marmaris Ortaokulu tek öğretmenin idaresinde kalmıştır⁸⁹. Yukarıdaki ayrıntılardan da anlaşılacağı üzere Marmaris Ortaokulu kurulduğu tarihten 1960 yıllarına kadar öğretmen sıkıntısı yaşamıştır.

Marmaris Ortaokulu binası 1957 Depremi'nde hasar görmüştür. Daha sonra esaslı bir surette tamir edilmiştir⁹⁰.

1949- 1960 yılları arasında Marmaris Ortaokulu'nun öğretmen ve öğrenci sayılarını kısaca değerlendirmemiz gerekirse: Okul, 1949- 1950 Öğretim Yılı'nda 24 öğrenci 4 öğretmenle, eğitim- öğretime devam etmektedir. 1950- 1955 yılları arasında ortalama 100 öğrenci ve 6 öğretmen ile, 1955- 1960 yılları arasında ise 111 öğrenci mevcuduna karşı sadece 3 öğretmen ile eğitim- öğretim gerçekleştirilmiştir⁹¹.

3. Marmaris'te Halk Eğitimi

a. Millet Mektepleri

Harf ve dil devrimi ile birlikte kültürün en geniş halk kitlelerine kadar götürülmesi hareketi uyanmış, bilimsizlikle mücadele başlamıştır. Millet Mektepleri'nin doğuşu böyle tarihi bir olayın eseridir⁹². Millet Mektepleri A ve B dershanelerinden oluşmaktaydı. A dershanelerinde okuma yazma öğretilirken, B dershanelerinde daha ileri düzeyde bilgiler verilmekteydi⁹³. Millet Mektepleri Dershaneleri için ideal öğrenci sayısı 15 ile 40 arasında düşünülmüştür. Yaş olarak 16 ile 40 yaş sınırlaması konulmuştur⁹⁴. 1929 yılında Muğla'da da törenle açılan Millet Mektepleri'ne kaydını yaptırmayanlara ve devam etmeyenlere yaptırımlar uygulanmıştır⁹⁵. Millet Mektepleri'nin Marmaris'teki faaliyetleri hakkında istatistikî bilgiye ulaşamadık. Muğla'ya inceleme gezisi için gelmiş olan Anadolu Gazetesi

⁸⁹ **Muğla Postası**, 8 Temmuz 1961.

⁹⁰ **Muğla**, 23 Mayıs 1957.

⁹¹ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s. 130.

⁹² Çolak, **a.g.e.**, s. 84.

⁹³ **Çolak**, s. 85.

⁹⁴ **Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan(Ayrı Basım)**, *Millet Mektepleri*, Mücteba İlgürel, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1981, s. 30.

⁹⁵ **Çolak**, s. 87.

muhabiri Hikmet Turhan'ın köylerde açılmış olan Yayla Mektepleri hakkında verdiği övgü dolu malumatı göz önüne alırsak, Millet Mektepleri'nin Marmaris'te de başarılı sonuçlar aldığını savunabiliriz⁹⁶.

b. Halk Okuma Odaları

Halk Okuma Odaları, Millet Mektepleri İdare Heyeti'nin kararı ve uygun görmesi ile gerekli görülen yerlerde açılan ve bütün halka düşünce, eğitim anlamında katkıda bulunan ocaklar olarak 1930 yılından itibaren açılmaya başladı. Masrafları Millet Mektepleri bütçesinden karşılanan halk okuma odalarının amacı, okuma yazma bilenlere okuma yazma zevki aşılardı⁹⁷.

Türkiye genelinde 1930 yılından itibaren açılmaya başlayan Halk Okuma Odaları'nın sayısı, 1934 itibari ile 778 idi. Muğla'da ise 1934'te 6'sı ilçe merkezlerinde 41'i köylerde olmak üzere 47 halk okuma odası bulunmaktaydı⁹⁸. Bu okuma odalarından 1'i Marmaris İlçe Merkezi'nde ve 3'ü de Marmaris köylerinde yer almaktaydı⁹⁹.

1933- 1934 yıllarında Marmaris'te bulunan halk okuma odalarına hükümet tarafından ücretsiz olarak 11 yeni kitap gönderilmiştir. Böylelikle Marmaris'teki halk okuma odaları kitaplıklarındaki kitap sayısı 196'ya yükselmiştir. Kitapların tamamı Latin harfleri ile kaleme alınmıştır. Kitapların 8'i Türkçe ve edebiyat; 28'i tarih-coğrafya ve yurt bilgisi; 18'i felsefe, içtimaiyat, ruhiyat, terbiye, mantık, ahlak; 56'sı ziraat, ticaret ve iktisadiyat; 64'ü hikâye, masal, roman; 22'si değişik konulardan oluşan eserler idi. Bunlara ek olarak kitaplıklarda 102 adet siyasi, içtimai gazete ve dergi bulunmaktaydı¹⁰⁰.

1943- 1944 yıllarında Bozburun, Bayır, Fenaket ve Söğüt'te birer halk okuma odası bulunmaktaydı. Bozburun Halk Okuma Odası Kitaplığı'nda 40, Bayır Halk Okuma Odası Kitaplığı'nda 34, Fenaket Halk Okuma Odası Kitaplığı'nda 52, Söğüt

⁹⁶ Çolak, a.g.e, s. 90.

⁹⁷ Çolak, s.94.

⁹⁸ Çolak, s. 94.

⁹⁹ BİUM, 1933- 34 Halk Okuma Odaları ve Umumi Kütüphaneler İstatistiği, Neşriyat No: 60, İstanbul, 1935, s. 6

¹⁰⁰ BİUM, 1933- 34 Halk Okuma Odaları ve Umumi Kütüphaneler İstatistiği, s. 14, 15.

Halk Okuma Odası Kitaplığı'nda 51 kitap bulunmaktaydı. Bu kitapların hepsi Latin harfleri ile basılmış kitaplardı. Kitaplıklarda eski yazı ile kaleme alınmış veya yabancı dilde yazılmış bir kitap yoktu¹⁰¹. 1944- 1945 öğretim yılında Marmaris'te 6 köy merkezinde Halk Okuma Odası bulunmaktaydı. Bu köylerin isimleri ve okuma odalarındaki kitap sayısı şöyle idi: Bozburun 47, Fenaket 52, Orhaniye 36, Selimiye 45, Söğüt 54¹⁰².

1967 yılında ise Marmaris'e bağlı köylerden 13'ünde okuma odası bulunmaktaydı¹⁰³. Okuma odalarının faaliyetlerine ek olarak Muğla'da, cezaevindeki mahkûmlara varıncaya kadar eğitim hamlesine girişilmiştir¹⁰⁴. Ayrıca 1948- 1949 öğretim yılında Marmaris'te bir Akşam Sanat Okulu açılmıştır¹⁰⁵.

1952- 1953 öğretim yılında Marmaris'te 458 numaralı Gezici Köy Kadınları Kursu açılmıştır. Faaliyete geçmesinden bir yıl sonra Gezici Köy Kadınları Kursu bir sergi açmıştır. Marmaris okul binasında düzenlenen sergi büyük ilgi toplamıştır. Kalabalık halk kitlesi serginin öncelikle biçki- dikiş, kadın elbiseleri ve erkek elbiseleri bölümüne gezmiştir. Ziyaretçiler sade ama güzelliği aksettirici bir şekilde tasarlanmış elbiselere hayran kalmışlardır. Adından, nakış bölümü salonu gezilmiştir¹⁰⁶. 1952- 1953 Öğretim Yılı'nda 458 Numaralı Geçici Köy Kadınları Kursu'na 15 talebe katılmıştır. 1953- 1954 Öğretim Yılı'nda da yoğun istek üzerine Marmaris'te öğretmen Fahrünnisa Gürel idaresinde 458 Numaralı Gezici Köy Kadınları Kursu tekrar açılmıştır. Bir önceki yıl kursa katılanların başarısının etkisi ile kayıt döneminin daha başlarında 28 kişi kursa kayıt yaptırmıştır¹⁰⁷.

¹⁰¹TC, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları, 1943- 1944**, Yayın No: 249, Ankara 1946, s. 76.

¹⁰²TC, BİGM, **Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları, 1944- 1945**, Yayın No: 273, Ankara, 1947, s. 92.

¹⁰³ **1967 Muğla İl Yıllığı**, s. 568.

¹⁰⁴ **Muğla**, 23 Mayıs 1957, 21 Haziran 1957.

¹⁰⁵ Çolak, **a.g.e.**, s. 83.

¹⁰⁶ **Muğla**, 23 Mayıs 1953.

¹⁰⁷ **Muğla**, 10 Ekim 1953.

c. Kütüphaneler

Cumhuriyetin ilk yıllarında Muğla'da kurucusu Hoca Mustafa Efendi'nin ismi ile anılan bir kütüphane mevcuttu. 1836 yılında tesis edilen bu kütüphaneden¹⁰⁸ başka dikkate şayan bir kütüphanenin mevcudiyetine dair bir bilgiye ulaşamadık. 1944- 1945 eğitim yılında Marmaris'te bir halkevi kütüphanesi mevcuttu. Bu kütüphaneye adı geçen öğretim yılında 62 kitap hükümet vasıtası ile kazandırılmıştır. Ayrıca 38 kitap da para ile satın alınmıştır. Yeni temin edilen bu kitaplarla beraber Marmaris Halkevi Kitaplığı'nda 1232 adet Türkçe kitap bulunmaktaydı¹⁰⁹. Ayrıca 1966- 1967 öğretim yılında Marmaris'te bir çocuk kitaplığı tesis edilmiştir¹¹⁰. 1968 yılında bu çocuk kütüphanesinde 322'si hükümetçe gönderilmiş ve 66'sı satın alınmış olmak üzere 378 kitap bulunmakta idi. Bu kütüphanenin idaresini sağlayan bir de çalışanı mevcuttu¹¹¹.

B. KÜLTÜR HAYATI

1. Marmaris Halkevi ve Faaliyetleri

1930 yıllarından sonra, cumhuriyet devrimlerini halka daha iyi anlatmak ve yapılan yenilikleri koruma ihtiyacı ortaya çıktı. Atatürk bütün cumhuriyetçi kuvvetlerin bir arada olmasını istiyordu. Bu amaçla, o zamana kadar önemli kültürel ve siyasal hizmetler yapmış ve artık tarihi görevlerini tamamlamış olan Türk Ocakları kaldırılmış, yerine Şubat 1932'de Halkevleri kuruldu. Cumhuriyet ilkeleri ve CHP'nin görüşlerini de yaymayı amaç edinen halkevlerinde genellikle öğretmenler görev almışlardır. Halkevleri bünyesinde şu çalışma şubeleri kurulmuştur¹¹²:

Dil- Tarih- Edebiyat Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesi

¹⁰⁸ Akça, a.g.e, s. 126.

¹⁰⁹ TC, BİGM, Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları, 1944- 1945, s. 30.

¹¹⁰ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 142.

¹¹¹ TC, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Milli Eğitim İstatistikleri, Milli, Halk, Çocuk, Üniversite ve Okul Kütüphaneleri, 1959- 1968, Yayın No: 660, Ankara, 1972, s. 81, 108.

¹¹² Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi(M.Ö. 1000- M.S. 2009), 14. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2009, s. 405.

Temsil Şubesi
Spor Şubesi
İçtimai Yardım Şubesi
Halk Dershanesi ve Kursları Şubesi
Kütüphane ve Yayın Şubesi
Köycülük Şubesi
Müze ve Sergi Şubesi

Yukarıda verdiğimiz amaçlar çerçevesinde 1938 yılında Marmaris'te de bir halkevi açılmıştır. Fakat açılan bu halkevinde hangi çalışma şubelerinin faaliyete geçirildiği konusunda bir bilgiye ulaşamadık. 1939 ve 1945 yılları arasındaki yazışmalar dikkate alınırrsa bu halkevi şubesinin uygun bir binaya dahi sahip olmadığını görmekteyiz. Marmaris Halkevi kurulduğu ilk yıllarda kiralık bir binada faaliyet göstermekteydi, fakat bu bina halkevinin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değildi. İşte bu sebepten dolayı 1939 yılında Marmaris Halkevi Başkanı konumunda olan Ali Fuat Kromer, CHP Genel Sekreterliği'ne bir yazı göndermiştir. Bu yazıda Muğla Valiliği tarafından 2 bin lira bedel ile müzayedeye çıkarılmış olan eski Marmaris İlk Mektep Binası'nın Marmaris Halkevi'nin faaliyetlerine çok uygun bir bina olacağı ve bu binanın Marmaris Halkevi'ne verilmesi konusunda valiliğe emir verilmesi istenmektedir¹¹³.

Marmaris Halkevi'nin bu isteğine CHP Genel Sekreterliği'nden Muğla CHP Vilayet İdare Heyeti'ne bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda valilikçe müzayedeye çıkarılan binanın Marmaris Halkevi tarafından istenmekte olduğu belirtilmekte ve bu binanın halkevi binası olarak kullanılmasının elverişli olup olmadığı konusunda inceleme yapılması ve merkeze bildirilmesi istenmekteydi. Ayrıca yazıda Marmaris Halkevi'nin başvurularını öncelikle CHP Vilayet Reisliği'ne yapması gerektiği konusunda uyarılması istenmiştir¹¹⁴.

Marmaris Halkevi'nin uygun bir bina bulma girişimleri 1945 yılında da devam etmiştir. Sümerbank ve İş Bankası'nın ortak sermayeleri ile tesis edilmiş olan, fakat sonradan tasfiye olmaya başlayan Süngercilik Şirketi'ne ait binanın Genel

¹¹³ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 490. 01. 1766. 1164. 1.

¹¹⁴ **BCA**, 490. 01. 1766. 1164. 1.

Sekreterlik tarafından Marmaris Halkevi faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın alınması istenmiştir. CHP Bölge Müfettişliği merkeze yazdığı raporunda binanın uygun bir bina olduğunu bildirmekteydi. Marmarisliilere ayrıca bina satın alınırken yarı parasının kendileri tarafından ödenmesi gerektiğini anlattığını belirten müfettiş Marmarisliilerin binanın yarı parasını bile ödeyecek güçlerinin olmadığını da ayrıca rapor etmekteydi. Bu raporda yer alan isteğin gerçekleşmesi konusunda CHP Genel Sekreterliği, CHP Muğla İl İdare Kurulu'na 27 Şubat 1945 tarihli bir yazı göndermiştir. Fakat bu bina Tekeller İdaresi tarafından satın alınmış, yeni bina sahibi de mülkü satmayacağından bu girişimler de amacına ulaşamamıştır¹¹⁵.

Marmaris Halkevi, tüm Muğla'da gerçekleştirilmekte olan konferanslardan birine de ev sahipliği yapmıştır. 1940 yıllarında Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Bey, "*Dünya Ahvali Karşısında Memleketin Vaziyeti ve İstikameti*" adını taşıyan bir konferans vermiştir. Yüzlerce kişiden oluşan dinleyici kitlesi halkevi salonunu, sokakları, pencere ve merdivenleri doldurmuşlardır¹¹⁶.

Marmaris Halkevi Binası, aynı zamanda devlet görevlilerinin halka seslendiği bir nokta durumundaydı. Mart 1950'de Marmaris'i ziyaret eden Muğla Valisi Recai Güreli, Marmaris Halkevi Binası'ndan halka seslenmiştir¹¹⁷.

1944- 1945 eğitim yılında Marmaris'te bir halkevi kütüphanesi mevcuttu. Bu kütüphaneye adı geçen öğretim yılında 62 kitap hükümet vasıtası ile kazandırılmıştır. Ayrıca 38 kitap da para ile satın alınmıştır. Yeni temin edilen bu kitaplarla beraber Marmaris Halkevi Kitaplığı'nda 1232 adet Türkçe kitap bulunmaktaydı¹¹⁸.

Muğla'daki halkevleri zamanla işlevselliğini yitirmiş, durgun bir hale gelmiştir. Halkevlerinin bu kötü durumu yerel gazetelere de yansımıştır. Çözüm yolları konusunda bazı fikirler de öne sürülmüştür¹¹⁹.

Sonuçta halkevleri 1 Ağustos 1951'de kabul edilen 7882 sayılı ve 5830 numaralı kanunun 11 Ağustos 1951'de resmi gazetede yayınlanması ile ortadan

¹¹⁵ BCA, 490. 01. 1766. 1164. 1.

¹¹⁶ Çolak, a.g.e, s. 106.

¹¹⁷ Muğla'da Halk, 25 Mart 1950.

¹¹⁸ TC, BİGM, Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaphıklar ve Müzeler ile Halkevleri Odaları ve Okuma Odaları Kitaphıkları, 1944- 1945, s. 30.

¹¹⁹ Çolak, s. 118- 120.

kalkmıştır¹²⁰. Dolayısıyla Marmaris Halkevi de kapatılmış, eşyalarına da devletçe el konulmuştur.

2. Marmaris'te Sinema

Halkın boş zamanlarını değerlendiren önemli bir etkinlik olan sinema Osmanlı toplum hayatına XX. yüzyılın başlarında girmiştir. Muğla'ya sinemanın gelmesi de çok geç olmamıştır. Muğla'ya sinemayı ilk olarak İttihat ve terakki döneminde reji nazırlığı yapmış, daha sonraki yıllarda Muğla'da parti müfettişliği görevini üstlenmiş olan Baha Bey,1921 yılında getirmiştir¹²¹.

Yaptığımız incelemeler ışığında Marmaris'te 1950 yıllarında bir sinemanın varlığını görmekteyiz. Marmaris Barbaros Sineması ismini taşıyan sinemada Şubat 1953'ü takip eden günlerde “*Adalar Perisi, İstanbul Kan Ağlarken, Zaronun Kırbacı*” adını taşıyan filmler gösterime girmiştir¹²².

1956 yılında Bahar Sineması adını taşıyan yeni bir sinema daha faaliyete girmiştir. Fakat sinema açıldığı yıl çıkan yangında kül olmuştur. 24 Mart 1956 günü akşamı saat 21 30 çıkan yangında sinema izleyicileri panik halinde olay mahallinden kaçmışlardır. Makine dairesinde filmlerin parlaması sonucu aniden çıkan yangında, sinema makinesinin yanı sıra 3 film de yanmıştır. Can kaybı ve yaralanmanın yaşanmadığı yangında 15 bin liralık maddi hasar ortaya çıkmıştır. Makine dairesinde alınan önlemler sayesinde yangın binaya sirayet etmeden söndürülmüştür¹²³.

25 Şubat 1964'te İlk Adım Gazetesi'ne yansıyan haberde Cennet Adası'nda Robert Pichot tarafından oluşturulan çıplaklar kampında bir sinema salonunun açılacağından bahsedilmiştir. Bu sinemanın kurulup kurulmadığı yönünde bir bilgiye ulaşamadık¹²⁴.

¹²⁰ Çolak, a. g. e, s. 120, 121.

¹²¹ Akça, a. g. e, s. 151.

¹²² Muğla, 16 Şubat 1953.

¹²³ Muğla, 26 Mart 1956.

¹²⁴ İlk Adım, 25 Şubat 1964.

3. Marmaris'te Sanatkârlar Köyü Kurma Girişimi

1963 yılında inceleme gezisi için eşi ile beraber Marmaris'e gelen bir ressam, değişik sanatkârlardan mürekkep olmak üzere 40 ayrı sanatçı tarafından Marmaris'te bir sanatkârlar köyü kurulacağını bildirmiştir. Sanatkârların aynı zamanda temsilcisi durumundaki ressam, girişimlerine en uygun yerin Marmaris olduğu kararına vardıklarını belirtmiştir. Ressam, köyün kurulması yönünde Marmaris Kaymakamı İhsan Kutlusoy ile de bir görüşme yapmıştır. Ressam Marmaris'ten ayrılmadan önce yaptığı açıklamada, girişimleri uygun görülürse 40 adet sanatkâr hanesi ve bir de Avrupa'dan gelecek konuklar için misafîrhane yapacaklarını açıklamıştır. Sanatkârların girişiminin başarıya ulaşip ulaşmadığı konusunda bir bilgiye ulaşamadık¹²⁵.

4. Marmaris'te Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmalarına Örnekler

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Latince ve Grekçe Uzmanı George E. Bean idaresinde, Marmaris civarında Kastabos mevkiinde kazı çalışması yapılmasına İç İşleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın görüşleri doğrultusunda Bakanlar Kurulu'nun 15 Aralık 1949 tarihinde yapılan toplantısında izin verilmiştir¹²⁶.

George e. Bean, 1953 yılında Doç. Dr. Aşkîdil Akarca başkanlığında Gölenye Köyü'nde arkeolojik kazı çalışması yapmıştır. Çalışmanın başlangıcında kazıya ortaya çıkarılacak arkeolojik malzemenin kaynak açısından verimliliği nispetinde devam edileceği bildirilmiştir¹²⁷.

1957 Depremi sonrasında Eyliktaş Mahallesi'nde yapılmakta olan imar işleri sırasında 4 adet yazılı taş bulunmuş ve yazıların neşir hakkı George Bean'a verilmiştir¹²⁸. Bean'ın Marmaris'te yaptığı arkeolojik kazı ve incelemelerden elde

¹²⁵ İlk Adım, 25 Mayıs 1963.

¹²⁶ BCA, 020. 18. 07. 02. 121. 90. 9.

¹²⁷ Muğla, 21 Eylül 1953.

¹²⁸ George E. Bean, **Marmaris'(Rodos Persiası)den Yeni Kitabeler**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1960, s. 1.

ettiği bilgiler “*Karia*” ve “*Marmaris’den Yeni Kitabeler*” ismini taşıyan eserlerinin belirli bölümlerine yansımıştır¹²⁹.

İngiltere Bristol Üniversitesi profesörlerinden John Manuel Cook, Marmaris Pazarlık mevkiinde kazı çalışması yapmak için resmi başvuruda bulunmuştur. Yapılan başvuru, Milli Müdafaa ve Dâhiliye Vekâletlerinin muvafık mütalaalarına dayanan Maarif Vekâleti’nin 5 Ocak 1959 tarih ve 471. 251- 2331 sayılı yazısının üzerine İcra Vekilleri Heyeti’nce 29 Mayıs 1959 tarihinde kabul edilmiştir¹³⁰.

¹²⁹ George E. Bean, **a.g.e.**, s. 1- 6, **Karia**, Türkçesi: Burak Akgüç, İstanbul, 1987, s. 183- 198.

¹³⁰ **BCA**, 030. 18. 01. 152. 26. 10.

IV. BÖLÜM

EKONOMİK YAPI

A.TARIM VE HAYVANCILIK

1. Marmaris'te Tarımın Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Devleti'nin tarımsal ekonomiye dayalı yapısında ana üretim aracı olan toprak mülkiyeti, devletin askeri yapısına uygun olarak “dirlik” adı verilen örgütlenmeye dayanıyordu. Dirlik sistemi XV. yüzyılın sonlarından itibaren bozulmaya başlayınca, ilerleyen dönemde yerini “iltizam” denilen başka bir sisteme bıraktı. Zamanla bu sistemde etkinliğini yitirmesi sonucu, taşradaki eyalet ve sancak merkezlerinde mütesellimler ve ayanlar diğer ailelere karşı üstünlük kurdular. XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIX. yüzyılın ilk yarısında Mentеше Sancağı mütesellimler vasıtası ile yönetilmekteydi. 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile ayanlık ve mütesellimlik kaldırılarak yerine muhassıl denilen devlet görevlileri atandı. 1858 Arazi Kanunnamesi ile bağımsız küçük çiftliklerin oluşturulması amaçlandı. Yeni kurulacak küçük çiftlikler sayesinde arazilerin birkaç kişinin eline geçmesi engellenmiş olacaktı. Arazi Kanunnamesi beklenenin tersine Mentеше'de büyük toprak sahiplerinin doğmasına neden oldu¹. Marmaris'e bağlı Datça'da da durum Mentеше genelinden pek farklı değildir. Zira burada XX. yüzyılın başlarında Petromas ve Farmaki aileleri adeta ortaçağ saltanatı sürmekteydiler².

XIX. yüzyılın sonunda Mentеше Bölgesi'nin ekonomik yapısının temelini oluşturan faaliyetler tarım, hayvancılık ve ormancılık idi. Bu konu için sancağın

¹ Bayram Akça, **Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923- 1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 157.

² Ünal Türkes, **Kurtuluş Savaşında Muğla**, İstanbul, 1973, s. 49.

gelirleri incelendiği zaman da aynı sonuca varılır. Bu dönemde Menteşe Sancağı'nın gelirlerinin çoğunu emlak vergisi, ağnam vergisi, tarım ürünlerinden alınan vergiler ve orman vergisi oluşturuyordu. 1900 yıllarına gelindiği zaman toplanan vergilerde bir azalma göze çarpar. Bu da Menteşe Sancağı'ndaki ticari ve zirai faaliyetlerde bir gerileme olduğunu gösterir. Orman ve maden gelirlerinde yükselme olmasına rağmen sancak gelirlerinin genel görüntüsü durağandır³.

1893- 1894 ve 1899- 1900 yılları verilerine göre Marmaris'te; buğday, arpa, çavdar, mısır darısı, akdarı ve susam gibi tahıllar yetiştirilmekteydi. İncir, palamut, limon, portakal, harnup, badem ve sumak üretimi yapılan diğer ürünlerdi. Buna ek olarak kazada bol miktarda sığla yağı, bal, çam fıstığı, sepet çubuğu ve deri ürünleri elde edilmekteydi. 1893- 1894 yılı verilerine göre Marmaris'te üretilen ürünlerden senelik 33500 kıyye sığla yağı, 15000 kıyye susam, 15000 kıyye bal, 8300 kıyye bal mumu, 2800 kıyye çam fıstığı, 250 kıyye ipek kozası, 33000 adet sepet çubuğu, 1800 adet rengârenk deriler ve 1000 kilo kadar zahter ihraç edilmekteydi. Bu ürünlere mukabil kazaya dışarıdan pirinç, şeker, kahve ve manifatura gibi bir takım ürünler ithal edilmekteydi⁴.

1895- 1986 yılı verilerine göre Marmaris'te; buğday, arpa, çavdar, mısır darısı, akdarı, incir palamut, limon, portakal, harnup, badem ve sığla yağı üretimi yapılmaktaydı. Elde edilen ürünlerden yıllık 25000 kıyye sığla yağı, 16000 kıyye susam, 31000 kıyye bal, 19000 kıyye bal mumu, 5000 adet portakal, 335000 kıyye incir, 13000 kıyye harnup, 15000 kıyye badem ve 450000 kıyye palamut iç ve dış piyasaya satılmaktaydı. Ayrıca kaza merkezi ahalisinin çoğu kayıkçılıkla meşguldü. Kaza'da irili ufaklı yüz kadar tekne bulunmaktaydı. Tekneler kazada bulunan ustalar tarafından yapılmaktaydı⁵.

³ **Tarih İçinde Muğla**, Derleyen: İlhan Tekeli, Ankara, 1993, s. 42- 45.

⁴ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311**, s. 394, **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1317**, s. 443.

⁵ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313**, s. 473.

Birinci Dünya Savaşı(1914- 1918) yıllarında ve onu takip eden Milli Mücadele yıllarında işgücü kaybının da etkisi ile tüm yurttaki olduğu gibi Marmaris'te de üretim faaliyetleri sekteye uğramış olmalıdır⁶.

2. Cumhuriyetin İlanından Sonra Marmaris'te Tarım ve Hayvancılık

a. Tarım

(1) Tahıl Ekim Alanları ve Üretimi

Cumhuriyetin ilanından sonra tüm Türkiye'de olduğu gibi Muğla Vilayeti'nde de tarım alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir⁷. Dolayısıyla tarım alanında Marmaris'te de bir ilerleme olduğundan bahsediliriz.

Muğla'nın sahil kesimlerinde, dolayısıyla da Marmaris'te tahıl hasadı nisan ayında başlardı. Marmaris'te iklim senede iki defa hububat üretimine müsaitse de, kimse bunu yapmazdı⁸ Marmaris'te tarım yapılan irili ufaklı birçok ova bulunmasına rağmen bunlardan en önemlileri; Marmaris, Gölenye, Turunç, Gelibolu ve Çetibeli ovalarıdır⁹. 1925- 1926 yılında Marmaris'te 203880 dönüm arazinin 17319 dönümüne muhtelif hububat ekimi yapılmıştır ve bu sahanın ekimi için 96 ton 302 kilo tahıl kullanılmıştır¹⁰. 1927- 1928 yılında ise 8050 dönüm araziye buğday ekimi yapılmış ve 1.118.700 kilo buğday elde edilmiştir. 9.000 dönüm araziye arpa ekilmiş ve 1.176.664 kilo arpa elde edilmiştir. 1254 dönüm araziye yulaf ekimi yapılarak, 135.522 kilo ürün elde edilmiştir. 860 dönüm çavdar ekimi yapılmış ve 68.800 kilo çavdar ürünü hasat edilmiştir. 2.370 dönüm arazide burçak tarımı yapılırken, 132.760

⁶ Akça, **a.g.e.**, s. 159.

⁷ Akça, **a.g.e.**, s. 159.

⁸ **Menteşe(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu)**, Hazırlayan: Bayram Akça, Muğla, 2010, s. 8- 9.

⁹ Kürşat Ekrem Uykucu, **Marmaris Tarihi**, İstanbul, 1970, s. 12- 13.

¹⁰ **Devlet Salnamesi, 1925- 1926**, s. 855.

kilo burçak istihsal edilmiştir. 960 dönüm araziye mısır ekilirken, 97.000 kilo mısır üretimi gerçekleştirilmiştir¹¹.

Cumhuriyetin ilanından itibaren hububat üretiminde sürekli bir artış olmuştur. Üretimin artmasında devletin yaptığı tohum yardımı teşvikler de önemli bir etken olmuştur. Örneğin 1934 yılının kurak geçmesinden dolayı Muğla'nın kazalarında ekecek tohum sıkıntısı ortaya çıkmış, devlet de ihtiyaç olan bölgelere çeşitli tohumlar göndermiştir. Fakat Marmaris bu yıl tohum yardımına gereksinim duymamıştır¹². 1942 yılı kurak geçince, tohum sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Marmaris'e, 1943 yılında devlet tarafından 15 ton mısır ve 20 ton akdarı tohumu ekilmek üzere gönderilmiştir¹³.

1930 yılında, Dünya'da ekonomik buhranın yaşandığı dönemde Marmaris'te arazilerin neredeyse yarıya yakını ekilmemekteydi. Ekilen topraklarda ise; 4315 dönüm buğday, 6320 dönüm arpa, 440 dönüm çavdar, 3400 dönüm yulaf, 275 dönüm bakla, 3810 dönüm mürdümük, 3200 dönüm burçak yetiştirilmekteydi¹⁴.

1937 yılında 190 hektar araziden 45 ton, 1938 yılında 375 hektar araziden 45 ton, 1939 yılında 380 hektar araziden 52 ton, 1940 yılında 350 hektar araziden 95 ton, 1941 yılında 308 hektar araziden 61 ton, 1942 yılında 360 hektar araziden 75 ton, 1946 yılında 380 hektar araziden 80 ton buğday mahsulü alınmıştır. 1937 yılında 205 hektar araziden 90 ton, 1938 yılında 450 hektar araziden 116 ton, 1939 yılında 475 hektar araziden 150 ton, 1940 yılında 520 hektar araziden 105 ton, 1941 yılında 415 hektar araziden 80 ton, 1942 yılında 580 hektar araziden 462 ton, 1946 yılında 630 hektar araziden 221 ton arpa elde edilmiştir. 1937 yılında 815 hektar araziden 60 ton, 1938 yılında 815 hektar araziden 55 ton, 1939 yılında 830 hektar araziden 60 ton, 1940 yılında 650 hektar araziden 65 ton, 1941 yılında 243 hektar araziden 72 ton, 1942 yılında 255 hektar araziden 61 ton çavdar üretilmiştir. 1937 yılında 25 hektar araziden 6 ton, 1938 yılında 20 hektar araziden 7 ton, 1939 yılında 15 hektar araziden 6 ton, 1940 yılında 17 hektar araziden 7 ton, 1941 yılında 18 hektar

¹¹ Devlet Salnamesi, 1927- 1928, s. 1236- 1237.

¹² Muğla'da Halk, 23 İkinci Teşrin 1935.

¹³ Muğla'da Halk, 10 Nisan 1943, 5 Haziran 1943.

¹⁴ Muğla'da Halk, 23 Şubat 1930, 21 Nisan 1930.

araziden 2 ton, 1942 yılında 5 hektar araziden 12 ton yulaf hasat edilmiştir. 1937 yılında 250 hektar araziden 75 ton, 1938 yılında 450 hektar araziden 65 ton, 1939 yılında 425 hektar araziden 60 ton, 1940 yılında 525 hektar araziden 90 ton, 1941 yılında 320 hektar araziden 90 ton, 1942 yılında 200 hektar araziden 91 ton mahlût elde edilmiştir. 1937 yılında 120 hektar araziden 80 ton, 1938 yılında 175 hektar araziden 70 ton, 1939 yılında 130 hektar araziden 63 ton, 1940 yılında 126 hektar araziden 80 ton, 1941 yılında 180 hektar araziden 60 ton, 1942 yılında 140 hektar araziden 115 ton mısır hasat edilmiştir. 1937 yılında 45 hektar araziden 9 ton, 1938 yılında 20 hektar araziden 3 ton, 1939 yılında 12 hektar araziden 3 ton bakla istihsal edilmiştir. 1937 yılında 95 hektar araziden 20 ton, 1938 yılında 200 hektar araziden 25 ton, 1939 yılında 215 hektar araziden 40 ton, 1940 yılında 205 hektar araziden 25 ton, 1941 yılında 155 hektar araziden 20 ton, 1942 yılında 137 hektar araziden 19 ton burçak mahsulü toplanmıştır. 1937 ile 1939 yılları arasında yıllık nohut üretimi 10 ton civarındadır. Aynı yıllarda yıllık fasulye üretimi 6,5 ton civarındadır. 1937 yılında 15 hektar araziden 1 ton mercimek mahsulü toplanmıştır. 1940 ile 1942 yılları arasında yıllık ortalama 20 ton kadar susam üretimi gerçekleşmiştir¹⁵.

Yukarıda verilen istatistikî bilgilere göre; 1937 ile 1946 yılları arasında buğday üretim alanları ve buğday üretiminde belli bir artış olmuştur. Arpa üretimi ise yıllara göre farklılık göstermiştir. Çavdar üretimi durağan bir seyir izlerken, üretim alanları azalmıştır. Üretim alanlarının azalmasına rağmen, elde edilen ürün miktarının aynı olması verimliliğin giderek arttığının göstergesidir. Mısır üretim alanlarında ciddi bir azalma veya çoğalma gözlemlenmezken, özellikle 1946 yılında üretim miktarı yükselmiştir¹⁶. Burçak üretim alanları zamanla azalırken verimlilikte büyük bir değişiklik yaşanmamıştır. Yulaf üretimi durağan bir çizgideyken, 1942

¹⁵ **Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937- 1939,** Ankara, 1940, s. 21, 30, 39, 48, 138, 147, 176,

B.İ.U.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942, Ankara, 1944, s. 6, 15, 24, 32, 42, 50, 63, 106, 153.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937- 1946, Ankara, 1947, s. 5, 16.

¹⁶ **B.İ.G.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937- 1946,** S. 45.

yılında az birimden çok ürün elde edilmiştir. Mahlût üretim alanı 1942 yılında azalmış, fakat verimlilikte artma yaşanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Marmaris'te tarımın en önemli aletleri karasaban ve bu sabanı çeken hayvanlardı. Zamanla diğer sahalarda olduğu gibi tarım sektörü de modern tekniğin imkânlarından yararlanmaya başladı¹⁷. Şunu da belirtmeliyiz ki; 1945 yıllarında Marmaris tarım alanında Muğla'nın en geri kalmış ilçelerinden birisi konumundaydı. Çünkü istatistikî bilgilere baktığımızda diğer ilçeler ile karşılaştırdığımızda Marmaris'te modern tarım araç ve gereçleri yok denecek kadar azdı¹⁸.

(2). Zeytincilik

Muğla ve yöresi konumundan dolayı doğal bir zeytin üretim bahçesi olarak da tanımlanabilir. Marmaris'in ürettiği ve piyasaya sunabildiği ürünlerden birisi de zeytindir. 1926- 1927 yıllarında Marmaris'te senede 727.437 kilo zeytin üretilmekteydi¹⁹.

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda olduğu gibi zeytinciliğin gelişmesi için devlet, deliceli zeytinlikler dağıtmış, çiftçiyi yönlendirici bilgiler vermiş ve hatta çiftçinin zeytinleri devlet eli ile ilaçlanmış. Örneğin; 1949 yılında devlet tüm Muğla Vilayeti'nde zeytinleri ücretsiz olarak ilaçlamıştır²⁰. 1940 yılında Marmaris'te 20 hektar araziye 2300 delice zeytin dikilmiştir. Yine Orhaniye ve Armutalan yollarının kenarlarına 1939 yılında zeytin dikilmiş, 1940 yılında yine aynı yol kenarlarına 1500 zeytin daha dikilmiştir. Yine 1940 yılında Milas, Burhaniye, Ayvalık ve Gemlik zeytinlerinden yağlık ve salamuralık türden 5.000 aşu getirilmiş

¹⁷ Bayram Akça, **Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923- 1960)**, s. 163.

¹⁸ **B.İ.G.M, Tarım Aletleri ve Makineleri İstatistiği, 1944**, Ankara, 1946, s. 4, 10, 13, 15, 22, 23, 24, 27, 28, 31, 33, 34, 37.

¹⁹ **Devlet Salnamesi, 1926- 1927**, s. 673, **Menteşe(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu)**, Hazırlaya: Bayram Akça, s. 17, 49.

²⁰ **Muğla'da Halk**, 22 Ekim 1949, 23 İkinci Kanun 1937.

ve delicelere aşılama yapılmıştır. Toplamda 1940 yılına kadar 12.000 aşılama işlemi gerçekleştirilmiştir²¹. 1942 yılında Marmaris köylüsüne devlet tarafından 5788 hektar delicelik verilmiştir²². 1945 yılında da köylüye delicelik zeytinlik verilme girişimini görmekteyiz, fakat 1946 yılında 6.000 hektara yakın zeytinliğin tekrar verilmek üzere ilan edildiğini görmekteyiz²³. Dolayısıyla bir önceki yıl bu zeytinlikler halka dağıtılamamıştır.

1941 yılında 10.000 zeytin ağacından 30 ton zeytin elde edilmiştir. Elde edilen ürünün 27 tonu yağlık olarak ayrılmış ve ayrılan bu 27 ton zeytinden 6 ton zeytinyağı çıkmıştır. Toplamda elde edilen zeytinin 3 tonu yemeklik olarak ayrılmıştır. Yıllık mahsulün değeri ise; 4225 liradır. 1942 yılında 5.000 zeytin ağacından 51 ton zeytin hasadı yapılmıştır. 51 ton zeytinin 15 tonu yemeklik olarak ayrılırken, 36 tonu yağ elde etmek için sıkılmıştır ve 9 ton zeytinyağı elde edilmiştir. Yıllık elde edilen ürünün değeri ise; 1.680 liradır. 1943 yılında 6.000 zeytin ağacından 12 ton ürün elde edilirken, 7 tonu yemeklik ve 5 tonu yağ için sıkmalık olarak ayrılmıştır. Yağ için ayrılan zeytinden 1 ton zeytinyağı elde edilmiştir. Yıllık zeytin mahsulünün toplam değeri 5.200 liradır. 1944 yılında 11.000 zeytin ağacından 96 ton ürün elde edilmiştir. 96 ton ürünün 31 tonu yemeklik zeytin olarak ayrılmış, kalan 65 tonluk kısım sıkılarak, 15 ton yağ elde edilmiştir. Senelik elde edilen ürünün toplam değeri 32.450 liradır²⁴. 1945 yılında 11.000 zeytin ağacından 91 ton zeytin istihsal edilmiştir. Bunun 9 tonluk kısmı yemeklik, geriye kalan 82 ton yağ için ayrılmıştır. Yağ için ayrılan 82 ton zeytinden 16 ton zeytinyağı elde edilmiştir. Zeytin mahsulünün toplam değeri 40.650 liradır. 1946 yılında 11.000 zeytin ağacından 99 ton zeytin istihsal edilmiştir. 9 tonu yemeklik olarak ayrılan zeytinin geriye kalan kısmı olan 90 ton, sıkılarak 18 ton zeytinyağı elde edilmiştir. Yıllık toplanan zeytin mahsulünün toplam değeri 51.300 liradır. 1947 yılında 11.000 zeytin ağacından 150 ton zeytin istihsal edilmiştir. Zeytinin 40 tonu yemeklik olarak ayrılmış, geriye kalan 110 tonluk kısım, sıkılarak 22 ton zeytinyağı elde edilmiştir. 1947 yılında elde edilen mahsulün değeri 43.000 liradır. 1948 yılında 15.000 zeytin

²¹ **Muğla'da Halk**, 13 Nisan 1940.

²² **Muğla'da Halk**, 26 Birinci Kanun 1942.

²³ **Muğla'da Halk**, 7 Mart 1945, 6 Nisan 1946.

²⁴ **B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1936- 1944**, Ankara, 1945, s. 20.

ağacından 150 ton zeytin istihsal edilmiştir. 40 tonu yemeklik olarak ayrılan zeytinin geriye kalan bölümü, sıkılmış ve 22 ton zeytinyağı elde edilmiştir. 1948 yılında elde edilen zeytin ürünlerinin toplam değeri 47.500 liradır. 1949 yılında 20.000 zeytin ağacından 200 ton zeytin istihsal edilmiştir. Elde edilen zeytinin 50 tonluk bölümü yemeklik olarak ayrılmıştır. Geriye kalan 150 ton zeytin sıkılarak 30 ton zeytinyağı elde edilmiştir. 1949 yılı zeytin gelirleri 58.000 liradır²⁵.

Yukarıda verdiğimiz istatistikî bilgilerden de anlaşılacağı üzere Marmaris'te zeytincilik giderek artmış, dolayısıyla elde edilen ürün miktarı ve kazanılan para da yükselmiştir.

(3). Pamukçuluk

Pamuk üretimi Muğla'nın diğer ilçelerindeki boyutta olmasa da Marmaris'te de mevcuttu. Gazetelerden pamukçuluk ile ilgili yansıyan bilgilerde Marmaris ismi pek geçmemektedir²⁶. 1950 yıllarında pamuklarda baş gösteren çeşitli hastalıklarla mücadele başlatılmıştır. Bu mücadelede devlet aktif olarak görev almıştır. Bu çerçevede 1951 yılında Marmaris'te 200 hektar arazide bulunan pamuk sapları yerlerinden söktürülmüş ve kozaları ile birlikte yaktırılmıştır. Bu işlemi yapmayanlara cezai işlem uygulanmıştır²⁷.

Marmaris'te üretilen pamuk miktarına kısaca bakalım. 1927 yılında Marmaris'te 225 dönüm araziye pamuk ekilerek, 13.500 kilo pamuk istihsal edilmiştir²⁸. 1937 yılında 10 hektar arazide pamuk ziraatı yapılarak, 1 ton ürün elde edilmiştir. 1938 yılında 35 hektar araziden 1 ton pamuk elde edilebilmiştir. 1939 yılında ise 20 hektar araziye pamuk ekimi yapılarak, 1 ton pamuk istihsal edilmiştir²⁹. 1945 yılında 17 hektar arazide pamuk ziraatı yapılarak, 3 ton saf pamuk

²⁵ B.İ.G.M, Zeytincilik İstatistiği, 1944- 1949, Ankara, 1950, s. 27.

²⁶ Muğla'da Halk, 15 Ağustos 1936.

²⁷ Muğla, 15 Temmuz 1952.

²⁸ Devlet Salnamesi, 1927- 1928, s. 1237.

²⁹ B.İ.U.M, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937- 1939, s.228.

elde edilmiştir³⁰. Yukarıdaki istatistikî bilgilerden de anlaşılacağı üzere Marmaris'te pamuk üretim alanları ve miktarı dalgalanmalı bir seyir izlemiştir. 1945 yılında verim diğer yıllara göre artmıştır.

(4). Tütüncülük

Marmaris'te tütün üretilen Muğla ilçelerinden biri idi, fakat burada üretilen tütünün miktarı diğer ilçelere göre çok azdı. 1927 yılında Marmaris'te 4400 dönüm araziye tütün ekimi yapıp, 176.000 ton hasat gerçekleştirilmiştir³¹. Fakat üretim tutarı birim alandan çok yüksek görülüyor. Yukarıda verilen hâsılat ya saf tütün için değildir ya da yanlış kaydedilmiştir. 1930 yıllarından itibaren Marmaris'te tütün ziraatı artmıştır³². 1937 yılında Marmaris'te 18 ton tütün üretilmiştir. Bu tütünün %60'ı Batı pazarına uygun kalitede idi³³. 1938 yılında Marmaris'te 30 hektar alanda tütün ekimi yapılmıştır³⁴. 1940 yılında ise tütün ekim alanı 12 hektara kadar düşmüştür³⁵. 1940 yılında 12 ton tütün mahsulü olmuştur³⁶. 1941 yılında tütün ekim alanı 24 hektara çıkarken, üretim 10 tona düşmüştür³⁷. 1942 yılında tütün mahsulü yine 10 ton olarak gerçekleşmiştir³⁸.

Elde edilen mahsul yabancı şirketler veyahut İnhisarlar İdaresi tarafından alınmaktaydı. 1935 yıllarında köylü ürettiği tütünlerin kilosunu 60 ile 80 kuruş arasında satabilmekteydi³⁹.

³⁰ B.İ.G.M, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1945, Ankara, 1947, s.156.

³¹ Devlet Salnamesi, 1927- 1928, s. 1237.

³² Muğla'da Halk, 7 Temmuz 1931.

³³ Muğla'da Halk, 21 ağustos 1937.

³⁴ Muğla'da Halk, 4 Haziran 1938.

³⁵ Muğla'da Halk, 23 Mayıs 1940.

³⁶ Muğla'da Halk, 31 Ağustos 1940.

³⁷ Muğla'da Halk,24 Mayıs 1941.

³⁸ Muğla'da Halk, 10 Birinci Teşrin 1942.

³⁹ Muğla'da Halk, 9 İkinci Teşrin 1934, 21 Ağustos 1937.

(5). Meyvecilik

Meyveciliğin gelişmesi için 1930 yıllarından itibaren ilçede girişimler olmuştur. Meyveciliğin gelişmesi için öncelikli olarak fidancılığın ele alınması gerekmektedir⁴⁰. Bu çerçevede Marmaris'te numune zeytin ve narenciye fidanlığı tesis edilmiştir⁴¹. 1940 yılında Çetibeli dâhilinde bir okaliptüs fidanlığının tesis edildiğini görmekteyiz⁴². Fidanlık 70 dekarlık bir arzi üzerine kurulmuştur⁴³. Aynı yıllarda bu fidanlıktan alınan okaliptüs ağaçları ile Kısıyalı civarında bir ormanlık oluşturulmuş ve burada yer alan bataklık kurutulmuştur⁴⁴.

1935 yılında Fethiye Meyve Fidanlığı'ndan Marmaris'e 20 dut, 50 akasya, 100 çam, 200 okaliptüs, 10 akçe, 20 muşmula, 200 badem, 10 tesbih, 40 portakal ve 10 telemtoy fidanı getirilmiş ve dikilmek üzere halka dağıtılmıştır⁴⁵. 1940 yılında ise Bursa Ziraat Mektebi Damızlık Fidanlığı'ndan şeftali, kayısı, erik, elma, armut ve benzeri meyvelerden oluşan 2.800 adet fidan Marmaris'e getirtilmiş ve para karşılığı halka dağıtılmıştır. Aynı yıl içinde Rize'den 100 limon fidanı ve Antalya ve Fethiye'den getirilen narenciye fidanları tarlalara dikilmiştir. Bu fidanların dikildiği dönemde Marmaris meyve ve sebze üretimi fazla vermeye başlamış, dışarıya satılan meyve ve sebze miktarı da doğal olarak artmıştır⁴⁶.

Devlet meyve üretimi konusunda sürekli teşviklerde bulunmuştur. Örneğin; 1956 yılında Vilayet Teknik Ziraat Müdürlüğü tüm ilçelere meyve fidanları göndermiştir. Bu çerçevede Marmaris'e de parasız olarak 80 incir fidanı gönderilmiştir⁴⁷. Devletin de desteği ile meyvecilikteki gelişmeler 1955 yıllarında iyice yükselmiştir⁴⁸. 1959 yılında İzmir'de satılmak üzere Marmaris'ten sevk edilen

⁴⁰ **Muğla'da Halk**, 6 Nisan 1931.

⁴¹ **Belediyeler Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 9, Ankara, Şubat 1936.

⁴² **Muğla'da Halk**, 16 Mart 1940.

⁴³ **Cumhuriyetin 15'inci Yılında Muğla**, İzmir, 1938, s. 111.

⁴⁴ **Muğla'da Halk**, 13 Nisan 1940.

⁴⁵ **Muğla'da Halk**, 28 Mart 1935.

⁴⁶ **Muğla'da Halk**, 13 Nisan 1940.

⁴⁷ **Muğla**, 3 Şubat 1956.

⁴⁸ **Muğla**, 31 Aralık 1954.

20 bin ton badem ile 200.000 adet narenciye mahsulü meyveciliğin gelişmesini kanıtlayan en iyi örnek olsa gerektir⁴⁹.

Marmaris'te üretimi yapılan meyve çeşitlerinin içinde narenciye ürünleri ön plana çıkmaktaydı. Narenciye ürünlerinin yetiştirilmesi ve zararlılardan korunması konusunda devlet çiftçiye öncülük etmiştir. Örneğin; 1936 yılında Marmaris'teki portakallarda "*pamuklu biti*" haşeresi görülmüş, adı geçen zararlı haşere ile mücadelede devlet çiftçiye destek olmuştur⁵⁰. 1939 yılında Marmaris'in de içinde bulunduğu birkaç Muğla ilçesindeki narenciyelerde "*kirizour*" hastalığı görülmüş, hastalığa karşı Ziraat Vekâleti'nden Marmaris'in de içinde bulunduğu Muğla ilçelerine ilaç gönderilmiştir⁵¹. Yine 1940 yılında devlet, narenciye ağaçlarında ortaya çıkan "*koşnil*" hastalığının bertaraf edilmesi doğrultusunda desteklemede bulunmuştur⁵². 1949 yılında "*chrysomphalus*" haşeresinin yok edilmesi için Marmaris'te devlet eliyle ilaçlama yapılmıştır⁵³. Devlet narenciyeciliğin gelişmesi adına sadece ilaçlama yardımı yapmakla kalmayıp, narenciye mütehassıslarını da Marmaris'e göndererek incelemelerde bulunduruyordu. Örneğin; 1954 yılında Antalya Bahçe Kültürleri İstasyon Müdürü, Erdoğan Altan Marmaris'e gelerek, narenciye bahçelerinde incelemelerde bulunmuş, ardından da çiftçiye bilgilendirmiştir⁵⁴. 1955 yılında ise Bornova Ziraat Mücadele Enstitüsü Mütehassısları benzer incelemelerde bulunup, takiben halkı bilgilendirmişlerdir⁵⁵. Devlet bir yandan çiftçisini bilinçlendirmeye çalışırken, diğer yandan da teşvik ve yardımlarına devam etmiştir. Devlet lodos yüzünden narenciye bahçelerinin çok zarara uğradığını tespit etmiş ve önlem olarak narenciye bahçelerinin etrafına dikilmek üzere servi fidanları dağıtmıştır⁵⁶. Narenciyenin zamanla Marmaris meyve üretiminde önemli bir alan işgal ettiğini zaman zaman tertiplenen mandalina

⁴⁹ Muğla, 5 Şubat 1959.

⁵⁰ Muğla'da Halk, 21 İkinci Teşrin 1936.

⁵¹ Muğla'da Halk, 30 Eylül 1939.

⁵² Muğla'da Halk, 10 Şubat 1940.

⁵³ Muğla'da Halk, 22 Ekim 1949.

⁵⁴ Muğla, 2 Aralık 1954.

⁵⁵ Muğla, 23 Nisan 1955.

⁵⁶ Muğla, 4 Şubat 1956.

müsabakası açıklamaktadır. Müsabakaların ilki 1953 yılında Ziraat Muallimliği'nce tertip edilmiştir. Ziraat memurlarının hakemlik ettiği müsabakayı bahçesi ve mahsulü en iyi seçilen Ali Sayar kazanmıştır. Ödül olarak takdirname ve 30 kilo amonyum sülfat ile taltif edilmiştir⁵⁷. 32 ürecinin katılımı ile gerçekleştirilen 1956 müsabakasında Ali Sayar birinci, İsmail Gargın ikinci ve Münir Gargın üçüncü seçilmiştir⁵⁸. 1959 yılında düzenlenen mandalina yarışmasında Kemal Pamuk birinci, Kemal Öktem ikinci ve Hamdi Yüzak üçüncü seçilmiştir⁵⁹. Marmaris'te narenciye üretim alanları ve üretim miktarına kısaca bakalım: 1927 yılında 250 bin adet portakal elde edilmiştir⁶⁰. 1935 yılında ilçede 635 bin adet narenciye mahsulü toplanmıştır⁶¹. 1937 yılında 2.750 narenciye ağacından 159 bin adet portakal, mandalina ve turunç toplanmıştır⁶². 1938 yılında 3.850 narenciye ağacı bulunmaktaydı. Elde edilen ürün miktarı ise, 286 bin âdeti bulmaktaydı. 1939 yılında ise 6.300 narenciye ağacı vardı. Bu ağaçlardan 325 bin adet narenciye mahsulü toplanmıştır. 1940 yılında 6760 narenciye ağacı bulunurken, 311 bin adet mahsul toplanmıştır. 1941 yılında 7.300 narenciye ağacına karşılık, ilçede 311 bin adet narenciye toplanmıştır. 1942 yılında 7.080 narenciye ağacı varken, 433 bin adet narenciye mahsulü toplanmıştır⁶³. 1943 yılında 6.800 ağaç varken, 620 bin adet meyve istihsal edilmiştir. 1944 yılında 11.900 narenciye ağacı varken, 453 bin adet narenciye toplanmıştır. 1945 yılında yine 11.900 adet ağaca karşılık, elde edilen meyve miktarı 470 bin adettir⁶⁴. 1946 yılında 4.800 adet narenciye ağacı varken, üretim miktarı 1 milyon 32 bin âdete çıkmıştır. 1947 yılında narenciye ağacı sayısı bir önceki yıl ile aynı iken üretilen meyve 1 milyon 100 bin âdete yükselmiştir. 1948 yılında 5.700 narenciye ağacı varken, elde edilen mahsul 1 milyon 41 bin adettir. 1949 yılında narenciye ağacı sayısı 8.300 iken, elde edilen ürün miktarı 1 milyon 290 bin adettir. 1950 yılında 25.500 narenciye ağacı varken, elde edilen ürün 1 milyon

⁵⁷ **Muğla**, 14 Aralık 1953.

⁵⁸ **Muğla**, 7 Aralık 1956.

⁵⁹ **Muğla**, 18 Aralık 1959.

⁶⁰ **Devlet Salnamesi, 1927- 1928**, s. 1237.

⁶¹ **Muğla'da Halk**, 31 İkinci Kanun 1935.

⁶² **B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939**, İstanbul, 1942, s.133, 136, 138.

⁶³ **B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942**, Ankara 1944, s.250, 254, 259, 264.

⁶⁴ **B.İ.G.M, Meyve İstatistiği 1941- 1945**, Ankara 1947 s.243, 253, 258.

225 bin adettir⁶⁵. Yukarıda verdiğimiz istatistikî bilgilerden de anlaşılacağı üzere Marmaris'te narenciye tarımı ve elde edilen ürün miktarı sürekli bir artış göstermiştir. Artışı pozitif anlamda etkileyen faktörlerden biri de Ziraat Bankası'nın çiftçiye verdiği kredilerdir⁶⁶.

Marmaris'te belli bir miktarda armut ziraatı de yapılmaktaydı. 1937 yılında 3 bin armut ağacı varken, 90 ton meyve istihsal edilmiştir⁶⁷. 1938 yılında ağaç sayısı 3.500'e yükselmiştir. Elde edilen meyve miktarı 93 ton idi. 1939 yılında ağaç sayısı 3.600'e çıkmış, elde edilen meyve miktarı da 41 ton'a düşmüştür. 1940 yılında ilçede 3.500 armut ağacı bulunmakta iken, elde edilen ürün 85 ton'dur. 1941 yılında ağaç sayısı 3.415'e gerilerken, elde edilen ürün miktarı 85 ton idi. 1942 yılında ağaç sayısı 3.100'e düşerken, mahsul miktarı da 35 ton'a düşmüştür⁶⁸. 1943 yılında Marmaris'teki armut ağacı sayısı 3.000'e düşmüştür, elde edilen ürün ise 36 ton'dur. 1944 yılında armut ağacı sayısı 3.050'ye çıkmış, elde edilen ürün miktarı da 37 ton'a yükselmiştir. 1945 yılında ağaç sayısı bir önceki yıllara aynı kalırken, mahsul 38 ton'a çıkmıştır⁶⁹. 1946 yılında ağaç sayısı 2.500'e gerilerken, elde edilen ürün miktarı 36 ton'dur. 1947 yılında ağaç sayısı bir önceki yıl ile aynı iken, mahsul 35 ton'dur⁷⁰.

Köylünün yetiştirdiği meyvelerden bir diğeri de ayva idi. 1937 yılında Marmaris'te 1000 kadar ayva ağacı bulunmaktaydı. Elde edilen ürün ise 10 ton idi⁷¹. 1950 yılına kadar olan dönemde ayva ağacının sayısı 1.000 ile 1.200 arasında değişmiştir. Elde edilen ürün miktarı ise 6 ton civarında seyretmiştir⁷².

Badem, XIX. yüzyılın sonlarında dahi Marmaris ekonomisinde önemli bir yere sahipti. H. 1313(1895- 1896) yılında Kaza'da üretilen bademlerin 45.000 kıyyesi kaza dışına satılmıştır⁷³. 1926 yılında Kaza'da 8 ton 635 kilo badem istihsal

⁶⁵ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, Ankara 1954,s. 499, 504, 505, 512, 513, 521.

⁶⁶ Muğla, 23 Nisan 1955.

⁶⁷ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, s. 4.

⁶⁸ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942, s. 8.

⁶⁹ B.İ.G.M, Meyve İstatistiği 1941- 1945, s. 8.

⁷⁰ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, s. 40.

⁷¹ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, s. 12.

⁷² B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942, s. 24, B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, s. 72.

⁷³ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 473.

edilmiştir⁷⁴. 1938 yılında Marmaris'te 1.800 badem ağacı vardı ve bu ağaçlardan 10 ton badem istihsal edilmiştir. 1939 yılında ağaç sayısı 2.000'e yükselirken, elde edilen ürün de 70 ton'a çıkmıştır⁷⁵. 1943 yılında ağaç sayısı 3.000'e yükselmiştir. Ağaçlardan elde edilen mahsul ise 70 ton olmuştur. 1944 yılında ağaç sayısı 3.050'ye çıkarken, elde edilen ürün de 75 ton'a ulaşmıştır. 1945 yılında ise ağaç sayısı bir önceki yıl ile aynı iken, mahsul 38 ton olmuştur⁷⁶. 1960 yılında badem ağacı sayısı 40.000'e ulaşmıştır. Bu arada elde edilen bademler İzmir pazarına sevk edilmekteydi⁷⁷.

Cumhuriyetin ilanından önce Marmaris Kazası'na bağlı Datça Nahiyesi'nde muntazam incir tarlaları tesis edilmiştir. Burada yetişen incirler bölgeye özgü idi ve de çok lezzetliydi⁷⁸. 1926 yılında Marmaris'te 247 ton 667 kilo incir istihsal edilmiştir⁷⁹. Bu dönemde Datça'nın da Marmaris'e bağlı bir nahiye odlunu hatırlarsak, üretimin büyük bir kısmının Datça'da gerçekleştiğini de söyleyebiliriz. 1937 yılında Marmaris'te 5.000 incir ağacı bulunmaktaydı. Bu ağaçlardan 320 ton meyve istihsal edilmiştir⁸⁰. 1938 ve 1939 yıllarında ağaç sayısı 5.300 olarak kaydedilmiştir. Elde edilen ürün ise; 1938'de 320 ton iken, 1939'da 300 ton'a düşmüştür. 1940 yılında incir ağacı sayısında büyük bir düşüş yaşanmış ve ağaç sayısı 2.500'e gerilemiştir. Elde edilen ürün miktarı da 60 ton'a inmiştir. 1941 yılında ağaç sayısı 17.500'e çıkmış, fakat üretim miktarında bir önceki yıla göre bir değişiklik olmamıştır. 1942 yılında ise meyve sayısı 15.000 olarak kaydedilmiş, elde edilen mahsul ise 50 ton'a gerilemiştir⁸¹.

Keçi Boynuzu(harnup) da Marmaris'te üretilen ve ilçe ekonomisine önemli katkıda bulunan meyvelerden birisi idi. H. 1313(1895- 1896) yılında Kaza'dan

⁷⁴ Devlet Salnamesi, 1926- 1927, s. 673.

⁷⁵ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, s. 20.

⁷⁶ B.İ.G.M, Meyve İstatistiği 1941- 1945, s 39.

⁷⁷ Muğla, 5 Şubat 1959.

⁷⁸ Mentеше(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 50.

⁷⁹ Devlet Salnamesi, 1926- 1927, s. 673.

⁸⁰ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, s. 63.

⁸¹ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1938- 1942, s. 120.

dışarıya 130.000 kıyve harnup ihraç edilmiştir⁸². Bu dönemde Datça'nın Marmaris'e bağlı olduğunu dikkate alırsak, elde edilen ürünün büyük kısmının Datça'dan istihsal edildiği görülür⁸³. 1926 yılında Kaza'da 64 ton 180 kilo harnup istihsal edilmiştir⁸⁴. 1938 yılında Marmaris'te 2.500 harnup ağacı bulunmakta ve bu ağaçlardan 38 ton meyve istihsal edilmekteydi. 1939 yılında ağaç sayısı bir önceki yıl ile aynı kalırken, üretim miktarı 25 ton'a gerilemiştir⁸⁵. 1949 yılında harnup ağacı sayısı 850'ye gerilerken, elde edilen ürün miktarı da 60 ton'dur. 1950 yılında ağaç sayısı bir önceki yıla göre değişmezken, istihsal edilen ürün miktarı 50 ton'a düşmüştür⁸⁶.

Marmaris'te dut yetiştiriciliği pek gelişmemiştir. 1937, 1938 ve 1939 yıllarında Marmaris'te 400 dut ağacı vardı. Bu ağaçlardan 3 ile 11 ton arasında mahsul alınmıştır⁸⁷. 1948 yılında Kaza'daki dut sayısı 4.600'e çıkmıştır. Elde edilen ürün miktarı ise 8 ton'dur⁸⁸.

Ayrıca Marmaris'te 1940 ile 1950 yılları arasında yıllık aşağı yukarı 3 ton üzüm istihsal edilmiştir⁸⁹.

Marmaris'te 1937 yılında 50 ton, 1938 yılında 20 ve 1940 yılında 15 ton erik istihsal edilmiştir⁹⁰.

⁸² Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313, s. 473.

⁸³ Mentеше(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 53.

⁸⁴ Devlet Salnamesi, 1926- 1927, s. 673.

⁸⁵ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, s. 74.

⁸⁶ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, s. 323.

⁸⁷ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, s. 35.

⁸⁸ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, s. 158.

⁸⁹ B.İ.G.M, Meyve İstatistiği 1941- 1945, s. 237, B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1946- 1952, s. 176.

⁹⁰ B.İ.U.M, Meyve İstatistiği 1937- 1939, s. 51.

(6). *Sebzecilik*

Muğla'nın sahil bölgelerinde dolayısıyla Marmaris'te de sebzecilik belli bir yer tutmaktaydı. Burada üretilen sebzeler iç bölgelere sevk edilerek, satılmaktaydı. Genellikle turfanda sebze, soğan, sarımsak, patates ve fasulye ziraatı yapılmaktaydı⁹¹.

1927 yılında 340 dönüm araziye bakla, 30 dönüm araziye patates, 1.100 dönüm araziye susam ekimi yapılmıştır⁹². 1937 yılında 10 hektar araziye fasulye ekimi yapılmış ve 5 ton mahsul elde edilmiştir. 1938 yılında fasulye ekim alanı 18 hektara, elde edilen ürün de 7 ton'a yükselmiştir. 1939 yılında fasulye ekilen arazi 20 hektar olurken, elde edilen mahsul de 8 ton'a çıkmıştır⁹³.

Patates üretimi yapılan tarla miktarı; 1937 yılında 12, 1937 yılında 60 ve 1939 yılında 57 hektar alanı kaplamaktaydı. Patates tarımı yapılan arazi kısa dönemde çok fazla artarken, üretim miktarı ancak 5 ton'dan 8 ton'a çıkmıştır⁹⁴. 1940 yılında patates tarımı 50 hektar arazide yapılmış ve 7 ton mahsul elde edilmiştir. 1941 yılında patates üretim alanı 15 hektara gerilemiş, elde edilen ürün de 5 ton olmuştur. 1942 yılında 18 hektar araziye patates ekilmiş ve 14 ton patates istihsal edilmiştir⁹⁵.

Soğan üretim alanı 1937 yılından 1942 yılına kadar sırası ile 50, 12, 10, 35, 37 ve 30 hektar'dır. Üretim miktarı ise; sırası ile 300, 3, 5, 40, 35 ve 40 ton olmuştur⁹⁶. İstatistikî bilgiden anlaşılacağı üzere soğan üretim alanı ve üretim miktarında gerileme olmuştur.

⁹¹ **Menteşe(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu)**, s. 17, **B.İ.U.M, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937- 1939**, s.138, 183, 246, 255.

⁹² **Devlet Salnamesi, 1927- 1928**, s. 1237.

⁹³ **B.İ.U.M, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937- 1939**, s.138.

⁹⁴ **B.İ.U.M, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937- 1939**, s.183.

⁹⁵ **B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942**, s. 113.

⁹⁶ **B.İ.U.M, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937- 1939**, s.246, **B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942**, s. 133.

Sarımsak üretimi 1937 ve 1942 yılları arasında 16 ile 25 hektar arasında değişen büyüklükteki arazide gerçekleşmiştir. Elde edilen ürün miktarı ise 4 ton ve üzerinde olmuştur⁹⁷.

Marmaris'te iklimin müsaitliğin de etkisi ile sebze istihali bahar aylarında başlandı. Örneğin; 1953 yılının daha Nisan ayında Marmaris'ten İzmir'e taze bakla ve kabak satılmak üzere sevk edilmiştir⁹⁸.

(7). Tarım Ürünlerine Zarar Veren Haşerelerle Mücadele

Marmaris'te zararlı haşerelerin başında yeşilçekirgeler gelmekteydi. Yeşilçekirgeye daha 1910 yılında tesadüf edilmiştir⁹⁹. 1930 yılında Hisarönü Köyü'nde yeşilçekirge zuhur edince Merkez Ziraat Memurluğu önlem almak üzere Marmaris'e gelmiştir¹⁰⁰. Ziraat memurlarının 15 güne varan çalışmaları sonucu 46 kilo çekirge temizlenmiştir¹⁰¹. Sonuçta Hisarönü Köyü'nde hiç çekirge kalmamıştır¹⁰². İlerleyen yıllarda da çekirgelerin ortadan kaldırılması için tüm vilayet çapında çalışmalar devam etmiştir¹⁰³.

Mahsullere zarar veren tek haşere çekirge değildi. Zaman zaman tarla farelerinin çoğaldıklarını ve tarladaki ürünlere zarar verdiklerini görüyoruz. Farelerin çoğalma nedeni, aşırı miktarda sansar avı yapılması idi. çünkü sansarlar fareleri avlayarak sayılarının belli bir seviyede kalmasını sağlıyordu. İşte aşırı avlanmanın sonucu sansarlar azalınca, Bozburun'daki tarla farelerinin sayısı çok artmış ve

⁹⁷ B.İ.U.M, Tarla Ziraatı Ürünleri İstatistiği, 1937- 1939, s. 255, B.İ.U.M,Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942, s. 146.

⁹⁸ Muğla, 24 Nisan 1953.

⁹⁹ Mentеше(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 18.

¹⁰⁰ Muğla'da Halk, 27 Mart 1930.

¹⁰¹ Muğla'da Halk, 21 Mayıs 1930.

¹⁰² Muğla'da Halk, 24 Haziran 1930.

¹⁰³ Muğla'da Halk, 1 Haziran 1949.

mahsule zarar vermişlerdi. Farelerin yok edilmesi için, tarlalara öldürücü fare hapları bırakılmıştır¹⁰⁴.

(8). Tarım Alanlarını Sulama Proje ve Girişimlerine Örnekler

Marmaris Ovası'nı sulayan Değirmen Suyu'nun yetersiz gelmesi üzerine 1952 yılında Filtre Suyu adı altında yeni bir sulama projesi ihale edilmiştir¹⁰⁵. Sulama için gönderilecek ödeneğe temel teşkil etmek amacı ile ilçe tarım ve bayındırlık elemanları tarafından sulanacak arazinin krokisi ve yetiştirilecek mahsulün çeşit ve sahası tespit edilmiştir¹⁰⁶. 1953 yılında başlayan inşaat 1955 yılında bitmiştir ve 70 bin liraya mal olmuştur¹⁰⁷.

1957 yılında Marmaris Ovası'nın 1500 dekarlık kısmını değirmen Suyu, 500 dekarlık kısmını da Filtre suyu sulamakta idi. Değirmen Suyu'nun saniyede 75 litrelik debisi, önündeki araziye sulamaya yetmemekteydi. Filtre Suyu'nun saniyede 50 litrelik debisi ise, önünde yer alan 500 dekarlık araziye fazla gelmekteydi. Diğer yandan Marmaris Ovası'nda yer alan bazı turfanda sebze ve narenciye bahçeleri hiç sulanmamaktaydı. Ovayı sulayan bu iki su birleştirildiği takdirde 2500 dekarlık bir arazinin sulanması sağlanabilecekti. Yukarıda aktardığımız nedenlerden dolayı, bu iki suyun birleştirilmesi yönünde bir proje hazırlanmış ve Ziraat Vekâleti'nin Küçük Su Projesi kapsamında proje onaylanmıştır. Vekâlet inşaatın yapımı için 18.818 lira ödenek göndermiştir¹⁰⁸. Yukarıda aktardığımız proje kapsamında 20.208 lira sarf ile 2.770 metre uzunluğunda galeri, 325 metre uzunluğunda harçlı pere kanal inşaatı yapılmıştır. 1959 yılında da 21.023 lira sarf ile 270 metre uzunluğunda harçlı sifon inşaatı ikmal edilmiştir¹⁰⁹.

¹⁰⁴ **Muğla'da Halk**, 1 Kanun-i Evvel 1930.

¹⁰⁵ **Muğla**, 3 Temmuz 1952.

¹⁰⁶ **Muğla**, 25 Ağustos 1952.

¹⁰⁷ **Muğla**, 12 Ekim 1957.

¹⁰⁸ **Muğla**, 14 Mart 1957.

¹⁰⁹ **Muğla**, 3 Kasım 1959.

1959 yılında Beldibi ve Ova köylerinde her biri 1500 dekar araziyi sulama kapasiteli sulama sistemi mevcuttu. Mevcut sisteme birer pere sulama kanalı eklenmiştir¹¹⁰.

b. Hayvancılık

(1). Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık

Muğla, dağlık bir coğrafyaya sahip olduğu için Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarımdan sonra hayvancılık ikinci önemli geçim kaynağı durumunda idi¹¹¹. Marmaris için de aynı durum söz konusudur. 1927 yılında Marmaris'te beslenen en önemli hayvan türleri ve bunların sayıları şöyle idi: at, 492; merkep, 1169; katır, 6; deve, 83; sığır, 4264; koyun, 4459; keçi; 20.786¹¹².

1930 yılında kazada 3984 koyun, 20.542 keçi, 101 deve, 3.524 sığır, 388 at, 748 eşek ve 22 katır mevcuttu¹¹³. 1965 yılında Marmaris'te 10.500 koyun, 27.600 kıl keçisi, 7.803 sığır, 346 at, 12 katır, 1917 merkep, 63 deve bulunmakta idi¹¹⁴. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan sahipleri ellerindeki hayvan sayısına göre, devlete belirli miktarda vergi ödemekle yükümlüydüler. Hayvan başına alınan vergilerde 1942 yılında yükselme yaşanmıştır. Artıştan sonra koyun başına, 8; at başına 125; eşek başına, 25; sığır başına, 45 kuruş vergi alınmıştır¹¹⁵.

1940 yılında Marmaris'te; 311 sığır, 165 dana, 2 koyun, 721 kuzu, 684 kıl keçisi, 1405 oğlak kesilmiştir¹¹⁶.

Cumhuriyetin ilk yıllarında hayvan ürünleri önemli bir besin kaynağı olmasının yanında önemli bir ihracat malzemesiydi. Marmaris'ten Adalar'a satılacak

¹¹⁰ Muğla, 5 Şubat 1959.

¹¹¹ Bayram Akça, *Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923- 1960)*, s. 171.

¹¹² *Devlet Salnamesi, 1927- 1928*, s. 1233.

¹¹³ *Muğla'da Halk*, 16 Mayıs 1930.

¹¹⁴ *1967 Muğla İl Yıllığı*, Ankara, 1968, s. 467.

¹¹⁵ *Muğla'da Halk*, 6 Haziran 1942.

¹¹⁶ *Muğla'da Halk*, 2 Şubat 1940.

hayvanlar 1930 yılından önce Köyceğiz İskelesi vasıtası ile satılmaktaydı. Fakat uzun süren yol hayvanları zayıflatmakta, hatta zaman zaman telef olmalarına neden olmaktaydı. 1930 yılında Marmaris İskelesi'nden, Adalar'a hayvan ihracatı yapılmasına izin verilmiştir¹¹⁷. Öyle anlaşılıyor ki; verilen izin hemen uygulamaya konmamıştır. Çünkü Marmaris'ten Kasap Ahmet Efendi elindeki hayvanları Marmaris İskelesi vasıtası ile ihraç edebilmek için Bodrum Rüsumat Müdüriyeti'ne başvurmuş, fakat olumlu yanıt alamamıştır. Ardından Ahmet Efendi'nin mağduriyeti gazetelere yansımıştır¹¹⁸. Marmaris İskelesi'nden hayvan ihracatı konusundaki gelişmeler İktisat Vekâleti'ne kadar ulaşmış olacak ki; kısa zaman sonra Bodrum Gümrük Memurluğu'na Marmaris'ten hayvan ihracatı yapılacağı emri gelmiştir¹¹⁹.

Marmaris'ten hayvan ihracatına izin verilmesi ile Marmarisliler daha kolay bir şekilde hayvanlarını dışarıya satabildiler. Marmaris'ten Rodos'a Kasım 1934'te 16 sığır, 30 keçi ihraç edilmiştir¹²⁰. Aralık 1935 tarihinde Marmaris İskelesi'nden Rodos'a 33 sığır ihraç edilmiştir¹²¹. Ağustos 1938'de Adalar'a, Marmaris'ten 6 öküz, 21 inek, 3 dana, 3 koyun, 115 keçi, 32 kuzu, 80 kümes hayvanı ihraç edilmiştir. Yine aynı tarihte Bozburun İskelesi'nden Adalar'a 12 öküz, 14 inek, 53 koyun, 131 keçi, 26 kuzu, 14 oğlak ve 36 kümes hayvanı ihraç edilmiştir¹²².

Osmanlı'nın son dönemlerinde Muğla'da hayvan hastalıklarına karşı mücadele yapacak bir tek veteriner dahi yoktu. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte hayvan hastalıkları ile etkin bir mücadele başlatılmıştır¹²³. Ayrıca verimi arttırmak için hayvan ırklarının ıslahı konusunda çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; tarım Bakanlığı'nca Muğla'ya 15 damızlık boğa gönderilmiş ve bu boğalardan bir kısmı da Marmaris'e ulaştırılmıştır¹²⁴.

¹¹⁷ **Muğla'da Halk**, 30 Mayıs 1930.

¹¹⁸ **Muğla'da Halk**, 30 Mayıs 1930.

¹¹⁹ **Muğla'da Halk**, 3 Haziran 1930.

¹²⁰ **Muğla'da Halk**, 14 Birinci Kanun 1935.

¹²¹ **Muğla'da Halk**, 26 İkinci Teşrin 1935.

¹²² **Muğla'da Halk**, 8 Ağustos 1938.

¹²³ Akça, **a.g.e.**, s. 172.

¹²⁴ **Muğla**, 4 Ekim 1952.

(2). *Tavukçuluk*

Cumhuriyetin ilk yıllarında Muğla ve çevresinde tavuk, günlük taze beyaz et ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamakta idi. Diğer hayvan türlerinde olduğu gibi tavuklarda verimliliğinin arttırılması için ıslah çalışmasına gidilmiştir. Islah çalışmalarının yürütülmesi ve fenni tavukçuluğun geliştirilmesi için Muğla'da bir "Tavukçuluk Enstitüsü" tesis edilmiştir¹²⁵. 1937 yılında ise; kümes hayvanlarının ıslahı için Muğla Merkez'de bir "Tavuk Islah İstasyonu" kurulmuştur¹²⁶. Muğla Merkez'de yapılan ıslah çalışmaları, Marmaris'te de tatbik edilmiş olmalıdır. 1967 yılında Marmaris'te 23.000 tavuk bulunurken, tavuklardan 2 milyon 400 bin adet yumurta istihsal edilmiştir¹²⁷.

(3). *Arıcılık*

Marmaris, coğrafi konum, iklim ve flora yönünden arıcılığa oldukça elverişli idi. Marmaris'te H. 1311(M. 1893- 1894) yılında 15.000 kıyye bal ve 8.300 kıyye bal mumu ihraç edilmiştir¹²⁸. H. 1313(1895- 18969 yılında ise; 31.000 kıyye bal ve 19.000 kıyye bal mumu ihraç edilmiştir¹²⁹. 1927 yılında Marmaris'te 27.000 adet arı kovanı bulunmaktaydı. Bu kovanlardan 80 ton bal istihsal edilmiştir¹³⁰.

Fakat arıcılık genellikle kara kovan vasıtası ile yapıldığından verim çok düşük olmaktaydı. 1942 yılında Muğla'da kara kovan başına alınan bal miktarı 6,9 kilo iken fenni kovan başına alınan bal miktarı 28 kilo idi¹³¹. Kara kovandan fenni

¹²⁵ Akça, **a.g.e.**, s. 173.

¹²⁶ Akça, **a.g.e.**, s. 173.

¹²⁷ **1967 Muğla İl Yıllığı**, s. 465.

¹²⁸ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311**, s. 394.

¹²⁹ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313**, s. 473.

¹³⁰ **Devlet Salnamesi, 1927- 1928**, s. 1237.

¹³¹ F. S. Bodenhermer, **Türkiye'de Bal Arısı ve Arıcılık**, İstanbul, 1942, s. 17.

kovana geçilmesi yönünde yerel gazeteler de, makaleler yayınlarak halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır¹³².

Devlet ise; yeni teşekküller oluşturarak arıcılığın gelişmesinde aktif bir rol almıştır. Bu çerçevede 1950’de “*Türkiye Arıcılık Enstitüsü*” tesis edilmiştir. Enstitü arıcılıkla alakalı biyolojik ve diğer alanlarda araştırma yapıp, üreticiye yol gösterici bir kılavuz olacaktı¹³³. Muğla’da da 1952 yılında Tarım Fidanlığı kaldırılarak, yerine “*Arıcılık, Tavukçuluk ve İpekböcekçiliği Enstitüsü*” açılmıştır. Bu enstitü bünyesinde fenni kovanların üretilmesine başlanmıştır¹³⁴. 1952 yılında Muğla’da bir de arıcılık kursu açılmış, kursu tamamlayan 56 kişiye arıcılık belgesi verilmiştir¹³⁵.

1938 yılında Marmaris İskelesi’nden 18.960 kilo bal mumu ve 16.423 kilo bal ihraç edilmiştir. Posta vapurlarına satılanlar da göz önüne alınırsa 750 kilo daha bal ihraç edildiğini söyleyebiliriz¹³⁶. 1940 yılında ise; üretimin iyi olacağı yönünde beklentiler mevcuttu. Tahmini olarak 1501 ton bal ve 15 ton bal mumu istihsal edilmesi beklenmekteydi¹³⁷. 1959 yılında ise; 15.000 arı kovanından 120 ton civarında bal alınmıştır¹³⁸. 1966 yılında Marmaris’te 18.000 kütük kovan ve 300 fenni kovan bulunmaktaydı. Bu kovanlardan 134 ton bal ve 8,5 ton bal mumu istihsal edilmiştir. 1966 yılında Marmaris’e bağlı bütün köylerde arıcılık yapılmaktaydı¹³⁹.

Bal mumu bal kadar olmasa da önemli bir ihraç kalemi durumundaydı. 1953 ile 1954 yılları arasında bal mumu fiyatları 340 ile 440 kuruş arasında değişmiştir. Bal mumu fiyatlarındaki yukarıya doğru hareketlenmeleri fırsat bilen bazı cambazlar, bal mumunun içine karışım ekleyerek piyasaya sahte ürün sürmüşlerdir. Fakat ihraç

¹³² **Muğla’da Halk**, 6 Ağustos 1938.

¹³³ **Muğla’da Halk**, 18 Kasım 1950.

¹³⁴ **Muğla**, 31 Mayıs 1952.

¹³⁵ **Muğla**, 18 Temmuz 1952.

¹³⁶ **Muğla’da Halk**, 26 Mart 1938.

¹³⁷ **Muğla’da Halk**, 19 Birinci Teşrin 1940.

¹³⁸ **Muğla**, 5 Şubat 1959.

¹³⁹ **1967 Muğla İl Yıllığı**, s. 466.

edilen ürünlerden şikâyet gelince, ürünlerin dışarıya çıkmadan kontrolden geçirilmesine başlanmak zorunda kalınmıştır¹⁴⁰.

(4) İpekböcekçiliği

Muğla'da İpekböcekçiliği 1930 yıllarından itibaren teşvik edilmeye, dolayısıyla da gelişmeye başlamıştır. Böcek besleme genellikle fakir halk tarafından yapılan bir meslekti¹⁴¹. Yerel gazeteler sayılarında, sosyal sorumluluğun gereği olarak böceklerin bakımı konusunda bilgiler vermiştir¹⁴². 1930 yılında ipekböceklerine “*karataban hastalığı*” sirayet etmiştir. Böceklerinin tamamı hastalıktan ölen bazı köylüler, dut ağaçlarını kesip yerlerine bağcılık yapmaya girişmişlerdir¹⁴³.

1940 yılında Denizli İpekböcekçiliği İstasyon Müdürlüğü'nden Muğla Ziraat Müdürlüğü'ne Muğla'da bir kurs açacakları konusunda bilgi gelmiştir. Kısa bir süre sonra 10 Nisan 1940 tarihinde kurs 17 öğrencinin katılımı ile başlamıştır. A. Tunç'un ders verdiği kursta, ipekböceği tohumu, tohumun açılması, fenni tarzda böcek besleme, böcek hastalıkları ve dut yetiştirme konularında dersler tedris edilmiştir¹⁴⁴. 1943 yılında böcekçiliği teşvik amacı ile Denizli İpekböcekçiliği İstasyonu'ndan Muğla'ya gönderilen 170 kotu ipekböceği tohumundan 20 kutusu Marmaris'e gönderilmiş ve burada köylüye parasız olarak dağıtılmıştır. Bu gelen tohumlardan ayrı 600 kutu tohum da tüccarlar vasıtası ile Muğla piyasasına sürülmüştür¹⁴⁵.

¹⁴⁰ **Muğla**, 4 Mart 1953, 4 Ocak 1954.

¹⁴¹ **Muğla'da Halk**, 23 Mart 1940.

¹⁴² **Muğla'da Halk**, 23 Nisan 1930, 27 Nisan 1930, 20 Nisan 1940, 19 Temmuz 1941.

¹⁴³ **Muğla'da Halk**, 20 Haziran 1930.

¹⁴⁴ **Muğla'da Halk**, 23 Mart 1940, 13 Nisan 1940.

¹⁴⁵ **Muğla'da Halk**, 10 Nisan 1943.

1944 yılında Marmaris'in 7 köyünde böcekçilik yapan 215 aile mevcuttu. 1944 yılında 52 kutu açılmış ve 1.750 kilo yaş koza istihsal edilmiştir. Elde edilen ürünün değeri ise; 5.250 liradır¹⁴⁶.

Bursa İpekböcekçiliği Enstitüsü her yıl gerekli miktarda tohumu Muğla'ya göndermekteydi. 1955 yılında böcekler için Ziraat Vekâleti Çorum Devlet Fidanlığı'ndan 5.000 adet yaprak dut fidanı temin edilerek, böcekçilere dağıtılmıştır¹⁴⁷. 1956 yılında Bursa Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, bir mütehasısını Muğla'daki ipekböcekçiliğinin durumu hakkında inceleme yapması için Muğla'ya göndermiştir. Mütehasısın incelemeleri, Muğla'da böcekçiliğin yanlış uygulamalar neticesinde çok geri kaldığını ortaya koymuştur¹⁴⁸.

Olumsuz rapordan sonra teknik ziraat müdürlüğü aktif bir şekilde faaliyete geçmiştir. 1957 yılında 1756 kutu tohum böcekçilere dağıtılmış, ayrıca böceklerin beslenme ihtiyacı için de 36.000 dut fidanı da çiftliklerden temin edilerek halka dağıtılmıştır. 1957 yılında Bursa Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, yetişen kozaları Muğla'da bir şube kurarak böcekçilerden satın alma yoluna gitmiştir¹⁴⁹.

Marmaris'te 1966 yılında 4 köyde 75 evde böcekçilik yapılmaktaydı. 1966 yılında 15 kutu açılmış ve 450 kilo yaş koza üretilmiştir. 1966 yılında Marmaris'te böcekleri beslemek üzere dikilmiş 2.200 dut ağacı vardı. İstatistikî bilgiden de anlaşılacağı gibi 1944 yılına nazaran 1966 yılında böcek besleme ve dolayısıyla da elde edilen üründe büyük bir azalma yaşanmıştır¹⁵⁰.

¹⁴⁶ B.İ.G.M, *Tavukçuluk, Arıcılık, İpekböcekçiliği İstatistikleri, 1935- 43*, Ankara, 1945, s. 24.

¹⁴⁷ *Muğla*, 7 Mart 1955.

¹⁴⁸ *Muğla*, 24 Eylül 1956.

¹⁴⁹ *Muğla*, 5 Haziran 1957.

¹⁵⁰ *1967 Muğla İl Yılığ*, s. 466.

B. DENİZCİLİK

1. Balıkçılık

Cumhuriyet Dönemi'nde Marmaris'te balıkçılık iptidai şartlarda yapılmakta ve bir geçim meşgalesi olmaktan ileri gidememekteydi. Soğuk hava depoları olmadığından tutulan balıkların hemen tüketilmesi veya satılması gerekmekteydi. Hal böyle olunca 1965 yıllarında Marmaris'te balığın kilosu 7 lirayı geçmemekte idi. Marmaris Körfezi'nin kenarına serpilmiş olan adacıkların kıyı şeritlerinde trança, lâhos, levrek, barbun ve mercan avlanmaktaydı. Yaz aylarında şehre gelen turistler de balık avlama turlarına çıkartılırlardı¹⁵¹.

Gayet yetersiz imkânlarla balık avlayan Marmarisli balıkçılar, bazen tehlikelerle de yüz yüze kalıyorlardı. 1953 yılında Doğan ve Nihat isimlerinde iki genç liman açıklarında balık avlamakta iken, 100- 120 kilo ağırlığında bir köpekbالیğının saldırısına uğramışlardır. Gençler, balığı ancak bıçak ve kürek darbeleri ile etkisiz hale getirebilmişlerdir. Sahile toplanan kalabalık ise olay anına şahit olmuşlardır. Gençlerden biri çenesinden hafif şekilde yaralanmıştır¹⁵². Yine aynı yıl içinde Kemeraltı Mahallesi'nde oturan Balıkçı Nihat Tokalaç, Osmaniye açıklarında dinamit vasıtası ile balık avlarken, kullandığı son dinamit elinde patlamış ve sağ el parmaklarında ağır surette yaralanmıştır. Yaralı hemen Muğla Memleket Hastanesi'ne sevk edilmiştir¹⁵³.

Hükümet, Marshal Yardımı ile ülkeye giren kaynağın bir kısmını balıkçılık ve süngerciğin gelişmesi için kullanma kararı almıştır. Bu kararın uygulanma safhasında denizcilikle uğraşan bölgelere mütehassıslar gönderilmiş ve balıkçılara kredi imkânları sağlanmıştır¹⁵⁴. 1956 yılında Et ve Balık Kurumu tarafından Muğla'ya 9 adet Deutz marka motor gönderilmiştir. Bu motorlardan ilk önce 3 tanesi Marmaris'e gönderilecekken, sonradan 4 tanesi gönderilmiştir. Motorlardan ikisi 60, biri 50 ve diğeri de 30 beygir güce sahipti. 30 beygirlik motor Sadık Işık'a, 50 beygirlik Şevket

¹⁵¹ 1967 Muğla İl Yıllığı, s. 140, İlk adım, 25 Haziran 1965.

¹⁵² Muğla, 30 Ocak 1953.

¹⁵³ Muğla, 1 Eylül 1953.

¹⁵⁴ Muğla, 27 Mayıs 1952.

Onay'a, 60 beygirlik iki motor da Mustafa Subaşı ve Hayriye Sakı'ya verilmiştir. Ziraat Bankası'nın 4 yıl geri ödemeli kredisi karşılında dağıtılan bu motorlarla balıkçılık ve süngerciliğin daha modern bir şekilde sürdürülmesi amaçlanmıştır, fakat dağıtılan motorlar ihtiyaçları karşılayacak sayıda değildi¹⁵⁵.

Marmaris balıkçıları 1951 yılında 2,5 kilo barbun, 600 kilo çupra, 400 kilo levrek, 500 kilo ispire, 800 kilo izmarit, 750 kilo karagöz, 500 kilo sarpa ve genel toplamda 11.900 kilo balık istihsal etmişlerdir¹⁵⁶. Muğla Vilayeti'nin tüm sahillerinde 1953 yılında 233.230 kilo kefal, 2.700 kilo mercan, 2.730 kilo çupra, 18.900 kilo karagöz, 325 kilo barbun, 775 kilo istavrit, 725 kilo lopa, 250 kilo kolyoz, 750 kilo malaç, 1.250 kilo hanos, 1.110 kilo palamut, 270 kilo sokan, 120 kilo mırmıra, 350 kilo sarakoz, 650 kilo fangri, 20.000 lehos, 180 kilo sariağz, 250 kilo trança, 1.050 kilo sarpa, 14.000 kilo akya, 9.900 kilo lüfer, 600 kilo hırhır, 7.350 kilo ısparya, 2.240 kilo levrek, 2.000 kilo istavrit ve 26.000 kilo isimleri belli olmayan muhtelif türde balık istihsal edilmiştir¹⁵⁷.

2. Süngercilik

Muğla sahillerinde Eski Yunan Devri'nden itibaren süngercilik yapıla gelmiştir. Anadolu'nun Türkleştiği tarihten 1920 yıllarına dek süngercilik, Marmaris ile küllük arasındaki sahilde oturan Rumlar ve Adalar'da oturan Rumlar tarafından yapılmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde tüm dünyada çok makbul bir ürün olan Türkiye Süngerleri'nin piyasası Sömbeki ve Kalimnos adalarında belirlenirdi. Süngerler adı geçen adalarda oturan tüccarlar vasıtası ile Avrupa pazarına aktarılırdı. Süngerlerin birinci kalite olanları Avrupa pazarına sevk edilirken, ikinci kalite olanları da İstanbul pazarına gönderilirdi. Balkan savaşlarını takip eden savaş yıllarında Güneybatı Anadolu sahilindeki Rumlar, yurtlarını bırakıp gitmeye başladılar. Savaşlar sona erdiğinde artık Rumlar Osmanlı tebaası olmaktan çıkmışlardı. Dolayısıyla da Osmanlı dönemindeki geniş sünger sahalarından yoksun

¹⁵⁵ Muğla, 22 Aralık 1956, 7 Ocak 1957.

¹⁵⁶ Muğla, 14 Temmuz 1952.

¹⁵⁷ Muğla, 21 Ağustos 1954.

hale geldiler. Kalimnos ve Sömbeki limanları ise süngerciliğin bitmesi nedeniyle boş birer liman halini aldılar. İstanköy ve Rodos Rumları hariç diğer ada Rumlarının yegâne geçim kaynağı süngercilikti. Önceden kolay bir şekilde yürüttükleri süngerciliği 1930 yıllarında kuzey Afrika sahillerinde zor şartlar altında devam ettirdiler. Zira başka yapacak işleri yoktu¹⁵⁸.

Rumların Anadolu'dan ayrılması ile süngerciliği devam ettirecek bir zümre yoktu. Çünkü tüm diğer sanat alanlarında olduğu gibi süngercilikte de Rum hegemonyası mevcuttu. Türkler süngerciliğe 1928- 1929 yıllarında iptidai şartlarda başlamışlardır. Başlangıçta bu işi yapanların sayısı 10'u geçmemekte idi. Süngercilikte ilk patlama Bodrum'da yaşanmıştır. Mübadele ile denizcilikle uğraşan ve tekneleri olan büyük bir Türk kitlesi Bodrum'a yerleştirilmiştir. O dönemde Bodrum karayolu bağlantısından yoksun tecrit edilmiş bir şehir konumunda idi. Buradaki fakir halk, çareyi süngercilik yapmakta bulmuş ve süngercilikten kazandıkları paralar ile zenginleşmişlerdir. 1930 yılında Bodrum'da 60 kangava ve 15 zıpkıncı vardı. Marmaris de Bodrum gibi ulaşım olanakları olmayan bir şehir durumundaydı. İktisadi durumu da kötü olan Marmaris için süngercilik adeta bir fırsattı. Fakat süngercilik daha ilk yıllarında sekteye uğramıştır. 1930 yılında çıkarılan bir nizamname ile kangava ile sünger avlamak yasaklanmıştır. Bu olumsuz durum üzerine Bodrum'dan 72 kangava kayığı kaptanı ve 216 mürettebat, dilekçe kaleme alarak yetkililerden bu durumun düzeltilmesini istemişlerdir¹⁵⁹.

Sünger tarlalarına ve balık yuvalarına zarar verdiği için kangava ile sünger avcılığının yasaklanması, bu işle uğraşan halkı maddi sıkıntı içine düşürmüştür¹⁶⁰.

Marmarisliler süngerciliğin yeniden ihyası için şehre iki tane yeni motor getirmişlerdir. Fakat süngercilik konusunda tecrübesi olmayan Marmarislilerin bir kılavuza ihtiyaçları vardır. Bir süre bir kılavuz bulunmaya çalışılmış, ama başarılı olunamamıştır. Sünger tarlalarının yerlerini Rumlar bilmekteydi. Marmarislilerin, Adalar'dan bir Rum kılavuz getirme girişimleri hükümetçe olumlu karşılanmamıştır. Marmarislilerin girişimleri sürerken süngercilik Bodrum'da çoktan gözle görülür

¹⁵⁸ **Muğla'da Halk**, 31 Kanun-i Evvel 1930.

¹⁵⁹ **Muğla'da Halk**, 31 Kanun-i Evvel 1930, 23 Mayıs 1930.

¹⁶⁰ **Muğla'da Halk**, 11 Kanun-i Sani 1931, 17 Mart 1931.

iktisadi kalkınmayı sağlamıştı¹⁶¹. Gelen talepler üzerine devlet daha önce yasakladığı sünger avını tekrar serbest bırakmıştır¹⁶².

1930 yılında Marmaris'te sadece iki tane büyük sünger kayığı vardı ve faaliyet yok denecek kadar azdı. 1934 yılına gelindiğinde Marmaris'ten 4 makine ve 20 kadar kangava sünger avına çıkmıştı. 1934 yılında sünger avında bir kişi hayatını kaybederken bir kişi de ağır yaralanmıştır. Bodrum ve Marmaris'in 1934 yılı toplam sünger istihsalı tahmini olarak 6 ton civarı gerçekleşmiştir¹⁶³.

1934- 1935 yıllarında Marmaris'te süngercilikle uğraşanların sayısı ve süngerciliğin şehrin ekonomisindeki payı da yükselmiştir. 1934 yılında kış çalışması ile beraber sünger istihsalinden şehir 60.000 lira kazanmıştır. 1935 yılında Marmaris'te 7 tane sünger makinesi bulunmakta idi¹⁶⁴.

Süngercilikteki gelişmeye paralel olarak 1936 yılında Sümerbank ve İş Bankası'nın ortak sermayeleri ile Süngercilik Şirketi tesis edilmiştir. Müstahsilin elindeki süngerler Süngercilik Şirketi tarafından satın alınmaya başlanmıştır. 1937 yılında Marmaris'te 11 ton sünger istihsal edilmiş ve süngerin tamamı şirket tarafından 10 lira'dan satın alınmıştır. 1937 yılında süngercilikten Marmaris, 120.000 lira gelir sağlamıştır¹⁶⁵.

1939 yılında Marmaris'teki makine sayısı 18'e kangava sayısı da 40'a yükselmiştir. Makineler vasıtası ile 18 ton ve diğer vasıtalarla 2 ton sünger istihsal edilmiştir¹⁶⁶. Süngercilik Marmaris'e para dolayısıyla da refah getirmiştir¹⁶⁷.

Bir şubesi de Marmaris'te bulunan Süngercilik Şirketi, süngercilerden süngerlerini alarak müstahsili aynı zamanda Kalimnoslu tüccarlarının esaretinden de kurtarıyordu¹⁶⁸.

¹⁶¹ **Muğla'da Halk**, 25 Mayıs 1930.

¹⁶² **Muğla'da Halk**, 22 Ağustos 1930.

¹⁶³ **Muğla'da Halk**, 22 Ağustos 1930, 30 Ağustos 1934.

¹⁶⁴ **Muğla'da Halk**, 24 İkinci Kanun 1935.

¹⁶⁵ **Muğla'da Halk**, 2 Birinci teşrin 1937, **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 490. 01. 1766. 1164. 1.

¹⁶⁶ **Muğla'da Halk**, 14 Birinci Teşrin 1939.

¹⁶⁷ **Muğla'da Halk**, 2. İkinci Teşrin 1939.

1940 yılında Marmaris'te 25.000 liralık sünger satılmıştır. Süngerler, İngiliz Enternasyonal Şirketi ile İtalyan Adaları'ndan bir firma tarafından 9 ile 12 lira arasında değişen fiyatlarla satın alınmıştır¹⁶⁹.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında süngercilik mazot ve gazyağı fiyatlarının yükselmesi ve Çanakkale'den Hatay'a kadar uzanan sünger tarlalarının bereketini yitirmesi sonucu verimliliğini yitirse de devam etmiştir¹⁷⁰.

1940 yılında hükümetin aldığı dış ticaret tedbirleri ve sünger piyasasında alıcıların iyi para vermeleri nedeniyle süngercilik faaliyetleri savaş ortamına rağmen sekteye uğramadan devam etmiştir. 1940 yılında yalnız Marmaris'ten 14 sünger makinesi, 30- 35 kangava ile müstahsil işe çıkmıştır¹⁷¹. Sonbaharda süngerden dönen müstahsil, 10 ton sünger istihsal etmiştir. Elde edilen süngerler tahmini olarak 300.000 lira tutmuştur. Elde edilen süngerleri toplayan Süngercilik şirketi de günden güne daha da durumunu iyileştirmiştir¹⁷². Fakat Süngercilik Şirketi 1942 yılında tasfiye edilmiştir¹⁷³.

Süngercilik Şirketi'nin tasfiyesinden sonra müstahsiller de ellerindeki mahsulü satamama problemleri yaşamaya başlamışlardır. Süngercilerin bu durumu 1948 yılında CHP İl İdare Toplantısı'nda gündeme gelmiştir. CHP İl İdare Kurulu Başkanı, süngercilerin durumunu CHP Genel Sekreterliği'ne yazmış ve bir çare bulunmasını temenni etmiştir¹⁷⁴.

Devlet tarafından himaye görmeyen ve kontrole tabi tutulmayan süngercilik 1949 yılında gerilemekteydi. 1949 yılında Türkiye'den 30- 35 kuruşa alınan bir sünger, Avrupa'da işlendikten sonra 1.000 kuruşa kadar satılabilmekteydi.

¹⁶⁸ **Muğla'da Halk**, 2. İkinci Teşrin 1939.

¹⁶⁹ **Muğla'da Halk**, 30 Mart 1940.

¹⁷⁰ **Muğla'da Halk**, 30 Mart 1940, 6 Nisan 1940.

¹⁷¹ **Muğla'da Halk**, 27 Nisan 1940.

¹⁷² **Muğla'da Halk**, 19 Birinci Teşrin 1940.

¹⁷³ Harun Yılmaz, Ekrem Buhan, **Doğu Anadolu Bölgesi III. Su Ürünleri Sempozyumu**, "Bodrum'da Süngerciliğin Geçmişi ve Güncel Durumu", 10- 12 Haziran 1998, Erzurum, s. 630, 631.

¹⁷⁴ **Muğla'da Halk**, 1 Mayıs 1948.

Dolayısıyla da Türk müstahsili süngerleri avlarken ve piyasaya sürerken süngerin değerinin bilincinde davranmak durundaydı¹⁷⁵.

Bodrum ve Marmaris sünger müstahsilleri, Türkiye sahillerindeki sünger tarlalarının zamanla azalması dolayısıyla Kuzey Afrika sularında sünger avlamak istemişlerdir. Süngercilerin bu isteği CHP İl İdare Kurulu vasıtası ile CHP Genel Sekreterliğine bildirilmiştir. TC Dış işleri bakanlığı devreye girerek süngercilerin Kuzey Afrika, Tarblusgarb, Bingazi ve Barka sahillerinde avlanabilmeleri için TC Londra Büyük Elçiliği'mize bu konuda yazı yazmıştır. Elçilik İngiliz makamları nezdinde girişimlerde bulunulduğunu ve cevap alınır alınmaz Dış İşleri'ne yazılacağını bildirmiştir¹⁷⁶. Süngercilerin bu isteğinin Gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda bir bilgiye ulaşamadık.

1951 yılında 600 kilo melat(iyi cins sünger) ve 6 ton kaba sünger olmak üzere 6 ton 600 kilo sünger istihsal edilmiştir¹⁷⁷. 1952 yılında Marshal Yardımları'ndan istifade ile süngerciliği canlandırma girişimi olmuştur¹⁷⁸.

1950 yıllarının başlarında bölge süngercileri tarafından "Bodrum Sünger İstihsal ve Satış Kooperatifi" kurulmuştur. Marmaris, Bozburun ve Bodrum süngercilerinin ve Muğla mebuslarımızın girişimi ile devletten 100.000 lira yardım sağlanmıştır¹⁷⁹.

Süngerciler ava çıktıklarında türlü kazalara uğrayabilmekteydiler. İşte 1953 yılında Bozburun açıklarında sünger avlamak için denize atlayan Dalgıç Duran Demirelli, hava hortumunun teknenin motor pervanesine takılması sonucu denizin dibinde havasız kalarak vefat etmiştir¹⁸⁰.

Süngercilerin ve Muğla mebuslarının, Bodrum Sünger İstihsal ve Satış Kooperatifi için hükümete kredi başvuruları ile Ziraat Bankası'ndan 50.000 liralık bir

¹⁷⁵ **Muğla'da Halk**, 30 Nisan 1949.

¹⁷⁶ **Muğla'da Halk**, 8 Mart 1950.

¹⁷⁷ **Muğla**, 14 Temmuz 1952.

¹⁷⁸ **Muğla**, 27 Mayıs 1952.

¹⁷⁹ **Muğla**, 20 Mart 1953.

¹⁸⁰ **Muğla**, 10 Nisan 1953.

yardım sağlanmıştır. Yardımla beraber fiilen faaliyete geçen kooperatif işe çıkamayan birkaç süngerciye kredi vererek, tekrar işe çıkmalarını sağlamıştır¹⁸¹. 1953 yılında Marmaris ve Bozburun süngercilerinin istihalleri bir önceki yıla göre daha iyi olmuş ve daha sünger mevsiminin başlarında iyi fiyata sünger alma teklifleri gelince, süngercilerin yüzleri gülmüştü¹⁸².

Bölge süngercilerinin sorunları hiç bitmemiş olacak ki; sürekli değişik sebeplerden doğrudan veya dolaylı yollardan hükümetten yardım istemişlerdir. 1953 yılında Bodrum Sünger İstihsal ve Satış Kooperatifi, Başkan Yusuf Görgünlü'yü Ankara'ya bölge süngercilerinin kullandıkları ve yurt dışından gelen avcılık malzemesinin gümrükten muaf tutulması ve çiftçiye sağlanan kredili mazotun kendilerine de sağlanması gibi isteklerini hükümete iletmek üzere göndermişlerdir¹⁸³.

Gelen yardımlara rağmen Bodrum Sünger İstihsal ve Satış Kooperatifi 1953 yılının sonlarında finansman sıkıntı ile karşı karşıya kalmıştır. Daha önce gelen 50.000 liralık kredi ise; ancak iki üç ortağın işe çıkmasını sağlayabilmişti¹⁸⁴. 1953 yılında ticaret rejiminin değişmesinden sonra tüccar eskiden 35 lira ödediği süngere en fazla 24 lira fiyat vermiştir. Sünger fiyatlarının düşmesi Marmaris, Bodrum ve Datça sünger avcılarının 1952 yılındaki 15.420 kiloluk istihallerini 1953 yılında 19.025 kiloya yükseltmeleri ekonomik açıdan bir iyileşmeyi beraberinde getirememiştir¹⁸⁵. Dolayısıyla da sünger piyasasında bir durgunluk gözlenmiştir¹⁸⁶.

Süngerciler 1954 yılında faaliyetlerini yeniden hızlandırmışlardır. Bu hızlanmanın nedeni 1953 yılında kabul edilen su ürünleri kanunu ile süngercilerin Ziraat Bankası kredisi himayesi altına girmeleridir. Bozburun ve Marmaris süngercileri 1954 yılı Mayıs ayında sünger işine çıkmış durumdaydılar¹⁸⁷.

¹⁸¹ Muğla, 9 Mayıs 1953.

¹⁸² Muğla, 20 Nisan 1953.

¹⁸³ Muğla, 13 Mayıs 1953.

¹⁸⁴ Muğla, 6 Ekim 1953.

¹⁸⁵ Muğla, 26 Ağustos 1954.

¹⁸⁶ Muğla, 23 Kasım 1953, 12 Aralık 1953.

¹⁸⁷ Muğla, 22 Mayıs 1954, 17 Haziran 1954.

Demokrat Parti tarafından çıkarılan su ürünleri kanunu ile sünger müstahsilleri Ziraat Bankası'ndan aldıkları krediler sayesinde malzeme satın almada sıkıntı çekmemeye başlamışlardır¹⁸⁸. Dolayısıyla sünger malzemesinin kolaylıkla temin edilebilmesi istihsale de pozitif olarak yansımıştır. 1955 yılında artan sünger istihsaline paralel olarak yeni sünger pazarları da ortaya çıkmıştır¹⁸⁹.

Daha önce de değindiğimiz gibi süngercilik aylarca evden uzak kalmanın yanında çok da riskli bir işti¹⁹⁰. 1955 yılında Gökova açıklarında sünger avlayan Dalgıç İbrahim Karaca boğularak hayatını kaybetmiştir¹⁹¹.

Süngerciler sosyal sorumluluk projelerinde de yer almışlardır. Marmaris süngercileri tarafından istihsal edilen bir sünger, Marmaris Belediyesi tarafından hazırlatılarak Muğla İli Yüksek Tahsil Derneği'nin Ankara'da düzenleyeceği Ferayi Gecesi'nde satılmak üzere gönderilmiştir¹⁹². Gecede açık arttırmaya çıkarılan süs süngeri 1680 liraya alıcı bulmuştur. Süngerden elde edilen gelir derneğe bırakılmıştır¹⁹³.

1963 yıllarında piyasası 120 ile 150 lira arasında değişen Marmaris Süngerleri'ni almak için gelen tüccarların çoğunluğunu Yunan tüccarlar oluşturmaktaydı¹⁹⁴. Öyle anlaşılıyor ki; Yunan tüccarlar sünger piyasasına 1960 yıllarında da belli ölçüde hâkim durumdaydılar.

C. TURİZM

Elimizdeki kaynaklara göre; Marmaris'te turizm hareketliliği 1950 yıllarından itibaren başlamıştır. Marmaris savaşlarda olduğu gibi barış zamanlarında da bir geçiş koridoru görevi üstlenmiştir. Marmaris üzerinden zaman zaman Rodos'a turist

¹⁸⁸ **Muğla**, 17 Haziran 1954.

¹⁸⁹ **Muğla**, 9 Mart 1955.

¹⁹⁰ **1967 Muğla İl Yıllığı**, s. 140.

¹⁹¹ **Muğla**, 29 Ekim 1955.

¹⁹² **Muğla**, 28 Şubat 1957.

¹⁹³ **Muğla**, 22 Ocak 1958.

¹⁹⁴ **İlk Adım**, 5 Ekim 1963.

kafileri gitmiştir. Örneğin Temmuz 1952’de İzmir’den Marmaris’e gelen 8 kişilik öğrenci grubu, buradan tekne ile Rodos’a geçmiştir¹⁹⁵. Yine Ağustos 1952’de Kurban Bayramı münasebetiyle Muğla’dan 20 kişilik bir kafele, 3 günlük tatil için Rodos’a gitmişlerdir¹⁹⁶. 1954 yılında Rodos’a düzenlenmiş bir başka gezi de gazetelere yansımıştır¹⁹⁷.

Marmaris üzerinden Rodos’a tatil için giden Türklere karşın, zamanla özellikle Rodos üzerinden Marmaris’e gelen Avrupalı turistler dikkat çekmektedir. 1946 yılında gelen turistlerin ulaşım, konaklama ve benzeri ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik Muğla’da bir turizm cemiyeti tesis edilmiştir¹⁹⁸. Fakat cemiyetin faaliyetleri hakkında bir bilgiye ulaşılamadı.

1959 yılında ise turizmin önemini anlayan Marmarisliler tarafından “*Marmaris Turizm Cemiyeti*” ismini taşıyan bir dernek kurulmuştur. Derneğin öncelikli görevi otel, lokanta, kulüp ve tenezzüh(gezi) motorlarını turistlerin hizmetine sunmaktır¹⁹⁹. Derneğin böyle bir organizasyon görevini üstlenmesinin nedenini daha önceki yıllarda ortaya çıkan arz eksikliğine²⁰⁰ bağlayabiliriz. 1959 yılında Marmaris Turizm Cemiyeti Başkanı Yaşar İlter temaslarda bulunmak üzere Ankara’ya gitmiş ve Turizm Dairesi Müdürlüğü ile temasta bulunmuştur. Turizm Cemiyeti Başkanı’na pansiyon usulünün yer edebilmesi konusunda öneriler sunulmuştur. Turizm Cemiyeti, öneriler ışığında pansiyon yapmaya elverişli alanlar ve yapma imkânlarını araştırmaya koyulmuştur. Marmaris Turizm Cemiyeti, Basın-Yayın ve Turizm Vekaleti tarafından bastırılacak olan, prospektüs Marmaris ile ilgili kısmı için gerekli fotoğrafları ve bilgileri de temin etmiştir. Basın- Yayın ve Turizm Vekâleti, Marmaris’in turizm olanaklarını araştırmak için de 3 kişilik bir bilirkişi

¹⁹⁵ **Muğla**, 28 Temmuz 1952.

¹⁹⁶ **Muğla**, 11 Ağustos 1952.

¹⁹⁷ **Muğla**, 15 Mayıs 1954.

¹⁹⁸ **Muğla’da Halk**, 16 Mart 1946.

¹⁹⁹ **Muğla**, 30 Nisan 1959.

²⁰⁰ **Muğla**, 24 Temmuz 1954.

heyeti göndermiştir. Turhan Akarca'nın girişimi ile Marmaris'te bir turizm kursu düzenlenmiştir²⁰¹.

Marmaris Turizm Cemiyeti Başkanı Yaşar İlter 1959 yılında dönemin Muğla Valisi Esat Kaya Ayman'ın da desteğini alarak sürekli artan turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni tesislerin kurulması yönünde çalışmalarına devam etmiştir²⁰².

1960 yılında “*Muğla Vilayeti Turizm Cemiyeti*” adında yeni bir dernek tesis edilmiştir. Derneğin kurulması aşamasında Vali Esat Kaya Ayman faal bir şekilde görev almıştır²⁰³.

Elde ettiğimiz kaynaklara göre; Marmaris'i turistik bir merkez haline getirme çalışmaları 1956 yılına kadar uzanır. 1956 yılında Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü, Marmaris'i turistik plan dâhiline almak için ön incelemeler yapmıştır. Ayrıca bir Alman Otelcilik Firması da otel yapma planı çerçevesinde Marmaris'e gelmiştir. Yukarıdaki inceleme gezilerine dönemin Muğla Milletvekili Natık Poyrazoğlu da katılmıştır²⁰⁴.

İnceleme gezileri, yalnız resmi kurumlar ve yatırım şirketleri tarafından düzenlenmiyordu. O dönemde bilim camiasının önde gelen isimlerinden Prof. Dr. Baade 1960 yılında Ege şehirlerini gezerek bir turizm raporu hazırlamıştır²⁰⁵. Raporda Marmaris, ikinci Portofino olarak tanımlanmıştır. Alman turizm uzmanı Baade Marmaris'i Miami'den daha güzel bulduğunu, fakat Marmaris'e yeni tesislerin yapılması gerektiğini söylemiştir²⁰⁶.

1961 yılında Marmaris'teki turizm tesisleri misafirlerin ihtiyaçlarını zor karşılayabilmekteydi. Marmaris'in yol, gıda, konaklama, eğlence yeri bakımından eksiklikleri vardı. Muğla- Aydın Yolu tamamlanmadığı için kara yolu ulaşımı oldukça zordu. Konaklama sorununa geçici çözüm bulmak amacıyla 1957 Depremi

²⁰¹ **Muğla**, 11 Mayıs 1959.

²⁰² **Muğla**, 29 Mayıs 1959.

²⁰³ **Muğla**, 21 Mayıs 1960.

²⁰⁴ **Muğla**, 28 Haziran 1956.

²⁰⁵ **Muğla**, 23 Mayıs 1960.

²⁰⁶ **Muğla**, 13 Nisan 1961.

sonrasında inşa edilen deprem evlerinin pansiyon evle dönüştürülmesi düşünülmüştür. Eğlence yeri ihtiyacı için de Marmaris Kaymakamı ve turizm derneği üyeleri, kalenin üzerinde ve kordonun batı kısmında modern iki gazino inşası için çalışmışlardır. Turizm gazinosu ve yeni kordon yapımı için Taşlık'ta yapılan deniz doldurma çalışmalarına 25 üniversite öğrencisi gönüllü olarak katılmışlar ve bu davranışları halk tarafından takdirle karşılanmıştır. 1960 yıllarının bir diğer problemi de seyahat güçlüğüydü. Turistler seyahat formalitelerinin usandırıcılığından Türkiye'ye gelmeye adeta korkmaktaydılar. Formalitelerden dolayı Yunan turist gemileri Marmaris'e uğramaya çekinmekteydiler. Marmaris'e gelen turistlerin bir diğer problemi de kendi paralarını Marmaris'te bozdurma olanağına sahip olmamalarıydı. Bu duruma çare olarak Marmaris Ziraat Bankası Ajansı'na kambiyo muamelelerini yapma izni verilmiştir²⁰⁷.

1960 yılında Muğla- Marmaris Yolu, vilayetin en bakımlı yollarından biri haline gelmiştir. Marmaris'e yeni yapılan iskele de vapurların karaya yanaşmasına olanak tanımıştır²⁰⁸. Dolayısıyla daha önce bahsettiğimiz ulaşım güçlüğü belli ölçüde hafifletilmiştir.

1962 yılında Marmaris'in turizm alanında parlaması için yerel turizm derneği ve Yayın ve Turizm, İmar ve İskân Bakanlıkları seferber olmuşlardır. Hazırlanan ilk beş yıllık turizm planı çerçevesinde 1952 yılında 50 yataklı bir motel inşa edilmiş ve takip eden yıllar için de plan çerçevesinde projeler hazırlanmıştır²⁰⁹. 1963 yılında Martur Seyahat Acentesi; 50 yataklı motel, restoran, aile bahçesi ve plajını hizmete sokmuştur²¹⁰.

1960 yıllarından itibaren Marmaris halkı turizm konusunda bilinçlenmiştir. 1964 yılında köy kahvehanelerinin yegâne konusu turizmdi. Diğer yandan Bozburun sakinleri, nahiyelerine turist gelmesi için kadınlı erkekli yolları tamir etmişlerdir²¹¹.

²⁰⁷ **Muğla**, 11 Mayıs 1959, 13 Nisan 1961, **Muğla Postası**, 10 Ağustos 1960.

²⁰⁸ **Muğla Postası**, 3 Kasım 1960.

²⁰⁹ **Muğla Postası**, 13 Eylül 1962.

²¹⁰ **İlk Adım**, 25 Haziran 1963.

²¹¹ **İlk Adım**, 20 Mart 1964.

1964 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nca Marmaris ve turizm derneği bulunan diğer Muğla ilçelerine toplamda 55.000 lira yardım yapılmıştır²¹².

1965 yılında Marmaris'te konaklama tesislerinin sayısı artmıştır. Ordugâh'ta dinlenme evleri, Ziya Termen Oteli ve günlükte devlet tarafından kurulan tatil köyü hizmete girmiştir²¹³. Tüm olumlu gelişmelere rağmen, 1965 yılında Marmaris'te bir eczane ve bir soğuk hava deposu yoktur. Turistlerin şikâyetçi olduğu konuların da en başında söz ettiğimiz eksiklikler gelmekteydi²¹⁴.

1965 yılında Marmaris'te pansiyonculuk oldukça gelişmiş durumdaydı. Şehrin 35400 nüfusuna karşın, 1540 ev bulunmaktaydı. O dönemde yeni yapılmış olan deprem evlerinin neredeyse tamamı kiraya verilmekteydi. Deprem evlerinde oda adedi 161, yatak adedi, 264'tü. Pansiyonlarda tek yatak 10 lira, çift yatak 7,50 lira idi. Üç ve daha fazla yatağı bulunan odalarda kişi başı ücret 6 lira idi. Kamping çadırlarında konaklama ücreti de 3 lira idi. 1965 yılında Marmaris'te Halk Oteli ve Hayat Oteli birinci sınıf otellerdi. Akdeniz Oteli ikinci sınıf, Şükran ve Konak otelleri üçüncü sınıf otellerdi. Otel İyonia Marmaris'in en lüks oteli durumundaydı ve 600 kişilik plajı, 108 yatağı ve 300 kişilik lokantası mevcuttu. Otel İyonia'da her şey dahil konaklamanın ücreti 75 lira idi²¹⁵.

1965 yılında Marmaris'te 8 adet birinci sınıf lokanta vardı. Bunlar; Şevket Onay, adil Öner, Martur, Süleyman Karayiğit, Sini Restoran, Zeki Balcı, İsmail Bayer ve Çıpa Restoran idi. Osman Karaca Lokantası ikici sınıf lokanta iken, Halil Gümüş, Ali Karabiber Ve Mehmet Akbulut lokantaları üçüncü sınıf tesislerdi²¹⁶.

1970 yılında Marmaris'te iki tane belgeli ve üç tane belgesiz olmak üzere 5 tane otel, bir tatil köyü, 3 tane belgesiz motel, 35 tane belgesiz pansiyon ve şehir

²¹² İlk Adım, 7 Mayıs 1964.

²¹³ İlk Adım, 22 Mart 1965.

²¹⁴ İlk Adım, 22 Haziran 1965.

²¹⁵ İlk Adım, 22 Haziran 1965.

²¹⁶ İlk Adım, 24 Haziran 1965.

merkezinde 7 tane belgesiz lokanta vardı. Ev pansiyonlardaki artış Marmaris'teki konaklama sorununu belli ölçüde gidermiştir²¹⁷.

Marmaris'te 1950 yılından itibaren konaklama tesislerinin artırılması yönünde sürekli çalışmalar yapılmıştır. 1963 yılında konaklama tesislerine ek olarak bir çıplaklar kampı kurulması yönünde de girişimler olmuştur. 1963 yılında İzmir'de bir Fransız Firması, Martur Seyahat Acentesi aracılığı ile Marmaris'in bir adasında çıplaklar kampı kurmak için Muğla Valiliği'ne müracaat etmiştir²¹⁸. Unesco'ya bağlı olan Clup Demain tarafından Yalancı Ada'da kurulması öngörülmüş olan kamp için firma yetkilisi Robert Pichot, valilik makamında temaslarda bulunmuştur. Valilik yıllık 20.000 turist çekebilecek bu kamp için destek vereceğini açıklamıştır²¹⁹.

1964 yılında bu kampın Cennet Adası'nda kurulmasının kararlaştırıldığını görmekteyiz. Projesi ilgili makamlara gönderilen kampta; dans ve spor salonları, oyun sahaları ve bungalovlardan müteşekkil bir köy ve 50 odalık bir motel öngörülmüştü²²⁰. Merkezi Paris'te bulunan Clup Demain'nin yetkilileri, kamp kurulacak olan adanın kendilerine kiralanması hususunda yetkili mercilere başvurmuşlardır. O dönemde toprak satın alamayan yabancı şirketler, kiralama yoluna gitmekteydi. Fakat Clup Demain'in kullanacağı araziler, açıkgozler tarafından ele geçirilmiş ve Clup Demain'den yüksek kira bedeli istemişlerdir. Bu da kampın kurulmasının önünde engel teşkil etmiştir²²¹.

Marmaris'te konaklama alanındaki sürekli gelişmeler, Marmaris'e gelen turistlerin sayısına paralel bir şekilde gerçekleşmiştir. 1960 yılında Marmaris'e turistler genellikle Rodos üzerinden gelmekteydi. Turistler Marmaris'te konaklamayıp, buradan günöbirlik olarak Muğla'ya gitmekteydiler. Ağustos 1960'ta Rodos'tan gelen 50 kişilik kafile Marmaris üzerinden günöbirlik Muğla'ya gitmişler ve ardından gemilerine dönmüşlerdir²²². Muğla'ya turist akını genelde Marmaris

²¹⁷ **Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla**, s. 251- 253.

²¹⁸ **İlk Adım**, 21 Ağustos 1963.

²¹⁹ **İlk Adım**, 14 Aralık 1963.

²²⁰ **İlk Adım**, 25 Şubat 1964.

²²¹ **Milliyet**, 25 Ocak 1965.

²²² **Muğla Postası**, 11 Ağustos 1960.

üzerinden gerçekleşmiştir. Turistler Muğla'dan genellikle baş örtüsü, kahve değirmeni ve bakır çeşitleri gibi hediyelik eşyalar satın almışlardır²²³.

Marmaris'e gelen turistleri genelde Yunan turizmciler getirmekteydi. 1963 yılında Marmaris'e yunanlılar tarafından haftada iki gün 200 ile 250 arsında turist getirilmekteydi²²⁴. Yunanlılar tarafından Marmaris'e getirilen turistler gününbirlik geldikleri için memlekete döviz bırakmamaktaydılar. Marmaris'e gelen turistlerin burada kalmalarını sağlamak için konaklama tesisleri ve benzeri yapıların yapımı işine hız verilmiştir²²⁵. 1964 yılında Marmaris ve civarında Türk teknelerinin Yunan tekneleri gibi turistik organizasyonların içinde olmaması, İlk Adım Gazetesi tarafından eleştirilmiştir²²⁶. Turizmdeki eksikliklerin gazetelere yansıdığı dönemde Marmaris'e buradan da Muğla'ya geçmek üzere Rodos'tan turist gelmeye devam etmekteydi. Bu yıllarda Türk seyahat acenteleri, yeterince güçlü değillerdi. Durum böyle olunca sahillerimize turistler Yunan seyahat acenteleri tarafından getirilmekteydi. 1964 yılında Marmaris üzerinden Muğla'ya 20.206 yabancı turist gelmiştir. Bu rakam o yıl için Türkiye'ye gelen toplan turistin %10'luk kısmını oluşturmaktadır²²⁷. İskandinav turistler, Marmaris'e bahar aylarında gelmeyi tercih etmekteydiler. Mart 1965'te Muğla'ya geçmek üzere 80 kişilik İskandinav kabileşi Marmaris'e gelmiştir²²⁸.

Marmaris'e deniz yolu ile gününbirlik olarak 1964 yılında 9.386, 1965 yılında 18.454, 1966 yılında 22.137, 1967 yılında 3.458, 1968 yılında 4.386, 1969 yılında 14.387 ve 1970 yılında 34.715 turist gelmiştir. Marmaris'te bulunan bankalardan 1967 yılında 380.231 lira, 1968 yılında 909.848 lira, 1969 yılında 721.701 lira ve 1970 yılında 2.265.405 lira değerinde döviz bozdurulmuştur. 1972 yılında Marmaris'e denizyolu ile 109.867, karayolu ile 30.000 turist gelmiştir. Kuzey

²²³ **Muğla Postası**, 1 Eylül 1960.

²²⁴ **İlk Adım**, 10 Mayıs 1963.

²²⁵ **İlk Adım**, 30 Temmuz 1963.

²²⁶ **İlk Adım**, 27 Haziran 1964.

²²⁷ **Muğla Adalet**, 9 Temmuz 1965.

²²⁸ **İlk Adım**, 22 Mart 1965.

Avrupalı turistler, ilkbahar ve sonbahar aylarında gelirken, diğerleri yaz aylarında gelmeyi tercih etmişlerdir²²⁹.

Marmaris'e gelen turistler genellikle ülkeden memnun ayrılmaktaydılar. 1962 yılında Marmaris'e gelen bir Alman ailesi 1963 yılında çok sevdikleri Marmaris'e gelerek buraya yerleşmek için deniz kenarında bir arsa almıştır²³⁰.

Turistler zaman zaman mağdur duruma da düşmekteydiler. 1964 yılında Karadere Mevkiinde Finlandiyalı bir turist yataklı minibüsünde soyulmuştur. Hırsızlar çaldıkları malzemelerle beraber kısa zamanda yakalanmışlardır²³¹. Diğer yandan turistlere yüksek fiyatlara ürün satılmaması yönünde Muğla ve Marmaris arasındaki kahvehanelere dönemin valisi Şerif Tüten tarafından 1965 yılında uyarılar yapılmış, fakat bir yaptırım olmaması nedeniyle uyarılar pek dikkate alınmamıştır²³².

Marmaris'e gelen turistler sadece yabancılardan oluşmamaktaydı. 1964 yılında Kurban Bayramı ve 23 Nisan Bayramı'nın aynı zamana denk gelmesinden dolayı Marmaris'e yerli turist akını yaşanmıştır. Daha bayrama iki hafta varken tüm otel ve pansiyonlar dolmuş durumda idi. bu durum üzerine turizm derneği gelecek turistlerin açıkta kalmaması için belediye yayın binasında evinde misafir ağırlayabilecek Marmarislilerin turizm derneğini bilgilendirmesi yönünde ilanlar vermiştir. Alınan önlemlere rağmen, turistlerin bir kısmı Marmaris'te kalacak yer bulamadıklarından Muğla merkeze gitmek zorunda kalmışlardır²³³. Marmaris'e gelecek olan misafirlerin yemek ihtiyaçlarının karşılanması konusunda Turizm Derneği Başkanı Memduh Ergün ile Kaymakam İlhan Kutlusoy bir toplantı yapmışlardır. İstanbul ve Ankara'dan gelenlerin ağırlıkta olduğu kabileler Marmaris

²²⁹ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 225.

²³⁰ İlk Adım, 2 Eylül 1963.

²³¹ İlk Adım, 7 Temmuz 1964.

²³² Muğla Adalet, 5 Temmuz 1965.

²³³ İlk Adım, 2 Mayıs 1964 17 Nisan 1965.

sokaklarını doldurmuşlardır. Birinci bayram günü Marmaris'e dışarıdan gelen otomobil sayısı 145'i geçmiştir.²³⁴

D. SANAYİ

1. El Tezgâhlarına Dayanan Sanayi

Cumhuriyetin ilanından önce Marmaris'te deri ürünleri üretilmekteydi²³⁵. Fakat Cumhuriyet Dönemi'nde deri üretiminin devam ettiğine dair bir bilgiye ulaşamadık. 1950 yıllarında Marmaris'te ipekböceği besleyen köylüler bulunmakta ve bu köylülerin elde ettiği ipekler işlenerek dalaman ve civarında satılmaktaydı²³⁶. Ev kadınları oya ve çevre işleri yaparlar, bazı evlerde dokumacılık da yapılırdı²³⁷.

2. Fabrikalar

1927 yılında Marmaris'te 13 tane su değirmeni ve 4 tane yel değirmeni vardı²³⁸.

II. Dünya Savaşı yıllarında Marmaris'te Hacı Apti tarafından bir kereste fabrikası kurulmuştur. Savaş yıllarında yakıt sıkıntısı baş gösterince, fabrikadaki güç kaynağı buharlı bir düzeneğe çevrildi²³⁹.

1954 yılında belediye, kazaya elektrik hizmeti sağlamak için elektrik motorunu hizmete sokmuştur²⁴⁰. Başlangıçta 50'ye yakın aboneye elektrik verilmiş ve şehrin önemli noktaları ışıklandırılmıştır²⁴¹.

²³⁴ İlk Adım, 2 Mayıs 1964.

²³⁵ Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311, s. 394.

²³⁶ Fatma Gebeş Çimen, Marmaris, Marmaris Ticaret Odası Kültür Yayınları, İstanbul, Mart 2007, s. 27.

²³⁷ Belediyelerimiz, İller Bankası Neşriyatı, 23. 08. 1950, Ankara, 1956, s. 358.

²³⁸ Devlet Salnamesi, 1927- 1928, s. 1246.

²³⁹ Çimen, a.g.e, s. 34.

²⁴⁰ Muğla, 12 Mart 1954.

3. Madenler

Cumhuriyetin ilk yıllarında Marmaris'te maden çıkarma faaliyetleri vardı. Fakat maden çıkaran şirketlerin bu işi yapma imtiyazları elinden alınmıştır. Ada Köyü ve Turgut Köyü'ndeki mangenez, Gelibolu Köyü ve Hisarönü Köyü'ndeki krom madenleri devletin eline geçmiştir²⁴².

Muğla, mangenez madeni rezervi açısından Türkiye'de ilk sırada yer almaktaydı ve bu maden Marmaris'te de bulunmaktaydı²⁴³. 1940 yıllarında Osmaniye'de mangenez madeni çıkarılmaya başlanmıştır²⁴⁴.

1950 yılında Marmaris'teki krom ve mangenez madenlerinin her birinde sayısı 30 ile 40 arasında değişen işçi çalışmaktaydı²⁴⁵. 1960 yıllarında Maden Tetkik ve Arama, Marmaris Dağları'nda maden arama çalışmaları yapmıştır. Diğer yandan Bördöbet mevkiinde işletilmekte olan krom cevheri, muhitteki iş olanaklarını genişletmiş ve önemli miktarda dövizin memlekete girmesini sağlamıştır. Önceden maden kuyularında kullanılan direkler dışarıdan ithal edilmekteyken, 1960 yılından itibaren kısmen Marmaris ormanlarından karşılanmaya başlanmıştır²⁴⁶.

4. Ormanlar

Ormanlık alan açısından çok zengin olan Marmaris'te 1915 yılında toplamda 31.000 hektar ormanlık alan vardı. Ormanda yer alan başlıca ağaç türleri; karaçam, kızılçam ve akçam idi. Marmaris Ormanları'ndan yıllık 1.500 metreküp kereste,

²⁴¹ Muğla, 11 Mayıs 1954.

²⁴² Devlet Salnamesi, 1927- 1928, s. 1243.

²⁴³ Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla, s. 57.

²⁴⁴ Muğla'da Halk, 27 Nisan 1940.

²⁴⁵ Belediyelerimiz, s. 358.

²⁴⁶ Muğla Postası, 3 Kasım 1960.

6.000 ile 10.000 kantar arasında değişen kömür ve 6.000 kantar odun imal edilmekteydi²⁴⁷.

1927 yılında Marmaris'te 50.440 hektar ormanlık alan mevcuttu. Ormanın 12.610 hektarı kızılçam, 2.022 hektarı meşe ve 30.308 hektarı da çalılıklardan oluşmaktaydı. Ormandan yıllık 1.275 metre kereste ve 38.655 kantar odun istihsal edilmiştir²⁴⁸.

1938 yılında Marmaris Ormanları 32.000 hektar genişliğinde görülmektedir²⁴⁹. 1970 yıllarında Marmaris'te 17.500 hektar normal koru, 34.497 hektar bozuk koru, 43.463 hektar bozuk bataklık kaydedilmiştir. Orman sahası toplamda 95.299 hektar olarak kaydedilmiştir²⁵⁰.

1940 yıllarında önce yürürlükte olan eski orman kanunu, köylüyü çok sıkmakta idi. 1938 yılında kabul edilen orman kanunu ile köylüler ihtiyaçları olan orman ürünlerine belli bir bedel karşılığı ulaşabildi. Ormana zarar vermemek kaydı ile çalı çırpı ve ölü ağaçların köylüler tarafından alınmasına izin verildi. Orman kanunun birçok maddesi, köylünün lehine olacak şekilde deęiştirildi²⁵¹. 1942 yılında "Orman Çevirge Bölge Müdürlüğü Yer Obruğu" adını taşıyan devlet ormanlarından 729 metre ağacı açık arttırmaya çıkararak satmıştır²⁵². Sarp yerlerde işlenmek zorunda olunan ağaçların naklieleri çok zordu. Zor bölgelerden ağaç nakliyatını sağlayabilmek için 1953 yılında İzmir'e hava hat tesisatı getirilmiştir²⁵³. 1954 yılında Marmaris'e yeni bir orman binası yapılmıştır²⁵⁴. 1955 yılında tüm Muğla'da gezici sinema vasıtası ile köylüler bilinçlendirilmeye çalışılmıştır²⁵⁵. 1956 yılında Karaca Köyü Ormanları'nda çıkan yangın sonucu kuruyan ağaçların işlenmesi ve naklinin

²⁴⁷ Mentеше(Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu(1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey'in Raporu), s. 41.

²⁴⁸ Devlet Salnamesi, 1927- 1928, s. 1244.

²⁴⁹ Cumhuriyetin 15. Yılında Muğla, s. 55.

²⁵⁰ Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, s. 325.

²⁵¹ Muğla'da Halk, 11 Haziran 1938.

²⁵² Muğla'da Halk, 12 Eylül 1942.

²⁵³ Muğla, 11 Aralık 1953.

²⁵⁴ Muğla, 5 Nisan 1954.

²⁵⁵ Muğla, 25 Nisan 1955.

sağlanması için orman yolu açılmış ve kısa bir zamanda bölgeden 20.000 metreküp ağaç istihsal edilmiştir²⁵⁶. Ormanlardan istihsal edilen reçine miktarı da 1959 yılında Muğla'da oldukça artmıştır²⁵⁷. Marmaris Ormanları bölgedeki maden ocaklarının direk ihtiyacını da kısmen karşılamıştır²⁵⁸. Ormanlar, avcılarının av sahaları olmanın yanında sığla yağı ve defne gibi birçok ürünün de kaynağı durumdaydı.

a. Sığla Yağı

Sığla yağı daha Osmanlılar Dönemi'nde Marmaris için önemli bir gelir kaynağı idi. Örneğin; 1893- 1894 yılında Marmaris'ten 33.500 kıyye sığla yağı ihraç edilmiştir²⁵⁹. Sığla yağının çıkarılması ilkbahardan sonbahara kadar uzanan süreyi kapsardı. Nisan ayında ağaçta çentikler açılır. Her on beş günde çentilmiş ağaç azar azar kazınır. Kazıma işi Ağustos'a kadar devam eder. Ağustos ayında olgunlaşan yağlar ağaçtan dışarıya taşmaya başlar. Ağaçtan kaşıkla toplanan yağlar su ile beraber bir kazanda kaynatılır. Kaynayan yağ kıl torba vasıtası ile süzülür. Elde edilen yağlar depolanır. Bir ağaçtan takip eden yıllarda üst üste yağ alınabilir. Muğla Vilayeti'nde 1931 yılında 70 ile 80 bin okka yağ çıkarılmıştır. Elde edilen yağlar Rodoslu tüccarlar vasıtası ile satılırdı²⁶⁰.

Artan taleple beraber 1940 yılında sığla yağının fiyatı oldukça artmıştır. 1940 yılında Marmaris'te 19.000 kilo sığla yağı istihsal edilmiştir²⁶¹. Ağustos 1940'da vilayetteki tüm yağ satılmış durumdaydı²⁶². 1941 yılında tahmini olarak Muğla'da

²⁵⁶ **Muğla**, 16 Temmuz 1957.

²⁵⁷ **Muğla**, 27 Temmuz 1959.

²⁵⁸ **Muğla Postası**, 3 Kasım 1960.

²⁵⁹ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311**, s. 394.

²⁶⁰ **Muğla'da Halk**, 6 Mayıs 1931.

²⁶¹ **Muğla'da Halk**, 1 Haziran 1940.

²⁶² **Muğla'da Halk**, 10 Ağustos 1940.

devlet ormanlarından 60.765, özel ormanlardan 15.672 kilo yağ elde edilmiştir²⁶³. 1942 ile 1953 yılları arasında Muğla'daki yerel basın; sığla ağacının yetişme koşulları, ağacın maddi ve manevi değeri ve ağaçtan elde edilen yağın hangi alanlarda kullandığı konusunda makaleler neşrederek halkı bilgilendirmeye çalışmıştır²⁶⁴.

b. Defne

Muğla ve civarındaki ormanlık alanlarda yer alan defne ağacından elde edilen yapraklar, bölge ekonomisine belli ölçüde katkı sağlamakta idi. Defneyaprağı fiyatları iç ve dış piyasadaki duruma göre farklılık göstermiştir. 1952 yılında defneyaprağı 28 ile 31 kuruş arasında değişen fiyatlara satılmıştır²⁶⁵. 1953 yılında Muğla ve yöresinde arz eksikliği yaşanınca fiyatlar 35- 36 kuruş dolaylarına yükselmiştir²⁶⁶.

c. Avcılık

Marmaris Ormanları, kereste ve ekonomik değeri olan değişik bitki türleri açısından belli ölçüde zenginlik göstermektedir. Bunun yanında ormanda yaşayan yabani hayvanlardan bazıları köylüler tarafından avlanılmıştır. Avı yapılan hayvanlar bıldırcın, karatavuk, güvercin ve tavşandı²⁶⁷. Marmaris'te yapılan kara avcılığının en meşhuru ise dağ keçisi avı idi²⁶⁸.

Diğer yandan muzır hayvanların sayısının kontrol altında tutulabilmesi için sürekli sürekle avları düzenlenmiştir. Marmaris'te 1929 yılında sadece 15 gün içinde 8

²⁶³ **Muğla'da Halk**, 19 Temmuz 1941.

²⁶⁴ **Muğla'da Halk**, 4 Temmuz 1942, 12 Mart 1949, . **Muğla**, 11 Mart 1953, 12 Mart 1953, 8 Mayıs 1953.

²⁶⁵ **Muğla**, 16 Aralık 1952.

²⁶⁶ **Muğla**, 23 Eylül 1953.

²⁶⁷ **Belediyelerimiz**, İller Bankası Neşriyatı, 23. 08. 1950, s. 358.

²⁶⁸ **İlk Adım**, 25 Haziran 1965.

çakal, 3 domuz ve 4 tavşan itlaf edilmiştir²⁶⁹. Marmaris'te 1931 Nisan'ı içinde 10 çakal, 9 domuz ve 5 tavşan itlaf edilmiştir²⁷⁰. Devam eden yıllarda da süreklilik avları sürdürülmüştür. Nisan 1937'de tüm Muğla'da 132 domuz itlaf edilmiştir²⁷¹. Şubat 1940 tarihine kadar son bir yıl içinde vilayette 1173 domuz itlaf edilmiştir²⁷². Avcılar zaman zaman kötü kazalara da maruz kalmakta idiler. 1937 yılında yalnız ava çıkan Doktor Akif, Uzunyali civarında azılı bir köpeğin saldırısına uğramış ve hayatını kaybetmiştir²⁷³.

Düzensiz yapılan avlar insan hayatını tehdit ettiği kadar hayvan neslini de tehdit etmekteydi. Nesli tükenmekte olan hayvanların korunmasını sağlamak amacı ile Muğla'da vali başkanlığın bir av komisyonu toplanmıştır. Komisyon av süresi ve alanını kısıtlayıcı bazı kararlar almıştır²⁷⁴. Komisyon tarafından alınan önlemler, yeteri kadar etkili olamamış olacak ki sonraki yıllarda geceleri ışıldak yardımı ile tavşan avlayanların yanı sıra gündüzleri de serçe büyüklüğündeki keklikleri avlayanlar olmuştur. Bu durum üzerine Avcılar ve Avcılığı Sevenler Kulübü, mevcut durumu düzeltmek için emniyet kuvvetleri ile ortak bir çalışma içine girmiştir²⁷⁵.

E. TİCARET

1. Ticaretin Gelişmesi

Muğla ve civarını iç bölgelere bağlayan bir karayolunun olmaması nedeniyle XX. yüzyılın başlarına kadar bölgenin ticari ilişkileri, Marmaris ve diğer Muğla limanları vasıtası ile Ege Adaları ile olmuştur. XVII. yüzyıla kadar Akdeniz ticareti Venedik ve Cenevizli tüccarların elindeyken bu tarihten itibaren Rus ve Avusturyalı tüccarların eline geçti. 1838 Osmanlı- İngiliz Ticaret Antlaşması ile Avrupa

²⁶⁹ **Muğla'da Halk**, 2 Birinci Kanun 1929.

²⁷⁰ **Muğla'da Halk**, 7 Mayıs 1931.

²⁷¹ **Muğla'da Halk**, 16 Mayıs 1936, 8 Mayıs 1937.

²⁷² **Muğla'da Halk**, 10 Şubat 1940.

²⁷³ **Muğla'da Halk**, 10 Birinci Kanun 1937.

²⁷⁴ **Muğla**, 2 Haziran 1955.

²⁷⁵ **Muğla Adalet**, 24 Temmuz 1965.

mallarının Osmanlı topraklarına akması ve Avrupalı tüccarların Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıklarla işbirliği yapması sonucu, Osmanlı topraklarındaki ticari üstünlük azınlıkların eline geçti²⁷⁶. Daha önce verdiğimiz bilgilerde Osmanlı Devleti'nin son döneminde Marmaris'te de azınlıkların ticari açıdan güçlü olduğunu belirtmiştik.

XIX. yüzyılın sonlarında Marmaris'te hububat, sığla yağı, çam fıstığı, ipek, sepet çubuğu ve deri önde gelen ticari emtialardı. Bunlardan senelik 33.500 kıyye sığla yağı, 15.000 kıyye susam, 15.000 kıyye bal, 8.500 kıyye bal mumu, 2.800 kıyye fıstık, 250 kıyye ipek kozası, 33.000 adet sepet çubuğu 1.800 adet deri, ve 1.000 kıyye zahter ihraç edilmiştir²⁷⁷.

1950'li yıllarda Marmaris'te 140 civarında dükkân vardı. Bu dükkânlarda 450 iş adamı ve işçi çalışmaktaydı. Ayrıca şehirde 2 hızar ve 3 değirmen bulunmaktaydı²⁷⁸.

2. Pazar ve Panayırlar

XVI. yüzyılda Menteşe Sancağı'na balı 12 kasabada toplam 44 adet Pazar kuruluyordu. Bu bilgiden pazarların sadece kasaba merkezlerinde değil köylerde de kurulduğu anlaşılıyor²⁷⁹. 1930'lu yıllarda ekonomi açısından büyük öneme sahip olan Pazar yerlerinin yapımı valilikçe takip edilmiştir. 1935 bütçe yılı içinde Marmaris'te bir sebze hali ve bir de et pazar yeri yapılmıştır²⁸⁰. XX. yüzyılın ortalarında Marmaris pazarı Cuma günleri kurulmaktaydı²⁸¹.

²⁷⁶ Bayram Akça, *Sosyal- Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923- 1960)*, s. 188, 189.

²⁷⁷ *Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311*, s. 394.

²⁷⁸ *Belediyelerimiz*, 23. 8. 1950, s. 358.

²⁷⁹ Akça, *a.g.e.*, s. 190.

²⁸⁰ *Muğla'da Halk*, 14 Birinci Kanun 1935.

²⁸¹ *Belediyelerimiz*, 23. 8. 1950, s. 358.

3. Marmaris'te Kurulan Bankalar

1895- 1896 yıllarından önce Marmaris'te bir banka şubesinin olduğuna dair bir bilgiye ulaşamadık. 1895- 1896 yılında Marmaris'te bir Ziraat Bankası şubesi bulunmaktaydı. Şube reisi Sadık Efendi, azalar Hüseyin Ağalar ve kâtip Mehmet Hakkı Efendi idi²⁸². 1905- 1906 yıllarında şube reisi, Hüseyin Efendi idi. Azalar ise Reşad Efendi, Hüseyin Ağa ve İbrahim Ağa idi. Muhasebe kâtibi Ahmet Nazif Efendi ve tahsildar Mustafa Efendi idi²⁸³.

1967 yılında Marmaris Ziraat Bankası Şubesi'nin topladığı mevduat 250.000 lira idi. Bankanın topladığı mevduatın 2.787.000'i tasarruf mevduatı, 263.000'i resmi mevduat ve 43.000'i ticari mevduat idi. Marmaris şubesi 2.553.000 liralık zirai ve 300.000 liralık ticari kredi dağıtmıştır²⁸⁴.

²⁸² **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313**, s. 471.

²⁸³ **Salname-i Vilayet-i Aydın, 1323**, s. 370.

²⁸⁴ **1967 Muğla İl Yıllığı**, s. 423.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde küçük bir Anadolu kasabası olan Marmaris, günümüzde önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir. Dolayısıyla geleneksel bir hayatın hüküm sürdüğü bu küçük Anadolu kasabasının yaşam tarzı da değişmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde halkın başlıca geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve balıkçılık idi. 1930 yıllarında yeni bir geçim kaynağı olarak parlamaya başlayan süngercilik, sünger tarlalarının verimliliğini yitirmesi ve doğayı korumaya yönelik bazı önlemlerin alınması neticesi tedrici bir şekilde ortadan kalktı. Marmaris, 1950 yıllarından itibaren turizm ile tanıştı. Zaman içinde tarım arazileri ve meraların yerini beş yıldızlı oteller almaya başladı. Süngercilik ve balıkçılık ise, yerini mavi turlara bıraktı. Önceden büyük topraklara sahip olan kişiler, beş yıldızlı otel sahipleri olarak karşımıza çıktılar. Balıkçılık ve süngercilikle uğraşan insanlar ise, mavi turları düzenleyen şirketler kurdular.

Değişen ekonomik yapıya paralel olarak Marmaris'teki geleneksel hayat, yerini Avrupalı diye tanımlayabileceğimiz yeni bir yaşam tarzına bıraktı. Kısacası Anadolu'nun güneybatısında yer alan bu küçük kasaba; yüzyıllarca geleneksel hayat yapısını korumuşsa da, şimdilerde eski yapısından sadece küçük izler taşımaktadır.

KAYNAKÇA

A. ARŞİVLER

1. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

a. Bakanlar Kurulu Kararları(1928 ve Sonrası)

030. 18. 01. 01. 4. 41. 14.
030. 18. 01. 02. 37. 45. 3.
030. 18. 01. 02. 78. 76. 9.
030. 18. 01. 02. 103. 76. 4.
030. 18. 01. 02. 106. 77. 20.
030. 18. 01. 02. 119. 46. 17.
030. 18. 01. 02. 123. 53. 8.
030. 01. 02. 123. 53. 17.
030. 01. 02. 135. 45. 4.
030. 18. 01. 02. 135. 55. 8.
030. 18. 01. 02. 143. 55. 4.
030. 18. 01. 02. 193. 55. 8.
030. 18. 01. 02. 195. 37. 15.
030. 18. 01. 152. 26. 10.
030. 18. 07. 02. 121. 90. 9.

b. Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü

030. 01. 74. 472. 11.

c. Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü

030. 10. 00. 00. 33. 191. 10. 1.
030. 10. 01. 02. 116. 30. 17.
030. 10. 55. 367. 30.
030. 10. 55. 367. 32.
030. 10. 62. 419. 3.
030. 10. 116. 881. 8.

030. 10. 117. 815. 4.
030. 10. 119. 846. 22.

2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

HRT-h. 02564. 00002.

3. Kızılay Arşivi

84/36

158/192

192/76

B. GAZETELER VE DERGİLER

Akşam (Nisan 1957)

Cumhuriyet(Nisan 1957)

Hürriyet (Nisan 1957)

İlk Adım (1963- 1965)

Marmaris Belediyesi Yerel Tarih Bülteni(2009- 2010)

Milliyet (Temmuz 1955, Nisan 1957)

Muğla (1952- 1960)

Muğla Adalet (1965)

Muğla'da Demokrat Yayla (1954- 1955)

Muğla'da Halk (1928- 1951)

Muğla Postası (1956- 1963)

C. KİTAPLAR VE DİĞER ESERLER

AKÇA, Bayram, **Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi(M.Ö. 1000- M.S. 2009)**, 14. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2009.

AYDINEL, Sıtkı, **Güney Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

BEAN, George E, **Karia**, Türkçesi: Burak Akgüç, İstanbul, 1987.

BEAN, George E, **Marmaris'(Rodos Persiası) den Yeni Kitabeler**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1960.

BEAN, George E, **Eskiçağda Menderes'in Ötesi**, Çeviren: Pınar Kurtoğlu, İstanbul, 2000.

Belediyelerimiz, İller Bankası Neşriyatı, 23. 08. 1950.

BODENHERBER, F. S, **Türkiye'de Bal Arısı ve Arıcılık**, Numune Matbaası, İstanbul, 1942.

ÇANLI, Mehmet, Ünal Türkeş, **Datça(Reşadiye) Kuva-yı Milliyesi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

ÇAVDAR, Tefik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Kitapevi Yayınları, 3. Baskı, Cilt: 2, Ankara, 2004.

ÇELEBİ, Mevlüt, **Milli Mücadele Dönemi'nde Türk- İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

ÇİMEN, Fatma Gebeş, **Marmaris**, Marmaris, 2007.

ÇOLAK, Melek, **Muğla'da Eğitim(1923- 1950)**, Muğla'ya Hizmet Vakfı, Muğla, 2001.

Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan, (Ayrı Basım), Millet Mektepleri, Mücteba İlgürel, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1981.

DÜRÜST, M. Kamil, **Marmaris**, Marmaris, 2003.

EROĞLU, Zekai, **Muğla Tarihi**, Marifet Basımevi, İzmir, 1939.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Hazırlayan: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Prof. Dr. Robert Dankoff, Yapı kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

GÖKBEL, Asaf, **Milli Mücadele’de Aydın**, Aydın, 1964.

HEREDOTOS, **Herodot Tarihi**, Çeviren: Müntekim Ökmen, İstanbul, 1991.

Menteşe Sancağı Zirai ve Coğrafi Durumu (1915 Yılına Ait Liva Ziraat Memuru Ali Rıza Bey’in Raporu), Hazırlayan: Bayram Akça, Muğla, 2010.

Milli Mücadele’de Hilal-i Ahmer, Hazırlayan: İsmail Hacıfettahoğlu, Türk Kızılay Derneği Yayınları, Ankara, 2009.

Muğla Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü Sporunda 50. Yıl, 1923- 1973, Derleyen: T. Doğu, Ankara, 1974.

Osmanlı Tarih Lügâtı, Hazırlayan. Mithat Sertoğlu, İstanbul. 1986.

PİRİ Reis, **Kitabı Bahriyye**, Hazırlayan: Yavuz Sezenoğlu, Cilt: II, Ankara, 1973.

Son Teşkilatı Mülkiye’de Köylerimiz Adları, Hilal Matbaası, İstanbul, 1928.

ŞAHİN, Güzin Görgülü, Günür Karaağaç, **Marmaris Eğitim Tarihi (1892-2009)**, Anıl Ofset, Muğla, 2009.

Tarih İçinde Muğla, Derleyen: İlhan Tekeli, Ankara, 1993.

UMAR, Bilge, **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1993.

UYKUCU, Ekrem Kürşad, **İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi (Coğrafya ve Sosyal Yapı)**, Ayyıldız Matbaası, İstanbul, 1983.

UYKUCU, Ekrem Kürşad, **Marmaris Tarihi**, As Matbaası, İstanbul, 1970.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi, İstanbul'un Fethinden Kanuni'nin Ölümüne Kadar**, Cilt: II, Ankara, 1988.

T.C. Dâhiliye Vekâleti Son teşkilatı Mülkiyede Köylerim Adları, Hilal Matbaası, İstanbul, 1928.

YALÇIN, Durmuş ve Diğerleri, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt: 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, (1960), *Muğla*, Özyürek Yayınevi, İstanbul.

YALÇIN, Osman, **Muğla**, İstanbul, 1971.

YAZICI, Muhammed, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu Bölgesi'nde (Muğla, Aydın, İzmir, Denizli) Türkmen Yerleşimi ve Demografik Dağılımı**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2002.

TÜRKEŞ, Ünal, **Kurtuluş Savaşı'nda Muğla**, İstanbul, 1973.

D. MAKALELER

ARTUKMAÇ, Sadık, “*Bizde Vilayet İdaresinin Tarihçesi*”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Yıl: 15. 5. 1960, Ankara, Haziran 1960.

ÇELEBİ, Mevlüt, “*Menteşe Sancağı'nda Yunan ve İtalyan İşgallerine Tepkiler*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 1, Muğla, Güz 2008.

ÇELEBİ, Mevlüt, “*Milli Mücadelede İtalyan İşgalleri*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. IX, Sayı. 26, Mart 1993, Ankara.

TEMEL, Mehmet, “*İtilaf Devletlerinin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırıları ve Mütekabiliyet Esasına Göre Osmanlı Devleti'nin Aldığı Önlemler*”, **Ege Üniversitesi, Tarih İncelemeleri Dergisi**, İzmir, Temmuz 2009.

TEMEL, Mehmet, “*1916 Yılında İtilaf Devletleri Savaş Gemileri Tarafından Ege ve Akdeniz Sahillerindeki Bazı yerleşim Merkezlerine Çıkarılan Asker ve Rum*

Eşkıyasının Yol Açtığı Zararlar”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Balıkesir, 1998.

YILMAZ, Harun, Ekrem Buhan, “*Bodrum’da Süngerciliğin Geçmişi ve Güncel Durumu*”, **Doğu Anadolu Bölgesi III. Su Ürünleri Sempozyumu**, 10- 12 Haziran 1998, Erzurum.

E. SALNAMELER (YILLIKLAR) VE İSTATİSTİKLER

1.Salnameler (Yıllıklar)

Devlet Salnamesi; 1306, 1308, 1310, 1312, 1314, 1316, 1318, 1320, 1322, 1324, 1326, 1328, 1925- 1926, 1926- 1927, 1927- 1928.

Salname-i Vilayet-i Aydın; 1296, 1302, 1305, 1306, 1308, 1311, 1313, 1315, 1316, 1317, 1319, 1323, 1326.

Cumhuriyetin 15’inci Yılında Muğla, Marifet Basımevi, İzmir, 1938

Muğla İl Yıllığı, 1967, Hazırlayan. Kaya Müştakhan, İş Matbaa Basımevi, Ankara, 1968.

Cumhuriyetin 50. Yılında Muğla, 1973, İzmir, 1973.

2. İstatistikler

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1935; Kati ve Mufassal Neticeler; Muğla Vilayeti, Ankara, 1937.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 20 İlk Teşrin 1940; Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler itibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçüsü, Ankara, 1941.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 21. 10. 1945, Ankara, 1945.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim, 1955, Ankara 1961.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1960, Ankara, 1964.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 24. 10. 1965, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara, 1969.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaplıklar ve Müzeler İle Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları, 1943- 1944, Ankara, 1946.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri, Genel Kitaplıklar ve Müzeler İle Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları, 1944- 1945, Ankara, 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri, Milli, Halk, Çocuk, Üniversite ve Okul Kütüphaneleri, 1959- 1968, Ankara 1972.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarım Aletleri ve Makineleri İstatistiği, 1944, Ankara, 1946.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937- 1946, Ankara, 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1945, Ankara, 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Tavukçuluk, Arıcılık ve İpekböcekçiliği İstatistikleri, 1935- 1943, Ankara, 1945.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Umumi Nüfus Sayımı, 23 Ekim 1950, Ankara, 1954.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Zeytincilik İstatistiği, 1936- 1944, Ankara, 1945.

T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü, Zeytincilik İstatistiği, 1944- 1949, Ankara, 1950.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, İlk Tahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği, 1940 ve 1941, Ankara, 1943.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif İstatistikleri(1923-1926), Ankara, 1927.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif İstatistiği, 1937-1938, İstanbul, 1939

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif İstatistikleri, İlköğretim(1952- 1953), Ankara, 1956.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1937-1939, İstanbul, 1942.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1938-1942, Ankara, 1944.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1941-1945, Ankara, 1947.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Meyve İstatistiği, 1946-1952, Ankara, 1954.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1937- 1946, Ankara, 1947.

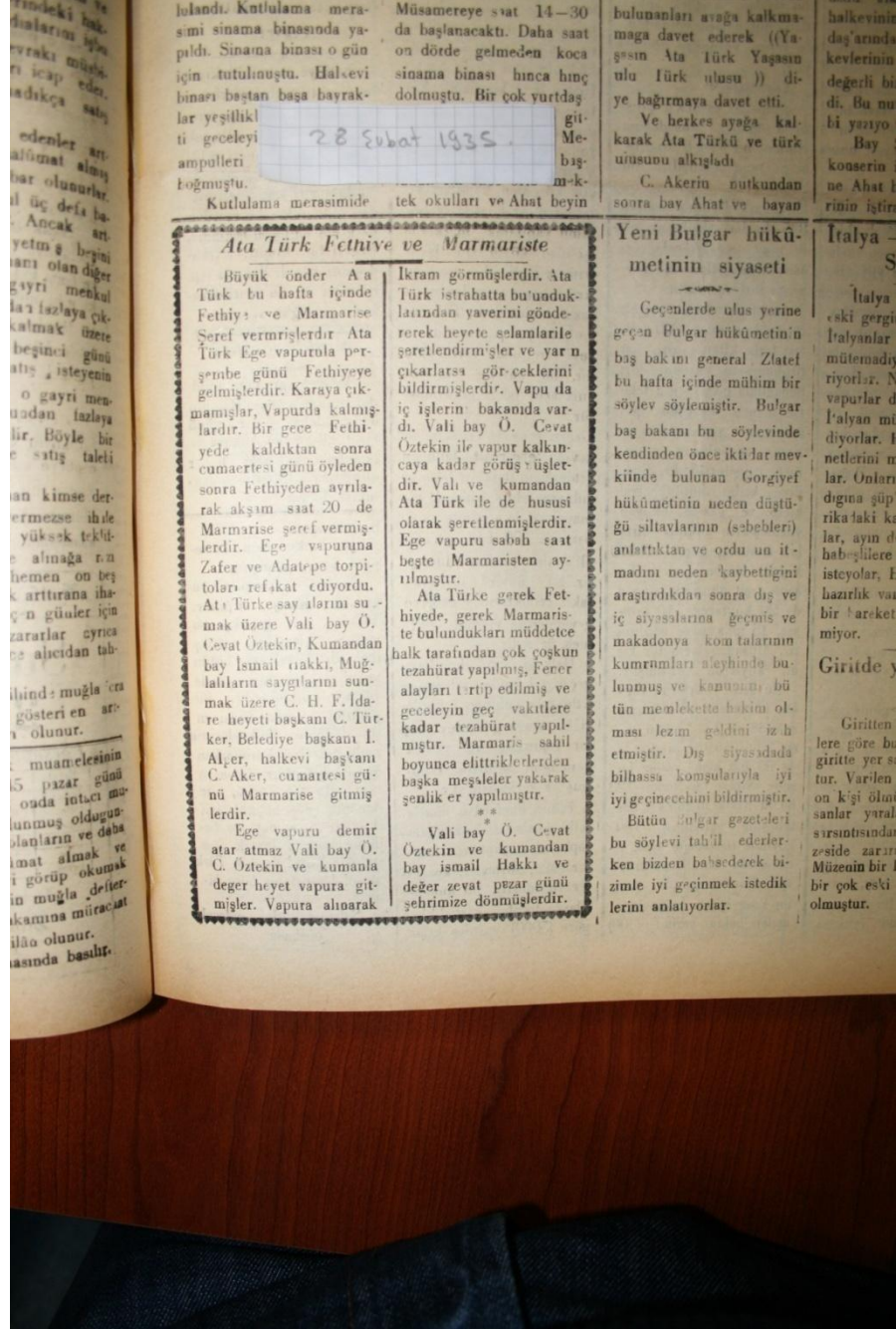
T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Tarla Mahsulleri İstatistiği, 1940- 1942, Ankara, 1944.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 28 Teşrin-i Evvel 1927 Nüfus Tahriri, Ankara, 1927.

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1933- 1934 Halk Okuma Odaları ve Umumi Kütüphaneler İstatistiği, İstanbul, 1935.

EKLER

1. Atatürk'ün Marmaris Ziyareti(Muğla'da Halk):

2. 1957 Depremi (Muğla):

Yeni Fethiye

«Büyük 1. el Sarsıntı»
du faslılı, otuz dört dakikalık ve
6 saniye sürmüştür.

Zeleneler, muhtelif derecelerde
olmuş ve yeni hasarlar vakua
gelmştir. Bunlar arasında, bilhas-
sa önceki sarsıntılarda çatlama-
ya uğramış binaların daha
çok hasara uğrayanları vardır.
Sabaha karşı orta şiddetli de-
vam eden zeleneler, Muğla, Mi-
llis, Yatagan ve Marmarışe his-
sedilmiş, halkın korku ve heyecan-
ının tazelenmesine sebep olmuştur.

Fethiye bölgesinde ve diğer il-
lân mntakada halk hâli felâketi
bulmaktadır. Evleri sağlam kal-
mış olanlar bile açık araziye kaç-
mışlardır ve evlerinde oturamaz-
lar. Kamyonlar ve otobüsler açık
araziye çekilmiş ve tamamen mes-
ken haline getirilmiştir. Köylülerin
ekseriyeti de tarla ve bahçelerin
deği çardak ve damlaları ve al-
arabaları üzerine kurdukları yeni
meskenlerinde yaşamaktadırlar.

Fethiye, son sarsıntılarda siktir-
merleri olarak kalmıştır. 170 ya-
ralı arasında bir kaç ölümlü vakı-
ası daha kaydedilmiştir. Bu suretle
felâkette ölenlerin sayısı bütün
muntakalarda olmak üzere 40-50
ye yükselmiştir. Yaralıları arayan
da 30 kadarınan sâhil vaziyeti çok
tehlikeli görülmektedir. İzmirden

di çadırlarında tedavi edilmekte
dirler. Felâketzedeler, Kızılay tes-
kâtü tarafından getirilmiş olan
3 bin çadira tamamen yerleştiril-
miştir. Aş ocağı da faaliyete

geçmiştir.

Havaların soğuk gitmesi, felâ-
ket zinciri için de ayrı bir felâket
olmuştur. Askerî vasıtaları hal-
ka yakacak temini için daimi su-
rette çalışılmaktadır. Ayrıca sağ-
nak halinde yağmurların düşmesi
de felâketzedeleri daha müşkül
bir vaziyete sokmuş, bu arada bir
vatandaş, düşen bir yıldırımdan
ağır şekilde yaralanmıştır.

HAVA FİLOLARI İLE YETİŞTİRİLEN YARDIM

Yardım işi gayet iyi şekilde or-
ganize edilmekte ve askerî vasıt-
alar halka yiyecek ve barınacak ça-
dır götürmektedir. Uzun zaman-
dır metrük vaziyette bulunan Muğ-
la askerî hava alanı, kısa bir ta-
mir müteakip seyrüsefer açılmış
ve ilk olarak iki uçak yardım mal-
zemesini hamilen alana inmştir.
Ayrıca 20 uçaklık büyük bir yar-
dım filosunun daha Muğla hava
alanına ineceği haber verilmiştir.

6 bin mütusu Fethiyede oturu-
labilecek vaziyette tek bir bina
kalmamıştır. Halkın bütün eşya-
ları enkaz altında kaldığından
ilk plânda bu eşyaların kurtarıl-
masına çalışılmaktadır. Mühim de-

recede tehlike arz etmeyen binalar
da tahliyyeye başlanmıştır. Halkın
askerî teşkilatı, tahliye için faaliyet-
te bulunmaktadır. Devriye hava
darmalar şehrin içine hiç kimsi-
yi bırakmamaktadır.

Son tahminlere göre zelenelerin
bütün bölgede yaptığı tahribatı 7
milyon lirayı aşmaktadır. Dört
kadar bölgede 44 ayrı zلزete ka-
dedilmiştir. Halk bütün irtisazları
ne rağmen «Allah başka keder
göstermesin» «Vatana ve millet-
imize zevâl vermesin» temennileri
de bulunmaktadır.

MUĞLA MUĞLADA ÇIKAR GÜN- LÜK SİYASİ GAZETE

Sahibi: İbrahim KESKİN
Bu sayıda Yazı İşlerini İsmail
İdare eden
Namık Kemal Kestelli
İDAREHANE ve ADRES
Muğla Demokrat Partî Evi
altında 8 No. lu Daire
Aboneli: Yıllığı 30, altı aylığı
18 liradır.
Basıldığı yer: Piyasa Mârhâna
İzmir

Korkunç Zلزete den hazin tablolar.

Nüshası
10
Kuruluş

YENİ Fethiye rıhtı «Fethiye rıhtı» dediler

Devlet ve Hükûm

Egede vukubul-
zeleneler, eşine ender
dahi kiye bölün-
Üç şiddetli de-
Fethiye rıhtını
kaymış ve bu b-
korku yaratmıştır
re kadar sulara.
Evelce ilçede
binalar da, tam-
olmuştur. Bunda
ki üç dağ üzeri
lıklar husule ge-
Menteş ve B-
kesilmiş gibi il-
Bu iki dağın o-
makta olduğu t-
havalide bulun-
başka yerlere

Naldöken da-
tahminen bir
dağ parçası S-
tür. Bunun et-
4 kilometrelik
atlı bir araba-
tında kalmış
kubulan sarı
ilçedeki bir
toprak altında
görölmüştür.

Bu korkun-
de vukubuldu
hann ürücü
ka can kayb

YAKIND
ZILARINIZ
Reisicumhi
Bayar ile bay-
deresin Köy-
sinde vatand-
mi tezahürle
müteakip m-
miz Bayar;
tap etmiştir.
— Hepi
vatandaşları

Nüshası
10
Kurustur

MUĞLA

Muğlada çıkar günlük siyasi gazetedir

Salı

30

Nisan

1957

Yıl : 5

Sayı : 1521

YENİ BİR ZELZELE DAĞLARI İKİYE BÖLDÜ

Fethiye rıhtımı göçtü - Fethiye'deki tahribatı gözleri ile gören Devlet ve Hükümet Reisleri, "Fethiye en kısa zamanda Akdeniz gerdanlığında güzel bir inci olarak parlayacaktır," dediler - Bayar ve Menderes dün öğleden sonra zelzele bölgesinden ayrıldılar

Devlet ve Hükümet Reislerimiz zelzele bölgesine gelirken Aydıncık kasa tavakkulları sırasında

Egede vukubulan şiddetli zelzeleler, eşine ender rastlanan tahribata yol açmış ve bazı dağlar dahi ikiye bölünmüştür. Üç şiddetli derpeni müteakip, Fethiye rıhtımı tamamen denize kaymış ve bu hâdis büyük bir korku yaratmıştır. Sahil, üç metreye kadar sulara gömülmüştür. Evekce ilçede hasar görmüş binalar da, tamamen yer ile bir olmuştur. Bundan başka bölgedeki üç dağ üzerinde geniş çatlaklıklar husule gelmiştir.

Mentes ve Babadağı, biçakla kesilmiş gibi ikiye bölünmüştür. Bu iki dağın ovaya doğru kaymakta olduğu bildirilmektedir. Bu havalide bulunan halk, süratle başka yerlere göç etmektedir.

Naldöken dağından kopan ve tahminen bir kilometre karelik bir dağ parçası Seki yoluna düşmüştür. Bunun neticesi olarak yolun 4 kilometrelik kısmı kapanmış ve atlı bir araba bu dağ parçası altında kalmıştır. Ayrıca dört vukubulan sarımsında 3 hektar genişliğindeki bir orman sahnesini da toprak altında kaldığı hayretle görülmüştür.

Bu korkunç tahribat boş araziye vukubulduğundan sadece arabanın lürüsüsü ve atı ölmüş, başka can kaybı olmamıştır.

YAKINDA, BU GÜNKÜ SİZİLARINIZ DİNECEKTİR

Reisicumhurumuz sayın Celâl Bayar ile başvekilimiz Adnan Menderesin Köyceğiz deprem bölgesinde vatandaşlar tarafından samimi tazahirlere karşılamalarını müteakip mühterem devlet reisimiz Bayar, kendilerine şöyle hitap etmiştir:

— Hepinize geçmiş olsun arız vatanızlarım. Geçirdiğiniz kaza

karşısında vazifemiz başlamıştır. Durmadan devam edecektir. Tabii atın mağduru olan vatandaşlara yardım etmeyi, faydalı olmaı hü kûmet, kendisine en büyük vazife bilmektedir. Hükümet, gördü günün gibi daha ilk günden faaliyetini göstermiştir. Bu faaliyet mü tezayit şekilde devam edecektir. Geçirdiğiniz kaza büyüktür. Kayıplarınız çoktur. Fakat dinin kâhîsarındaki felâketlerde kârdeleriniz de söyledigim gibi, felâketleri ri hayra çevirmek elimizdedir. Harap olan yerlerde eskînden daha güzel, daha mamar şehitler yükselcektir. Bunu pek yakında görecekünüz. Allah sizleri korusun. Hükümet, gereken bütün yardımları yapacaktır. Sizin gayretinizi de bilmekteyiz. Bu iki unsurun bir araya gelmesiyle başarıya ulaşacağımız iş yoktur. Daima sen ve mesut yuvanızın olacaktır. Sizlere bütün kalbimle söylüyorum: Geçmiş olsun. Üzülmeyiniz, yakında bugünkü sizilarnız dinedecektir.

REİSİCUMHURUMUZUN FETHİYEDEKİ HİTABELERİ

Reisicumhurumuz, Fethiye'yi ziyaretlerinde ise, başvekilimizle birlikte kendilerini tazahiratta karşılayan vatandaşlara bir hitabede

BİR DÜZELTME

Dünkü nüshamızda zelzele felâketinde ölenlerin 40-50'ye yükeldiği şeklinde çıkan haber bir zühûl eserdir. Fethiye'de ölenlerin sayısı 18'i geçmemiştir. Ancak, yaralı miktarı 40-50'dir. Bu* müessif yanlışlığı özür dileyerek tasbih ederiz.

Bayekil Adnan Menderes, Ana dolu Ajans umum müdürüne, zelzele bölgesini ziyaret intibalarını söyle ifade etmiştir. — Milâsa ve Köyceğize gittik. Ağır zarar köyleri de ziyaret ederek, vatandaşların hatırlarını sorduk ve tetkiklerde bulduk. Yarın Marmarisi de ziyaret edeceğim. Bütün felâket görmüş yerlerde ihtiyac karşısında bulunan vatandaşlarımız pek çoktur. Fethiye'de gördüğümüz görüldük. Gözüklerimiz, çılden feci idi. Bu zelzele tahribatı çok büyüktür. Bir dağ mahallesi ve tek türk binalar müstesna. Fethiye'nin yüzde doksanına yok nazarla bakılabilir. Sanki bir kastro. Fethiye üzerinde nkeçmiş, o güzel yer yeni evleri, modera bina sarı köşeli her sün atan, imot ve inşa sevki ve bevecanı içinde yaşayan bir memleketir. Fethiye ve zarar gören diğer yerlerimiz, yeniden ve çok daha mükemmel olarak inşa olunacak ve vatandaşlarımızın istirahat en kısa zamanda durdurulacaktır. Çünkü bu vatandaşlarımızın yaraları sarımsadıkça, kalbleri sızlamakta devam ettikçe vatan, bu acıları daima hissedecektir.

Bu itibarı şiphe edilemez ki Türk milleti harap olmuş Fethiye ve civarının imarını en kısa zamanda tahakkük ettirecek ve orada larda ihtiyac ve istirahat içinde bulunan vatandaşlarımızı bu suretle huzura kavuşturacaktır. Vatandaşlarımızın yeni baştan göze almış bir nesil, bugünkü Türkiye nin nelere kadir olduğuna herkes (Sana 2. ünede)

Su, gıda, ilaç, hastahane ihtiyaçları temin edilmiştir ve edilmektedir. Felâket gören bu şehir halkımızın yeni evleri ve şehirci yapılmaya kadar, muvakkat dahi olsa, zaruri ihtiyaçları ve esbabı istirahatları daha da ilerletilecek derhal temin edilmektedir. Şüphesiz banların hepinin, tedbirleri derhal alınacaktır. —FETHİYE EN KISA ZAMANDA PARLAYACAKTIR—

Asıl mesale, felâket görmüş bu güzel yurt parçasının süratle inş

ridir. Fethiye, en kısa zamanda yurdumuzun Akdeniz gerdanlığında en güzel bir inci olarak parlayacaktır. Sımdı artık bir harabe olan bu güzel ve şirin Fethiye'den çok daha güzel yeni bir Fethiye doğacaktır. Buna Fethiyeliler, belki herkesten fazla inanıyorlar.

Daha dün mühtiş bir felâkete uğramış Fethiyelilerin hepi Devlet millet ve vatan sağ olsun diyorlar. Ve gözlerinde büyük bir felâketin dâbepi yerine asim, ümit ve himadin şuleleri parlıyor. Bizi hep beraber ve her yerde güler yüzle karşılıyorlar. Fethiyeliler, bu hâdisinde aldannıyorlar. Çünkü, siyasi birliği kadar içtimai tesanid bağları da son derece kuvvetli bir milletin evlâtlarıdır. Aynı zamanda Türkiye'yi iki yüze karşıyorlar. Fethiyeliler, bu hâdisinde aldannıyorlar. Çünkü, siyasi birliği kadar içtimai tesanid bağları da son derece kuvvetli bir milletin evlâtlarıdır. Aynı zamanda Türkiye'yi iki yüze karşıyorlar. Fethiyeliler, bu hâdisinde aldannıyorlar. Çünkü, siyasi birliği kadar içtimai tesanid bağları da son derece kuvvetli bir milletin evlâtlarıdır. Aynı zamanda Türkiye'yi iki yüze karşıyorlar.

Muğla hastahanesinde tedavi görmekte olan zelzele felâketzedelerinden birinin daha ölmesiyle ölü adedi 22 ye yükselmüştür. Fethiye ve livalisinde zelzeleler devam etmesiyle besaber halk her an yeni bir tehlike ile karşılaşmaktan korktuğu için geceleri sokakta yatmaktadır. Yalıbardaki resimde Milâsa sokaklara çadır kuran halkı görüyoruz.

Nüshası
10
Kuruştur

Devlet Nüshası

MUĞLA

Muğlada çıkar günlük siyasi gazetedir

Çarşamba
1
Mayıs
1957
Yıl : 5
Sayı : 1522

Zelzele felâketinin kara ve karanlık izleri silinecek

Fethiye ve Marmarisin yeniden ve mukavim binalarla kurulması, D.P. iktidarının memleket çapındaki kalkınma politikasına muvazi bir kudrette olacaktır

Zelzele bölgesinde (teşkilat) bulunan Reisciumturumuz Celâl Bayar ve Bayvekilimiz Adnan Menderese refakat etmekte olan Ziraat Bankası umum müdürü Mit hat Dilge ile şehircilik mühendis ve müşahassırların ilk müşahade lerinden edindikleri tahminlere göre, Fethiye'nin zelzelelere mukavemet edecek şekilde yeniden inşası ve her türlü şehir inşaat tesislerinin ikmali 75—100 milyon liralık muazzam bir fedakârlığa katilanması lâzımdır.

Hükümetimiz bu fedakârlığı gerçekleştirerek ve Demirci, Yemice ve Genen felâketlerinin tesirle riniin çabucak ortadan kaldırılmasını gibi Fethiye'de de böylece çabuk bir şekilde normal hayata avdet etirmek için gerekli projeleri planlamış bulunmaktadır.

MARMARİSE DAİR:
Yine aynı zevatın, Marmarise'deki müşahadelere göre, Fethiye'de olduğu gibi muhtemel tehlikelerin tamamen önlenmesi de oldukça büyük bir fedakârlığa kati olmalıdır.

Cumhuriyetimiz ve Bayvekilimiz deprem bölgesinde yaptıkları gezilerden elde edilen müşahade neticesiyle yetkili müşahassırların vakit kaybetmeden işe başlamaları, bu

in temizeleme hareketlerinin derhal ikmali ve yakını sahalarda kurulacak şehirlerin avan projeleri ve planlarının süratle hazırlanması olacaktır. Bayvekilimiz bu mevzudaki gerekli direktiflerini salihî daki kalkınma politikasına muvazi yetki vekillerine vermiş bulunmaktadır.

Fethiye felâketinin kara ve karanlık izlerini ortadan kaldırmak hususunda sarfedilecek gayretler, D.P. iktidarının memleket çapındaki kalkınma politikasına muvazi bir kudrette olacaktır.

Patrikhane'ye Birleşik Amerika'da toplanan para

NeYork (Hususî) — Amerika'daki Rum Ortodoks kilisesi Başkaramanise Atlantic Bank vasıtasıyla 30 bin dolarlık bir çek göndermiştir. Çek ile birlikte gönderildiği telgrafa bu paranın Te için Birleşik Amerika'daki rumlar arasında toplanan paranın ilk takdisi olduğunu bildirmiştir.

Baspapaz Mihail Birleşik Ame

rika'daki Rum Ortodoks kilisesinin baspapazlığında şimdiki Fener patriği Athinagorasın halefidir. Athinagoras Fener patriğine getirilmemiş önce bu baspapazlıkta yıllarca bulunmuş ve ancak böylece bir vazifenin başında bulunması sayesinde ki Fener Patriği olabilmisti. Çünkü kilise kanunlarına göre Fener kilisesi çevre Fener patriğine getirilmeyen.

Bu vaziyet Birleşik Amerika'daki Rum ortodoks kilisesinin doğru dan doğruya Fener kilisesi çevresine dahil bulunduğunu gösterdiği gibi Birleşik Amerika'daki rum kilisesinin «bağımsız» olmadığını bunun ortodoksluğunun merkezi kiliselerinden birine yani ya İskenderiye ya Kudüs ya Antakya (Şam) ya Atina yahut Fener kiliselerinden birine bağlı olması gerektiğini meydana koymaktadır.

Türk basını Birleşik Amerika'daki Rum Ortodoks kilisesinin hem ruhani hem de idari bakımdan doğrudan doğruya Fener patriğine yani Athinagoras'a bağlı olduğunu ve gerek Fener kilisesi ve gerekse Yunan hükümetine bu tarzda muamele gördüğünü iddia etmiş, Athinagoras bu iddiyaya bugüne kadar ne tekdiz ne de teyid etmiştir. Demek ki bunun böyle olduğunu açıkça değilse bile zımnen kabul etmiştir. Kaldı ki Baspapaz Mihail Jalnis Yunan zelzele felâketzedeleri için iane toplamak gibi bir derceye kadar hayırsız ve verlik sayılabilecek işlerle değil, fakat daha başka işlerle de meşgul olmaktadır. Birleşik Amerika'daki Kıbrıs Rum propandaya teşkilâtının başında bulunmakta, Birleşik Amerika devlet adamlarını ziyaretle Kıbrıs hakkındaki Yunan görüşünü desteklemeleri için teşebbüslere yapan müteddün rum heyetlerine başkanlık etmekte bunun yanında Athinagorasın İstanbul'da inşa etmiş olduğu yeni ni muazzam patrikhane binası için Amerika'daki Rumlar arasında kilise vergisi şeklinde ianeler toplanmaktadır.

Bu son iane yekünü bugüne kadar 7 milyon doları bulmuştur. Bu para şimdi nerede? İnşa edilecek karşılık Athinagorasın emrinde Rum Kıbrıs propandaya teşkilâtının veznesinde mi? Patrik Athinagoras bu sualleri olsun cevaplanırmak zahmetine katlanırsa her kesten önce evvelâ kendisine hismetmiş olur.

İstanbul, (Hususî) — 64 bin liralık kaçak dövizle yakalanan İzak Adato, dün sona eren duruşması neticesinde 30 ay ağır hapis ve 60 bin lira ağır para cezasına çarptırılmıştır.

İzak Adatonun suç ortakları Neşim, Angelis ve Mişon Kohen ise 3'er ay hapis ve 1000'er lira ağır para cezasına çarptırılmışlardır.

Avrupa Vekiller konseyi kararına muhalefet ettik

KONSEYE DAHİL MEMLEKETLER ARASINDAKİ HUKUKİ OLMAYAN İHTİLAFLAR, UZLAŞMA KOMİTESİ'NE SEVKEDİLECEK

Avusturya delegesi Türkiye ile görüş birliğinde

Londra, (R.) — Strasbourgta Avrupa konseyine çağılı 13 memleketin Hareciye vekilleri «veya» yardımcıları, bu memleketler arasında çıkması muhtemel herhangi bir ihtilafın barış yolu ile çözülmesi hususunda bir anlaşma imzalamışlardır. Buna göre, hukukî mahiyette olan anlaşmazlıklar Lahey Adalet divanına havale edilmiştir. Hukukî mahiyette olmayan ihtilafları ise, bir uzlaşma heyetine sunulacaktır.

Anlaşmayı imzalayan devletler şunlardır: İngiltere, Belçika, Danimarka, Batı Almanya, Fransa, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüsemburg, Norveç, İsveç.

Avrupa konseyinde emsal edilen Türkiye ve Avusturya, anlaşmayı imzalayacaklarını bildirmişlerdir.

Toplantıda, Belçika delegesi İhsanî meclis başkanlığına, Türkiye'den de Hayrettin Ertören başkan yardımcılığına seçilmiştir.

İstanbul, (Hususî) — 64 bin liralık kaçak dövizle yakalanan İzak Adato, dün sona eren duruşması neticesinde 30 ay ağır hapis ve 60 bin lira ağır para cezasına çarptırılmıştır.

İzak Adatonun suç ortakları Neşim, Angelis ve Mişon Kohen ise 3'er ay hapis ve 1000'er lira ağır para cezasına çarptırılmışlardır.

Bayramınız kutlu olsun

Bugün, mübarek Şeker Bayramının ilk günüdür.

Fikir işçileri kanunu hükümlerine uyarak, diğer refiklerimiz gibi gazetemiz de Bayram günlerinde iştişar etmeyecek ve cumartesi gününden itibaren tekrar, siz sevgili okuyucularımızın huzuru na çıkışını olacaktır.

Mübarek Bayram, okuyucularımız ve editme dindaylarımızı kutlu olsun.

Ruslar, bu defa da Almanya'ya bir tehdit notası verdiler

BONN HÜKÜMETİ, BİR BEYANNAME İLE SOVYETLERİN MİSİLLEME TEHDİDİNİ TAKBİ HETTİ

Paris (R.) — Sovyet Rusya Hareciye vekili Andre Gromiykon Moskova'daki Batı Almanya maslahatçısına tevdi ettiği ve Tass «Batı Almanyanın atom silahları ile tehdit etmek isteyenler çok ağız bir mesliyet yüklenmektedir» denmektedir.

«Sovyet hükümetinin Almanya toprakları üzerinde atom silahları stoklarının yapılmasını önlemek üzere Batılı devletlerle müzakereye hazır olduğunu» ilâve eden nota «Alman topraklarının, muhtemelen askeri birliklerin ve bunlara ait silahların yığınak merkezi haline getirilmesi sulu zamanında son derece anormal bir haldir» denmektedir. Nota «Bu sahada yeni ni bir teşebbüsün Avrupa'daki durumu daha da karıştıracağı» iddiasını son bulmaktadır.

B. ALMANYANIN CEVABI
Bonn, (R.) — Sovyet hareciye vekili Gromiyko tarafından Batı

Almanya maslahatçısına tevdi edilen Notaya karşılık, Batı Almanya hükümeti gece nesrettiği bir beyannameyle Sovyetlerin misilleme tehdidini takbî etmiş ve bu tehdidin Batı Almanyanın iç politikasına münaşesalarını itismama matuf bulunduğunu ileri sürmüştür.

BATI AVRUPA DEVLETLERİ RUSYAYA BİR NOTA VERECEKLER

Moskova (R.) — İyi haber alan kaynaklardan öğrenildiğine göre, altı Batı Avrupa devleti müsterek Avrupa pazarı ve Euratom ile ilgili olarak hazırladıkları bir notayı yarın Sovyetlere vereceklerdir.

Bu notanın daha önce Sovyetler tarafından verilen ve müsterek pazar tasarısını tenkid eden bir notaya cevap olduğu anlaşılmaktadır.

Ruhanî kongre ve Türkiye

İstanbul, (Hususî) — Nato devletleri arasındaki manevi bağları daha kuvvetlendirmek ve manevi sahada yakınlaşmayı temin etmek maksadı ile 10—29 ekim tarihleri arasında Washington'da bir konferans toplanacaktır.

Bu konferansta Türkiye'nin de temsil edilmesinde yolunda temaslardan yararlanılmıştır.

Çukurova ve Konya bölgesine bereketli yağışlar başladı

Adana (Hususî) — Bütün Çukurova bölgesine bugünün de bereketli yağmurları düştü.

Adana havasının bir çok yerlerine oldukça ertüğü yağmurlar köyler arasında yolları kapamıştır. Bazı tarlalarda toplanmış olan meyilli satırlarda küçük dereler halinde akıntılar yapıyor. Hububat ve pamuk tarlaları bugün kü yağmurlarla tam dönen al-

yapmak üzere Amerikan donanması mensup 5 Hristiyan lider dün Ankara'ya bugün ise şehrimize gelmiştir.

Heyetin Ankara temasları müsbet neticelennmiş, Washington'da toplanacak beynelmülî ruhanî kongreye Türkiye'den de delegeler yollanması kararlaştırılmıştır.

Bu konferansta Türkiye'nin de temsil edilmesinde yolunda temaslardan yararlanılmıştır.

Adana (Hususî) — Bütün Çukurova bölgesine bugünün de bereketli yağmurları düştü.

Adana havasının bir çok yerlerine oldukça ertüğü yağmurlar köyler arasında yolları kapamıştır. Bazı tarlalarda toplanmış olan meyilli satırlarda küçük dereler halinde akıntılar yapıyor. Hububat ve pamuk tarlaları bugün kü yağmurlarla tam dönen al-

miştir. Bilhassa hububat için ar Müstahsil büyük sevînciindedir. **KONYADA YAĞIŞ**
Konya (Hususî) — Memleketin diğer bölgelerine nazaran çok az yağış alan vilâyetimizde bugün den beri fasillarla devam eden yağışlar ancak son iki gün içinde tatminkâr bir seviyeye ulaşmıştır. Mühim ekim sahalardaki olan Kadinhan, Kulu, Ilgın ve Kara-

man kazarlarında yağışlar bölgenin 25 yıllık yağış vasatından 35 milimetreyi geçmiş bulunmaktadır. Çuk az yağış alan Konya merkebinde de bu aya ait yağış yekünü 26 milimetreye bulmuştur.

Geçirdiğimiz zelzele felâketinin yarattığı üzüntü hâlâ devam ediyor

Yapılan ve yapılmakta olan yardımlar ile yıkılan yerlerin ilk hamlede birer mâmûre olarak yükselceği karar, felâketlerde hemşehrilerimize en büyük teselli kaynağı olmaktadır

Milâs, (Husûsî) —Bugün, günün konusunu, zürden her tarafa da olduğu gibi Milâs'a da hâlâ ge çirtilmiş son zelzele felâketi teşkil etmektedir. Fakat günlük konuşmada daha ziyade teyşür ve üzüntü ifadeleri Fethiye, Marmaris ve Ekihisara mütevecch bulunmaktadır. Zira, Milâslar bir kaç köyde büyük tahribat ve şehrin iki mahallesinde görülen mühimce hasara rağmen, kendi aci

larını unutup diğer kazalarda gelen felâket haberlerine büyük ilgi göstermektedirler. Esasen bu ilgi ilk günden beri kuvvetlenmiştir. Bütün Milâslılar Fethiye ile ardeşlerine yardım hususunda adeta birbirleriyle yarışıyorlar. göz yasarcısı bir heyecanlarla emniyetin önündeki imkân zengin ve fakir zellerindeki imkân her türlü gıda maddesi teslim etmişlerdir.

Coğrafi durumlarının içi Milâslılara, Fethiyelilerin, teması, öldün, olaşu pek aşığı parlar altında bulunmasına rağmen, Fethiyenin geçirdiği bu felâket karşısında Milâsın şehri ve köylerine o için gelen samimî hisler ile özdeşleşmiş bulunması, bize vilyetimiz, halkın birbirlerinin mukadderatı ile ne kadar alakadar olduğunu açıkça göstermektedir.

Moşahedemize göre Milâslılar teselli edecek yegâne husus; Fethiyenin modern şehirlik anlayışı ile Türkiyenin ve hattı Akdenizin en modern bir sahil şehri haline getirileceği günü görmek olacaktır.

Fethiyelileri kurtaran adam: Nezihî : Okus

Nazik, efendi fakat aynı zamanda vazifesine sadık bir insan. İşte Fethiye kaymakamı Nezihî Okus'un son zelzeleden önce tanyanlar boyu bilirdi. Fakat onun aynı zamanda sağduyu ve irade sahibi bir idare adamı olduğunu da zelzeleden sonra öğrendiler. O sağduyu ve iradesini kullanarak Fethiyeli kardeşlerimizin yarısından çoğunu canlarını kurtardı.

den kat kat üstün manevî kıymeti mevcuttur... Nezihî Okus gibi kıymetli bir kaymakamın vilâyetimizde bulunması Muğla için ne şansmış ki, Fethiyede bugün çadırlarda barınan binlerce kişi hayatını o medyun... Buna mukabil onda binlerce kişinin değil, bir kişinin hayatını bile kurtaran bir insanın gururu yok.

Burada şunu da kaydetmek üzerinde olacaktır ki, gazeteler neden Nezihî Okus'un bahsetmediler? Çünkü okus'un bilmediği bir şeydir. Cemiyetimiz iyice ve kötüyü karşı reaksiyon göstermede çok hassas olmalıdır. Bugün cemiyetimiz bu fonksiyona layık ile yapamıyor. Bu yüzden de millî ahlakımız istenilen yöne inkışaf edemiyor.

Bir zelzeleden sonra savcı ile birlikte evleri teker teker dolanarak herkesi evlerinin dışına çıkardı. Çıkarmak istemeyenler ise aynı hareket ve sözlerine bakmadan onları dışarı çıkarmaya mecbur etti. İşte bugün bazılarının zorla hayatlarını kurtardığı bütün bu adamlar ona karşı müteşekkîr ve minnettar bulunuyorlar.

Burada şunu da kaydetmek üzerinde olacaktır ki, gazeteler neden Nezihî Okus'un bahsetmediler? Çünkü okus'un bilmediği bir şeydir. Cemiyetimiz iyice ve kötüyü karşı reaksiyon göstermede çok hassas olmalıdır. Bugün cemiyetimiz bu fonksiyona layık ile yapamıyor. Bu yüzden de millî ahlakımız istenilen yöne inkışaf edemiyor.

Nezihî Okus Fethiyeden önce Bodrum'a kaymakam olarak verildi. Kendisini Bodrumlular kısa zamanda sevdi. Çünkü muamelatlerinde halka nazik ve iyi davranışta halde vazifesine de son derece sadıktı. Bazı idare adamlarında görülen kabalık ve tahakküm zihniyeti onda yoktu. Onu Bodrumdan Fethiye'ye tayin ettiler zaman, sövledigine göre, son derece üzümüşü. Acaha onu beğenmemişler mi idi? Bütün düğünce si boyda Yoksa vazife her yerde vazife idi. Bodrumlular tayini ger i aldirmek için uğraşmışlardı. Halbuki bu işle büyük bir kabahet vardı. O zelzele felâketinde Fethiye'yi aşığı bir insan kay bırı bile kurtarmak şerefini kazanmış, Gemisini kurtarıp ta bütün dünyanın kendisinden bahsettiği «Flying Enterprise» kaptanı da bundan daha büyüğünü yapmamıştı.

Bununla beraber Nezihî Okus'un gayet mütevazî bir insan olduğunu da anlatıyor. Zira Fethiye'yi ziyaretinde reisicumhur hazretlerinin titift ve övgü dolu sözlerine cevap olarak «Sadece vazifelerinin bir kısmını yapmaya çalıştığımı söylüyor. Orada bulunanların naklettilerine göre de sayın Celâl Bayar'ın onu titift da çok minnetliymiş. Ona «Sen bu hareketinle istikbalini hazırladın öğün» buyurmuşlar. Bunda bir babanın evladına karşı duyduğu sevginin kuvveti var...

Nezihî Okus zelzele geçesi ve onu takibeden gün ve geceler de kendi şahsî ihtiyacalarını hiç bir zaman düşünmeden fedakârane çalıştı. Elbisesiz sırtına sayın Celâl Bayar'ın acaha benim elbise çirini kaymakam beyin üzerine geçir mi?» diyerek ona bavulundaki yeni elbisesini hediye etti. Nezihî Okus'un sayın reisicumhurmuzun emriyle ölümü gibi bir hatıra olarak saklıyacağı muhakkaktır. Zira bu emellerini madî değerin

Eski kaymakamlarını sıralar getir i tutiyen Bodrumlular, şimdi artık müsterihlidir. R. A. A. Londra (R.) — «Daily Mail» gazetesine göre Amerikan 6. filosu Akdeniz kuvvetleri kumandanlığına faaliyetine başlamış ve bu na yapılmış olan büyük deniz ve hava tatbikatından Nedeflex Epic tatbikatının 5. anısı yarın başlayacak ve 12 Mayıs'a kadar devam edecektir.

Bölgemizde futbol Hakem Kursu açılıyor. Onümüzdeki yaz mevsiminde Türkiyemizin Spor elemanlarından İzmir Bölgesi Millî ve Beynelmel Hakemlerinden Hakkî Gürüz tarafından vilâyetimiz merkezinde esaslı bir hakem kursunun açılana günün emîn kaynaklarından memmuniyetle öğrenmiş bulunmaktayız.

Bölgemizin ezeli dendi olan bu kurs işi sayın Valimiz Emt Kaya Aysınan'ın gayri teşebbüsleriyle hal ledilmiş olduğunu sayın sporcularımız mütederiz.

Yük bir mermi kaçakçılığın meydana çıkması 6 bin mermi ile biri subay biri er olmak üzere 6 kaçakçıyı ele geçirmiştir. Yedek subayın ve diğer kaçakçıların isimleri yazılı tutulmakta tahkikat ehemmiyetle devam olmaktadır.

Yatağan'da dört yaşında bir çocuk ağaçta asılı olarak bulundu

AVNİ KIZIL İSİMLİ YAVRUCUĞUN GARBİB BİR ŞEKLİDE DÜMLÜ HAYRİ VE TEŞSÜRLE KARŞILANDI

Yatağan, (Husûsî) — Kazazmızın Sahibler köyünde dört yaşlarında isimli oğlu Avni Kızıl adı bir yavrucağın annesi tarafından bahçelerindeki ağaçta asılı ve ölü olarak bulunmuştu.

Uzun müddet eve gelmeyen küçük Avninin gayububetinden şüphelenen annesi oğlunu aramaya çıktığında bahçelerindeki bir yemli ağacına entarsinden asılmış olarak görünce ferah basmış, yeten komşular da çağırıp kalmışlardı. Söylediğine göre, oynamak için tırmadığı bu küçük meyve ağacına çıkan Avni, ağacının kaymasıyla düşmek üzere iken entarisi ağacın bir dalına takılmış ve aşağıya sarkan Avni bir müddet sonra ölmüştür.

Yatağanda yıldırım bir kişiyi yaraladı

Yatağan, (Husûsî) — Deştin köyünde şiddetle başlayan yağmurda kırda keçilerini gülmekte olan çoban Kızı Huri Sener keçileyle birlikte şiddetli yağış altında iken düşen bir yıldırım Haririn ağır surette yaralanmasına ve keçilerin den dort beşinin ölümüne sebep olmuştur.

SPOR:

Grup maçlarından Yılmazspor-Aydınspor karşılaşması tehird edildi

Bölgemiz ampionu Yılmazspor ve Aydın şampiyonu Aydınspor klupleri arasında şehir merkezinde yapılacak grup maçı şehitimizde vukubulan zelzele dolayısıyla tehird edilmiştir.

Yılmazspor 12.5.1957 tarihinde Denizli şampiyonu Sarayköy ile yapacağı karşılaşma için çalışmaları hızlandırmış, 21.4.957 günü Denizli'nin bir göl manzarası arz eden sahasında aldığı 4-2 lik mağlubiyetin revanışını almak için bütün gayretini sarf etmektedir.

Gençlik Klübü - Dümlü pinarı 1-0 mağlup etti

Ramazân bayramının ilk günü şehrimiz Gençlik klübü ile Dümlüpinar klupleri arasında bir dostluk maçı yapılmış, ilk devresi 0-0 berabere biten karşılaşmanın ikinci devresinde bir gol atan Gençlik klübü maçı 1-0 kazanmıştır.

Bölgemizde Futbol Hakem Kursu açılıyor

Onümüzdeki yaz mevsiminde Türkiyemizin Spor elemanlarından İzmir Bölgesi Millî ve Beynelmel Hakemlerinden Hakkî Gürüz tarafından vilâyetimiz merkezinde esaslı bir hakem kursunun açılana günün emîn kaynaklarından memmuniyetle öğrenmiş bulunmaktayız.

NATO Medflek Epic manevrası başlıyor

5 RUS DENİZALTI SI GÖZCÜLÜK EDİYOR

Ankara (Husûsî) — Natonun Akdeniz kuvvetleri kumandanlığına faaliyetine başlamış ve bu na yapılmış olan büyük deniz ve hava tatbikatından Nedeflex Epic tatbikatının 5. anısı yarın başlayacak ve 12 Mayıs'a kadar devam edecektir.

Akdeniz kuvvetleri baş kumandanını Ralf Edvardın komutası altında yapılacak olan bu tatbikata Türk İngiliz İtalyan Fransız ve Yunan gemi ve uçakları katılacaklardır. Tatbikata uçak taşıt gemisi en süratli devriye botları, her tipten harp gemisi hücum ve avcı uçakları, istirak edecektir. Manevralar Akdenizin bütün bölgelerinde aynı zamanda yapılacaktır.

Büyük mermi kaçakçılığı

6000 MERMİ İLE BİRİ SUBAY BİRİ ER OLMAK ÜZERE 6 KAÇAKÇI ELE GEÇTİ

İstanbul-Husûsî — Emniyet teşkilatı sabaha karşı şehrimizde bu

Muğla, Milâs ve Ula'da üç yeni ilk okul daha inşa ediliyor

GEÇİRDİĞİMİZ BÜYÜK ZELZELE FALÂKETİNDEN ÖNCE PROGRAM GEREĞİNCE İLK LASTIRILAN ÜÇ YENİ OKUL İNŞAATI İHALEYE ÇIKARILMIŞTIR

Oğrendiğimize göre, 1957 is programı gereğince yeniden yapılmış gereken veya hiç okulu bulunmayan Muğla merkez Yeni-başyaka, Milâs Damböğaz ve Ula kazaları Sarayın köylerinde yeniden yapılacak (P.4h) tipi okullar her bireri 29.907.53 lira üzerinden vilâyet daimi encümenince açık eksiltmeye çıkarılmıştır.

Her üç okulun da ihaleleri 10/ Mayıs/57 cuma günü saat 14.15 16 da komisyon huzurunda yapılacaktır. Geçirdiğimiz büyük zلزetele felâketi dolayısıyla hasara uğramış

Fethiye için kanun lâiyhası

İMAR İŞİ HIZLA İKMAL OLNACAK
Ankara (Husus) — Fethiyenin marın bir yakında başlanacaktır. Öğrendiğine göre, bununla alakalı olarak bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.

Tasarının yakında Meclise verileceği ve muhtemelen meclisin yaz tatiline girmesinden önce kanunlaşacağı bildirilmektedir.

Lâyiha kanunlaşınca, Fethiye nin imarı işi, hızla ikmal edilecektir.

Zelzeleden hasar gören okullar tetkik ediliyor

Vilâyetimizde vuku bulan zelzeleden hasara uğramış okulların durumlarını tetkik etmek üzere 4-5 gündür kaza ve köylerde tetkiklerde bulunan Maarif vekâleti orta öğretim umum müdürü Halit Berk, vekâlet yapı işleri müdürü Sezai Ergün ve mimar Hasan Canses tetkiklerini bitirecek, Ankara'ya hareket etmişlerdir.

Valimizin Milâs'taki tetkikleri

Valimiz sayın Esat Kaya Ayman, beraberlerinde Demokent parti başkanı ve daimi encümen üyesi Turgut Topaloğlu olduğu halde Milâs'da zelzeleden hasara uğrayan evleri bir kere daha gözden geçirmek üzere Milâs'a gidip dönüşlerdir.

İsrailde bayram

Londra (R.) — İsrailde bütün bayraklar Filistin harbinde ölenlerin hatırasına hürmeten yarıya indirilmiştir. Parlamento başkanı'nın İsrailin bağımsızlığının 9 yıl dönümü olduğunu bildirmesi üzerine bayraklar tam olarak çekilmiş ve gençler sokaklarda eğlenmeye başlamışlardır.

Başvekil Ben Gurion İsrailin şimdiye kadar başardığı en büyük işlerden birinin memleketin nüfusunun üç misli artması olduğunu söylemiştir.

A. Harriman'a sorulan sual

Newyork (R. — The World Telegram and Sun gazetesi Harriman'ın Makarios devlet edip emediği başbakanlıkta tetkik etmiştir. «Valinin hareketi dünyanı yarıtırdı. İki gün evvel de çok az önce bu başbakanlıkta tetkik etmiştir. «Valinin hareketi dünyanı yarıtırdı. İki gün evvel de çok az önce bu başbakanlıkta tetkik etmiştir. «Valinin hareketi dünyanı yarıtırdı. İki gün evvel de çok az önce bu başbakanlıkta tetkik etmiştir.

N.A.T.O. konseyi sulhu tehdit altında görüyor

TEBLİĞDE, UMUMİ SİLAHSIZLANMA SİSTEMİ BULUNCAYA KADAR ATLANTİK PAKTİNİN KUVETLİ KALACAGI BELİRTİLDİ

Vaşington (R. — Çalışmalarını sona erdiren Nato konseyi bu akşam bir tebliğ neşretmiştir. Bu tebliğde Atlantik ittifaki emsalsiz men üyelerinden herhangi birine vahi olacak tavuzüve karşı toymak için tekliflerin elinde bulunan bütün vasıtalarla karşı koyacağını bir kere daha kararlaştırdığı bildirilmektedir.

SİLAHSIZLANMAYA KADAR

Tebliğ umumî mahiyettedir. Bu silâhsızlanma sistemi tesis edileceği kadar Natonun kuvvetli kalacağını da bildirmektedir.

ADENAUERİN BEYANATI

Diger taraftan Batı Almanya başvekili Adenauer Rus başvekili Bulganın tarafından gönderilen mektuba cevap vermiş ve Batı Almanya'da Atom silâhları bulundurulduğunu bildirmiştir.

AVRUPA İSTİŞARE KONSEYİNİN TEBLİĞİ

Bu arada Strazburgta toplanan Avrupa İstişare konseyi de dünyada atom silâhlarıyla tecrübelerin durdurulması için temennilerinin bilirden bir tebliğ neşretmiştir. Bu tebliğde atom silâhlarına malik devletlerin etrübelerden vazgeçmek için anlaşmaları icabetiği bildirilmektedir.

ADENAUER İLE GÖRÜŞTÜ

Dulles (R.) — Sanato vekilleri konseyi içtimasına katılmış olan Amerikan Hariciye vekili Dulles Batı Almanya başvekili Adenauer ile görüşmüştür.

Bu görüşmede Batı Almanya hariciye vekili Heinrich Von Brentano ve Amerikan Batı Almanya nezdindeki büyükelçisi David Bruce hazır bulunmuşlardır.

SOVYET NOTASI

Londra (R. — Dulles Adenauer ile görüşürken Sovyet büyükelçisi Smirnofian bir nota almıştır. Bu notada Batı Almanyanın atomik silâhlarla tevhizatının tehlikeli olacağını bildirildiği sanılmaktadır.

P. NEAU-VON BRENTANO GÖRÜŞMESİ

Bonn (R.) — Fransa dışişleri vekili Christina Pineau ile Almanya dışişleri vekili Heinrich Von Brentano arasında bu sabah yapılan görüşme 45 dakika sürmüştür.

S POR:

YILMAZ SPOR 4-0 YATAĞAN GENÇLİK-0

Schrimiz Yılmazspor kulübünün davetlisi olarak Yatağan gençlik kulübü ile yapılan maç, futbol ajanı Mehmet Şahiner'in idaresinde devam etmiş ve oldukça keyifli geçen karşılaşma sonunda Yılmazspor 4-0 galip olarak sahadan ayrılmıştır.

DUMLUPINAR TAKIMI 3-0 MAĞLUP OLDU

Schrimiz Dumlupınar kulübünün davetlisi olarak gelen Ula Gençlik kulübü ile yapılan maç, bölge hakemlerinden Şadi Sayın idare etmiş ve Ula Gençlik takımı 3-0 galip gelmiştir. Günalp, Tunay ve Yusuf birer gol atmışlardır.

Milâs Gençlik

Köyceğiz'de galip

Köyceğiz, (Husus) — Kazamız Gençlik kulübünün davetlisi olarak gelen Milâs Gençlik kulübü ile yapılan dostluk maçı, hakem Ceyhan'un idaresinde oynanmış ve neticede, Milâs Gençlik kulübü güzel bir oyunla 3-2 galip gelmiştir.

Ula Gençlik 1-0 galip geldi

Ula, (Husus) — Köyceğiz Gençlik kulübünün davetlisi olarak Köyceğiz'de giden Ula Gençlik kulübü, Köyceğiz'i 1-0 yenmiş tir.

Galip takım şu kadro ile oynanmıştır:

Erol, Mehmet, Mehmet, Muammer, Adnan, Osman, Yusuf, Memiş, Emin, Günalp ve Tunay.

MUĞLA

Devlet Nüshası

Pazartesi
13
Mayıs
1957
Yıl : 5
Sayı : 1530

Muğlada çıkar günlük siyasi gazetedir

Zelzele bölgesinin inşaa ve imarı çalışmaları başladı

GEREKEN PROJELER HAZIRLANIYOR. HASARIN BLANC OSU

Ankara, (Husus) — Muğla Vi-
layeti tahhilden vukua gelecek zel-
zele münaşebetli Dahiliye Ve
kâterinde bu Vekâlet müstefarım
ve dışıyetinde alkâki Vekâletler ve
dâirelerin selâhiyetli temsilcileri
nin icrâki ile teşekkül eden tek-
min komisyon dün saat 16.30 'da
Devlet Vekili Dr. Cemil Bengi-
nin reisiği altında toplanmıştır.
Bu toplantıda zelzelemin yapıtı
ğı tahribat ve simdiye kadar ya-
pılmış olan işlerle yardımlar göz
den geçirilmiş, tahribata müarız
yerlerin sıratla ve yeniden inşaa
sının programa bağlanması husu-
su müzakere edilmiştir.
Sımdî elde edilmiş olan nihai
ve kalî rakamlara göre zelzelemin
yapıtı tahribatın blancosu şudur:
386 ev tamamen yıkılmış, 886
ev oturulmayaacak durumda hâ-
rap olmuş, 669 ev hafif hasar gö-
rmüş, 20 okul binası tamamen yı-
kılmış, 34 okul ağır hasara uğra-
mış, 46 okul hafif hasar görmüş
8 cami tamamen yıkılmış, 5 cami
ağır hasar görmüş, 23 resmi bina
tamamen yıkılmış, 1 resmi bina
ağır hasar görmüş, 124 iş yeriyi
kılmış, 14 iş ağır hasar görmüş-
tür.

Zelzeleyi müteakip lârzemelen
muvakkât mahiyetindeki tedbirlerin
alınmasına derhal başlandı gibi,
lüzum görülülükçe yine bu cümle
den olmak üzere bazı muayyen
mahiyetli tedbirlerin alınması -
na da devam olmaktadır.

Zelzele tahribatının tamamıyla
ortadan kaldırılarak Fethiye'nin ve
ağır hasara uğrayan diğer yerle-
rin ve köylerin yeni bîtan kurul-
ması gibi esaslı tedbirlerle gelin-
ce, bu sukameter şimdiden bir
takım teşebbüslerle girişilmiş bu-
lunmaktadır.

Ayrıca yukarıda arz edilen tek-
nik komisyon hafızının muayyen
günlerin de toplantılarına devam
ederek zir tarafın muhtelif kay-
naklardan ve bilhassa yardım yo-

lu ile geniş inkişaf sağlamak yo-
lundu gayretleri sarfedecek, diğer
tarafın inşaatı biran evvel başlı-
yabilmek için hukuki ve idari bü-
tün müamelelerin biran evvel ifa-
sı ve imarı, plan ve projelerin sü-
hangi vovlarla yapıtıracasının te-
ratte hazırlanması ve bu inşaatın
biran resmi bina ve lüzümü te-
sisinin derhal inşaa ve vucuda ge-
tirilmesi ile akıyayan âhime hizmet
lerinin inşaat içinde cereyanını
binin hususlarında bütün tedbir-
ler alınmak üzere geniş bir faali-
yet başlatmış bulunmaktadırlar.

Hulusa en kına zamanda tahri-

Suriye gazetelerinin Türkiye'ye hücumları

Ankara, (Husus) — Suriye mat bu haberler dolayısıyla Suriye
buatinin son günlerde Türkiye a-
madahatlarımızı bu gibi ha-
leyhindeki nesriyate yeni bir hü-
vermesi dolayısıyla hükümetimizin
bu hasanane ve tabriki ducum
hakkında Suriye hükümetinin dik
katini kekeceği anlaşmaktadır. re-
nup hudutlarımızda askeri tabii-
dat yaptığımız ileri süren bu
gazetelerin bazıları, «Türkiye iş-
gale mi hazırlanıyor?» tarzında
tefâş uyandıran başlıklar ney-
retmişlerdir.

Bir kısım gazeteler ise, bu gi-
bi tehditlerden yılmadıkları ıfa-
de ile son derece müteaviz bir
faaliyet kullanmaktadırlar. İ-
Bilindiği gibi Suriye hariciyesi

BİR İSPANYOL VOLCU UÇAĞI DÜŞTÜ

Madrid, (A.A.) — Saint Jac-
ques de Composteliden buraya
gelen bir yolcu uçağı Barajas ha-
va alanına indirdi sırada iniş takım-
larının açılmaması yüzünden ateş
almıştır. Uçağın içinde bulunan
37 yolcu ve mürettebatı kurtarı-
lmağa imkân olmuştur.

Kıbrıs işinin son inkişafı Yunan kabinesini çok sarsmıştır

YUNANISTANDA KIBRIS MEVZU PARTİLER ARASI MÜHİM BİR MİCADELE HALİNİ ALDI

Ankara, (Husus) — Kıbrıs
Türkleri Cemiyeti genel sekreteri
Kâmil Önal, bugün İstanbuldan
gehrimize gelecek Emniyet genel
müdürü Kemal Aygün ile görüş-
müştür. İki saat kadar devam e-
den bu mülakatta Kıbrıs Türk-
leri Cemiyeti merkezinin Ankara
ya nakli meselesinin görüşüldüğü
ve Kıbrıs ile ilgili olarak birçok
se hürretimizde yapılması istenen mi-
tinglere müsaade verilmesi konu-
larına temas edildiği anlaşılmakta-
dır.

GRIVAS ATINADA: Geçenlerde Kıbrıs ve Atınaya
ziyaret eden bir Fransız şirketi
müdürü gazetecilere verdiği beya-
natta, tesadüfen tanıştığı müfrit
bir Kıbrıslı Rum milliyetçiden,
Grivas Atınada olduğunu öğ-
rendiğini açıklamıştır.

İsminin açıklanmasını istemi-
yen müfrit şunları söylemiştir:
«Kıbrıs ve Yunanistana tama-
men şahîl sebeplerle gittim. Si-
yasile ilğim yoktur. Otelde ta-
nıştığım bir Rus genç ile komu-
turken kendisinin bir müfrit Eno-
sîs taraftarı olduğunu farkettim.
O gün bir tedbîş hareketi daha

olmuş ve bir asker yaralanmıştı.
Karşılıklı çay içerken kendisine
sordum: — Bir zamanlar turizm cenne-
ti olan adımızda bu huzursuzluk
ne zamana kadar devam edecek?
Belki şaşkınlık, belki de dalgin-
liğinden şu cevabı verdi: —
«— Yakındır. Hele bizim şef
Atınadan dömsün»

Bu sözleri müteakip derhal lü-
fi değiştirdi, herhalde bir pot kır-
dığını anlamıştı. O tarihte Ma-
karosun Atınaya dönüşü henüz
bahis mevzuu olmadığından Gri-
vası kastedmiş olduğundan emi-
nim. Nitekim bu sözlerimi müte-
akip yüzünün kızarması da bunun
bir delilidir»

Şirket müdürü Atınaya yapıtı-
gı ziyarete de gene Enosis taraf-
tarafından birine Grivasın nere-
de olduğunu sorduğu zaman bel-
li olmaz lâh orada lâh burada
ve lâh şurada cevabını aldığım
söylemekte ve Grivasın başka bir
işim ve hüviyet altında istediği za-
man Kıbrıs'a girip çıktığından em-
min olduğunu şerarla iddia et-
mektedir.

YUNAN HÜKÜMETİ MUHALEFETE BOYUN EGİYOR.

Atina, (Husus) — Yunan hü-
kümeti muhalefetin devamlı tazyi-
kine boyun eğerek parlamentonun
yeniden olağanüstü toplantı yap-
masına karar vermiştir.

Nitekim Bayvekkâletten nesredil-
len bir tebliğde Liberal parti li-
derleri Venizelos ve Papa andere-
unun bayvekkil Karamanlîsi ziya-
ret ettikleri ve kendilerine gerek
Kıbrıs meselesi gerek se Eisenho-
ver doktrini hakkında yapılan gö-
rüşmeler hakkında izahat verildi-
ği bildirilmekte, ayrıca Kıbrıs me-
selesinin görüşülmesi için par-
lamentonun olağanüstü bir topları-

tı yapmasına hükümetin hiç bir
şekilde mümanat etmeyeceği be-
lirtilmektedir.

KIBRIS MESELESİ VE YUNAN HÜKÜMETİNİN SARIŞI LAN DURUMU:

Siyasi mahfiller muhalefetin
Kıbrıs mevzuunda gündem güne
hükümeti daha fazla yormaya baş-
ladığını şaretle şunları söylemek-
tedirler:

«Kıbrıs meselesi artık Yunanlar
için tamamen bir partilerarası
mücadele mevzuu olmuştur.»

«Makarosun karşı açtıkları açığı
taarruzu geçmemekle beraber Yu-
nan muhalefet partileri siyasi iş-
lerin doğrudan doğruya bir din
adamının eline bırakıldığı imâ
yoluna belirlmekte ve hükümetin
şiddetle tenkik etmektedir. Hükü-
metin durumu aksine gündem gü-
ne zayıflamaktadır. Kıbrıs davası
muhakkak ki Yunan iftiharını
mevkinde indirecek bir #nil o-
lacaktır.»

ZELZELE KURBANI FETHİYE'YE

Sarıyör eyr gök bütün Fethiye
Çürpüyor Anodlar kurtarılmı diye
Bu Allahın Gazabı kanlı Hediye
Yerle yeksan oldu güzel Fethiye

Ağlıyor bütün beşer Allah Allah diye
Doktorlar emre hazır elde sediy
Kıyıl nice canları ka dâdar zelzele
Bürüdü sıyahlara şirin Fethiye

Tarihe malolan bu Lanî faciâ
Sarıyör afakî elim bir şua
Kâlbilere dermandır bir güzel dua
Darmadağın oldu yeşil Fethiye

Sarıtıkça yıkıyor bu korkunç zelzele
Kapılmış Fethiye amansız bir sele
Kardeşler vermış hep eli ele
Sana candan bağliyyız üzgün Fethiye

Ufukta esiyor ölüm rüzgârı
Kalplerde açıldı elem mezarı
İllerde kuruldu yardım pazarı
Milletlele öğün aziz Fethiye

Entikçe ufukta ölümler er saçan
Vurduka bağırdı mezarlar ağın
Hırından şahlamp dünyama çatan
Türk kardeşlerine güven derli Fethiye

ADNAN EREÖRNEK
Muğlak Mahallesi - MUĞLA

Dört Arap liderinin Bağdat toplantıları

MISIR DEVLET REİSİ NASIR DA BİR TEMSİLCİSİNİ GÖND ERDİ

London, (R.) — Sıudî Arabiye
tan Krali İbnîsüud, bugün romenin
Irak ziyareti etmiştir. Bu eksi ta-
râhîndenberi ilk defa, bir Sıudî
Kralına Irak ziyareti teşkil et-
miştir.

Sıudî Arabistan Kralı, Irak
kralı ile «Vilâhî Abdülkâmil tara-
fından karşılanmıştır.

İlk karşılama töreninden sonra
iki Kral kurdan bir saltanat çadı-
rına girmişler ve kral Sıud, bura-
da boy güdünize gelen kabile re-
islerini kabul etmiştir.

Bundan sonra iki Kral, otomo-
bile Kral Spudun misafiri bulu-
nacağı husus saraya gitmişlerdir.

MUĞLA

Muğlada çıkar günlük siyasi gazetedir

Fethiyelileri muvakkaten barındıracak barakalar

HÂLEN CADİRLARDA İKAME ETMEKTE OLAN HEMŞEHİRLERİMİZ, YEPEYENİ VE MÖDERN ŞEHİRLERİ İNSA EDİLMİŞ VE FENNİ BARAKALARA YERLEŞTİRİLECEKTİR

Ankara (Husus) — Vilyetimizde meydana gelen deprem felâketi için hükümetimiz tarafından muvakkaten barakalar inşa edilmiştir. Bu barakaların inşaatı için hükümetimiz tarafından 100.000.000 (yüz milyon) liralık bütçe ayrılmıştır. Bütçenin 30.000.000 lirası barakaların inşaatı için, diğer kısmı ise barakaların işletilmesi için ayrılmıştır. Hükümetin dört bakanı (iki başbakan yardımcısı ile Dahîye ve Maliye vekilleri) bu işlemleri yürütmektedir. Fethiye başta olmak üzere Marmaris, Ekişiar, Yeniden yapılacaklar, Vilyetimizde bulunan her yerinde bir tesis kurulacaktır. Başta Marmaris, Ekişiar, Milas gibi yerler olmak üzere, her yerde bir tesis kurulacaktır. Başta Marmaris, Ekişiar, Milas gibi yerler olmak üzere, her yerde bir tesis kurulacaktır.

— Artık bu gün rakam olarak bilmiyoruz ki Vilyetimizde kaç kişi hayatını kaybetmiştir. Ancak tahmini olarak 700-800 kişi olduğunu söyleyebiliriz. Başta Marmaris, Ekişiar, Milas gibi yerler olmak üzere, her yerde bir tesis kurulacaktır.

Amerikan Kızılhaçının yeni yardımı

Vaşington (Radyo) - Amerikan Kızılhaçı (Red Cross) Türkiye'deki deprem felâketlerine 5.000 dolarlık yeni bir yardım dafası yapacağını açıklamıştır. Bu yeni yardım bu ay başlarında Amerika Kızılhaçı tarafından gönderilen 5 bin dolarlık Amerika Kızılhaçı gençlik teşkilatına üyelerine gönderilmek üzere sağlanmıştır.

Washington, D.C. — Reiskumhur Eisenhower yeni Ortadoğu Plânına dair plânı bundan bir müddet evvel imzalamıştır. Bu suretle alıakalî kanunlar resmen mer'iyete girmiştir. Birleşik Milletler Ortadoğudaki her hangi bir memleket komünizminin tecrübesine uğraz ve Birleşik Amerikan yardımını talebederse, Birleşik Amerika derhal yardımına koşacaktır. (Una Foto servisi)

Ankara ve İstanbul gazetecileri Felâket bölgesini geziyorlar

VALİMİZLE BİRLİKTE DÜN FETHİYEYE GİDEN GAZETECİLER, BUGÜN DE DİĞER YERLERİ GEZMEKTELER

Korkunç ve tahripkâr deprem felâketi, Ankara ve İstanbul gazetecilerinin Valimimizle birlikte deprem bölgesini gezmeye başladıkları görülmektedir. Gazetecilerimiz, Valimimizle birlikte deprem bölgesini gezmeye başladıkları görülmektedir. Gazetecilerimiz, Valimimizle birlikte deprem bölgesini gezmeye başladıkları görülmektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi Seçimlere Girmeyecek mi?

(MUHALEFET PARTİLERİ HÜMMALİ BİR FAALİYETE GEÇTİ - İKTİDAR, SOĞUKKANLILIGINI MUHAFAZAYA EDİYOR-SEÇİMLER MUHALEFETE GÖRE, 1957 EYLÜLÜNDE YAPILACAK - KURULTAYI, NASIL BİR KARARA VARACAK?-C. MİLLET PARTİSİ VE CUMHURİYET PARTİSİNİN DURUMU

Ankara (Husus) — Şehirimizdeki seçimler için Valimimiz tarafından yapılan toplantıda, Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçimlere girmeyeceği ifade edilmiştir. Valimimiz, seçimlere girmeyeceği ifade edilmiştir.

Ankara (Husus) — Şehirimizdeki seçimler için Valimimiz tarafından yapılan toplantıda, Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçimlere girmeyeceği ifade edilmiştir. Valimimiz, seçimlere girmeyeceği ifade edilmiştir.

ŞEHİTLERİMİZİ DÜN ANDIK
Hava şehitleri itibarıyla, yurdumuzda yapılan şehitlerimizi dün andık. Şehitlerimizi dün andık.

ŞEHİTLERİMİZİ DÜN ANDIK
Hava şehitleri itibarıyla, yurdumuzda yapılan şehitlerimizi dün andık. Şehitlerimizi dün andık.

ŞEHİTLERİMİZİ DÜN ANDIK
Hava şehitleri itibarıyla, yurdumuzda yapılan şehitlerimizi dün andık. Şehitlerimizi dün andık.

ŞEHİTLERİMİZİ DÜN ANDIK
Hava şehitleri itibarıyla, yurdumuzda yapılan şehitlerimizi dün andık. Şehitlerimizi dün andık.

Fethiyeye Mersiye

Harap oldu güzel Fethiye'miz Halkına hep hep birden geçmiş olsun deriz Şehitlerimizi rahmetle anarız Geridekiler Halktan uzun ömür dileriz Şehitlerimiz içindeydi Fethiye bir Onu gören derti sanki küçük İzmir. Servetten ayrılmak gerçi çok güçtür. Fakat canını kurtaran malinden vaz geçti. Var olsun Milli Savunma ile Kızılay imdadına koştu. Türk Milleti sabahet cebini açtı. Başımızda sağ oldukça Bayar Menderes Türk Milletinin kalbi asla ke derlenmez. Kazalarımız içinde şirindi Fethiye Bu günkü haline her insan ah diye Çok müazzam bakmaya kıymazdı. Havası hoş geçmeye doyulmazdı. Biz Türküz sarılsız imanı mız Takdiri ilâhiye daima boyun eğeriç İnşallah kısa bir zamanda gele Eski güzelliği yerine gele Onu görenler imrene Var olsun Türk, Devlet ve Milleti dene. Köyeçiz kazasını dağıt Ortaça mahiyeti Merkez Camii Serit imnam ve hatibi. Mehmet KUNDARCI

Nüshası
10
Kuruştur

Devlet Rüşhası

MUĞLA

Muğlada çıkar günlük siyasi gazetedir

Pazartesi
27
Mayıs
1957
Yıl: 6
Sayı: 1842

Celâl Bayar, haziranda İzmir'e gelecekler

İzmir. (Hususi) — Memnuniyetle öğrendiğimize göre satın Reisicumhur Celâl Bayar Haziran ayında şehrimizi ziyaret edeceklerdir.

Reisicumhurumuz bundan bir müddet önce Türkiye'de kurulmuş en büyük kuruluştur. Tekstil o kullanan temel atma merasiminde hazır bulunacaklardır.

Türkiyede ilk olarak yapılacak olan tekstil ösüsü 6 milyon liraya mal olacak ve Abantek stadyumunu ihtiva eden 14 bin metre karelik sahada 10 bin metrekare üzerine inşa olunacaktır. Tekstil okulu Türkiye'deki bütün fabrika ve sanayi müesseselerine usta ustabaşı ve mesnucat mühendisleri yetiştirilecektir. Bu okul sayesinde fabrikalarda verim artacak ve kalifiye işçi miktarı da o nisbette çoğalacaktır.

Diğer taraftan sayın reisicumhur ve başvekilin son seyahatlerinde alkakallara verdikleri emirler üzerine Kınık-Bergama yolu Kınık kısmı suyu jandarma kumandanlığı binası ile Odemis kazasıyla yeniden inşa edilmiş olan modern Adliye sarayı süratle ikmal edilmiştir. Cumhurbaşkanımızın bu tesislerde başka Cumhurbaşkanlarımızın da memmen soğuk hava deposunun açılışlarında ve çok büyük hastahanesindeki Ahmet Üzümlü pavyonunu yeni okulların temel atma törenlerinde hazır bulunmaları kuvvetle muhtemeldir.

Zonguldak (A.A.) — Reisicumhur Celâl Bayar bu sabah Kozlu ya giderek uzun Mehmet iki numaralı maden kuyusuna bizzat inmek suretilerle tetkikler de bulunmuştur.

Reisicumhurumuz Celâl Bayar kuyunun 330 metre derliğinde kadar inerek buradaki çalışmaları yakından görmüş ve yer altındaki tanelerde 3 kilometre gidip ve 3 kilometre dönmüş olmak üzere 6 kilometrelik bir mesafede dolanmıştır.

Reisicumhur Celâl Bayar kuyu da çalışan maden işçilerinin hâli ralarını sormak suretiyle kendile rlerine ittifakı bulunmuş işçiler devlet reisine yer altında kendilerinde memnun olduklarını ve büyü sevinc duyduklarını ifade etmişlerdir.

Reisicumhur Celâl Bayar kuyu

dan çıktıkları sonra şeref defterine ne ihtisalarını veyişkilir ve takdirlerime diye yazmıştır. Reisicumhurumuz Kozlu'ya gelmiş ve gidişlerinde buradaki işçilerin hâli ve uzun uzun alkışlanmıştır.

Kozlu Uzun Mehmet 2 numaralı kuyusu 625 metre derliğinde olup saatte 540 ton istihal kapasitesine sahiptir. Halen yapılmakta olan yeni tesislerin ikmalinden sonra günlük istihal 5500 tonu bulacaktır. Buradan çıkan kömürler Zonguldak'taki yeni tesislerde yıkandıktan sonra liman yoluyla yüklemeye suretiyle denizden ve ayrıca demiryolları vasıtasıyla da rızadan istihlak mercezi haline sevk edilmektedir.

Zonguldak (A.A.) — Reisicumhur Celâl Bayar da bu sabah bizzat giderek tetkiklerde bulunduğın Kozlu Uzun Mehmet kömür ocağı hazzasının modern ocağına bizzat inmek suretiyle inmek suretilerle tetkikler de bulunmuştur.

Ocağa kibrit ve sigara ile gir-

Marmaris Belediye Reisinin Gazetemize verdiği beyanat

KEMAL ELGIN, GEÇİRİLEN ZELZELE FELAKETİNİN HÜKÜMETE TEŞEKKÜR EDİYOR

Marmaris, (Hususi) — Kendilerini makamında ziyaret edip son zelzele felaketi dolayısıyla hasar ve zarar miktarını öğrenmek istediğim Marmaris belediye reisi Kemal Elgin şu beyanatta bulunmuştur:

— 24 nisan günü vuku gelen zelzele felaketi sebebiyle Fethiye'deki hasarın yüzde doksan olduğuna herkeşçe malum ve bilinen bir gerçektir. Fakat, bir garip tesadüf emeri olacak ki, Fethiyeli hemşehrilerimizin zararlarına pek yakın bir farkla hasar görmüş olan kazamızdaki binalarımızın tamamen yıkılmayıp, dikili vaziyette bulunması sebebiyle Marmaristeki hasar nispetinin yüzde yetmiş beş olduğu ilgililerce bilinmekte ise de efkârı, umumiyetin malûmu bulunmamaktadır. Ancak, dikili vaziyette bulunan binalarımız teker teker zemlere dercesini ve aletleriyle yaramızın dercesini ve aletleriyle göstermeğe kâfirdir. Bu durumu ifade ederken hiç bir zaman Fethiye'nin zelzele sebebiyle uğradığı hasardan dolayı isimnin sık sık bahsedilmesinin haset et-

me kıatiyen yasaktır.

Reisicumhurda bu sabah ocağa giderken aynı muameleye tâbi tutulmuştur.

Reisicumhur Celâl Bayar kuyusu dibindeki kömür ihraç tesisleri ile çıkarılarak her ton kömür için 4 ton su basan tulumhalarla görülmüş ve beton tahkimatı tünelden geçerek ocağın işleme ve hazırlık faaliyetine teşvik etmiştir.

Marmaris ve Karginkürü ovalarının sulama işleri de müteahhide verildi

BU TESİSLERİN İKMALINI MÜTEAKİP, MAMARİS'DE 3.000 VE KARGINKÜRÜ'DE İSE 800 DÖNÜMLÜK SAHA, SULANMA İMKANLARINA KAVUŞMUK OLACAKTIR

Vilâyetimiz Teknik Ziraat müdürlüğüne hazırlanan program gereğince küçük sulama işlerine devam olunmaktadır. Bu cümleden olarak Ula kazasının Ferek ovası ile Muğla merkezine bağlı Pisi kasabası ovalarının sulama işleri tamamlanmış ve köy şubelerine devredilmiştir.

Bu kerre de 19.19 lira keşif bedelli Marmaris kazası ovası ile

Muğla öğretmenleri bir yapı kooperatifi kurdu

FAALİYETE GEÇEN KOOPERATİF, ORTAKLARINA TEPE TIP SİRİN EVLERİNİ İNŞA ETTİRİLECEKTİR

Muğla Öğretmenler Derneği zehnelen evleri kurup olmaş mes çok yerinde olan bir teşebbüs'tür. Muğla Öğretmenleri Yapı Kooperatifi kurmuş ve faaliyete geçmiştir. Kooperatif ük olarak şehrimiz stadına bitişik kök dönümlük (kuzeyde) bahçesini satın alarak parselasyon işlerini tamamlayıp tek tip bahçeli evler olarak planlarını yaptırmaktadır. Kooperatifin gayri eviz ve

Sermaye ve kredi vaziyetleri de kalifiye Leşberrim olduğundan inşaatı bu yaz başlanacaktır.

Eviz öğretmenlerin yegâne arzuları olan bu teşebbüs tahakkuk ettiren Dernek üyelerine kooperatif üyeleri şükran hissiyle dolu bulunmaktadırlar.

14.605 lira keşif bedelli Köyceğiz kazası Karginkürü köyü ovasını sulama tesisi müteahhide verildi. Karginkürü ovasının 800 dönümlük yerleri sulanabilecektir.

14.605 lira keşif bedelli Köyceğiz kazası Karginkürü köyü ovasını sulama tesisi müteahhide verildi. Karginkürü ovasının 800 dönümlük yerleri sulanabilecektir.

(Fethiye'ye Destan)

(Dünya gıydan Devamı)

Denizdir Fethiye'nin üç kögesi, Yeşildir ormanı çamı, meşesi, Gece yetişi Muğla'nın Vali paşası, Ağlasın gayri Fethiye'nin kızı Ayşesi.

Dalgalar Fethiye'nin mavi denizi, Henüz gümüşü saat daha do kuzu, Oldu zelzele soldurdu beni zi, Kıymetli Kaymakamımız uyarı bizli.

O gece dışarda uyuduk, Kaymakamımızın sözüne uyduk, Eğer Kaymakama uymayıp, Şimdi hepimiz dünyada yok.

Bir saatte yetişi Muğla'dan Valimiz, Serefli Kaymakamımız camımız, Hemen geldiler merhametli önderlerimiz, İşte doğrudur bükülen belimiz.

Çok şükür az zarar geldi ca nimiza, Dağlar taşlar sabit olsun hali mize, Allah sağlık versin ulu hükümetimize, Yetiştiler, derman oldular derdimize.

Ekimiz elbisemiz, çamamızımız, Basın olduca Celâl Bayar ba barmız, Yetişi bize Menderes bitade rimiz, Senlendi gene yıkılan garip yuvamız.

Ulu önderlerimiz yetişi yetişi gibi, Yiyeceklerimiz geldi, akar sel gibi, Eşirgerler bize doğıldir el gibi, Bize kanlı bahar oldu sanlı Fethiye.

Kurulu pinavra, yeşillik taban, Ne halkon kaldı ne tavan, Gam yeme, kasayet çökme kardeşim, Merhametli hükümetine güven her zaman.

(Devamı var)

27 Mart 1957
eri de
gağız
ularından N.
ları ayırtma
dıkları temin
membeler
seval emni
Büyüksuza ile
ile kışla
buğday kırsal
uyunuyor.
kılarını
lideri
nisi Adana
ikadinde ve
nakitlerle
milletleri
indeki me
kılar. Ebu
temerinin
ediler. Bu
konulara
uyunuyor. B
er husus
atıkların
ın sonu
tarla ve
eskinleri
e meşur
e olana
ne gi-
obent
Rudun
sürekli
işya-
velim
dün
teklif
dığo
mler
şen
mü
bi
gile-
TP
rdi
dül
ula
ye
ne
dile
m
dile

Nüshası
10
Kuruluş
1957

Devlet Nüshası

MUĞLA

Muğlada çıkar günlük siyasî gazetedir

Salt
28
Mayıs
1957
Yıl : 6
Sayı : 1543

Kalkınma Teşkilâtına mensup bir heyet vilâyetimize gelmiş bulunuyor

MEBUSUMUZ SAYIN TURHAN AKARCA İLE BİRLİKTE MUĞLAYA GELEREK VALİ MİZLE MÜLAKİ OLAN HEYET, TETKİKLER YAPMAK ÜZERE KOYÇEĞİZ İLÇESİNE GİTTİ

Kalkınma hamlelerimizde yararlı olmaları ve Avrupa ürünleri alması teknik yardımlarında da faydalanarak, melicilerin de Akdeniz menâkelerini mülkiyetli kılmak maksadıyla, kalkınma faaliyetleri teşvik ve teşvik edilecek olan sanayi ürünleri için vilâyetimize ilgili üyeleri müstakferlerinden seçilen Köyceğiz bölgesinin hususiyetlerini bilgil ve yakinen tetkik etmek üzere, Mebusumuz sayın Turhan Akarca ve refakatinde bulunan sanayi üreticilerinin merkezi direktörü Yüksek mühendis Nizamettin Ergül, Avrupa üreticileri için direktörü M. Gregoire, yardımcısı Münir Benek ve Avrupa İktisadi İşbirliği teşkilâtında daimi Türk delegesi Turan Çakır Muğla'ya gelmişlerdir. Beraberlerinde iki mühendisten oluşan bir heyet, valimiz sayın

Bağdat'ta başlayan mühim toplantı

BAGDAT FAKTİ YIKICI FAALİYETLERLE MÜCADELE KOMİTESİ, AMERİKAN TEMSİLCİSİNİN DE İSTİRAKİLE GİZLİ İÇTİMA ETTİ

Karagi (R) — Bağdat pakı y'i nin hıralıyeli ağımlıdır. İki faaliyetlerle mücadele komite Komitinin altı gün sürcek tesinin üçüncü toplantı devlet toplantıları gizli çereyan edecek pakta üye olan devletler temsil ve müzakereleer sonunda bir teh cilerinin ve Amerikan temsilcisi lig neşredilecektir.

Fethiye, Marmaris ve Eskişehir zلزle felâketzedelerine yardımlar

YARIŞ HALİNDE YAPILMAKTA OLAN YARDIMLARIN, ÖĞRETİM DERNEKLERİ VE OKULLARDAN G ELEN KISIMINI AYRIN BİL DİRİYORUZ

Muğla Öğretmenler Derneği vasıtasıyla Fethiye Marmaris ve Eskişehir zلزle felâketzedeleri için Öğretim Dernekleri ve okullara şimdiki kadar gönderilen yardım listesi şöyledir:

Muğla merkez Bayır köyü ilkökulu 66, Muğla Atatürk ilkökulu 70, Datça Maarif memurları 60 Öğretmenler Müll Federasyonu 300, Bursa Boduyük öğretmenler derneği 30, Muğla Cumhuriyet ilkökulu 129, Muğla merkez Yürükoğlu ilkökulu 15, Yerleşik Çiftlik köyü okulu 9.50, Dumlupınar ilkökulu 115, Bodrum Maarif memurları 587, Yatağan Maarif memurları 341, Bursa Karacabey öğretmenler derneği 147, Milas ilkökulu 147, Milas Maarif Memnege ilkökulu 105, Milas orta okulu 620, Milas Kuzayka okulu 152, Milas öğretmenler derneği 237.50, Milas Kocak Mustafa İttifak ilkökulu 191, İnegöl öğretmenler derneği 180, Muğla Fethiye Kız Sanat Enstitüsü 105, Muğla Kız Sanat Enstitüsü öğretmenleri 77.50, Muğla Kız Sanat Enstitüsü öğretmenleri 100, Uşak öğretmenler derneği 40, Sivri öğretmenler derneği 50, Muğla merkez Pınar okulu 32.50, Eskişehir öğretmenler derneği 200, Yatağan ortaokulu 34.50 lira teker tuler bulmuşlardır. Yardımları yurdun her köşesinden yarıy bu Kız Sanat Enstitüsü öğretmenleri

SPOR:

Muğla stadyumunun geçirdiği tarihi gün

GAZETEMİZİN TERTİP ETTİĞİ TEKAÜTLER MAÇI, MU-AZZAM BİR SEYİRCİ KİTLESİNİ STADA TOPLADI

1956-1957 Türkiye Grup birin cliklerinin ikinci olan, bölge- miz lig şampiyona Yılmazspor, bu haftayı da zafer ile neticelen dikti.

Şehrimiz kulüplerinden Damulu pınar'ın teklifini kabul eden Yil- mazzspor, bu maçında 2-0 galip olarak sahadan ayrılmıştır.

Ayrıca, günün ve yıllerin en çok arzu edilen ilk maçı da, te

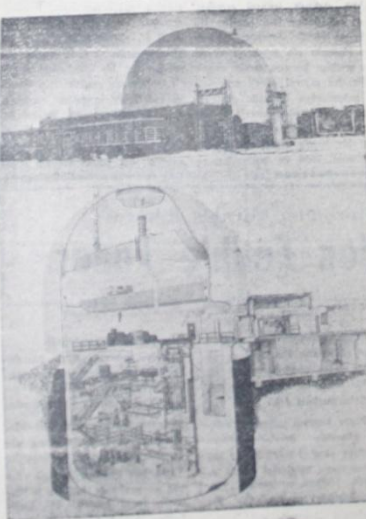
Yerkesik'de Orta Okul yaptırılacak

Memnuniyetle öğrenildiklerine göre Muğla merkezine bağlı tüm teşkilatlı Yerkesik mahiyeti bal- kılı bir de Ortaokul binası yapma- na derneği kurmuş bulunmakta- dir.

Bi yıl önce tam teşkilatlı na- hiyeler arasında alınan bu şirin ve zengin mahiyemizin teşkilat kadroları peyder pey tamamlan- maktadır. Posta Telgraf idaresi bir müddet evvel faaliyete geç- miş hattı şehirler arası telefo- nu, mülki idare kadroları yerleşik ve memurları tayin edili miş ktedir.

Bu ömleden olarak başta na- hienin çağın ve çağ beledi ve yeni Peyzaz Önyay olduğu bal- de orta okul binası yaptırma der- neğini müteakibin heyetini ge- re ve teklif etmektedir. Memduh Öner (Ticaret), Ferit Demiryaz (İşgüzar), Hayati Maviyolu (Mühendis), Sadık İyibilir (D. P. Başkan), İsmail, Ali Osman Yılmaz (Ticaret), Ramiz Toprak (Ticaret), Naim Şeker (Çiftçi) Ali Öngören (Ticaret) dir.

Ortaokul binasının da inşa eden Yerkesik Mahallemine halk son- denca müteakibin.

Birleşik Amerikada Argonne Millî Laboratuvarında inşa edilen ve sonunda çalışan bir enerji merkezi, 20.000 kilovatt besleme ve 5.000 kilovatt elektrik tahsis etmektedir. Kaynar su vakitleri ile çalışan merkezini binası tamamlanmıştır. İçinde toprak üzerindeki kızgın su ile müferte kaplıdır. (Elsie Foto servisi)

(Fethiye'ye Destan)

(Dünya aydınları Devam)

Güzel Fethiye seni yıkıldı diye asla gam yemem.
Celil Bayar, Adnan Mende tetis önde imam.
Bin yapkın önderlerimiz, gerisini bilmem.
Birgün olur şerefleminin şanlı Fethiye.

İşgan olur gözümüzün yası dimer.
İşbu önderlerimiz derdimize deşer.
Allah zeval vermesin devletimize meşer.
Eskinden şereflil olurum şanlı Fethiye.

Hükümetimiz Koyar gelir her zaman derdimize,
İşte gördünüz geldiler güzel yurdumuza,
Her yeri gezdiler, düştüler önümüze,
Hükümetimize, güvenelim arkadaşlar.

Gece yıkıldı, gitti güzel yurdumuz,
Fethiye'ye büyük Meclis mi kurdunuz?
Yetişi mi imdadına şanlı ordumuz,
Birgün olur şerefleminin şanlı Fethiye.

Fethiye'nin başına geldi bir felâket,
Bu da olsun dünyaya bir âlâmet,
Hiç görmedik böyle bir ne demet,
Yavaşan hükümetimizdeki bu' âdâlet.

Sürelim tarlayı, kaldırımlı mahsulümüdü,
Ekelim sızama, pamuğa bel yelim bağımız,
Gece gündüz çalısalm, yapalım evimizi,
Hükümetimize yük olmasın arkadaşlar.

Yüri zلزle güzel mamurları,
Öğünük Muğlaya, yopundur hamurları,
Ei birliği ile yapalım şehruları,
Hükümetimize yük olmasın arkadaşlar.

Äimler bahâder imi hâkemeten,
Biraz uyanalım başımıza gelen nehbeten,
Bunları öğrenelim, okalım okutalım,
Önümüzü hakka pevicetim arkadaşlar.

(Devam var)

Nüshası
10
Kuruştur

Devlet Nüshası

MUĞLA

Muğlada çıkar günlük siyasi gazetedir

Pazar-tesi

3

Haziran

1957

Yıl : 6
Sayı : 1548

Zelzele felâketi ile ilgili tasarı T. B. M. M. Nafia Encümeni üyeleri Muğlamıza gelecek

TASARIDA HÜKÜMET TEKLİFİ ELLİ MİLYON LIRA OLARAK YER ALMAKTA İSE DE BUNUN, 75-80 MİLYONA ÇIKACAĞI TAHMİN OLUNMAKTADIR

14 MEBSU VE NAFİA VEKÂLETİ TEMSİLCİLERİNDEN MÜ TESEKİL HEYET, 6 HAZİRAN GÜNÜ ŞEHİRİMİZDE OLACAK

Ankara, (Husulî muhabirimiz-den) — Fethiye felâketiyle ilgili hükümet çalışmaları hızla gelişmektedir. Milletvekilimiz sayın Poyrazoğlu'ndan aldığımız malûmata göre felâketle ilgili kanun tasarıları büfe komisyonundan geçmiş olup pazartesi gününden itibaren heyeti umumiyede müzakeresine bağlanacak ve meclis tarafından evvel tasarı kanunlaşacaktır.

Tasarıda hükümet teklifi 50 milyon lira olarak yer almakta, bunun müzakereler sırasında 75 ilâ 80 milyona çıkarılacağı umulmaktadır. Bugüne kadar yapılan bakiye yekünü ise 30 milyona bağlanmıştı ki böylece Fethiye felâketine yapılan yardım 10 milyon ayağı olacaktır.

Salâhiyetli şahsiyetlerden öğrendiğimize göre, Haziran ayının 6'ında İzmirden vilâyetimize gelecek heyet, geçici şehrimizde geçecek ve 7 Haziran cuma günü Muğladan Fethiyyeye giderek, deprem bölgesini ve iskele inşaatını tetkik edecek, o akşam Muğlaya hareket edecek.

Turhan Akarca şehrimizden ayrıldı

Bir haftadır vilâyetimizde tetkiklerde bulunan mebuslarımızdan sayın Turhan Akarca, Fethiyyeye, Köyceğiz, Ula, Marmaris, Dağca, Muğla ve Yatağan'daki tetkik ve temadalarını bitirerek, Milâk ve Bodrum ilçelerini de ziyaret etmek üzere şehrimizden ayrılmıştır.

Vilâyetimiz zelzele felâketzedeleri menfaatına tertiplenen resital

ANKARA, DEVLET KONSERVATUARI YÜKSEK KISIM ÖĞRENCİLERİNİN BU ASIL HAREKETİ GENİŞ ÖLÇÜDE TAKDİR VE ALÂKA TOPLADI

Ankara, (Husulî muhabirimiz-den) — Devlet Konservatuarı Yüksek Kısım Öğrenci Derneği tarafından tertiplenen ve hasılâttan itibaren vilâyetimize zelzele felâketzedelerine tahsis olunan Bale vesitilî büyük alkış toplandı.

ve Mollı Lake idaresindeki genç Türk hâzretleri büyük ilgi uyan dırmışlardır. Programda Tehaikowky, Mozart ve Strauss'un eserleri yer almaktadır.

Resital, Halil Onayman idaresindeki konservatuar orkestra resitalinde verilmiş, J. T. Kemp

Elde edilen hasılât vilâyetimiz emrine gönderilmek üzere Kızılay genel merkezine teslim edilmiştir.

Zelzele bölgelerindeki hemşehrilerimize tahsis olacağına geçen sayılarımızda bildirdiğimiz modern tıp baskılları ise Amerikadan henüz gelmemiş olup, yakında beklenmektedir.

Pasifik sahillerinde yüz binlerce insanı yataklara seren grip

Cenevre (R.). — Milletlerarası sağlık teşkilâtı Singapur'dan aldığı son raporlara istinad ederek akşam batı Pasifik kesiminde şimdye kadar bilinemeyen yeni bir grip virüsünün keşfedildiğini bir tebliğ ile yayınlamıştır.

miya ölümüne sebebiyet veren grip salgınının bu virüsden ileri geldiğini bildirmektedir. Tebliğde yapılan araştırmalar sırasında bu virüsün grip aşısına karşı insanı marz derecede mukavemeti bulunmuşun tesbit edildiği de ilâve edilmiştir.

Teşkilâtın son aylar zarfında, Singapur, Malezya, Hong Kong, Formosa, Endonezya ve Filipin lerde müşahade edilen yüzbinlerce insanın yataklara serilmesi de şebek olan ve bir çok kimse

Bu arada Singapur'dan Hindistan'a gelmekte olan bir gemide de grip salgını baş gösterdiği ve vapurunu Madras limanında karantinaya alındığı bildirilmektedir.

Amerikan Askeri Yardım Heyeti Başkânı Tümgeneral Armetead (Üst Foto serisi)

Amerikan ordusu netre usulünü kabul ediyor

Vaşington (R.). — Birleşik Amerika ordusu personelinin mütefekkilere tarafında imâ edilen malzemeyi rahatsız kullanabilmeleri ve mütefekkilere arasında daha şenkli bir çalışma temini hususunu sağlamak üzere birleşik Amerika ordusunda ayak yata ve mü gibi ölçülerini teredditler netre usulünde kabulü kararlaştırılmıştır.

Bu husustaki emir Amerikan kuvvetleri kara orduları etkin hâzretleri umumiyede reisi general Maxwell Taylor tarafında imzalanmıştır.

Makarios'a Zemmiye

İnsanlığın ruhuna bizzit güvenlik kastan Kahramanlık şanını yine bizzit yaşatan Vefa denen cevheri kabbelle bir futan Güllüncü şeytan Makarios sana bir aftospiyon Ley kargası değil varı yoğa ötecek Hayallerin peşinde karatıya gödecek Zulmün düymaşığın gene Türkler yenecek Kızıl Papaz Makarios sana bin aftospiyon Duymadın mı radyodan Türkün beyecanını Unuttun mu daha dün Dumlupınar şanını Türkler şeref uğruna öyle döker kanını Kara Papaz Makarios sana bin aftospiyon Türkün olmak kar'iyen yeşil Kıbrısın barış Kıbrıs bize armağan verilmez tek bir karış İster güle yaparız, ister yer de bir yarış Kızıl Papaz Makarios sana bin aftospiyon El yurduna güle koymak kolay olur ve fakat Bu aralan yatağında yerin bir daha tokat Bizim tarih böylece yapraklanır hep kat kat Kanlı Papaz Makarios sana bin aftospiyon Şantajcılık bilmeziz halimiz b'elli dünden Savapsa girmek bize tatlı gelir düğünden Zafer, bize yüz güler şart koyam mı öden Kabbe şeytan Makarios sana bin aftospiyon Zindandan çıkan insan böylemi kar'iyen Görmez seni sanki zaferden dönmüş sanır Yalancılık yaparlar böylece bur'iyen Lânet yitirli Makarios sana bin aftospiyon İsa'yı güvencine bonca yüz kar'iyenle Harriman davet etmiş gü şifri yararıyla Neyi savunucakın omulmaz ş'ar'iyenle Menfor adam Makarios sana bin aftospiyon Daha dün yalvardınz bunda (ken başınız Bizim soprakın gider hep kur'iyen, yapınız Türk kanı kokmuyor mu? Top'iyeniz taşınmaz Nankör ruhlu Makarios sana bin aftospiyon Açık gönlü kan artık! bunca sitem yemeyiz mi? TB'ye yangın bakana inçir a'buç dikmez mi? Tayib bir gün olur da hakları seğmez mi? Hakız düğman Makarios sana bin aftospiyon

Diğer Apk Gönlü

400.000 kara indik bir sahneye kapaktan fotoğraf 1955 senesinde Amerika Bayrıtıyolüne mensup de 143.4 mil kuzeyden Birleşik dünya tarafındaki seyahalet emsa Vikiing 17'iden alınmıştır. Peykin emsa bu bilgilere bir kuzey ince etmiştir.

kapaktan fotoğraf 1955 senesinde Amerika Bayrıtıyolüne mensup dünya tarafındaki seyahalet emsa Vikiing 17'iden alınmıştır. Peykin emsa bu bilgilere bir kuzey ince etmiştir. (Üst Foto serisi)

Nüshesi
10
Kuruştur

Devlet Nüshası

MUĞLA

Muğlada çıkar günlük siyasi gazetedir

Perşembe

13

Haziran

1957

Yıl : 6

Sayı : 1557

Fethiye, Marmaris, Eskihisar felâketzedelerine yapılan yardımlar

VATANDAŞLARIMIZIN YARDIM MIKTARI AŞAĞI İDARDIR

İzmir (Hususî) — İzmir Valiliği tarafından Fethiye ve havallisi zelzele felâketzedelerine yardım için açılan kum paraşa bütün huzi ile devam etmektedir.

Sınırlı kadar yapılanlara ilâveten son 24 saat zarfında da aşağıdaki teberullar kaydedilmiştir.

Doğanbey Nahiyesi Yardım Derneği 100, Ahmetbeyli halkı namına Muhtar Mehmet Sayın 182 li ra 50 kuruş, Sabri Cevahirî 100 Salim Oktay 48 lira, 40 kuruş, İzzet Ticaret Odası namına Bekir Demireyaz 450 lira, İhsanlar Yaprak Tütün Bakımcıları Merkez Müdürlüğü Memur ve Misâkinî 2000 Bakımcıları Merkez Müdürlüğü de vermiş. Bütün illâketzedeler için 1600 lira ödendi bulunmuşlardır.

Karabük, (Hususî) — Fethiye ve Bolu'da vukua gelen zelzele felâketlerinden zarar gören vatandaşlarımızın yardımında olan yardımlar devam etmektedir.

Schrimiz ilkokullarında okuyan öğrenciler, kendi harçlıklarından arırdıkları paraları bir araya getirecek okul idarelerine teslim etmişler ve felâketzedelere kütüphanelerine yardım etmişlerdir. Toplanan paraları Ziraat Bankasına yatırılmış ve merkez yardım komitesi emrine havale edilmiştir. İlköl tebebele rinin bu iki felâketzedelere havaleye yapmaları yardım miktarı 538 liradır.

Balıkesir, (Hususî) — İlk zelzele felâketine uğrayan ve hasar gören Muğla, Fethiye, Marmaris ve Eskihisar için hamiyetli vatandaşların teberulları yarın halinde devam etmektedir.

Balıkesir Belediyesi memur ve misâkinîleri 463 lira 25 kuruş, Balıkesir Orman Başmüdürlüğü

Bayındır Belediye Reisi ile Şehir Meclisi azaları D. P. ye seçti

Ödemiş (Hususî) — Bayındırda sayın Reiscumhur Celâl Bayar, Belediye reisi Muzafer Köktuğlu ile belediye meclisinin 22 üyesini kabul etmiştir.

Son seçimlerde mistakiller listesinde seçilmiş olan Muzafer Köktuğlu ve belediye meclisi ahalisi sayın Cumhurreis Celâl Bayarın sını dışından sonra top laca Demokasi partiyeye kaydedilmiştir.

memurları 315 lira, Keresteci B. Bedri 40, Keresteci B. Ömer Er tuğrul 20, Balıkesir İhsani 133 li ra 58 kuruş, B. Recep Kırbabul 50 lira, Balıkesir Petrol Ofisi 38 lira, Necip Kaya 20, Pamuklu do kuma sanayi 250 lira bağışta bu lunnmuşlardır.

Menderes Irak Veliâhtına İstanbul'da bir yemek ziyafeti verdi

İstanbul (Hususî) — Başvekil Adnan Menderes Irak veliâhtı Al tes Emir Abdullillah yerefine bu gün İstanbulda hususi bir öğle yemeği vermiştir. Bu yemekte İ rakın Ankara büyük elçisi Ekse lina Necip Elravî ile Çankakkale mebusu Faîh Rüştü Zorlu bul unmuşlardır.

Karabük, (Hususî) — Fethiye ve Bolu'da vukua gelen zelzele felâketlerinden zarar gören vatandaşlarımızın yardımında olan yardımlar devam etmektedir.

Schrimiz ilkokullarında okuyan öğrenciler, kendi harçlıklarından arırdıkları paraları bir araya getirecek okul idarelerine teslim etmişler ve felâketzedelere kütüphanelerine yardım etmişlerdir. Toplanan paraları Ziraat Bankasına yatırılmış ve merkez yardım komitesi emrine havale edilmiştir. İlköl tebebele rinin bu iki felâketzedelere havaleye yapmaları yardım miktarı 538 liradır.

Balıkesir, (Hususî) — İlk zelzele felâketine uğrayan ve hasar gören Muğla, Fethiye, Marmaris ve Eskihisar için hamiyetli vatandaşların teberulları yarın halinde devam etmektedir.

Balıkesir Belediyesi memur ve misâkinîleri 463 lira 25 kuruş, Balıkesir Orman Başmüdürlüğü

Bayındır Belediye Reisi ile Şehir Meclisi azaları D. P. ye seçti

Ödemiş (Hususî) — Bayındırda sayın Reiscumhur Celâl Bayar, Belediye reisi Muzafer Köktuğlu ile belediye meclisinin 22 üyesini kabul etmiştir.

Son seçimlerde mistakiller listesinde seçilmiş olan Muzafer Köktuğlu ve belediye meclisi ahalisi sayın Cumhurreis Celâl Bayarın sını dışından sonra top laca Demokasi partiyeye kaydedilmiştir.

MUĞLA İSTİKBAL İÇİN BÜYÜK ŞEYLER VADEDİYOR

VİLAYETİMİZİN KALKINMA BÖLGESİ İÇİNE ALINMASI BİR ÇOK BANKA VE İŞ ADAMLARINI HAREKETE GETİRDİ

Avrupa İktisadi İybirliği Teşkilatınca İktisaden %2 gelişmiş memleketlerde yapılan yardımlar cümlesinden olarak Muğla'mızın da kalkınma ve deneme bölgesi içine alındığına daha önceki nüshalarımızda sevinge bildirmiştik.

Bu defa büyük bir memnuniyetle öğrendiğimiz göre, daha şimdiden İstanbul ve İzmir'in tanınmış iş adamları ile bazı bankalar bu havalede şube açmak ve bir iş sahası aramak üzere teşebbüsler geçmişlerdir. Her sahada kalkınacak olan bu havalelerin aynı zaman da turistik bir bölge olacağı muhakkak nazarı ile bakıldığında Köyceğiz kasabası ile Karaca ve Dalyan, Dalaman da oteller, gözünler gibi büyük tesislerin vücut bulacağı söylenmektedir.

Şehrimiz yeni bir kız enstitüsüne kavuşuyor

İNSAAT, 51 BİN 481 LİRA 43 KURUŞ OLARAK, İHALEYE ÇIKARILDI

Son zelzelelerden hasar görmüş olan şehrimiz Kız Enstitüsü bina

VİLAYETİMİZDEN HAC'CA GİDECEK OLANLAR İÇİN

Bu yıl vilâyetimizden Hacca gideceklerin her türlü resmi formalitelerini hazırlamak, geçmiş yıllara nazaran Hacı namazda hemşehrilerimizin ucuz ve rahat seyahat etmelerini temin maksadıyla şehrimizin geç ve tanınmış tüccarlarından MACİT ACARSOY Muğla Vilâyeti Müncesi'ni almış bulunmaktadırlar.

İstanbul 'HİSAR TİCARET KONTUARI' nca organize edilmiş bulunan bu yılki hac icazetleri için lüks vapur ve dört motorlu tayyareler bağlanmış bulunmaktadırlar. Sayın Hac namzetlerinin kaybetmeden Muğla'da Tüccardan MACİT ACARSOY'a mirâcat emetleri meafatleri icabıdır.

VİLAYETİMİZDEN HAC'CA GİDECEK OLANLAR İÇİN

Bu yıl vilâyetimizden Hacca gideceklerin her türlü resmi formalitelerini hazırlamak, geçmiş yıllara nazaran Hacı namazda hemşehrilerimizin ucuz ve rahat seyahat etmelerini temin maksadıyla şehrimizin geç ve tanınmış tüccarlarından MACİT ACARSOY Muğla Vilâyeti Müncesi'ni almış bulunmaktadırlar.

İstanbul 'HİSAR TİCARET KONTUARI' nca organize edilmiş bulunan bu yılki hac icazetleri için lüks vapur ve dört motorlu tayyareler bağlanmış bulunmaktadırlar. Sayın Hac namzetlerinin kaybetmeden Muğla'da Tüccardan MACİT ACARSOY'a mirâcat emetleri meafatleri icabıdır.

Cumhurreisimiz Celâl Bayar, Tire, Ödemiş ve Bayındır'da mühim birer hitabede bulundu

On binlerce vatandaşın misline ender tesdüf edilen tezahüratla karşılandığı Devlet Reisimiz, "Atatürk'ün izinde yürümekteyiz ve yürüyeceğiz," dedi

TİREDEKİ HARARETLİ KARŞILAMA
Saat 9.30 da otomobile İzmir den ayrılan sayın Celâl Bayar, İzmir içinde ve yol güzergâhına isabet eden köy ve nahiyelerde büyük sevgi tezahüratı ile teçhiz edilmiştir. Celâl Bayar ve beraberindeki zevat, saat 10.15 te baştan başta zafer tıkları, bayrak ve yeşilliklerle süslenmiş olan Torbalıya muvassal etmişlerdir. Burada binlerce Torbalının candan ve

devamlı tezahüratı ile karşılanan Reiscumhurumuz, kısa bir tevakür yapmış ve Torbalıya hitab etmiştir. Konuşmasına Torbalılardan görüldüğü büyük sevgi ve sem patic sevgiyle başlayan sayın Celâl Bayar, Torbalıların memleketin umumi kalkınma hamlesi etrafında dindak ve ayakta durduğunu ve bu müşahedenden dolayı iftihar ve gurur duyduğunu belirtmiştir. Torbalılara sağlık ve saadet temennisinde bulunan Celâl Bayar, (Yaşa varol) ni daları arasında ilâden ayrılmışlardır.

Yol güzergâhındaki nahiyeye köyler halkı tarafından da çok yakın bir alkış ile karşılanan Sayın Devlet Reisimiz saat 11.30 yın Torbalıya muvassal etmiştir. Şehrin giriş noktasında inşa edilmiş zafer tıkları altında millî kıyafetler içindeki seyyah ve süvariler tarafından istikbal edilen Reiscumhurumuz şehrin ana caddesi üzerinde ilerledikçe, yol kenarlarında toplanmış olan binlerce Torbalının coşkulu tezahüratı ile karşılanıp ve geçeceği yolların üzerine, talebeler tarafından, çiçekler atılmıştır. Sayın Celâl Bayar ve beraberindekiler, Hükkümet Koşağının seldikten sonra, Belediye Reisi İsmail Taşoğlu bir konuş

Milâs - Ören yolu köprüsü ihaleye çıkarıldı
Vilâyetimiz Nahiyeye yolundan Milâs-Ören nahiyesi yolu in saatinde iki yıldır devam olmaktadır. Bu defa da bu yolun en mühim köprülerinden olan Değirmendere üzerinde yaptırılacak 9.5 metre açıklığındaki kır çar kenar ayaklı ve abşap tabiiye li köprü inşaatı kapalı zarf usulüyle Vilâyet daimi encümenince eksilimeye çıkarılmıştır.

Keşif bedeli 32.331.18 lira olan bu köprüünün muvakkat temini 2.424.84 liradır. İhale 17/ Haziran/57 pazartesi günü saat 11 de Vilâyet daimi encümeni tarafından yapılacaktır.

Milâs - Ören yolu köprüsü ihaleye çıkarıldı
Vilâyetimiz Nahiyeye yolundan Milâs-Ören nahiyesi yolu in saatinde iki yıldır devam olmaktadır. Bu defa da bu yolun en mühim köprülerinden olan Değirmendere üzerinde yaptırılacak 9.5 metre açıklığındaki kır çar kenar ayaklı ve abşap tabiiye li köprü inşaatı kapalı zarf usulüyle Vilâyet daimi encümenince eksilimeye çıkarılmıştır.

Keşif bedeli 32.331.18 lira olan bu köprüünün muvakkat temini 2.424.84 liradır. İhale 17/ Haziran/57 pazartesi günü saat 11 de Vilâyet daimi encümeni tarafından yapılacaktır.

devamlı tezahüratı ile karşılanan Reiscumhurumuz, kısa bir tevakür yapmış ve Torbalıya hitab etmiştir. Konuşmasına Torbalılardan görüldüğü büyük sevgi ve sem patic sevgiyle başlayan sayın Celâl Bayar, Torbalıların memleketin umumi kalkınma hamlesi etrafında dindak ve ayakta durduğunu ve bu müşahedenden dolayı iftihar ve gurur duyduğunu belirtmiştir. Torbalılara sağlık ve saadet temennisinde bulunan Celâl Bayar, (Yaşa varol) ni daları arasında ilâden ayrılmışlardır.

Yol güzergâhındaki nahiyeye köyler halkı tarafından da çok yakın bir alkış ile karşılanan Sayın Devlet Reisimiz saat 11.30 yın Torbalıya muvassal etmiştir. Şehrin giriş noktasında inşa edilmiş zafer tıkları altında millî kıyafetler içindeki seyyah ve süvariler tarafından istikbal edilen Reiscumhurumuz şehrin ana caddesi üzerinde ilerledikçe, yol kenarlarında toplanmış olan binlerce Torbalının coşkulu tezahüratı ile karşılanıp ve geçeceği yolların üzerine, talebeler tarafından, çiçekler atılmıştır. Sayın Celâl Bayar ve beraberindekiler, Hükkümet Koşağının seldikten sonra, Belediye Reisi İsmail Taşoğlu bir konuş

şınıldığı gibi oturulamıyacak bir hâle gelişmiş olduğundan Enstitü, sedatına Atatürk ilkokulunda tamamlanmış ve halen imtihanları devam etmektedir.

Memnuniyetle haber aldığımız göre, ilgililere hemen keşif yapılmış ve keşif bedeli 51 bin 481.43 kuruş olarak kabul edilerek kâbil zarf usulüyle eksilimeye çıkarılmıştır.

Ekimle 28/Haziran/57 Cuma günü saat 15 de Maarif müdürlüğünde Maarif müdürünün başkanlığında toplanacak komisyon hazırlanmıştır. Taleplerin hâle gününden en az üç gün önce vilâyetimizin nafsa müdürlüğünden alacakları ehliyet belgesi, Ticaret ve Sanayi Odası kayıt belgesi, teminat makbuzası veya banka mektubu ile birlikte mirâcat emetleri Muğla Maarif müdürlüğüne ilân edilmiş bulunmaktadırlar.

REISCUMHURUMUZUN TİRELİLERE HITABESİ
Mütekabbin sayın Celâl Bayar, meydanındaki muazzam kalabalığa hitabetmiş ve ezilenler demiyordu ki:
— Bütün Ege vilâyet ve kaza ları gibi, Tireyi ve mühterem halkın yakından tanımak bana çok eski günlerin içinde nasip olmuştu.
— Som 4 üncü de-

Sulama işlerimiz için bir milyon lira sarfedilecek
Ankara (Hususî) — Ele alınmış ve alınacak büyük ve küçük barajlarla su işleri ve yeni havza programları inşaatı için muhtemel yeraltı suları programları buna mülâhim işleri için mühim kamusal verilmiş olan 786 milyon liralık sultihiyetin bir milyar liraya çıkarılmasına ihtiyaç hand olmuştur. Buna dair ilâhiya meclis gündemine alınmıştır.

NÜŞESİ
10
Kuruştur

MUĞLA

Muğlada çıkar günlük siyasi gazetedir

Perşembe

8

Ağustos

1957

Yıl : 6
Sayı : 1601

Hakiki Müsebbip

Hürriyet rejiminde, siyasi, başkalarının şeref ve haysiyetleri ne küfür ve hakaretler tevcih etmek mânâsında anlayışlar bulamaz. Hürriyet rejiminde, siyasi, başkalarının şeref ve haysiyetleri ne küfür ve hakaretler tevcih etmek mânâsında anlayışlar bulamaz. Hürriyet rejiminde, siyasi, başkalarının şeref ve haysiyetleri ne küfür ve hakaretler tevcih etmek mânâsında anlayışlar bulamaz.

Fakat, ilet ve medeni demokrasilerde, bütün fertler ve bütün meseleler; demokrasinin icap ettirdiği bir seviye ve tekâmül içinde bulunduklarından dolayı, tabiri ve tecavüz yoluna, sapa politikacılar derhal takbih edilmelidir. Eksen, küfür ve hakaretten kurtulmaya meyyal olan politikacılar, ne marbutat dahilinde, ne de siyasi partilerin muhtelif kalemlerinde asla barınamazlar. İşte,

ilet ve medeni demokrasilerde, müşahade olunan be seviye ve tekâmül, demokratik sızmanın en büyük teminatını teşkil eder.

Bizim bu sevgili yurdumuzda ise, muhalefetin yukarıda bahsi konusu edilen seviye ve tekâmüle henüz ulaşamaması bulunması pek acı bir hakikattir.

Yedi seneden beri fertlerin şeref ve haysiyetlerine tecavüzleri bir arafa barınmaz. Devlet asli orjinaline tevcih olunan çirkin saldırılar bile, muhalefet tarafından asla takbih olunmamıştır. Hattı takbih etmek şöyle dursun, bu çirkin saldırıların kahramanlarını muhalefet alkışlamak cihetine gitmiştir.

Muhalefetin ilet ve medeni demokrasilerde yapılmış tam aksine bir yıl tutması ve hürriyetleri nispeten eden politikacıları ve kalem sahiplerini alkışlaması, bazarları daha hürriyet nispetine tevcih edecektir. Nitekim, kısa fasullarla, müessif olaylar yaratılmak ta ve bu müessif olaylar dolayısıyla kahraman ilan edileceklerini hesaplayan politikacılar zühur etmektedir.

Meşel evvelki gün, muhalefet kongrelerinden birinde konuşan bir hatip iktidar, zalimler, memurları ise bu zalimlerin uçakları olarak tasvif cüret etmiştir. Şimdi sızan muhalefet gazetecileri, bu cüretin ve bu cüretlerin altın kâğıtlarıyla girecektir. Ve muhalefet liderlerinden hiç biri, ym cüretleri takbih etmeyecektir.

Denek oluyor ki, hürriyet nispetine hakiki müsebbip muhalefet. Öyle ise, sorarak ilzâm eder. Bu muhalefet ise zaman tekâmül edecektir?

B. Almanya - Sovyet Rusya müzakereleri devam edecek

BONN HÜKÜMETİ, RUSYADA Kİ 80 BİN HARP ESİRİNİ İSTEMEKTEN ŞİMDİLİK VAZGEÇTİ

Bonn. (Radyo) — İyi haber alan mahfiller bu hafta Batı Alman - Sovyet ticaret müzakerelerinin Moskova'da yeniden başlayacağını, Bonn Hükümetinin şimdilik Rusya'da zorla mevküf tutulan 80 bin Alman harp esirinin vatanlarına iddeleri meselesini bahis mevzuu etmeyeceğini söylemişlerdir. Ticaret müzakereleri bu itibarla konu sebebiyle ıskıta uğramıştır. Bununla beraber hükümet ticaret müzakerelerinin devamı hususunda herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Dış İşleri Bakanı Heinrich Von Brentano, bugün fevralde Batı Alman murahhası Rolf Lahr

ile görüşmüştür. Moskovadaki Batı Alman delegasyonunun başkanı olan Lahr, geçen hafta müzakereler görüşmüştür.

İÇKİLİ HALDE OTOMOBİL KULLANANLARA VERİLECEK CEZA

Stokholm: 7 (A.A.) — İçkili halde otomobil kullananlara karşı İsveç Hükümeti çok ciddi tedbirler almış bulunmaktadır. Bundan böyle, otomobil idare edenler ancak bünde 0.5 nisbetinde alkol kullanabileceklerdir. Aksi takdirde, ehliyetleri geri alınacaktır.

Havalanamiyan 3 jet pistte çarpıştı

BANDIRMA HAVA ÜSSÜNDE VUKU BULAN KAZADA CAN KAYBI OLMADI. MADDİ HASAR, 300 BİN LİRA CİVARINDA

Bandırma. 1 — Dün şehrimiz 6 nci hava üssünde üç jet uçağımızın çarpışması ile neticelenen ve oldukça ucuz atlatılan bir kaza vuku bulmuştur. Diyarbakır 8 inci hava üssü Tüm Kuvvadan Albay Eroğlu idaresinde uçuşa hazırlanan üç jet uçağı havalanmak üzere hareket ettikleri sırada öndeki iki uçağı havalanmadıkları görülmüştür. Ar kadan gelmekte olan üçüncü jet her ikisine de bindirerek birinin kanatlarına diğerinin de sol ayağı yakıt tankına çarparak infikil etmişine sebep olmuştur. Derhal kaza mahalline yetişen yangın söndürme ekibi kısa zamanda alevi bastırmağa muvaffak olarak daha büyük bir infikil önlemiştir.

Maddi hasarın 300 bin lira civarında tahmin edildiği kazada can kaybı olmamıştır.

Dört "Tarih, bir temenni,..."

Natik POYRAZOĞLU

— I —
Sene 1453. İlkbahar günlerinde ve İstanbul surlarının dışındadır bir çadırdayız. Bu çadır muhtemelen Fatih'in çadırıdır. Gece yarısı çok geymiş herkes ve bütün kâinat kim bilir kaçınıcı uyku dudur.

Fakat orada, o genç adamın ya tağı bile bozulmamış, güleri bir haritada, bazan elleri semâda dudakları oynuyor...

— II —
«Ey benim sevgili Allahım sen beni muzafer etyle.»
Amma bu dudaklar yalnız dua ile de meşgul değil.

Sabah olunca ortaya çıkan emirler, plânlar, ve bütün bunların tabiiyeti ve dudaklardan ve bu gülerden doğmaktadır. Akşam kadar da aî sirtında oradan oraya konuş yine eder.

Biz 504 sene evvel dünya güneşini böyle aldık. Malazgirtten bu raya kadar hep böyle geldik.

— III —
Sene 1957 aşağı yukarı aynı aylar. Türkiye denilen toprak parçasında tam yedi yıldır didenen, canını dişine takmış, karışıklıcağı şahtıcağı diyen çarpınan bir adam var. Gece uykusu yok.

(Sene 4. üssünde)

Marmaris'te baraka inşaatına başlandı

Marmaris. (Husul) — Deprem felâketine uğramış olan şehrimiz de baraka inşaatı merasime başlamıştır.

Merasimde, bir haftadanberi vişiyetimiz deprem bölgesinde tetkiklerle bulunan Devlet Vekili Cemil Bengü ile mülki ve askerî erkân ve çok kalabalık bir vatanş topluluğu hazır bulunmuştur.

İstiklâl Marşı ile başlayan merasimde belediye adına söz alan bir genç, Hükümetin büyük önem vererek hassasiyetle üzerinde durmakta olduğu yardım ve tedbir mevzuuna temada Marmarisliler adına derin şükran ve minnetlerini ifade ederek, kendileri için geceli gündüzlü mesai gösteren Devlet ve hükümet reislerine söz sız minnet ve sevgi hışlorinin iblâğına da Devlet Vekilinden rica etmiştir.

Daha sonra Bengü, vezir bir ko-

nuşna yaparak, hayrî ve uğurlu olması temennisiyle barakaya ilk çiviyi çakmıştır. Devlet Vekili, vatanşlarla hasbihalde bulunmuş, dileklerini dinlemiş ve alkışlarına gerekli direktifleri vermiştir.

KÖRÜN TAŞI

Gözleri dönenler

Muhalefet hatiplerine ve bilhas sa Ulus gazetesine göre, millet, Bayvekil Adnan Menderes'in çekilmesini istiyormuş.

Bir defa, milletin ne istediğini nereden bilebilirler? Milletin ne istediğini bilseydik, seçimlere ne lüzum kalırdı?

Hal. Anlaşıyor. Demek ki, onlar seçimlere önem vermemektedirler.

Diğer taraftan, Bayvekil Bayve kilere makamında, Meclisin himni dinini haiz bir hükümet reisi olarak bulunmaktadır. O meclis ise Anayasa'nın 4. maddesi muhtılabir Türk Milletinin yegâne temsilcisidir.

Hal. Şimdi anlaşılıyor: Otlar, Anayasa'ya ve Türk Milletine ehemmiyet vermezler.

Gözleri dönmüştür ve sağa sola saldırmaktadırlar...

İster inan

Su Halk Partisinin Genel Sekreteri Kasım Gülek ikide bir ko-

nuşmasa bize de sermaye çıkmayacak. Son defa da Ereğlide konuşmuş. Bir sürü eski lâfları övüp çirkinmiş, neticeyi kelâm demiş ki:

«Demokrat Parti yedi yıl için de her bakımdan bir gerilik devri yaratmıştır.»

Hasbinallah venimel vekil demede ne yap? Güleğin taktiği mahlumdur. Sizin bozsun da partiyi kazansın ister. Bunu dağdaki bayır daki kuşlar da öğrenmişlerdir.

Bunu kendisi de bilir hazret fakat gene de meydana bol balta mu savurur geçer. Hazret Demokrat Partiye bu şekilde hücum ederken, arkasından ne diyor biliyor musunuz?

«C.H.P. iktidara gelirse hürriyetleri kusan kanunları kaldıracak ikinci meclis ve anayasa mahkemeleri kuracak, mâkim teminatını sağlayacaktır.»

Bu lâfların hepî paşa bahasını canı sıkınca politikâ piyasasına südüğü komprimelerdir. Gülek de papagan gibi bunları tekrar eder durur. Tabii edelim:

1 — C.H.P. iktidara gelmez, boşuna niyetlenme Kasım bey.

2 — Hürriyetleri kusan kanunlar olsa zatiatiniz çoktan kodeste olurdu.

3 — Siz iktidara gelebileceğiniz göre, hürriyetleri kusan kanunları (Yok ya.) da kaldırmanız yavaşınız demektir.

4 — İkinci meclisi de bir türlü kuramayacaksınız. Parti içinde si zi devirmek için iktidar kuran e ki müteakik Halk Partili politikacıların reylerini avlamak için kur mak sevdamıza kapıldığınız bu ikinci mecliste onlara birar sandık ye hazırlamak numaranız da yarım kalacak.

5 — Anayasa mahkemesi hâkâ yesine dair zatiatiniz lütfen, onbeş dakikalık bir konferans verebilir misiniz bir Kasım?

— Hâkim teminâtı hükümeti de pek yavaş kaçıyor. Bu bol eği var. Olmasa gene kodeste olurdu ez.

7 — Sizin vâdilerizle bu millet sizden evvel daha kurt politikacı lardan çok dilemiştir. Beğenme diği için de alması emiyer.

Bu meseleler gülelikle değil bay Gülek kafasıyla söylenebilir. Bunun eskî men bir halk tekerlemesine bir inancınız var: «Güleline yedi bir gülelik, rebine yârlük gider. Sen ister inan.

ister inanma

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Recep ARSLAN

Doğum Yeri : KÖYCEĞİZ

Doğum Yılı : 1982

Medeni Hali : Bekâr

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise: 1995-2002 : Köyceğiz Naip Hüseyin Lisesi- Açık Öğretim Lisesi

Lisans: 2004- 2008 : Pamukkale Üniversitesi

Yabancı Dil: :İngilizce